

Eylül 2025

BALKAN TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

BAL-TAM TÜRKLÜK BİLGİSİ

43

Prizren
Eylül- 2025

BAL-TAM TÜRKLÜK BİLGİSİ
Prizren, Yıl XXII, Sayı 43 Eylül 2025
BAL-TAM JOURNAL OF TURCOLOGY
Prizren, Volume XXII, Issue 43, September 2025

Yayımlayan /Publisher

BAL-TAM, Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi adına
For the Center for BAL-TAM, Balkan Turcology Researches
Prof. Dr. Tacida ZUBÇEVIÇ HAFİZ

Genel Yayın Yönetmeni /Editor in Chief

Prof. Dr. Nimetullah HAFİZ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü /Managing Editor

Dr. Ayla HAFİZ KÜÇÜKUSTA

Metin Denetimi /Redaction

Martı Esin ŞEMİN TEKİN
Ümran AŞIKFERKİ
Belgin Tezcan AKSU

Danışma Kurulu /Editorial Advisory Board

Prof. Dr. Oktay AHMED-K.Makedonya	Dr. Hayrettin İVGİN- Türkiye
Prof. Dr. Şükrü Halûk AKALIN-Türkiye	Prof. Dr. Lars JOHANSON-Almanya
Prof. Dr. Ebulfaz AMANOĞLU-Azerbaycan	Prof. Dr. Atilla JORMA-Finlandiya
Uzm. Belgin Tezcan AKSU- Türkiye	Prof. Dr. Leylâ KARAHAN-Türkiye
Dr. Ferhat AŞIKFERKİ-Kosova	Prof. Dr. Michael KİEL-Hollanda
Prof. Dr. Evangelina BALTA-Yunanistan	Uzm. Bedrettin KORO-Kosova
Prof. Dr. Bayram BAYRAKDAR-Türkiye	Doç. Dr. Elvira LATİFOVA- Azerbaycan
Prof. Dr. Michel BOZDEMİR-Fransa	Prof. Dr. Mirjana MARINKOVIĆ-Sırbistan
Prof. Dr. Ekrem ÇAVUŞEVIĆ-Hırvatistan	Prof. Dr. Feti MEHDİU- Kosova
Prof. Dr. Marija DJINDJIĆ-Sırbistan	Prof. Dr. Fehim NAME TAK-Bosna-Hersek
Prof. Dr. Ferit DUKA-Arnautluk	Prof. Dr. İlber ORTAYLI-Türkiye
Prof. Dr. Paul DUMONT -Fransa	Prof. Dr. İskender PALA- Türkiye
Prof. Dr. Osman EMİN - K.Makedonya	Prof. Dr. İsmail PARLATIR-Türkiye
Prof. Dr. A. Bican ERCİLASUN-Türkiye	Prof. Dr. Nasimhan RAHMANOV-Özbekistan
Prof. Dr. Kerima FILAN-Bosna-Hersek	Prof. Dr. Razik RAFİEV-Özbekistan
Prof. Dr. Reşat GENÇ-Türkiye	Akademik Şerbo RASTODER, Karadağ
Prof. Dr. J. L. Bacque GRAMMONT-Fransa	Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU- Türkiye
Prof. Dr. Eva GUSTAVSSON-İsveç	Prof. Dr. Uli SCHAMİLOĞLU-ABD
Dr. Taner GÜÇLÜTÜRK-Kosova	Prof. Dr. Gazmend SHPUZA-Arnautluk
Prof. Dr. Rukiye HACI-Çin	Prof. Dr. Elfina SİBGATULİNA-Rusya
Dr. Ayla HAFİZ KÜÇÜKUSTA-Türkiye	Prof. Dr. Hatice ŞAHİN-Türkiye
Prof. Dr. Hamdi HASAN-Makedonya	Prof. Dr. Redžep SKRİJELJ-Sırbistan
Prof. Dr. Neriman HASAN- Romanya	Dr. Nail TAN- Türkiye
Prof. Dr. Fadıl HOCA-Makedonya	Prof. Dr. Vladan VIRIJEVIĆ-Sırbistan
Prof. Dr. M. Metin HÜLOĞLU-Türkiye	Prof. Dr. Güllü YOLOĞLU-Azerbaycan
Prof. Dr. Şakir İBRAYEV-Kazakistan	Prof. Dr. Mirzattin ZAKİYEV-Tataristan

**BAL-TAM TÜRKÜK BİLGİSİ ULUSLARARASI HAKEMLİ BİR
DERGİDİR /BAL-TAM JOURNAL OF TURCOLOGY IS AN
INTERNATIONAL PEER-REVIEWED PERIODICAL.**

Hakem Kurulu /Peer-Review Board:

Prof. Dr. Oktay AHMED, Makedonya
Prof. Dr. Şükrü Halûk AKALIN-Türkiye
Prof. Dr. Ebulfez AMANOĞLU-Azerbaycan
Prof. Dr. Ekrem ÇAUŞEVİĆ-Hırvatistan
Prof. Dr. Bayram BAYRAKDAR-Türkiye
Doç. Dr. Bilgin ÇELİK-Türkiye
Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU-Türkiye
Prof. Dr. Marija DJINDJIĆ-Sırbistan
Prof. Dr. Kemal ERARSLAN-Türkiye
Prof. Dr. A. Bican ERCİLASUN-Türkiye
Prof. Dr. Bilge ERCİLASUN-Türkiye
Prof. Dr. Kerima FILAN-Bosna-Hersek
Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL-Türkiye
Prof. Dr. İsa HABİBBEYLİ-Azerbaycan
Prof. Dr. Neriman HASAN- Romanya
Prof. Dr. Fadıl HOCA-Makedonya

Prof. Dr. Nazim İBRAHİM-Makedonya
Prof. Dr. Leylâ KARAHAN-Türkiye
Doç. Dr. Elvira LATİFOVA- Azerbaycan
Prof. Dr. Mirjana MARINKOVIĆ-Sırbistan
Prof. Dr. Fethi MEHDİU-Kosova
Prof. Dr. Celi G. NAGİYEV- Azerbaycan
Prof. Dr. Ahmet Yaşar OCAK-Türkiye
Prof. Dr. Fehim NAMETAK-Bosna-Hersek
Dr. Juten ODA-Japonya
Prof. Dr. İsmail PARLATIR-Türkiye
Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU-Türkiye
Prof. Dr. Suphi SAATÇI -Türkiye
Prof. Dr. Elfina SIBGATULINA-Rusya
Prof. Dr. Hatice ŞAHİN -Türkiye
Prof. Dr. Vladan VIRIYEVİĆ-SırbistanProf.
Prof. Dr. Güllü YOLOĞLU-Azerbaycan

**BAL-TAM Türklük Bilgisi dergisi, yılda iki defa
olmak üzere mart ve eylül aylarında yayımlanır /BAL-TAM Journal of Turco-
logy is published biannually in March and September.**

**BAL-TAM Türklük Bilgisi dergisi ve yazarın adı
kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz /It is not permitted to make quotations
without referring to the author or BAL-TAM Journal of Turcology.**

**Yazarların sorumluluğu yazarlara aittir /Authors themselves are responsible
for their own articles.**

**Dergiye gönderilen yazılar iade edilmez /The articles sent to the Journal
are not returned.**

**Sanat Yönetmeni /Art Director: Ozan KÜÇÜKUSTA
İngilizce Danışmanı /English Language Consultant
Meral ÜST**

**Web sayfası sorumlusu /Website Editor
Ferhat KARPUZOĞLU**

**Baskı /Printing: SİPRINT Basımevi /SİPRINT Printing House
Tiraj /Circulation: 300**

**BAL-TAM
Emin Paşa – 46
Prizren – KOSOVA
Tel-Faks: +381 29 231 108
E-mail: info@baltam.org**

**BAL-TAM Türklük Bilgisi, ResearchBib, WorldCat, Scilit, Türk Eğitim İn-
deksi, ESJI - Eurasian Scientific Journal Index, İSAM, OpenAIRE Explore,
PSIRef - Paradigm Shift Innovations (PSI), Google Scholar tarafından taran-
maktadır.**

İÇİNDEKİLER /CONTENTS

TARİH /HISTORY

Nimetullah HAFİZ

Balkanlarda Fatih Sultan Mehmet ile İlgili Bulunan İki

Yazma Eser 11

YAZIN /LITERATURE

Bilge ERCİLASUN

Promete Şiiri ve Türk Modernleşmesi..... 51

Muhammed YAKUPİ

İkinci Yeni Şiirinde Metinlerarası İlişkiler: Parodi ve Pastiş 61

Zeki GÜREL

Fettah Rauf'un Şiirlerinde Üsküp 99

Taner GÜÇLÜTÜRK

Şair Zeynel Beksaç ve Edebi Yaratıcılığı 127

EĞİTİM /EDUCATION

Altay Suroy RECEPOĞLU

Kosova'da Türkçe Eğitim Veren Okulların Açılması

1951 Kararı 155

DERLEME /COMPILATION

Ayser LESKOVCI

Prizren'de Söylenen Yastık Altındaki NASREDDİN Hoca Fıkraları

ve Hikayeler..... 169

HALK BİLİMİ /ETHNOLOGY

Taner GÜÇLÜTÜRK

Kosova ve Balkanlar'da Ozanlık (Aşıklık) Geleneği ve

Kosovalı Bir Ozan Portresi: Aşık Ferki ve Aluş Nuş 187

RÖPORTAJ /INTERVIEW

Altay MISIRLI

Prof. Dr. Nimetullah Hafız ile Bir Söyleşi 209

ETKİNLİKLER /EVENTS

Altay Suroy RECEPOĞLU

Prizren’de Suzi Çelebi Ölümünün 500. Yıldönümünde
Anıldı 225

Taner GÜÇLÜTÜRK

Kosova’dan İki Değerli İsim: Prof. Dr. Nimetullah Hafız
ve Nevzat Şundo Üsküp’te “Rumeli Kanaat Önderleri”
Ödülüne Layık Görüldüler 229

BAL-TAM

Aziz Buş, Vefatının 55. Yılında Prizren’de Anıldı 235

Taner GÜÇLÜTÜRK

Kosova Cumhurbaşkanı Vjosa Osmani
Prof. Dr. Nimetullah Hafız’a Cumhurbaşkanlığı
Liyakat Madalyası’nı Takdim Etti 239

YAYIMLAR /PUBLICATION

Şerafettin ÖMER

Pero Stefanoviç’in 1979 Yılına Yayınlanmış “Nur Baba”
Kitabı Hakkında Bir Tanıtım 249

Derginin Yayın İlke ve Prensipleri..... 257

Bal-Tam Kütüphanesine Gönderilen Yayınlar..... 259

TARİH
HISTORY

BALKANLARDA FATİH SULTAN MEHMET İLE İLGİLİ BULUNAN İKİ YAZMA ESER

Nimetullah HAFİZ*

ÖZET

Balkanlar’da Türk halk edebiyatı metinlerinin derlenmesine yönelik yürüttüğüm araştırmalar kapsamında öncelikle Kosova’nın Prizren, Mamuşa, Yakova, İpek, Priştine, Vulçitrin, Mitroviça, Gilan ve Dobruçan gibi şehir ve köylerinde saha çalışmaları gerçekleştirdim. Bu süreçte bölgedeki özel kitaplıklar ile Bektaşî, Rifai, Kadiri ve Halveti tarikatlarına ait tekkelerde incelemelerde bulunarak Osmanlı döneminden günümüze ulaşmış yazma belgeler, şecerele, cönkler, mecmualar ve divanlar gibi birçok özgün el yazması eseri tespit ettim. Araştırmalarımı daha sonra Makedonya, Bosna-Hersek, Sırbistan ve Karadağ’daki devlet kütüphanelerine taşıyarak Osmanlı dönemi Türk yazarlarına ait pek çok bilinmeyen eser, tarihî belge ve vakıfnameyi belgeledim. Bu çalışmalar sırasında Fatih Sultan Mehmet Han’a ilişkin iki önemli yazma eser ortaya çıkardım. Bunlardan ilki, Üsküp’teki “Blaje Koneski” Devlet Kütüphanesi’nde bulunan “Yedinci Padişah Fatih Sultan Mehmet Han İbn-i Murat Sani” başlıklı iki sayfalık yazmadır. İkinci eser ise “Derbeyan-ı Mahmud Paşa” başlığını taşıyan, on beş sayfadan oluşan bir başka yazmadır. Her iki yazma, Fatih Sultan Mehmet Han dönemine ilişkin yeni tarihî veriler sunmakta ve Osmanlı araştırmaları açısından önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır. Bu nedenle söz konusu belgelerin transkripsiyonlarını ve tıpkıbasımlarını yayımlamayı bilimsel olarak yararlı bulmaktayım.

Anahtar Kelimeler: Fatih Sultan Mehmet Han, Mahmud Paşa, Osmanlı yazmaları, Prizren, Balkanlar

TWO MANUSCRIPTIONS ABOUT SULTAN MEHMET THE CONQUEROR FOUND IN THE BALKANS

ABSTRACT

As part of my research on the compilation of Turkish folk literature texts in the Balkans, I conducted extensive fieldwork in various cities and villages across Kosovo, including Prizren, Mamusha, Gjakova, Peja (Ipek), Pristina, Vushtri (Vulcitrin), Mitrovica, Gjilan, and

* Prof. Dr., Emekli öğretim üyesi, Prizren /Kosova.

Dobručan. During this period, I carried out investigations in private libraries as well as in the lodges of the Bektashi, Rifai, Qadiri, and Halveti Sufi orders. Through these studies, I identified numerous original manuscripts from the Ottoman period, including handwritten documents, genealogies, cönks, miscellanies, and divans. Subsequently, I expanded my research to the state libraries of North Macedonia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, and Montenegro, where I documented many previously unknown works, historical records, and *waqfiyyas* (foundation deeds) authored by Ottoman-era Turkish writers. During this research, I discovered two particularly significant manuscripts related to Sultan Mehmet the Conqueror. The first is a two-page manuscript titled “Seventh Sultan Mehmed the Conqueror Ibn Murad Sani,” preserved in the *Blazhe Koneski* State Library in Skopje. The second is a fifteen-page manuscript titled “Derbeyan-ı Mahmud Pasha.” Both manuscripts provide new historical insights into the reign of Sultan Mehmed the Conqueror and constitute valuable primary sources for Ottoman studies. Therefore, publishing their transcriptions and facsimiles will contribute significantly to the advancement of scholarly research in this field.

Keywords: Mehmed the Conqueror, Mahmud Pasha, Ottoman manuscripts, Prizren, Balkans.

Giriş

Osmanlı kültürünün Balkanlar’daki izleri, sadece mimari yapılarda değil, aynı zamanda yazılı miras ürünlerinde de açıkça görülmektedir. El yazmaları, mecmualar, cönkler, divanlar ve vakfiyeler; bölgenin tarihsel kimliğini, kültürel sürekliliğini ve Osmanlı entelektüel geleneğinin derinliğini yansıtan önemli kaynaklardır. Bu eserlerin tespiti, belgelenmesi ve günümüz araştırmacılarına kazandırılması, hem bölgesel hem de genel Osmanlı tarih yazımı açısından önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Balkanlar’daki Osmanlı dönemi yazma eserlerinin belgelenmesi ve bu eserlerin tarih bilimi açısından taşıdığı önemin ortaya konulmasıdır. Çalışmada özellikle Fatih Sultan Mehmet Han’a dair bulunan iki yazma eserin tanıtımı ve içeriği üzerinde durulmaktadır.

Üniversite eğitimimi tamamladıktan sonra Prizren Belediyesi Tarihî Eserleri Koruma Kurumu’nda çalışmaya başladım. Burada, Prizren’deki Osmanlı mimari mirasına dair bilgi toplayarak birçok yapının devlet koruması altına alınmasına katkıda bulundum. Bu görev süresince yalnızca taş yapılarla değil, aynı zamanda yazılı kültür mirasıyla

da ilgilenmeye başladım. Araştırma alanımı genişleterek Kosova'nın Prizren, Mamuşa, Yakova, İpek, Priştine, Vulçitrin, Mitroviça, Gilan ve Dobruça gibi şehirleri ile köylerinde bulunan özel kitaplıklar ile Bektaşî, Rifai, Kadiri ve Halveti tarikatlarına ait tekkelerde incelemelerde bulundum. Ayrıca Makedonya, Bosna-Hersek, Sırbistan ve Karadağ'daki devlet kütüphanelerinde de benzer araştırmalarımı sürdürdüm. Bu saha gezileri sırasında günümüze kadar ulaşmayı başarmış pek çok yazma eser, şecere, cönk, mecmua ve vakfiye ile karşılaştım. Osmanlı dönemine ait, daha önce bilinmeyen bazı şairlerin eserlerini tespit ederek günümüz Türk alfabesine aktardım ve yayımlamaya başladım. Her bir yazma eser, Balkan coğrafyasının yalnızca bir tarih sahnesi olmadığını; aynı zamanda Osmanlı düşünce ve sanat dünyasının bir uzantısı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

1. “Yedinci Padişah Fatih Sultan Mehmed Han İbn-i Murad Sâni” Yazması

İşte bu tür araştırmalarımı sürdürdüğüm dönemde Fatih Sultan Mehmet Han hakkında iki yazma belgeye rastladım. İlk olarak, Üsküp'teki “Blaje Koneski” Devlet Kütüphanesi'nde, “Yedinci Padişah Fatih Sultan Mehmed Han İbn-i Murad Sâni” başlığını taşıyan, iki sayfadan oluşan gayet temiz ve okunaklı bir yazmayı bulup kopyaladım.

Yazmanın giriş kısmında, Rumeli ve Anadolu'nun tamamını fetheden Osmanlı Devleti'nin İstanbul'u ele geçirme teşebbüslerinin Sultan Murad ve Yıldırım Bayezid dönemlerinde dahi başladığı; ancak Osmanlı İmparatorluğu içinde çıkan karışıklıklar ve özellikle Karamanogulları'nın isyanları gibi çeşitli nedenlerle bu fethin geciktiği anlatılmıştır.

Belgede, Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmek amacıyla kırk gün gibi kısa bir sürede Anadolu Hisarı'nı inşa ettirdiği, Edirne'de büyük toplar döktürdüğü, Limansaray Burnu'ndan Galata'ya kadar uzanan bir zincirle Haliç'in ağzını kapattırdığı belirtilmiştir. Ayrıca Beşiktaş üzerinden Kasımpaşa deresine kadar yağlı tahtalar döşeterek donanmayı bu güzergâh üzerinden geçirdiği, gemilerin gece yarısı bu tahtalar üzerinde kaydırıldığı ve iki ay süren kuşatmanın ardından surların aşılmasıyla İstanbul'un fethedildiği ifade edilmiştir. Fatih Sultan Mehmet'in fethin hemen ardından şehrin en önemli yapılarından biri olan Ayasofya Camii'nde Cuma namazını kıldığı da yazmada belirtilmiştir.

Metnin devamında Vezîr-i Âzam Çandarlı-zâde Halil Paşa'nın bazı siyasi sebeplerle idam edildiği; 859-863 (1455-1459) yılları arasında Vezîr-i Âzam Mahmud Paşa ile birlikte üç kez Sırbistan üzerine sefer

düzenlediği; bu seferler sırasında Belgrad dışında kalan Sırbistan topraklarının ve Mora Adası'nın fethedildiği; ardından Anadolu'ya geçilerek Amasra, İskenderiye ve Erzurum'un Mahmud Paşa ile birlikte ele geçirildiği anlatılmıştır.

Ayrıca Fatih Sultan Mehmet'in Kazaklı Voyvoda ve kardeşi Radula Voyvoda'yı mağlup ettiği, 868–870 (1463–1465) yılları arasında Bosna Kralı Stefan'ı yenerek esir aldığı ve ordusuyla Macaristan içlerine kadar ilerlediği de belirtilmiştir.

Bu bilgilerin ardından yazmada, “Diyâr-ı Karaman'ın Kâmilten Teshiri”, “Uzun Hasan Muharebesi”, “Kırım'ın Fethi” ve “Bağdat Seferi” başlıkları altında dört ayrı bölüm yer almakta ve her birinde söz konusu olaylarla ilgili kısa bilgiler verilmektedir.

Birinci alt başlıkta, Karamanoğlu İbrahim'in ölümünden sonra büyük oğlu İshak ile Sultan Murad'ın kız kardeşinin oğlu olan Pîr Ahmed'in ailesinden Ahmed ve İshak'ın ayaklandıkları belirtilmiştir. Fatih Sultan Mehmet, başlangıçta Karaman Beyliği makamını Pîr Ahmed'e vermiştir. Ancak Pîr Ahmed'in Osmanlı Devleti'ne karşı savaş ilan etmesi üzerine gönderdiği Osmanlı ordusu Konya'yı zapt etmiş ve onun yerine Mahmud Paşa'yı görevlendirmiştir.

İkinci alt başlıkta, Pîr Ahmed ve İshak kardeşlerin Uzun Hasan'a sığınmalarının ardından, bu iki ismin Uzun Hasan'ı Osmanlı topraklarına saldırmaya kışkırttıkları anlatılmıştır. Fatih Sultan Mehmet, bu tehdit üzerine güneydoğuya doğru harekete geçmiştir. Rumeli Beylerbeyi öne atılarak şehit düşmüş, 878 (1473) yılında yaklaşık yüz bin askerden oluşan Osmanlı ordusu Bayburt yakınlarındaki Otlukbeli Ovası'nda yapılan savaşta Uzun Hasan'ın ordusunu ağır bir yenilgiye uğratmıştır. Uzun Hasan'ın oğlu Zeynel (Zenbil) Bey'in öldürülmüş ve bu bölgenin tamamı Osmanlı idaresine geçmiştir.

Üçüncü alt başlıkta, Ahmed Paşa'nın üç yüz gemilik bir donanmayla Cenevizlilerin elinde bulunan Kırım'ı fethetmek üzere gönderildiği; bu sefer sırasında Kırım'daki bütün kalelerin ele geçirildiği ve bölgede yaşayan Tatar Türklerinin Osmanlı ordularını büyük bir saygı ile karşıladıkları ifade edilmiştir.

Dördüncü alt başlıkta ise 881 (1476) yılında Mora valiliğine atanan Ahmed Paşa'nın donanmasıyla Otranto şehrini ele geçirdikten sonra Bağdat üzerine yöneldiği ancak Padişah'ın vefatı ve Ahmed Paşa'nın görevden ayrılması nedeniyle İtalya seferinin durdurulduğu anlatılmıştır.

Yazmanın sonunda Hoca Molla Gürânî'nin imzası dışında okunamayan bazı yazıların yer aldığı ve metnin bu şekilde sona erdiği görülmektedir.

2. “Derbeyân-ı Mahmud Paşa” Yazması

Elde ettiğim yazmalar arasında “Derbeyân-ı Mahmud Paşa” başlığını taşıyan on altı sayfalık ikinci bir yazma daha buldum. Bu eserin zaman içinde oldukça yıpranmış olmasından dolayı okunması son derece güç olmuştur.

Yazmanın başlığından anlaşıldığı üzere metin Gazi Sultan Murad Han döneminden başlayarak Fatih Sultan Mehmet devrine kadar uzanan olayları konu edinmektedir. Özellikle Rumeli’deki İstanbul, Edirne, Bursa ve İznik gibi şehirlerde yaşanan gelişmeler ile bu dönemde görev yapan Mahmud Paşa başta olmak üzere Tatar Han, Kostantiniyye Beyi, Kadıasker Ali Çelebi, İbrahim Paşa, Eşrefzade, Hacı Bayram Sultan, Gedik Ahmed Paşa, Rumeli Beylerbeyi gibi devlet erkânının katıldığı kutsal ve siyasî olaylara dair çeşitli diyaloglar yazmada geniş biçimde ele alınmıştır. Mahmud Paşa’nın idamına kadar süren olaylarla bu anlatım sona ermiştir.

Yazmanın son sayfasında, “Mehmet Emin bin Elhac Muharrem Ağa tarafından 6 Mayıs 1238 (1822) tarihinde yazılmıştır” kaydı yer almaktadır. Bu ifadenin hemen ardından şu beyit bulunmaktadır:

*Bunu çün çektim elem,
Uş taht tamam deyüp sildim kalem.*

Bu beytin ardından dört dizelik yazılmış olan “İstihrac-ı Vacid” başlığı ile dört dizeye bir şiirin yer almakta, altında ise şu kayıt bulunmaktadır:

*Eger-ihâme-i Mehmed Sara’i el-Kâtib be Mahkeme-i İzvornik
(Zvornik) fî gur-re-i Ramazan 1245 (1829).*

Yazma, Şeyh Misrî adlı bir Boşnak şairin “Târîh ve Medh-i Mahmud Paşa” başlıklı kasidesiyle sona ermiştir. Şiirde Mahmud Paşa’nın şahsiyeti, ilmi, cömertliği ve devlet hizmetindeki liyakati övgü dolu ifadelerle anlatılmıştır:

*Gevher-i yekta-i âlem, menba’-ı cûd u hilm-i enâm,
Ol semiyi-yi yânî Mahmud bin Ali Paşâ kirâm.
Mârifet göster hidîb-i şâfî memdûh-ün neseb,
Tab’-ı rûşen nesl-i tâhir, mehr-i devlet nik-nâm.
Zât-ı vâlâ-yı bülend hem hânedân-ı mu’teber,
Zât-ı pâk, hayret-efzâ mihr-i mîrân-ı kirâm.
Saff-ı akrân içre yokdur ana mânend hidîv*

*Âsaf-asâ hüsn ü tedbîrinde âdâb-ı kelâm.
 Zât-ı âlişânına şâyeste olmaz bir bedel,
 Akl-ı küll hem himmeti çok mâye-i bahş-ı ihtirâm.
 Uhdene şân-ı vezâret olsa hiç kılma aceb,
 Bir müdebbir mihr-i âlî mi-i mîrân-ı kîrâm.
 Her ne denlî vâsf olunsa cümleten kâbil değil,
 Bahusus sancağı İzvornik'te ecdâd-ı 'izâm.
 Saye-i şahâne 'alem etdiler tahsîl-i Hak,
 Bunca feth u bunca nusrat oldular fahrî 'l-enâm.
 Ba 'zı agyâr üstüne dest-i tetâvül etdiler,
 Pâre-i nân-ı şehenşâhiye hem sevda-i hâm.
 Çün ki rûhâniyyelerin oldu bu demde hayr-ı du 'â,
 Avn-ı Hakla veyü tedbîri emîrin oldu tâm.
 Sadme-i kahrına uğrattırdı hep a 'dâların,
 Cümleten sancak-ı İzvornik şude hüsn ü nizâm.*

Şeyh Misrî dedi târîh:

*Müzekkirle ola hâsıl nasrullah ve şâd otuz üçle,
 Muhakkak evsâtı değilse cümlesi bin.*

YAZMALARIN TRANSKRİPSİYONLARI

1. Yazma

YEDİNCİ PADIŞAH FATİH SULTAN MEHMED HAN İBN-İ SULTAN MURAT SANİ

Sultan Murat hazretleri pederinin vefatından sonra müstakilen Pa-
 dişah olduğu zaman iptida ayaklanan Karamanoğulları tedip etmek ol-
 du. Padişah hazretlerinin efkâr-ı hümayunları İstanbulu fethetmek idi.
 Mezkûr beldenin fethi öteden beri melûk-i İslamiyetin emeli bahusus
 hadis-i nebevi ile mübin olan tebşirata mazhariyet ... umumiye teyit
 eylemişti. Bütün Rumeli ve Anadolu'yu zapteden devlet-i Osmaniye da-
 ha Yıldırım Beyazıt zamanında İstanbul'un alınmasına kalkışılmış ise
 de diğer taraflarda zuhur eden bazı gaileler, fethine mani olmuştu. Fa-
 tih hazretleri İstanbul'u feth etmek için Anadolu Hisarı'nın Boğazkes
 "Rumeli Hisarı" kırk günde inşa edilerek Edirne'de büyük toplar vesair
 muhasara edevatı ikmal ettirilip 857'de kaleyi kuşattılar. Muhasaranın
 ilk günlerinde Eyüp'te Hazret-i Halid'in mezarı keşif olunmakla hemen
 orada bir türbe yapıldı. Bu keyfiyet hayırlı bir alâmet sayıldı. Limansa-
 ray Burnu'ndan Galata'ya kadar bir zincir ile kapanmış olduğundan

donanma-yı hümayun içeriye giremeyip bunun üzerine Padişah hazretleri Beşiktaş'ın üstünden Kasımpaşa deresinden donanmayı limana sokmuş ve bunun üzerine daha evvel yolu düzeltmiş, üzerine yağlanmış tahtalar döşetmiştir. Gemiciler yarı gecede limana girerek Ruslar neye uğradıklarını şaşırıldılar. Muhasaranın ikinci ayı nihayetinde İstanbul'da birden hücum olunup zapt olunmuştur. İstanbul'un meşhur binaları olan Ayasofya, Cami-i şerife tahvil olunup hutbe nam Padişahiye okunup Cuma namazı orada eda olundu. Andan sonra İstanbul ... Celalzade Hısır Bey'e ve muhafazası Süleyman Bey'e tevdi olunarak Padişah hazretleri Tuna taraflarına sefer açmak için Edirne'ye teşrif-i şahane vuku buldu. Vezir-i a'zam Çandereli Zade Halil Paşa feth-i Konstantiniye'yi işgal daha Padişah hazretlerini birinci ilk cüluslarında işgal ve daha bazı siyasi sebeplerden dolayı Edirne'de idam edildi.

Sırbistan teshiri-859'dan 863 senesine kadar Vezir-i A'zam Mahmut Paşa ile beraber Sırbistan üzerine üç defa sefer ederek Sırbistan kâmilten feth olunarak yalnız Belgrat alınamayıp Fatih hazretleri mecburen avdet etti. Morenk teşhiri-morenin ceziresi bütün feth olunarak yalnız sahilde birkaç iskele Venedikliler elinde kaldı. Bunun üzerine Fatih hazretleri Anadolu'ya geçerek cenevizlilerin elinde olan Amasra diğer İskendiyar oğlunun Sinop hükümeti ve Kayasra elinde olan "Erzurum" 864'te Fatih hazretleri, vezir-i a'zam Mahmut Paşa ile beraber üçünü de feth eyledi. Eflâkın eyalet-i mümtaze haline efza 866'da Eflâk Beyi Drakol, Vidin Beylerbeyi Hamza Paşa'yı maiyeti efradıyla itlâf etmekle Vezir-i Azam Mahmut Paşa Eflâk üzerine yürüyerek Kazıklı Voyvoda'yı karara icbar ve biraderi Radula Voyvoda'ya bu imtiyaza ita eyledi. Bosna'nın teshiri 868 ve 870 senesi Bosna üzerine sefer açılarak Vezir-i Azam Mahmut Paşa'nın himmetiyle Bosna Kralı Stefan mağlup ve esir olmuştur. İsna-i avdetde Yanko Hunyad'ın oğlu Mahnas Bosna'yı istirdadına gelmiş ise de tekrar Bosna üzerine sefer olunup Macarlar tard, eyalet kâmilten istirdad olundu.

Diyar-ı Karaman'ın Kâmilten Teşhiri

Karamanoğlu İbrahim Bey vefat edip büyük oğlu olan İshak Bey cariyeden olmakla Sultan Murat sani hazretlerinin hemşirelerinden vücuda gelen Pîr Ahmet Bey İshak Bey aliyesine kıyam eyleyerek Fatih hazretlerinin ianeleriyle Pîr Ahmet Bey biraderinin makamına cülus eylemiş idi. Fakat cibilliyet iktizasıyla Fatih hazretlerine ilan-ı husumet eyleyip üzerine gönderilen asker Konya beldesini zapt ve Mahmut Paşa dahi kendisini ... eyledi.

Uzun Hasan Muharebesi

Karamanoğlu Pir Ahmet Bey biraderiyle beraber Uzun Hasan'a iltica ederek Devlet-i Aliye'den intikam almak üzere kendisini muharebeye teşvik ediyorlardı. Uzun Hasan dahi hudud-u Osmaniye'ye tecavüz eylediğinden Fatih Hazretleri de canib-i şarka azimet eyledi. Ordu-i Hümayun'a Pişdar olan Rumeli Beylerbeyi has Murat Paşa Bey ileri atılıp kendi maiyetiyle beraber şehit edildi. 878'de yüz bin askerden mürekkep olan tarafın orduları Bayburd kıranda "Otlak Beli" denen mahalde karşılaştılar. Vuku bulan muharebede Uzun Hasan'ın oğullarından Zenbil maktul ve kendisi perişan olup bilcümle haymegâhı Osmanlıların dest-i tasarrufuna müntakil oldu.

Kırım'ın Fethi

Cenevizliler Kırım Yarımadası'nda yer almışlardı. Bu defa Ahmet Paşa üç yüz adet gemiyle Kırım'a gönderilip Cenevizlerin elinde bulunan kaleler fetholunmakla Tatarlar da devlete itaat ettiler.

Bağdat Seferi

881 senesi Bağdat üzerine sefer-i hümayun vuku bulup Kırım hanı Eflak hâkimi maiyet-i hümayunda bulunmuş olan ganaimden hisse ihraz edilmiştir ki ekserisi ürüsü imiş. Sadarettten Mora valiliğine tahlil-i memuriyet eden Ahmet Paşa, donanma ile Otrante şehrini istilâ eyledi. Padişah hazretlerinin irthali ve Ahmet Paşa'nın infisali İtalya seferini akim bırakmıştır. O emr-i saltanatlarında Rodos fethine memur olan Mesih Paşa mağluben avdet etti. Padişah hazretleri Mısır üzerine yürümekte iken irtihalleri vuku buldu.

(İmza)

Hoca Molla Gürani...

بوسه ایستاده ایستاده

«دیار قومانلک کاملاً تسخیر»

فرمانده اولی البرق بک وفات ایدوب بیوک اولغی اولاده اسماعیل بک چهارم ده اولغی سلطان مراد ثانی
چهارمین بک کعبه نرسیده و چوره کلمه بید احمد بک اسماعیل بک علیه قیام ایدوبک فاتح چهارمین
اعانه برلای بیر احمد بک برادر بک مقامه چلوس ایلمکده بیدی قتل حیلست اقتضایه فاتح چهارمین بک اولاده
مضمونه ایلمکده اوز بینه کونیه بیکه عسکر فوجیه بیده منی ضبط و محمد باشا دلی کندی بیتی تدبیر ایدی

«اورده حمله کاردی»

فرمانده اولی برلای بک برادر بک اولاده حمله ایلمکده اولغی سلطان مراد ثانی کندی بیتی
تسویه ایدوب بک اولاده حمله دلی حمله و عثمانیه بکجا اولاده حمله کندی فاتح چهارمین بک
فرمانده ایدی ایدوب بک اولاده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده
مضقی الب برلای بک اولاده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده
«اولوبلی» دینلیمه حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده
و کندی بیتی بک اولاده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده

«قریبت قتی» ۸۸۰

چهارمین بک قریب اولاده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده
چهارمین بک اولاده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده

«بغیانه مغزی» ۸۸۱ حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده
مضقی الب برلای بک اولاده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده

۸۸۲ ناچکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده
استغفر ایدی پادشاه چهارمین بک اولاده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده
اولاده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده

اورده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده

مضقی الب برلای بک اولاده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده حمله ایلمکده

2. Yazma

DERBEYAN-I MAHMUD PAŞA

Bismillahirrahmânirrahîm

Tevekkeltü alalallah-il-âzizi kerîm ve müste'in Merhûm ve mağfû-runle Mahmud Paşa'nın zaman-ı şebâbından vefatına değin vaki' olan ahval-i şerîfleri ve menakıb-ı latîfleridir ki zikrolunur.

Evvela İstanbul'u fethiden Sultan Mehmed hazretlerinin babaları Sultan Murad Han-ı Gazi tabe şerahu ve cealel cennete mesvah-u mah-miye-i Edirne'de sakinler iken adet ve kanunları bu idi ki canib-i şerif-lerinden her bir şehir ve kasabata adalet ve zulümleri keşf için mu'te-medün aleyh kimesneler gönderüb hufiyeten ahvâl-i vilayet nice oldu-ğun ma'lûm idinürlerdi. İttifak Sultan Murad Han'ın sahibi-fehm ve mu'tebir ademlerinden birisi Rum iline tefahhus ve tecussus için Rum iline giderler. Günlerden bir gün kasaba-i Manastır'a dâhil olur. Ey-yam-ı baharda kasabadan hariç bir yerde seyran iderken nagâh bir lâtif sahrada üç dört yüz mikdarı ruhbansa taifesi cem' olmuşlar. Bu kişi bunları böyle göricek birinden suval ider ki bunların böyle yere cem' olmalarının sebebi nedür didikte ol ruhban cevab virir ki her sene adet-i kadimimiz budur ki İlm-i İncil'de bir müşkil mesele intihab derik ve dahi onu mabenimize mezad olunur. Meclisinde ol mes'eleyi her kim feth iderse mabenimize anı ulu ruhban eyleriz didikte Sultan Murad'ın taraf-ı alilerinden gelen kimesne kulağın bunların mübâhasesine dinle-yüb kelimatların ? idedururken bunların aralarından bir uzun boylu lâtif yiğit zahir oldu ve ol ruhbanlar nice yıldan berü feth idemedikleri mes'eleyi hemen ol yiğit ayak üzere kalkub iler varub bi-bat ve bi-perva ol mes'eleyi feth edüp cevabını virir. Ruhban hemenden bu civana ta'zim ve tekrim eyleyüb ziyade iktifat iderler. Sultan Murad Han Gazi tarafından gelen kimesne ruhbanın birisinden suval ider ki bu civana bu kadar riayet itdüğünüz sebebi nedir. Ol dahi cevab virir ki bunca müddettir kim ilm-i İncil'de feth itmedikleri meseleyi şimdi bu civan ol meseleyi feth eyledi ve bu civanı şimdi ruhbanların bir bölüğüne baş lider didüğünde ittifak Sultan Murad Han tarafından olma kimesne mü-rur-u eyyanile mahmiye-i Edirne'ye gelüp etraf-u eknafdan muttali' ol-duğu ahvali Sultan Murad Han Gazi'ye arz eyledi ve esnah-i kelamda kasaba-i Manastır'a uğrayub ruhbanların o sahrada olan cemiyetlerin ve ilm-i İncil'de nice müddet feth idemedikleri mesele-i müşkülünü orada gördüğü civanın feth itdüğünü ve ziyade akıl u kiyasetiyle fehm u ferasetle takrir idüb saadetlü Padişah'ın hizmet-i şeriflerine layık bir civandır deyü bir mertebe ta'rif ve tavsif eyledi ki bizzaruri Padişah'ın tab'-ı şerifleri ol civanın zekâvetine meyl idüb huzur-ı şeriflerine

getirilmesine murad idünür. Filhal nameler yazılıb ve ademler tayin olunub civanın babası olan kazaya irsal iderler ki name-i hümayünüm vusul buldukda ol tarafa varan ademlerimle oğlunu asitane-i saadetime gönderesin ki der-i devletimde istihdam olunmağa mabin kabil-i fehm olunmuşdur. Gelelim ki ol adamlar Manastır'a dahil olub ol civanın babası olan kasapa ahvali bildirdiklerinde ol kasap eydür ki şimdi oğlum benim hükmümde değildir. Şimdi ol ruhbanlar arasında azim mu'teber kişi olmuştur. Amma şudur ki ruhbanların cümlesine haber sal ideyüz bir yere cem' olsunlar oğlum dahi bu ahvali bildireler. Cümlelerin ittifakiyle nice lâzım gelürse öylece olsun didiklerinde haber idüb ruhbanlar bir yere cem' olurlar. Ahval-i ma'lûm idindiklerinde ruhbanların cümlesi gulüb idüp kimisi verülsün kimisi verülmesün deyüp mabeyinlerinde azim mücadele eylediler. Ahur'ul-emir ol Kasabzade'yi meclise da'vet eylediler. Ahvali beyan eylediklerinde meğer ol civanın nice müddet imiş ki vak'asında be-her hal sen İslam'a gelüb Sultan Murad Han'a dahil olursız diyü civana beşaret olunmuş idü ve bu ahval yollarda gözedir imiş. Bu ahval zuhur idecek derunında cenab-ı hakka şükr ider diyü civan eyler ki sizler bilürsüz bu bende cemi'an an ulularımıza muti' ve münkadım didikde birkaçı der ki gelin verülsün diyenleri başka verülmesün diyenleri başka ayralım didiklerinde ittifak bu cevaba tabi' olub vech-i meşruh üzere tefrik oldular. Verülsünler ortamızdan ihtilâf olmasun diyenler bölüğünde on beş yiğirmi nefer ziyade çıkar ve kur'a salup Kur'a dahi verülsün diyenlere düşer. Bu hale cümlesi tabi' olup heman o civanı Gazi Sultan Murad Han tarafından gelen adamlara teslim ideler. Ol hinde (anda) de Müslüman olub adını Mahmud korlar. Cem'an Manastır kasabasının halkı cem' olub ve bir mermer direği bir arabaya yükledüp beş altı mil mikdarı ol şehrin taşra giderler. Ayrıldıkları yerde ol mermer direği diküb nişan ideler. Şimdi dahi ol direğe Mahmud Paşa Direği ve ayrılık mermeri derler. Gelelim ki Mahmud Paşa'yı şehir-i Edirne'ye ve Sultan Murad Han'ın huzur-u şefketlerine getürdüler. Bu Mahmud-ül-Hişal civanı görür harekât ve adâbını ve erkânını müşahede idüp zann-ı şeriflerinden birkaç tabaka ziyade bulurlar. Ol zamanda bir Hamid-ül-Hişal Efendi var idi. Efendi hazretleri Şahzade Sultan Mehmed Han'ın hocaları idi. Andan ilim okur idi. Gazi Sultan Murad Han Efendi hazretlerini huzuruna da'vet idüp dedi ki: Efendi bu civan İlm-i İncile Kemal-i mertebe beşt vurup ziyade irfanı var imiş çevresinde bir u feraset dahi müşahede olunur. Rica ideriz ki himmet idüb ilm-i Furkânı dahi ve kıraet iştiğal idesin ve ba'is-i sebep olasız diyü emir buyurduklarında emir Padişah'ın diyüp bu civana başkaca tayin iderler. Molla Efendi hazretleri bu civanı iki yıl ta'lim-i Kuran idüp ittifak bir gün Padişah hazretleri umumen ulemaya haber gönderir. Cümle ulema yarınki günü saray-ı hü-

mayünde bab-ı sadetinde imtihan olunacak bir âlim (? ilme) vardır. Fe-sahat ve belagatine anlar dahi muttali' olmak muradıdır deyü buyur-duklarında cümle ulema dahi ferman Padişah'ın deyüp yarındası bar-mucib-i ferman-ı sultani cemian ulema-i ızam Edirne'de olan Saray-i Padişahi'de cem' olurlar. Azim-i ziyafet bi-nihaye nimetler çekilüp cümle ulemaya hil'atlar (çapanlar) virilür. Ba'de ol zamanın ihtiyari ve Kadiaskeri olan Ali Efendi Kapucular, Kethüdasına hitab ider ki: Aşimden sonra imtihan olunacak ehli ilim karındaşımız gelsin diyü hi-tab itdiklerinde Kapucular Kethüdası dahi filhal kapu Agasına haber verir. İçerüden Mahmud Paşa'yı siyah yeleşin ile kitapların koltuğına alup ve Kapucular Kethüdası önüne düşüp cemi-i ulema ve fuzala hu-zuruna gelürken Kad-ı asker Ali Çelebi Efendi eydir ki Aga ol karında-şımızı dönderün Meclis-i ilme takya ile gelmek münasib değildir deyü buyururlar. Tekrar Mahmud Paşa'yı içeriye alırlar ve başına bir a'la ve mükerrer tülbind sararlar ve anden sonra meclis-i ilme gellür ta'zi-men cemi'an hazır olan ulema üzerine kalkarlar. Mahmud Paşa dahi ulema efendilerin dest-i şeriflerin bus idüp saf-ı nihalde (kapı dibinde) oturur. Andan sonra her tarafına Mahmud Paşa'ya mesele havale ider-ler.

Her birine Mahmud Paşa bila tereddüt ve bila tavakkuf cevapların virir. Ahir Kadiasker olan Ali Efendi dahi bir meseleyi suval iderler. Mahmud Paşa nefes idüb Efendi'ye riayeten: "Sultanım siz alimsiz bu mesele-i şerifenin mefhumuna muttali' değilim", deyü cevap virdikde Mahmud Paşa dahi kalkub Ali Efendi'nin mübarek dest-i şeriflerin pus ider ve gelüb yerinde karar eyledi. Kadiasker Ali Efendi dahi: "Aferin berhudar olasın bu meselenin dahi mefhumu ma'lûmın idüğüne ilim ha-sıl oldu. Nihayet mertebeye riayet idüb cevap virmediün deyü hayr dua-lar ider. Andan sonra Ali Efendi döner, ulemanın cümlesine buyururlar ki: "Efendiler bu karındaşımız cümleden fadıl ve ehli ilimdir deyü itti-faken arzuhal yazarlar dahi saadettli Padişah'a arzuhali gönderürler. Arzuhali gördüğü gibi yüzüne sürüb tekrar ulemaya hil'at ve bahşışlar gönderirler ve azim riayetler iderler. Anden sonra irtesi gün vezir-i a'zam Koca İbrahim Paşa'ya Padişah tarafından tahir olunur. Lâlâ senden ricamız budur ki bir ehli ilim kulum vardır ilmüne riayeten ve hilmine himayeten vezir-i a'zam itmek murad-ı hümayünümdür ... için sen vezir-i sani olasın diyü yüz bin akça terakki ile Sultan Murad Gazi'nin ferman-ı şerifleri vasıl kabul olıcak bizzaruri razı olub üç gün-den sonra Mahmud Paşa vezir-i a'zam ider. Akıbetül emr sair vüzera bina ve zıddı bina etmeği şuru' ederler. Mahmud Paşa'dan galiz tahlid ve naşayeste şikayetler ve na-ma'kul arzuhaller sundururlar. Sultan Murad'ı bi mertebe bihuzur iderler ki bir gün Padişah'a ziyade gadap müsteali ma'tüli olup tiz taşrada sarayı önüne Mahmud Paşa'yı

çıkaran ve benim muvacehemde boynu urulsun. Ta ki halk ibret alsunlar diyü buyurduklarında gelelim ki fil hal Sultan Murad Gazi'ye saray önünde serir kurulub devletiyle otururlar ve Mahmud Paşa'nın ellerin bağlayup taşra çıkarırlar. Padişah'ın emekdar ve ihtiyar kulları Mahmud Paşa'nın etrafın alub cümlesi ağlaşup gıriv ederler ki bu makbule vücud-u şerif garaz ile mabeyinimizde telef olmak lâıyk mıdır deyü feryad u enin iderler. Asla fayda virmez. Heman Mahmud Paşa elleri bağlu dergah-ı hakka teveccüh ve niyazda iken huzur-ı Padişah'a getirürler. Cellad-ı bi-ama dahi emir-i Padişah ile şemşir-i bi-merhameti çıkarub mazlûm müşarüileyhin boynun urmağa ka'd iderken iş görmüş ihtiyar kimesneler cellada mani olurlar ki kerem eyle Padişah hazretlerine var cemian pîr ve civan kulların ve kadimi emekdarların Mahmud Paşa'nın kanın iderler deyü i'lam ile ilhahi ve ibram ittiklerinde Cellad-ı bi-şefkat dahi neyleştin kılıcı kalfa kakub adab ve ayinleri üzere varup ahlai arz eyledikde Sultan Mahmud Gazi ziyade gazabım gelüb elbetde urulsun deyü buyururlar. Birkaç defa bu minval üzere afv u rica ederler kabul olmayup Ahir Padişah ziyade tehevüründen üçünü defa kalkub üç dört adım ilerü varub buyurur ki "Yoksa benim emrim emir değil midir?" deyü buyururlar. Artık mecal u çare olmayub cellad dahi tig-ı bi-amani çeküb Mahmud Paşa'nın boynun urmağa havale eyledikde hak subhane ve taalanın hikmet ve inayeti çok Mahmud Paşa bağlı oturduğu yerden gaib olup nabadid olur. ol arada olanlardan bir ferd bu sırrın gavrına vakıf olmadı. Sultan Murad hazretlerine dahigibelik gazab mutevali olur bi-huzursuzluk ile saray-ı amirelerini tevec-cüh iderler. Halayık ise Mahmud Paşa azim sahharr imiş shıriyle kendüyü bu iyü bu vasıta-i azimden halas eyledi diyü efvah-ı aleme yayıldı. Velhasıl Edirne halkına bir mertebe galgala ve bir derece velyele düşdü ki takrir olunmaz. Meğer bu ahval son divanda vakı' olmuş idi. İttifak ol haftanın Cuma günü ehl-i kuradan Mustafa Paşa köprüsü tarafından bir kimesnenin şehirde pazarlığı varmış. İlk akşamdan merkebcığıne süvar olur. Edirne'ye karib gelir. Seherice bir canibden bir yüksek yerde iki kişi oturur görür. Bunların birisi bir pîr-i muhteşem kimesne ve ol biri dahi fahir libasiyle mülebbis ve latif dülbend ile bir kimesne ol pîrin önünde adab ve erkân ile oturur. Ol resta-i kimesne yolunca gelüp giderken ol pîr bunu çağırır ol dahi merkebinden inüb yanlarına gelür selam virür aleyk alurlar. Ol muhteşem olan bu rüstaiye der ki: "Kişi, bizi bildin mi?". Ol dahi: "Hayır bilmedim" deyu cevap virür. "İmdi benim adını Hızır'dır ve bu kişinin adı Mahmud'dur. Bu şehir beyinin veziri idi. Bu kişiye buhtan idüb nahak yere katil eylemek dilediler. Allah'ın emriyle ben halas eyledim. İmdi bu hususda sana çok fayda vardır. Bu şehrin beyine varasın. Benim ağzımdan diyesin ki Mahmud'u ol canibe gönderürem. O mayı ki bir kılına hata gele. Zira hatırına

gelürse çok zarar görür diyessin. Gelelim ki hemen ol kocacık merkebine suvar olub ta'cilen Edirne'ye gelür. Doğrı saray kapusuna varup merkebinden iner ve merkebin bir yere bağlayub içeri Padişah tarafına tecevüh eder. Kapucular karşı gelürler, mani olalım dirler. Kapuağaları bu pîri gördüklerinde bu pîrde bir sürur haberi vardır deyü yanına ziyaretine alurlar. “Ne haber pîrîm böyle aceleyle gelmekden muradın nedir?” suâl iderler. Pîr dahi hafiyeten “Şevketli Padişahımıza diyerek haberim vardır, beni buluşdurun” deyü ilhah u ikdam etdikte hah nahah Padişah'a arz iderler. Filhasıl Sultan Murad Gazi Han'ın endamı latiflerine lerze düşer ve aklı zail olur. Enderun Ağaları ol pîre: “be hey koca ne namubarek herif imişsin böyle nühusetle nereden geldin ki senin şom kademinden Padişah'n vücud-ı şeriflerine böyle hal vâki' oldu” deyü lerzeye düşerdi. Kocayı taşra çıkarırlar Sultan Murad Hazretleri'nin yüzüne su serperler. Bi zamandan sonra aklı başına gelüp gözleri açar. Ol kimesne nice oldı tiz getirün deyü emir buyururlar. Ol kocayı tekrar getürdiler. Padişah'ın huzurunda yer öpüp durur. Padişah dahi pîrim ne makule kimesnesin ki seni gördüğünle cümle vücuduma ditreme düşüp fena bulayazdım deyü su'âl buyururlar. Ol dahi şevketlü Padişahım reayadan bir fakir kulunuz ile kendü mesabihim için şehri Edirne'ye gelürken filân mahalde bir yüksek yerde iki kişi oturur gördüm. Birisi bir pîr-i muhteşem, birisi dahi fahir libâsiyle ve lâtif dülbend ilebir mülebbis ve güzel kimesne. Ol pîrin önünde oturur. Bu kulunuz dahi yolumca giderken ol muhteşem kimesne bu kulunuzu çağırıp ben dahi varub ol pîr kişi bana Hızır derler ve bu yiğidin adı Mahmud'dur. Bu şehrin Beyi buna nahak yere katil emir idüb zulm etmek isterdi. Allah'ın emriyle ben halâs eyledim. İmdi diyessin ki Ben Mahmud'u yarın ol canibe gönderürüm. Olmaya bir kılına hata getürerler didi. Anınçün bu kulun bu haberi devletlü Padişahıma arz itmeğe geldim. Baki ferman şevketlü adaletlü Padişahımdır deyüp sükût eyledi. Sultan Murad Gazi pîrin bu cevabın işitdikde ziyade riayetler idüb gınaya vasıl eylediler. Andan sonra Padişah-ı zillüallah hazretleri cemian vüzerâyâ emir ider ki ta'cilen süvar olun ve Edirne'de etrafından olan sahrâyı ve cevanib-i erbâ'ayı tecessüs idin deyü buyururlar ve Mahmud'u her kanda bulursanız envâ-i ta'zim ile esvaf-ı tekrim ile huzur-ı şerifime getürin deyü mühkem tenbih iderler. Vüzerâ dahi neylesinler bi-had bi-huzurluklar ile elem ve ıztırab ile yine mi ...oğlanın girdabına düşeriz deyüb bahr-ı gama garik olurlar. Nâçâr binerler ve ol etrafı bir miktar geçti gûzar iderler. Andan dönerler bulunca dek deyü haber verirler. Ertesi ki mükaddema Mahmud Paşa'nın boynu vurulmak kasd olunmuş idi. Seher vaktında Mahmud Paşa ol mahalde oturub ve sabah namazın eda idüb ve ellerin du'aya kaldırub ve hazreti hakka teveccüh ve niyazda iken Mahmud Paşa'yı ol halde gördüler. Andan cümle

vüzera ayağına düşüp enva'-i iltifat ve riayet ile içeriü saray-ı amireye getirürler. Sultan Murad Gazi dahi sürundan ol gün divan itdirmez ve orta kuşak ile sarayın ortasına değin Mahmud Paşa'nın istikbâline gelür Mahmud Paşa dahi Padişah'ın ayağına yüz sürüb mübarek ellerinden öper. O hinde Sultan Murad Gazi Hazretleri bir mertebe ağlar ki kıyasa gelmez. Mahmud Paşa'ya hitab idüb buyurur ki: "Mahmud sana zulm oldı." Eller sözü ile nâhak yere sana itdüğüm te'addiyetini af et diyü külli özür diledi. Mahmud Paşa dahi: "Padişahım aceb olmaz kadimden ehl-i ilim ve sahib-i hilm olan kimesnelere bugz ve haset idegelmişlerdir" deyü cevâb virir. Sultan Murad Gazi dahi Mahmud Paşa'nın yüz bin akça terakki ile giru vezir-i a'zamlığın mukarrer idüb Sultan Murad Gazi dahi üç aydan sonra dar-ı fenadan saray-ı bekaya rihlet idüb rahmetullâhi aleyhi rahmeten vasiaten. Andan Şahzade Sultan Mehmed Han serir-i saltanata cülüüs idüb kırk gün mikdarı matemzede iken otuz kırk bin mikdarı Tatar askeri giceyi gündüze katub ve at boy-nuna düşüb Edirne'ye çıkageldiler ki şimdengiru Sultan Murad vefat eyledi Saltanat-ı Osmaniye bizimdir deyü Edirne'nin ovasına konarlar. Sultan Mehmed Han Mahmud Paşa'yı huzur-ı şeriflerine çağırır Lâla hal nice olmak gerekdir, bizim askerimiz şimdiki halde hazır değildir. Otuz kırk bin mikdarı Tatar askeri ise ovada oturuyor. Buna bir re'y-i sahib gerekdir" deyü buyururlar. Mahmud Paşa dahi Sultan Mehmed Han hazretlerine cevab virir ki "Padişahım ali himmetinizde ben anle-rin tedarukin görmüşüm" deyü cevab virir. Ol dahi imdi Lâla görevim seni" deyü buyururlar. Mahmud Paşa dahi azim hil'atlar pişkeşler tedarik idüb kırk mikdarı yarar ademlerine ve mirza hanlarına ol ağır pahalı hil'atları ihzar eder ve bu tedarik-i hilatları cemian zehir ile mülema' idüb dahi Mahmud Paşa bu peşkeşler ile Tatar askerine varır, hedayaların isar ider ve dahi azim istimalet virir ki saltanat-ı Osmaniye şimden sonra sizindir ama lütfeylen birkaç gün mehil virin ta ki matemimiz tamam ola ve tavarlarımız yabanındadır gelsünler ki esvab ve eskalimizi (yüklerimizi) urup ta ki çıkub gideriz didikde Tatar askerinin beğleri dahi bu kavle razı olub kabul eylediler. Va'de virdiler ve Mahmud Paşa'nın götürdüğü hil'atları bitemamihi bunlar iltifatlar ile giydiler ve yiğirmi gün va'de virüp Mahmud Paşa dahi acele ile Sultan Mehmed Han huzurlarına gelüp "Padişahım Tatar askerinin bi-inayeti dahi Allahü teala sizin ni'metinizi suhûletle halas eyledim. Va'deli ve zehirlü ilettüm bunları kendü elimle giydirdim" deyü Padişah'a teselli virüp şimden sonra Mahmud Paşa Edirne'de olan pabuççı ve paşmakçı esnafının bekârların ve erbab-ı divânın at oğlanların bir nevi ... ve on bin mikdarı kılıç oluşdurdu ve hufiyeten cümlesine istimalat virüp on beş gün sabreylen on beş günden sonra hazır olun size haber itdükde merdane ve levendane dürüşün. Tatarı mal ve eskali sizin olsun deyü

va'd idüb Tatar Beği Han ise Mahmud Paşa'nın verdiği kaftanının her gün giyüp bir hâl üzere on beş gün mürûr idüb on altıncı gün o Tatar Hanı vefat idüp sair sair beylerinin nefren (vafır) askerine tesir idüp her birinin başı kaygusu üzerine şaşkınlıkla düşüdükte heman Mahmud Paşa dahi at ve yarak üleştirdiği levendana haber idüp kurtlarım mahallidir elinizden geleni dirig etmenüz dedikde Allahü ekber kebiren asker-i Tatarana bir mertebe urdular ki bu kadar Tatar askerinden üç dört yüz mikdarı Tatar ancak halas olup Mahmud Paşa virdgü va'de üzere mal-i ganaimi levendana taksim idüp Saltanat-ı Osmaniye'yi bu vecihle halas eyledi. Askerine bu hezimet bu felâket matemini kırk birinci günü vaki' oldu. Andan sonra Mahmud Paşa dahi bildirdi ki mahmiye-i Edirne'de ve sair bilâd-ı İslamiyede ve taht-ı hükümlerinde olan memleketlerde muhkem donanmalar ve esker itdirüp ba'de Sultan Mehmed Han hazretlerine Mahmud Paşa ilka ider ki "Padişahım şimden-giru Kostantiniyye sizin ve tekayyüd ve bezeli himmet sarf-ı makderet gerektir didikte heman ol esnada mevcut bulunan asakir-i İslâm azimet buyurulup Gelibolu'dan mehmimiye-i Bursa'ya Sultan Mehmed Han hazretleri dahi ecdad-ı izami ziyaret itdikde Bursa'dan İznik'e varup üç ay mikdarı İznik'de oturak olunup ...nefs-i İznik'de Eşrefzade demekle ma'ruf bir Azizden biat idüp ve Hacı Bayram Sultan'ın el alıp üç aydan sonra biemri halik-i biçün İznik'den çıkup asker-i İslâm ile hatt-ı tevecün idüp Kocail tarafından Karadeniz canibine Eski Hisar nam mevzidce karar-ı şerifleri ve Kostantiniye Beği'ne adem gönderirler ki Sultan Mehmed Han hazretlerinin bu canibe azimetleri nedir su'al olunur ise bu mevki'in ab-ı hevası lâtîf ve hürrem ve hoş fehmi alınah gün tahsil-i mizac için sizinle konşu olunmağa gelmişdir, diyesin diyü Mahmud Paşa giden adama telkin edüp ba'dehu ol mahalde üç ay sakin oldular. Ahir'ül-emir Mahmud Paşa bir gün Sultan Mehmed Han'a dir ki: "Saadetlü Padişahım bizlere Karşıyaka'da sakin olmağa bir cüz- i... ve şehrin fethi ve bu kal'anın teshiri müyesser değil" didiklerinde Sultan Mehmed Han der: Ya nice olmak gerekdir" diyü buyurduklarında andan sonra Mahmud Paşa bir peştemalın içine bir sığır bağlayup "Padişah'ın Karşıyaka'da bir sığır günü mikdarı yer isteyelim" deyü ma'kul gördüler ve Kostantiye'ye bir adam ile ol sığır günü gönderüp ki bir sığır günü mikdarı Karşıyakanız bulup iderler ki ahyanen tebrik idelim deyü ol tarikiyle gönderirler. Kostantin Beği dahi bilâ tereddüt ...kabal idüp nola bir sığır gönü mikdarı yer virelim deyü icazet virirler. Haber gelir ki Mahmud Paşa filhal Karşıyaka'ya geçer ve ol sığır derisi bağlanıp çıkarır dahi eteklerin çözüp ol deriyi çep çevre keskin bıçak ile tirşe idüp andan sonra ne mikdar ihata iderse ol sığır derisi tirşesin dolaşıdurup ve iki ucun bir yere heman ol demde bir muhkem hisar bünyad iderler. İstanbul Beği bu hal böyle olduğun guş ettiği işe

gayetiyle pişman olur. Teşvişe düşer. Lâkin ellerinden gelen assı itmez. Ba'dehu etraf açar. Meğer ol zamanda İstanbul'un cemian zahiresi bahırdan gelirdi. Gelibolu bizim olmagla ol canibden zahire gelmezdi. Öyle oluncak Kostantine Karadeniz'den gelen zahire gemilerine bunlar top vurup batururlardı. Kırlet-i zahireden gayet zebun oldular ve bir gice Galata üzerine on bin mikdarı asker çekilüp otuz üç günde feth iderler. Üç ay geçtikten sonra Mahmud Paşa bir gice Sultan Mehmed Han hazretlerine gelüp "Padişahım bunda nice biz otururuz. Mahmud Lâlâ ya nice idelim" diyü buyururlar. "Padişahım ruhbanlar taifesinin kavli bunun üzerinedir ki, mademki Müslümanlar karadan gemi yürütmeyeler İstanbul'un ferhı müyesser değildir derler, imdi biz dahi Padişah efendimizin himmeti ile gemiye şuru' idüp bir gemi peyda idelim dahi karadan tekerlek ile yürüdelim. Ümüddir ki avn-ı İlahi bu feth-i azim müyesser ola, didikde Sultan Mehmed Han dahi: Lâlâ sen bilirsin eger böyle bir fikirle kabil ise makdurın dirîg eyleme" deyü buyururlar. Mahmud Paşa filhal Gedik Ahmed Paşa'yı yanına alur dahi Ok Meydanı semtinden bir azim kadirga bina ederler ve bir mubarek saatda ol kadirgayı deryaya salarlar ve nice ademler ve toplar korlar. Andan sonra yelken idüb karşı yakaya doğru Fener kapusuna varırlar. Fener kapusun top ile döğüb yakarlar ve ol gice geriye çekilüb bin mikdarı adam Galata hıfziyçün korlar. On bin mikdarı adam ile sabaha değin toplar çekilüb Topkapusunda ve Silivrikapusundan heman dönmeğe başlarlar. Bazı rivayetde gemiyi karadan üzerine yürütmüşlerdir dirler. Karada gemi yürütmek mukarrerdir. İçerden küffar-ı hakisar taşradan asker-i İslâm iki gün bu minval üzere küşiş olunup bi emrillahi tealâ beşinci gün İstanbul'a asker-i İslâmı kapuları feth-i Kostantiniyye'ye tarih-i "Beldeten tayyibeten"(Temiz Memleket) denildi. Küffar-ı duzah kararın mecalleri kalmayup kararı fırara tebdil iderler. Asker-i İslâm küffarı kılıçdan geçirüb Sultan Mehmed ile Mahmud Paşa Hayudi kapusu dahilinde bir yüksek yere çıkub birer ok atarlar. "Her kangımızın oku Ayasofya'ya varırsa Ayasofya anın olsun" deyü kavlı idüp buyururlar. Bu kavle ahır yine razı olmayup, "Sen bir tarafadan ve ben bir tarafadan gidelim, her kim ki Ayasofya'ya varırsa Ayasofya anın olsun" dir hem öyle sekirdim ile giderler. Mahmud Paşa cami olduğu yere gelir. Ol zamanda anda Ayasofya manendi (yanında) bir kilise var imiş. Eb'ul feth Sultan Mehmed Han Gazi ise Ayasofya'ya doğru varır ve çak üzerine rast gelir. Gelelüm ki meğer bakıyyet'ül -suyuf olan küffardan ekseri Ayasofya'nın içine girmişler. Mahmud Paşa dahi üzerine geldiği kilisenin içinde dahi hayli kâfir ve ruhban bulurlar. Cümlesin kırup anda adamlar koyup andan Gazi Sultan Mehmed Han ardınca Ayasofya semtine müteveccih olup dahil oldukda Ayasofya içinde olan ruhbanları ve sair kefareyi cümleten katil iderler ve bunlardan ma'da

bakiyye-us-suyut melasin kaçup Yedikule'yi hasın idünürler. On güne değin Yedikule dahi feth olunur. Andan sonra bi-inayet 'il-lahi âla "İslambol" cümleten zabt olunur. Halk-i alem asüde-i hâl oldu ve cümle erkân-ı saltanat yerli yerlerinde karar tuttular. Andan sonra Sultan Mehmed Gazi Han Gazi Mahmud Paşa'ya der ki: "Lâlâ sen karadan gemi yürütdün derya kapudanlığını dahi sanadır" deyü buyururlar. Mahmud Paşa dahi kabul idüp yerine Gedik Ahmed Paşa'yı kaymakam ve naib nasb ider. Mahmud Paşa dahi kadırgalar ile deryaya varır. Bir yıl tamam oldıkda İslambol kurbunda Çatalca Hisâr idi. İçinde beş altı yüz kâfir olub Hergah gelüp İslambol etrafın garet ile fazla nice adam alurlardı. Mahmud Paşa ise Çatalca'yı dahi feth ider. Ba'dehu gelüp Sultan Mehmed'in mübarek ayağın öper. Sultan Mehmed Han dahi Mahmud Paşa'ya "Lâlâ şimden sonra Rumiline sefer itdin, beğlerbeğliğin dahi sana virdüm" deyü buyurduklarında tekrar el öpüp Rumili Beğlerbeğliği dahi ana mukarrer oldu. Üç yıldan sonra kadiasker Ali Efendi dahi pîr adem olmagla Padişah-ı Zillüllâh'ıl-alem hazretlerine ve Kabe-i şerife gitmeğe izin taleb ider. Padişah tarafından dahi izin alurlar. Sultan Mehmed Han dahi yerinize kendiniz gibi bir fadıl bir kimseyi vekil nasb idin anda hac-ı şerif sevdasın idin", deyü buyurduklarında askeri dahi "Padişahım bu dainizden efdal ve ekrem Mahmud Paşa kulunuz vekilim ola gayri değil" deyüp Sultan Mehmed Han Mahmud Paşa'ya teveccüh edip "Mahmud Kadiasker bilür misin didiklerinde Mahmud Paşa emr u ferman Padişahındır ve hem üstadımızdır hizmetlerin itmek canıma minnetdir" deyü cevap verir. Andan Ali Efendi hacca icazet alub Ka'beye hacca müteccih olur ve anda vefat eder, rahmetullâhi aleyh. Sultan Mehmed Han Gazi Kadiaskerliği dahi Paşa'ya müstekilen virirler. Bu üslûb üzere hem vezîr-i a'zam hem derya kapudanı hem Rumili Beğlerbeği ve hem Kadiasker olup dört mansibi bir yerden tasarruf idüp yine haklarından gelir. Her sene .. kendülerinin yerine adamın nasb idüp Padişahın izniyle erba'ine çeker devrine girerdi. Ve hala cami-i şerifi olan ol evvel bir azîm kilise idi. Sultan Mehmed Han ider ki: "Padişahım bu kiliseyi yıkub cami' şerif resmin kazayım" deyü izin alup ve kazdırırken nagâh iki dane husrevani küb altın ile dolu malamal bulunup Padişah'a arz eyledikte Sultan Mehmed Han dahi "Mahmud Lâlâ cümlesi sizin olsun" didiklerinde, bu da ol iki küb altını Osmaniyye'ye kestürüp ve nice mühendis mimarlar cem idüp buyururlar ki benim bu cami-i şerifin bu kadar akçası dahi kendü yerinden çıktı. Benim muradım budur ki eğer neccar ve eğer ırgad-ı cami-i şerifde işleyen isterlerse dinlensünler isterlerse uyunsunlar, zinhâr tavor yoktur" deyü "kimse rencide olmaya, herkes kendi ihtiyarıyla işlesünler" deyü tenbîh itdürür. Bu nevi yılda maan cami-i şerife gelürler ve mihrab önünde bir mikdar kibleye müteveccih olup

üzerinde otururken Mahmud Paşay'a uyku galebe idüp istirahat ider. Andan sultan 'ül- enbiya rasul ü Huda hazreti server-i kainat efendimiz sallallahu teâlâ aleyhi veselleme alem-i rüyasında görür. Canib-i şeriflerinden her ne işaret olundu ise yine Mahmud Paşa bilür ki kimesnenin malûmu olmamışdır. Heman uykudan uyanup bir mertebe ağırlar ki takrir olunmaz. "Bükadan sonra bu cami '-i şerîfın temelinden zuhur iden altun bakiyesini getirün" deyü çün huzur-ı şeriflerine getirürler, altunları kiseden dökerler, dahi hazır bulunan erbab-ı devletde bazı kimselere hitab ider ki: "Müslümanlar sizler şahid olasınız ki avucumda her nekadar altun çıkarsa hak teâlâ hazretinin binbir ism-i şerîfleri hüremetiçün Medîne-i Münevver'e fukarasına vakfolsun" deyü tevekkülen bir avucuyla altunlar ortada iken sunup Müslümanlar mahzarında sayarlar. Kudret hakkıyla tamam binbir altun çıkar. Bir eksik şimdiki halde dahi her sene Medine-i Münevvere fukarasına bin bir altun virilür. Öyle olsa merhum Mahmud Paşa'nın zaman-ı şهادeti dahi karîb olup bais-i şahadetlerine şuru oluna, inşaallâhü teâlâ. Gelelim ki muvassal-ı kelâm Mahmud Paşa'dan mukaddem vezîr-i a'zam olan Koca İbrahim Paşa idi. Merhum Sultan Murad Han, Gazi Mahmud Paşa'nın ilim ve halemine ve fehm-i kiyasetine riayeten Mahmud Paşa'yı vezîr-i a'zam itmiş idi ki ve İbrahim Paşa vezîr-i sani olmuş idi. Bukadar zaman murur ile yine vezîr-i a'zamlık hevesi dimağından zail olmamış idi ve Mahmud Paşa'ya buğz u hasedi gitmemiş idi. Mezbur İbrahim Paşa'nın hatunı vefat idüp Sultan Mehmed Han Gazi'nin bir hüsubdar makbule cariyesi ki ortalığı idi an İbrahim Paşa'ya tezvîc idüp virürler. Nice müddetden sonra İbrahim Paşa, Mahmud Paşa'nın esas helâkine ol cariyeye sebebiyle müdaraet idüb bünyadına şuru' ider. Ve bu denli bühıtan itmeğe ceraet ider ki meğer İbrahim Paşa Mahmud Paşa'ya mukaddem bir oğlan pişkeş vermiş imiş. Ol oğlana İbrahim Paşa huşiyeten bir haber gönderir ki: "Mahmud Paşa'nın mühürü ile bir beyaz kağıda mühürleyüp bu canibe gönderesin" diyü oğlan dahi bir tarik ile mühr-i mezbur kâğıdı huşiyeten İbrahim Paşa'ya gönderir. İbrahim Paşa dahi Mahmud Paşa'nın ağzından İbrahim Paşa'ya virilen cariyeye hitaben bir taşşukname yazar ki: "Benim iki gözüüm, bir taze nazenin hatunsun. İbrahim Paşa ise amel-i mande bir koca kişidir. Sencileyin bir peri peyker ve melek manzar o mekule natuvana şıkar olmak layık mıdır? İmdi neylersen eyle. Paşa'ya bir tarik ile zerih virüp helâk idesin. Sonra ben seni nikahlayanam" diyü bu mekule türrehat ve na-ma'kule kelimatın nihayeti yok". Yazar mektubun. Tamam tertib eyledikden sonra İbrahim Paşa dahi nısfıulleyde doğru saray-ı hümayuna Sultan Mehmed Han hazretlerine varır. Ol zamanda vüzeradan her kangısı olursa bila icazet Padişah'a buluşurdu, kimesne mani' olamazdı. Çün saray kapısı açılır, Sultan Mehmed Han hazretlerine arz ederler, "Gelsin" deyü ferman

olunur. İbrahim Paşa dahi Sultan Mehmed Han'ın huzur şeriflerine geldikde münafikane ağlamağa başlar. Mahmud Paşa hakkında kendü ihdas eylediği mührülü mektubu Padişah'a sunar. Okunduğu gibi Sultan Mehmed Han gazaba düşüp nıfs'ul-leylde emir iderler ki: "Mahmud Paşa'yı tez ender tez Yedi Kule'ye ildesiz ve muhkem haps idesiz" deyü, On beş nefer kapucular Mahmud Paşa'nın sarayına gelirler. Meğer ibadet üzere bulunur. İçerü girerler:" Emr-i Padişah ile hapse ferman olundunuz" deyü söylerler. Heman namazdan feragat idüp dahi "buyurun gidelim" dirler. Andan suvar olup Yedikule'ye iledirler ve ande hapsederler. Anden kapucular tekrar huzur-ı Padişah'a gelirler, dirler ki "Mahmud Paşa'yı emr-i hümayunuz üzere Yedikule'de hapseyledik." Padişah buyurur ki: "Kendü bekârlarından dört nefer oğlan ile tin yanında hizmet eyleyeler. Anlar dahi emir mücibince dört nefer oğlanı Mahmud Paşa'ya iletirler ve bu rıyayeti ki tafsilen tahrir olunmuştır. Ol dört oğlandan birisi ki adına Sinan derlerdi. Mahmud Paşa'nın ibrikdarı imiş. Vefatından sonra evkafına mütevellî ve nazır olmuş. Doksan beş yıl yaşayup sonra vefat eylemiş. Oğlu dahi mütevellî olmuş. Mahmud Paşa ahvaline gelelim. Merhum Mahmud Paşa Yedikule'den alet-?... tecza. İznik'de biat eylediği Eşrefzade Efendi'ye mektub yazar. "Benim Efendim mektub vusul buldukda lütf idüb bizim ahvalimiz niçe müncer olur tafsilen alel acele i'lam buyurasız". Adamlarından birisi mektubu bervech-i istical mumilehye gönderir. Zira dört mansabı tasarruf ederken yine izn-i Padişah ile erba'in çekerdî. Ve ol azizden el almış idi. Ana binaen ahvalin bildirirdi. Birkaç gün içinde Mahmud Paşa'nın mektubu Eşrefzade Efendi'ye vasıl oldu. Mefhum-ı mektub ma'lûmî oldukda gelelim Eşrafzade'ye. Hemandem Efendi Hazretleri mürakabeye varır. Ba'dehu mübarek başın kaldırub Mahmud Paşa'dan gelen ademî huzur-ı şeriflerine getirür, der ki:" Tez atına bin ve filân kariyeye var. Ol kariyede Şerife Hatun vardır. Mahmud Paşa'ya ol hatun beddua etmiştir. Ol hatuna bizden selam eyle. Hayır dua itsün. Bolay ki gadab-ı Padişah'ı ref' olaydı," Didiklerinde Eşrefzade Efendi'nin rey'i şerifleri üzere Mahmud Paşa'nın ademisi ol kariyeye varır. Ol Şerife hatunun kapusun dak ider. Ol hatun dahi içerüden çıkup ne haberi diye sorar. "Mahmud Paşa'nın adamıyım ve Eşrefzade Efendi'den gelürem. Huzur-ı şeriflerinize dua iderler ve Padişah hazretleri Mahmud Paşa'yı hapsedmiştir. Hayır dua eylesünler" deyü "sizden rica iderler. Mecrudur ki Padişahın gazabı def' ola" deyu "ahvali bildirdikde heman ol adam ol Hatun sıdk-ı resulullah ve sıdk-ı habibullah deyüp bu gece vakıanda hazreti server-i kâinat efendimizi salallahu teala aleyhi vesellem hazretlerini gördüm. Duan kabul oldu deyu buyurdular. İmdi oğul Mahmud Paşa'ya beddua etmeğe sebep olur ki Eğriboz feth olunmak lâzım geldikte Mahmud Paşa çızgın olur.

Ol asker cüz'i olmagla bu vilayetde asker eceliçün Azep cem iderler. Benim oğlum dahi Azep yazılır. Mahmud Paşa dahi Eğribuz feth ider. Tamam maslahat görüldükden sonra meğer Azep tayfası bir nicesi nama 'kul fesad ederler. Nizam-ı alem için Mahmud Paşa Azeplerden birkaç kimesneyi katil itdirir. Benim oğlum dahi Azepler ile bir yerde bulunur. Maan katlolunur. Oğlumun katlonduğunu işitdiğimde acısı ve fırakı yüreğime kâr idüp ve ol hararet ile ah idüp benim oğlumu katleden Padişah hışmından halas olmasun diyu beddua itdim. Eğerçi Mahmud Paşa bu işi bilüp bana taassuben etmemiş idi. Nizam-ı alem için eyledi. Lakin oğul acısı öze açıktır. Bir mertebe gabele eyledi ki bi- ihtiyar beddua eyledim. Ol zamandan beru on dört yıldır tamam henüz şimdi kabul oldu ve Mahmud Paşa'nın bu hususta ahiretine zarar yoktur ve atılan ok şimden geru dönmez. Bu defa Mahmud Paşa'ya halas yokdur ve müyesser değildir. Şeyh efendiye bizden selâm eyle ve Mahmud Paşa'ya dahi acele ile var şimden girü ahiret tedarükün eylesün. Ana şerbet-i şehadet mukarrar oldu. Tedarükün görsün diyesin”, deyu cevap virdikde Mahmud Paşa'nın ademisi dahi istima' itdikde bihad olup ta'cilen hazreti şeyhe gelüp vakı-i hali i'lam eyledi. Eşrefzade Efendi dahi Mahmud Paşa'ya mektub yazup “şimden giru ta'cilen ahiret bayrağın görsün. Sana bu hal şerbet-i şehadettir ve dahi halasa mecal yokdur, muhaldir”, deyü tahrir buyurdular. Andan mektub ile ademince Mahmud Paşa'ya gelüp Yedikule'de Mahmud Paşa'ya vasıl olur ve Eşrefzade ile ol, Şerife hatunun takririni bildirir. Mahmud Paşa dahi elhamdulillahi teala ve'l-minneti benim dahi aksa-i muradım bu idi. Şimden sonra dünyada bir muradım kalmadı” deyu buyururlar. Ba'dehu divit ve kalem getirüp kendi eliyle vasiyetnamelerin böyle yazar ki saadetlü şevketlü mehabetlü kudretlü Padişahıma şöyle ma'lum ola ki “Allahu tebareke ve teala celle şanuhunun dahi ma'lumudur ki cemi-i alemi yokdan var eylemiştir. Ol nesneyi ki devletlü Padişahıma bu kulları hakkında gamz eylediler. Ol ali ve la yezal ve bi-zeval Allah hakkıçün bu hususu etmek değil hatıra bile gelmemiştir ve benim Padişahım ol gamzeden kimesnenin dahi bu hususda suçu ve günahı yokdur. Zira bu hususu bu kullarına canib-i zülcelaldan şehadet eceliçün zuhur eyledi. Bilürim elhamdulillahi teala Padişah-ı İslam hazretlerinin eyyam-ı saadetlerinde bu ma'kul münkirata tabi olmağa asla bir veciyle ihtiyacım yogidi. İmdi saadetlü Padişahım bu kulun bu ahvali hakdan bilürim. Allahu tebareke ve teala devletlü Padişahımın ömrünü uzun eylesün. Devletlü Padişahımdan aslan bir ricam yokdur. İki oğlum ile bir kızım vardır. Anlara dahi bir nesne rica itmezem. Nihayet mertebe işitdim ki bazı evkafımı tebdil ve tagyir idüp havas-ı hümayüna ilhak olunmak murad olunmuş. Benim Padişahım bu ana gelince Padişahların sadakaları ve vergileri ref' olunup tebdil olmamıştır. Mubarek hak-

i payinizden ricam ve istidam budur ki bir karar sabık ihsan buyurula ve evkafımı hali üzere koyasın tebdil ve tagyirden muaf buyurasız, deyu niha-i elfaz ve irtibatile ve

meyyitnamelerin yazub tamam iderler. Ol gice alem-i agyardan hali olup herkes nevm alemine vardıkda bu rivayetin ravisi olan ibrikdar olan Sinan dır ki Mahmud Paşa ibrikdarına dir ki: "Sinan dur, yukarı ibrik getir abdest alayım ki zira Ayasofya canibinden meşaleler peyda oldu. Bizi katletmeğe geliyorlar" deyü, pak abdest alup birkaç rek'at namaz kıldıktan sonra Yedikule kapusu kakılır. On beş nefer kapucu ve dahi cellad gelürler. Mahmud Paşa olduğu yere çıkarlar. "Emir Padişahidir" deyü cellad-ı bi-şefkat aman ve zaman vermeyüp de boğmak istedikde. Mahmud Paşa cellada dir ki: Sabreyle ta ki tecdid-ü vuzu' ideyim" deyü söyledikde meğer cellada mukaddem dahi bir cefacık olmuş imiş. Cellad-ı bi-aman dahi ana binaen aman ne zaman vermedin boğmağa şuru' itdikde Mahmud Paşa celladın ağzına öyle bir yumruk urdı ki cellad tepsi aşırı yıkılır. Kapucular celladı dutarlar "bir miktar sabır eyle ta ki abdest tazelesün" dirler. Zira "Paşa hazretlerinin nice lütuflarını görüp dururuz" diyü ağlaştılar. Hizmetkârlar dahi feryad ve vaveylada Mahmud Paşa dahi tecdid-i vuzu' idüp iki rek'at namaz kılır. Andan sonra duadan sonra tazarru' idüp el yüze sürüp ve mübarek yüzün kapuculara döndürüp cellada der ki: "Ahmed sana taassuben urduğuma ba'sı budur ki kaçankim bir kimseyi katletmek dileyeler mümkün oldukça kendünü korumak vacıbdır ta ki imanına halel gelmeye. Ben dahi adet sakıt olsun için kadir olduğum kadar korundum ki şer-ı şerif yerin bula diyü" cevab viridikden sonra cebinden sekiz yüz mikdar sikke-i hasene fillüri çıkarup kapuculara ve cellada i'ta eyledi. "İmdi şimden sonra hakkın emri ne ise yerine getirüp bildiğinzden kalman" didi. Andan sonra cellad gelür, kemendiler gelür. Mahmud Paşa'yı boğar. Ol saat ki merhumu boğalar acele Padişah canibinden haber gelir ki te'hir eyleyüp eyleyüp boğmasınlar. Haber geldikde işi tamam olmuş bulunur. Hakkın emrine kimesne mani' olamaz Ba'de Padişah'a haber iderler. İşitdikde bir mertebe pişman olup ağlar ki kabil-i tahrir değildir. Beyt:

Her ki amed becihan cümle fena hahed bud

An ki payende ve bakist Huda hehad bud.

"Ba'dehu Padişah Mahmud Paşa'nın meyyitin ta'cil ile getirün" deyu emir ider ve "cami önünde bir münasib yerde defin olunsun" dirler. Ol gice nısfıl leyde kapucılar merhumun vücud pür nurların bir arabaya koyup dahi getirürler. Cami-i şerif önünde bağçesi divarının taşrasında kaldırım üzerine bırakırlar. Ol gice cemian kulları merhumun meyyitin beklerler. Sabah oldukda halk-ı alem cem' olup meyyit-i şerifin görüp enva-i figan ve zarılık eylediler. "Deriga ve deriga bilişlik

değmez imiş ayrılığa bencileyin bir vücud-i şerifin cüz'-i gammaz ile başına kasd itmek ve böyle rezalet ile bırakmak layık ve münasib midir? deyü hayıflar yediler amma ne fa'ide elden ne gelür ve emr-i hakka ne çare Beyt

Devlet-i dünya temennâ kund

Ba vefa kerd künde ba ma küned

Husuan Padişahlarda ve sair erbab-ı devletde hakikat mı var. Hele ol gün güya ki ruz-ı haşır idi. Halk bir yere cem' olup köşe be köşe ağlaşmak ve garib u feryad iderlerdi ki akiller çak olundu. Sultan Mehmed Han dahi müdemasiyle müsahabet iderek saray-ı hümayünlarından kalkup "Gelün Mahmud'ı defn olunmadan varup bir ziyaret idelim ki" ata binerler gelüp gördüklerinde üzerine bi- kıyas adam cem' olmuş aslın su'al iderler. Dirler ki: "Mahmud Paşa'nın meyyitin sokağa bırakmışlar. Halkın kesretine sebep oldur deyü cevap virürler. Çavuşlar ise halkı men'e iderek ve yol açarak Padişah merhumun meyyiti üzerine gelüp, bu halin göricek gazab buyururlar ki "Ben Cami' önünde konulsun dimiş idim" deyü "niçün bu adam böyle rezalet ile konmuş" deyü destmalin yüzüne tutup ol ağlardı ki ta'biri kabil değildir. "Ba-dehu Mahmud sana kem itmedüm seni ahiret Padişahı eyledim. Keşki senin mertebene ben dahi vasıl olaydım" deyü buyururlar. Andan sonra divanı yakarlar ve cenaze-i şerifin hala medfun olan mahalde defn iderler. Rahmetullahi aleyhi rahmeten vasiaten. Temmet-üt-taam biavni il-lah'il-melik'ül-allam. Ketebe el-fakir pür ta'ksir Mehmed Emin bin El-hac Mehmed Muharrem Ağa, gafarallahü zünübehu 6 Mayıs 238

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

EDEBİYAT
LITERATURE

PROMETE ŞİİRİ VE TÜRK MODERNLEŞMESİ

Bilge Ercilasun*

ÖZET

Servet-i Fünun devrinin önde gelen sanatçılarından biri olan Tevfik Fikret, Türk şiirinin en güçlü kalemlerindenidir. Fikret'in sanatının iki evresi vardır: 1. Şair Servet-i Fünun döneminde pasif ve içe dönük bir yapı arz eder. 2. 1901'den sonra toplumsal konulara yönelmiş ve devrini şiddetle eleştiren şiirler yazmıştır. Bu şiirlerde ayrıca toplumun çağdaşlaşması fikrini işlemiştir.

Promete şiiri bunlardan biridir. Fikret bu şiirinde gençlerin medenî ülkelere giderek ülkeye uygarlığı getirmelerini söylemiştir. Onlara, gökten ateşi çalarak insanlığa armağan eden Promete'yi örnek göstermiştir. Medenî ülkeler Batılı devletlerdir. Gençler Avrupa'ya gidecek, orada bilim ve fenle ilgili her türlü şeyi öğrenecek ve kendi ülkelerine getireceklerdir. Bunun için de durmadan çalışmaları gerekmektedir.

Fikret'in bu şiirinde istedikleri Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra bir dizi devrimler yapılmak suretiyle Atatürk tarafından gerçekleştirilmiştir. 1925 yılından itibaren Türk gençleri her alanda Avrupa'da eğitime gönderilmiştir. Böylece hukuk, iktisat, güzel sanatlar, tıp, fen, askerlik gibi çok çeşitli alanlarda uzmanlar yetişmesi sağlanmış, bu suretle Fikret'in bu arzusu gerçekleşmiştir. Üstelik bütün bu işler, çok kısa bir zaman içinde yapılmıştır.

Şairin bu şiirinde belirttiği ilerleme ve çağdaşlaşma ihtiyacını Atatürk şöyle ifade ediyor: “*Muasıır medeniyetin üzerine çıkmak.*” Yani hedef, yetişmek değil, geçmektir. O medeniyetin, o medenî dünyanın öncüsü olmaktır. Bu suretle Atatürk, Türk milletinin önüne daha kapsamlı bir hedef koymuş olur: Dünyanın bir numaralı devleti olmak, dünyanın ileri ve medenî devletlerinden biri olmak.

Türkiye Cumhuriyeti kısa zamanda bunu başarmıştır. Türk milleti Atatürk zamanında dünyanın saygın ve modern devletlerinden biri olmuştur.

Anahtar kelimeler: Tevfik Fikret, Servet-i Fünun dönemi, Türk şiiri, Promete şiiri.

* Dr.c.h., Hukukçu, Gazeteci, Araştırmacı, Yazar, Prizren.

THE POEM “PROMETHEUS” AND TURKISH MODERNIZATION

ABSTRACT

Tevfik Fikret, one of the leading artists of the *Servet-i Fünun* period, is one of the most powerful poets in Turkish poetry. Fikret's art has two phases: 1. During the *Servet-i Fünun* period, the poet exhibits a passive and introverted structure. 2. After 1901, he turned to social issues and wrote poems that harshly criticize his era. In these poems, he also addressed the idea of society's modernization.

The poem Prometheus is one of these. In this poem, Fikret told the youth to go to civilized countries and bring civilization to their homeland. He holds up Prometheus -who stole fire from the heavens and gifted it to humanity- as an example for them. The civilized countries refer to Western states. The youth will go to Europe, learn everything related to science and knowledge there, and bring it back to their own country. For this, they must work tirelessly.

What Fikret desires in this poem was realized by Atatürk through a series of revolutions after the establishment of the Turkish Republic. Starting from 1925, Turkish youth were sent to Europe for education in every field. Thus, experts were trained in a wide variety of areas such as law, economics, fine arts, medicine, sciences, and military affairs, thereby fulfilling Fikret's wish. Moreover, all of this was accomplished in a very short time.

Atatürk expresses the need for progress and modernization mentioned in the poet's poem as follows: “To surpass contemporary civilization.” In other words, the goal is not just to catch up, but to overtake. It is to become the leader of that civilization, that civilized world. In this way, Atatürk sets a more comprehensive goal before the Turkish nation: to become the world's number one state, one of the world's advanced and civilized nations.

The Republic of Turkey achieved this in a short time. During Atatürk's era, the Turkish nation became one of the world's respected and modern states.

Keywords: Tevfik Fikret, *Servet-i Fünun* period, Turkish poetry, Promethean poetry.

Servet-i Fünun devrinin önde gelen sanatçılarından biri olan Tevfik Fikret, Türk şiirinin en güçlü kalemlerindendir. Fikret'in sanatının iki evresi bulunur: 1. Şair Servet-i Fünun döneminde pasif ve içe dönük bir yapı arz eder. 2. 1901'den sonra toplumsal konulara yönelir ve devrini şiddetle eleştiren şiirler yazmıştır. Bu dönemdeki şiirleri, devrin baskısı yüzünden basılamamış ve gizlice elden ele dolaşmıştır. Bunların en kuvvetlisi **Sis** şiiridir.

İkinci dönemdeki şiirlerinin diğer bir özelliği, toplumdaki eksiklik ve gerilik dolayısıyla şairin duyduğu ilerleme ve çağdaşlaşma ihtiyacıdır. Fikret bu dönemde pasif ve içe dönük tavrından uzaklaşmış, hayat karşısında aktif ve mücadeleci bir tavır almıştır. Ülkenin ilerlemesi yolunda çalışmaları için gençlere çeşitli yollar göstermiş ve öğütler vermiştir.

1901'den sonra yazdığı şiirlerden biri de **Promete** adlı eseridir. Burada şair gençliğe hitap etmiş ve ülkeye medeniyet getirmelerini söylemiştir. Seslendiği kişi, gençliğin temsilcisi olarak gördüğü oğlu Halûk'tur. **Halûk'un Defteri**, onun bu tarz şiirlerinden meydana gelmektedir. Fikret şiirde gençliğe şöyle demiştir:

*Kalbinde her dakika şu ulvi tahassürün
Minkar-ı âteşinini duy, daima düşün:
Onlar niçin semada, niçin ben çukurdayım?...
Gülsün neden cihan bana, ben yalnız ağlayım?...
Yükselmek âsümâna ve gülmek ne tatlı şey!
Bir gün şu hastalıklı vatan canlanırsa... Ey
Müştak-ı feyz ü nûr olan âtî-i milletin
Meçhul elektrikçisi, aktâr-ı fikretin,
Yüklen getir – ne varsa – biraz meskenet-fiken,
Bir parça ruhu, benliği, idraki besleyen
Esmâr-ı bünye-hîzini; boş durmasın elin.
Gör dâima önünde esâtîr-i evvelin
Gökten dehâ-yı nârı çalan kahramanını.
Varsın bulunmasın bilecek nâm ü şanını
(Tevfik Fikret, 2001, s. 543).*

Şiiri incelemeye geçmeden önce Promete efsanesini hatırlamakta fayda vardır. Yunan mitolojisine göre insanlar henüz ateş yakmayı bilmez, soğuktan titreşirlerken ateş ve ateş yakmak yalnızca gökyüzündeki tanrıların hakkıydı. Eski Yunan mitolojisindeki yarı tanrılardan olan Promete (Prometheus), insanları böyle bir nimetten mahrum bırakmayı doğru bulmamış ve gökyüzünden ateşi çalıp insanlara vermiştir. Bu yüzden Yunan Tanrılarının en büyüğü olan Zeus, Promete'yi

korkunç bir şekilde cezalandırmıştır. Onu Kafkas dağlarında bir kayaya bağlatmış. Her sabah bir kartal gelip gagasıyla Promete'nin göğsünü delmekte ve ciğerlerini yemektir. Promete'nin ciğerleri her gece yeniden yapılmış ve bu zalim işkence uzayıp gitmiştir. Sonunda Yunan kahramanı Herakles yani Herkül, Promete'nin ciğerlerini yiyen kartalı öldürmüştür. Böylece Promete kurtulmuştur (Banarlı, 1968, s. 111-112).

Şiir Fikret'in gençlere seslenmesiyle başlıyor. Şair gençlerin bir konuda düşünmesini ister. Bu da devletin ve ülkenin içinde bulunduğu kötü durumdur. Burada devletin durumu ile çağdaş ülkelerin durumu karşılaştırılır ve bunların birbirine tezat olduğu belirtilir. Bu da “sema” (yükseklik, yükselmek) ve “çukur” kelimeleriyle ifade edilir. Bunlar mecazî ifadelerdir ve geriliği ve ilerlemeyi kastetmektedir. Şaire göre ülkenin durumu “yüksek” kelimesinin zıddı olan “alçak” kelimesiyle de açıklanamaz. Ancak “çukur” kelimesiyle ifa-de edilebilir. Çünkü ülke o kadar geridedir, yerin dibindedir...

Fikret kötümser tavrına ve mizacına rağmen ümit etmekten de vazgeçmiyor. Gelecek hakkındaki belli belirsiz ümidini “Bir gün şu hastalıklı vatan canlanırsa...” diye dile getiriyor. “Hastalıklı vatan” ifadesi, 19. yüzyılın başından itibaren Avrupa'nın, Osmanlı Devleti için kullandığı “Hasta adam” tanımlamasının şiire yansıtılmış şeklidir. Burada vatanın ölmek üzere olan bir insana benzetildiği açıktır. Ama Fikret yine de ümitlidir. Onun ümidi gençlikte, yani gelecek nesillerdedir.

Şiir devam ediyor: Ey bolluğa, berekete, aydınlığa ve ışığa büyük bir özlem duyan, milletin gelecekteki meçhul elektrikçisi... Fikir ülkelerinin nesi varsa yüklen getir. Bunlar nelerdir, nasıl şeylerdir? Bunlar, miskinliği gideren, ruhu, benliği, idraki besleyen faydalı meyvelerdir, ürünlerdir. Daima gökten ateş mucizesini çalan Promete'yi hatırla ve ondan örnek al, sen de onun gibi ol. Adın sanın bilinmese de bunu yap, bu işi mutlaka başar...

Şiirde mecazlar çoktur. Şair düşüncelerini mecazlarla ifade ediyor: Hastalıklı vatan, elektrik, yükselmek, çukur, sema, asuman, es-mâr-ı bünye-hîz, müştak-ı feyz ü nûr gibi... Bunlar arasında ışıkla ve aydınlıkla ilgili iki kelime dikkati çekiyor. Bunlar “elektrik” ve “nur” kelimeleridir. Şairin bu kelimelerle, ileri bir medeniyete sahip olmayı, çağdaşlaşmayı ve aydınlanmayı kastettiği açıktır. “Elektrikçi” ise bu aydınlanmayı gerçekleştirecek olanlar, yani gelecek nesillerdir. Aydınlığa, ilerlemeye, bilime doğru koşanlar ve onu ülkeye getirmek için savaşan, uğraşan, mücadele eden idealist gençlerdir. Şairin “elektrik” kelimesine derin anlamlar yüklemesi dikkati çekiyor. Burada Fikret'in “elektrik” kelimesini hem maddî anlamda hem de mecazî bir ifade içinde kullandığını da düşünebiliriz. Çünkü elektrik, o yıllarda yeni keşfedilmiş ve kullanım alanına yeni geçmiş bir enerji idi.

Şiirde önemli olan ifadelerden bir diğeri “*yükselmek*” kelimesidir. Fikret bu kelimeyi de mecazî anlamda kullanır ve bununla ilerlemeyi ve çağdaşlaşmayı kasteder. Şair bu görüşünü *sema*, *asuman* gibi kelimelerle de pekiştirir ve insanı göğe yükseltir. Bu ise ümidi ve mutluluğu, aydınlanmayı, ilerlemeyi, çağdaşlaşmayı temsil eden bir tavidir.

Promete şiirinde vurgulanan iki önemli nokta var: Birincisi terakki, yani yükselme, ilerleme ve aydınlanma, çağdaşlaşmadır. İkincisi ise gençlik ve gençliğin önemidir. Fikret aydınlanmanın gerçekleşebilmesi için bir üçüncü unsuru da hatırlatıyor. Bu da aralıksız çalışmaktır. Şair çalışmanın önemini ve değerini “*boş durmasın elin*” sözü ile ifade eder: Çalışkanlık, durmadan çalışma, büyük bir azimle ve kararlılıkla devamlı çalışma... Ve üretme... Her alanda yenilikler yaratarak üretme... Bir ülke ancak bu şekilde kurtulur.

Promete’de çağdaşlık çok soyut bir şekilde tasvir ediliyor. Bura-daki aydınlanma ve ilerlemenin çok geniş bir alanı içine aldığı görülüyor. Böylece şair çok genel bir program çizmiş ve gençliğin önüne bir hedef koymuş olmaktadır. Fikret çok duygusal olduğu için çağdaş vasıtaları tek tek saymamış, onların ne olduklarını söylememiştir. Ama onların vasıflarını belirtmeyi de ihmal etmez. Fikret’e göre yenilik vasıtalarının neler olduğundan çok, onların özellikleri ve ne işe yaradıkları önemlidir.

Bu vasıflar nelerdir? Meskenet-fiken (miskinliği, uyuşukluğu gideren), ruhu, benliği, idraki besleyen, bünyeyi canlandıracak ürünlerdir, meyvelerdir (Miskinlik ve uyuşukluk konusunda Fikret, Müslüman dünyayı tembellikle suçlayan ve ağır eleştiriler yönelten Mehmet Akif’le aynı görüşü paylaşıyor). Bunlar; hasta bir insanı iyileştirecek, ayağa kaldıracak, hasta bir ülkeyi kalkındıracak, canlandıracak, diriltecek şeylerdir.

Fikret Türk şiirine yeni bir bakış ve anlayış getirmiştir. Promete “*yükselme ve savaşma iradesi ile*” doludur ve bundan dolayı Tanrılara isyan etmiş bir mitoloji kahramanıdır. Fikret Promete’yi sembol olarak kullanıyor ve gençlere örnek gösteriyor. Böylece hayat karşısında aktif bir tavır alan yeni insan tipine ulaşmış oluyor (Kaplan 2007, s. 167).

Fikret **Halûk’un Defteri**’ndeki diğer şiirlerinde de bu yeni insan fikrini işler, bazen “*fikrin yeniliğini kuvvetle belirtmek için ona adeta dinî bir mana verir*” Özellikle **Halûk’un Âmentüsü** şiirinde bu dinî anlam kuvvetle hissedilir. Fikret çağdaşlığı ve medeniyeti bir din gibi algılıyor. **Halûk’un Âmentüsü**’nde bu yeni insan tipinin inandığı değerler belirtilir. Bunlar arasında sayılan bilginin önemi ve değeri, “*insanın kendisine, akıl ve bilgisine inanması, terakki fikri, hakkın kuvvete galebe çalacağı inancı*” Promete şiirinde de karşımıza çıkan kuvvetli düşüncelerden birkaçıdır (Kaplan, 2007, s. 167-169).

Bu yeni insan tipi Tanzimat'la birlikte hayatımıza ve edebiyatımıza giriyor. Mehmet Kaplan bunun yeni aydın tipi olduğunu söylemiş ve eskiden beri mevcut tiplerden (alp tipi, gazi tipi, veli tipi gibi) çok farklı olduğunu belirtmiştir. Eski tiplerin tamamen yok olmadığını, yeni şartlara ve yeni ortama uygun olarak değişik şekillerde devam ettiklerini de ilave eder (Kaplan, 1985a, s. 167).

Yeni aydın tipi ilk olarak Şinasi'nin eserlerinde görülüyor. Şinasi, Reşit Paşa için yazdığı kasidelerde onu "*medeniyet resulü*" olarak gösteriyor (Bu ifadede de medeniyetin bir din gibi algılandığını, ona dinî bir mahiyet verildiğini görmekteyiz). Bu tipin özellikleri şunlardır: Düşüncelerinde Batıyı örnek alması, Batılı gibi "*akla, tabiata ve insan iradesine*" inanması, toplum düzeninde "*zora değil, kanuna*" dayanması, halkın ülke hakkındaki düşüncelerini belirtmekte özgür olması, çalışmayı ve yardımlaşmayı "*yüksek bir değer olarak*" tanıması, vatanına bağlı olduğu kadar dış âleme de açık olması (Kaplan, 1985a, s. 175-176).

Namık Kemal, Şinasi'nin bu düşüncelerini devam ettirmiş, genişletmiş, "*büyük bir heyecan gücüyle halka*" yaymıştır. Şinasi gibi Namık Kemal de terakkiye kuvvetle inanmış ve akılcılığı benimsemiştir (Kaplan, 1985b, s. 178, 181).

Tevfik Fikret'in bu zincirin bir devamı olduğu Promete şiirinde açıkça görülüyor. Şair, 1901'den sonra yazdığı şiirlerde yeni aydın tipini ele almakta, bu tipin özelliklerinden ve yapması gerekenlerden çeşitli şekillerde, birtakım sanatlı ifadelerle ve mecazlarla bahsetmektedir. Fikret'in bu yıllarda Servet-i Fünun dönemindeki pasif tavrından sıyrıldığı hayat karşısında aktif bir tavır aldığı açıktır. Şairin bu ruh hali, bu düşünce tarzı Batıdan gelmektedir. Ele aldığı Promete örneği de bunu gösteriyor.

Bütün bu ifadeler bize eski Türk medeniyetini hatırlatıyor. Eski Türkler de böyle idiler. Hayat karşısında aktif ve mücadeleci idiler. Fikret'in şiirindeki ve hayatındaki örneklerin Batıdan geldiği açıktır. Tevfik Fikret hayatında ve sanatında Avrupa sanatından ve kültüründen etkilenmiş, Avrupa kültürüyle yetişmiş ve beslenmiş bir sanatçıdır. Ama dolaylı olarak burada eski Türk hayatı ile olan benzerliği de göz ardı etmemek lazımdır.

Kaplan "*tayy-i mekân ve tayy-i zaman motifinin, insanoğlunun sınırlı tanımayan hayal gücünün mitik bir ifadesi*" olduğunu söylemiştir. Fuat Köprülü ise Anadolu velileri ile eski Türk şamanları arasında büyük bir benzerlik olduğunu, Şamanlıkta önemli yer tutan göklere yükselme motifine, değişik şekillerde evliya menkıbelerinde de rastlandığını ileri sürmüştür (Kaplan, 1985a, s. 167). Bu durumda bazı değerlerin ve düşüncelerin evrensel olduğunu söylemek mümkündür. Yukarıda

sözü edilen “*tayy-i zaman ve tayy-i mekân*” motifi, yani göklere yük- selme düşüncesinin de evrensel bir boyut kazandığını söyleyebiliriz (Aynı motifi, Promete şiirinde de görmekteyiz). Bu motif şamanlarda büyük ölçüde yer aldığına göre Türklerin çok eskiden beri sahip olduk- ları hayat karşısında aldıkları aktif ve mücadeleci tavır, her ne kadar sonraki yüzyıllarda unutuldu ise de toplumun genlerinde ve bilinçal- tında muhafaza edildiğini, bilinçdışında devam ettiğini ve bazen, ihti- yaç duyulduğu anlarda, başka şekillerde ortaya çıktığını düşünebiliriz.

O hâlde Türk toplumunda 19. Yüzyıldan itibaren ortaya çıkan yeni aydın tipinin temsil ettiği çağdaşlaşma ve ilerleme ihtiyacı, hayat karşı- sında alınan mücadeleci tavır, Türklerin genlerinde taşıdıkları ve şuu- raltında mevcut bulunan hiç de yabancı olmادıkları bir tavidir. Bu yüzden yeni ve farklı durumları kolaylıkla benimsedikleri ve uyum sağ- ladıkları söylenebilir.

Atatürk “*Bedenimin babası Ali Rıza Efendi, hislerimin Namık Ke- mal, fikirlerimin Ziya Gökalp’tır*” diyor (Duymaz, 2018, s. 7). Ata- türk’e tesir eden bir şahıs daha vardır ki o da Tevfik Fikret’tir. Mustafa Kemal, onun kuvvetli sanatından, cemiyete dair görüşlerinden ve çağ- daşığa ve ilerlemeye olan aşkından, bağlılığından etkilenmiştir.

Yılmaz Özdil, *Mustafa Kemal* kitabında, Tevfik Fikret’in, Mustafa Kemal’e ilham verenlerin başında geldiğini söylüyor. Onun Tevfik Fik- ret’in şiirlerini devamlı olarak okuduğunu, “*fikri hür, vicdanı hür, ir- fanı hür nesiller*”¹ sözünü devamlı olarak tekrarladığını, “*Ben devrim ruhunu ondan aldım*” dediğini, giyim kuşam zevkinde de şairden etki- lendiğini belirtiyor (Bilindiği gibi Tevfik Fikret’in önemli özelliklerin- den biri de onun şekle olan aşırı düşkünlüğüdür. Fikret’in şekil merakı, onun hem giyinişine hem de sanatına büyük ölçüde yansımıştır. Şairin yazdığı şiirlerde ve yaptığı resimlerde şekil mükemmeliyeti dikkati çe- ker). (Özdil, 2018, s. 36-37).

Tevfik Fikret’in yorumlarının ve düşüncelerinin çok aşırı, çok duy- gusal ve hayali olduğu, hatta yüzeysel olduğu söylenebilir. Tevfik Fik- ret’in en önemli özellikleri onun güçlü bir sanatçı olması ve büyük ve katıksız samimiyetidir. O duygularını ve görüşlerini ifade ederken ha- yatının hiçbir döneminde bu samimiyetten uzaklaşmamış, düşündükle- rini olduğu gibi söylemekten ve yazmaktan çekinmemiştir. İşte bu sa- mimiyet onun toplum ve aydınlar tarafından sevilmesinde ve benimsen- mesinde, aydınlar üzerinde etkili olmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu samimiyet, onun güçlü sanatıyla da birleşince hâkim, baskın ve

¹ “Kimseden ümmîd-i feyz etmem, dilenmem perr ü bal,/Kendi cevvim, kendi efla- kimde kendim tâirim,/İnhina, tavk-ı esaretten girandır boynuma,/Fikri hür, vic- danı hür, irfanı hür bir şairim.”

çarpıcı şiirler ortaya çıkmıştır. Böylece şair, hem eserleri hem de şahsiyetiyle nesiller üzerinde etkili olabilmıştır.

Sonuç

Promete şiirinde Cumhuriyetten sonra gerçekleştirilmiş olan Türk modernizminin izleri görülmektedir. Bunların en başında gelen, Tevfik Fikret'in gençlik hakkındaki düşünceleridir. Tevfik Fikret'e göre ülkeyi kalkındıracak ve aydınlığa, medeniyete ulaştıracak olanlar gençlerdir. Atatürk de Gençliğe Hitabesinde devrimleri ve ülkenin geleceğini gençlere emanet ediyor.

Bu, aydınların benimsediği ortak bir tavidir. Aynı şekilde Mehmet Akif de ülkeyi gençlerin kurtaracağını düşünür, bilimin ışığını ülkeye getirecek olduklarını söylemiştir. Fikret'in sembolü Halûk olduğu gibi, Akif için de gençliğin sembolü oğlu Âsım'dır. Halûk ve Asım, gençliğin temsilcisidirler. Çocuklar ve gençler için şiirler, masallar yazan, ayrıca Cumhuriyet devrinin millî eğitim programını kapsamlı bir şekilde hazırlayan Ziya Gökalp'ı da bu gruba dâhil edebiliriz.

Siyasi görüşler ve hayat anlayışı ne kadar ayrı ve farklı olursa olsun devrin bütün aydınlarının bir tek ortak hedefi vardır. O da çağdaşlaşmadır. Bu görüş, 1908 Meşrutiyetinden sonra daha da somutlaşır ve vazgeçilmez bir ihtiyaç hâlini alır. Bütün aydınlar, farklı düşünüş ve inanışlara sahip olsalar da bu görüş etrafında birleşirler. Yazarlar şiir, hikâye, roman gibi çeşitli edebî türlerde yarattıkları tipler üzerinden ülkenin içinde bulunduğu duruma çok sert eleştiriler yöneltirler. Böylece farklı ve dolaylı yollardan aydınlanma ihtiyacını dile getirmiş olmaktadırlar.

Promete şiirinde şairin istedikleri, Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra bir dizi devrimler yapılmak suretiyle Atatürk tarafından gerçekleştirilmiştir. Bunların en önemlisi, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren yurt dışına eğitime gönderilen Türk gençleridir. Bu konuda çok titiz davranılmış, her yıl her alanda sınavlar açılmış, kazanan öğrenciler burslu olarak başta Avrupa olmak üzere dünyanın çeşitli ülkelerine gönderilmişlerdir. Böylece hukuk, iktisat, güzel sanatlar, tıp, fen, askerlik gibi çok çeşitli alanlarda uzmanlar yetişmesi sağlanmıştır. Bu gençler Türkiye'ye döndükten sonra kendi alanlarında yenilikler yapmış ve büyük işler başarmışlardır.

Promete şiirinde vurgulanan diğer bir nokta çalışmaktır (Burada çalışmak sözü aynı zamanda üretmek anlamını da kapsıyor. Üretmek ve üretim, ancak ileri bir ülkenin gerçekleştirebileceği bir iştir). Fikret şiirde, *“boş durmasın elin”* diyerek, ileri ve medenî bir ülkeye kavuşmak

için durmadan çalışmak gerektiğini söylüyor. Bir toplumun kalkınması ve ileri gitmesi, ancak her alanda büyük bir hızla, kararlılıkla ve disiplinle, programlı bir şekilde çalışmasıyla mümkün olabilir. Tembellik asla affedilemez. Çalışmamak, yerinde durmak demektir. Atatürk devrinin yaygın sözlerinden biri de “*Durmayaalım düşeriz*” ifadesidir. Yerinde duran bir süre sonra geri kalmış olur, yani düşmüş olur, çünkü herkes, bütün dünya, yürümektedir, ileri gitmektedir.

Fikret’in çağdaşlaşmaya ve medeniyete olan sınıksız bağlılığı, kuvvetli sanatıyla da birleşince, yazdıkları sadece Atatürk’ü değil, aydın kesimi derinden etkilemiştir. Bu etki nesiller boyu sürüyor ve farklı alanlarda da görülüyor. Cumhuriyet devrimlerinin bir yönü de şekil hassasiyetidir. Görselliğe verilen önem, şekil mükemmeliyeti, Cumhuriyetten sonra hayatın her alanında kendisini hissettirir. Giyim kuşamda, sosyal alanlarda, hayatın ve sanatın her yönüne hâkim olan şekil mükemmeliyeti, estetik ve zevk konusunda hassasiyet, bizzat Atatürk’ün her zaman şık görünümüyle temsil edilir ve herkes tarafından titizlikle uygulanan bir davranış şekli olur.

Tevfik Fikret’in hayalciliğine ve duygusallığına karşılık, Atatürk gerçekçidir. Cumhuriyeti ilan ettikten sonra devrimleri yaparak bütün aydınlanma vasıtalarını her alanda hayata geçirmiş, topluma yayılmasını ve toplum tarafından benimsenmesini sağlamıştır.

Fikret’in Promete şiirinde belirttiği ilerleme ve çağdaşlaşma ihtiyacını Atatürk şöyle ifade etmiştir: “*Muasır medeniyetin üzerine çıkmak*”. Yani hedef, yetişmek değil, geçmektir. O medeniyetin, o medeni dünyanın öncüsü olmaktır. Bu suretle Atatürk, Türk milletinin önüne daha kapsamlı bir hedef koymuş olur: Dünyanın bir numaralı devleti olmak, dünyanın ileri ve medeni devletlerinden biri olmak.

Türkiye Cumhuriyeti kısa zamanda bunu başarmıştır. Türk milleti Atatürk zamanında dünyanın saygın ve modern devletlerinden biri olmuştur.

KAYNAKÇA

- BANARLI, N. S. (1968). *Metinlerle Türk ve Batı edebiyatı: Lise III*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- DUYMAZ, A. (2018). “Sunuş”, *Ziya Gökalp, Küçük Mecmua yazıları* (Haz. A. Duymaz). Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- KAPLAN, M. (2007). *Tevfik Fikret: Devir – Şahsiyet – Eser* (10. bs.). Dergâh Yayınları, İstanbul.
- KAPLAN, M. (1985a). “Yeni Aydın Tipi: Büyük Reşit Paşa ve Şinasi”, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3-Tip Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

KAPLAN, M. (1985b). “Hürriyet Kahramanı: Namık Kemal”, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3-Tip Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

ÖZDİL, Y. (2018). *Mustafa Kemal*, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul.

PARLATIR İ., ÇETİN, N. (Haz.). *Tevfik Fikret: Bütün Şiirleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

İKİNCİ YENİ ŞİİRİNDE METİNLERARASI İLİŞKİLER: PARODİ VE PASTİŞ*

Muhammed YAKUPİ**

ÖZET

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı içinde önemli dönüm noktalarından biri olarak kabul edilen İkinci Yeni şiiri, 1950’li yılların ortalarına doğru belirmeye/şekillenmeye başlamış ve etkisi günümüze kadar devam etmiştir. İlk kez Muzaffer İlhan Erdost’un neşrettiği bir yazısında ismiyle karşılaştığımız bu şiir hareketi, edebiyat araştırmacıları tarafından modernist bir çizgide değerlendirilmiştir. Şiirlerinde kendilerine özgü bir dil ve imge dünyası kuran İkinci Yeniciler, ele aldıkları konuları farklı tekniklerin yardımıyla anlam ve anlatım olanakları bakımından zenginleştirmiş ve birçok yönden çağdaş Türk şiirinde derin izler bırakmışlardır. Bu çalışmada, İkinci Yeni şiirinde parodi ve pastiş gibi metinlerarası yöntemlerin hangi amaçlar ve işlevlerde kullanıldığı, eserlerden örneklerle incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İkinci Yeni Şiiri, Metinlerarasılık, Parodi, Pastiche.

INTERTEXTUAL RELATIONS IN SECOND NEW POETRY: PARODY AND PASTICHE

ABSTRACT

The Second New poetry, which is considered a milestone in Turkish literature of the Republican period, began in the mid-1950s and its influence continued until today. This poetry movement, which we encountered for the first time in an article published by Muzaffer İlhan Erdost, was evaluated such as a modernist movement by literary researchers. The poets of the Second New movement have created a distinctive language and image in their poems. They have enriched the meaning and expression possibilities with different techniques in the topics and left a significant impact on modern Turkish poetry. This study has been investigated the purposes and functions of intertextual methods

* Bu makale, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Muhammed Jakupi (Yakupi) tarafından hazırlanmış “İkinci Yeni Şiirindeki Parodi, Pastiche, Satir ve İroni Yansımaları” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr., Uluslararası Maarif Okulları, Türk Dili ve Edebiyatı, Kalkandelen/Kuzey Makedonya, e-posta: ve.muhammedyakupi@gmail.com

such as parody and pastiche in the Second New poetry, with examples from the works.

Keywords: Second New Poetry, Intertextuality, Parody, Pastiche.

GİRİŞ

1. İkinci Yeni'ye Kısa Bir Bakış

29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle birlikte Türk toplumu, ilk otuz yıllık zaman dilimi içerisinde sosyal, kültürel ve siyasi açılardan dinamik bir süreç geçirmiştir. Yeni devlet rejiminin yapılmasına şahitlik eden bu dönem, etkisini edebiyat sahasında da göstermiştir. Bilhassa şiir sanatı açısından hâkimiyetini devam ettiren gelenekçi ve biçimci anlayıştan uzaklaşılmasına yönelik girişimler gündeme gelmiştir. Üstelik bu yıkıcı teşebbüsler, toplumun ve devletin yenileşme (modernleşme/muasırlaşma) politikalarıyla paralel olarak ilerlemiştir (Sazyek, 2006: 11).

Çeşitli dergilerde, kendi(leri)ne mahsus şiir örnekleriyle, 1950'li yılların ortalarına doğru belirmeye/şekillenmeye başlayan İkinci Yeni hareketi de bu girişimlerin bir sonucu olarak gelişmiş ve yenileşme sürecinin önemli bir parçası/halkası hâline gelmiştir. Ancak İkinci Yeni, belli bir poetik ortaklık (veya ortak bir manifesto/beyanname) sonucu ortaya çıkmış bir şiir atılımı veya topluluğu değildir (Daşcıoğlu, 2018: 121). Bundan dolayı bir “akım” niteliği taşımaz (bkz. Karataş, 2008: 224-232). Farklı dünya görüşüne sahip şairlerin², başta -İkinci Yeni şiirinin yaygınlaşıp yerleşmesini sağlayan- haftalık *Pazar Postası* gazetesinin “Sanat-Edebiyat” sayfaları olmak üzere; *Yeditepe*, *Mavi*, *Kaynak*, *Evrin*, *Varan*, *Şiir Sanatı*, *İstanbul*, *Şimdilik*, *Açık Oturum*, *Şairler Yaprağı*, *a*, *Yenilik* gibi dergilerde (Doğan, 2015: 553), birbirlerinden bağımsız olarak kaleme aldıkları -kendilerine mahsus- şiirleri yayımlamaya başlamışlardır. Bununla beraber o dönemki toplumsal, kültürel, edebî, iktisadi, siyasi vb. havanın ve zihniyetin getirdiği ortaklıklar etrafında (ayrıca modernleşme bunalımının bir yansıması olarak) birleş(tiril)meye ve bazı edebiyat eleştirmenleri (özellikle Muzaffer İlhan Erdost) tarafından -yazılan şiirlere bakılarak- özellikleri/prensipleri sistemleştirilip giderek bir şiir hareketi olarak anılmaya başlanmıştır.

² Çalışmada şiirleri metinlerarasılık kuramı çerçevesinde incelenecek İkinci Yeni'nin başlıca şairleri şu isimlerden oluşmaktadır: İlhan Berk (1918-2008), Turgut Uyar (1927-1985), Edip Cansever (1928-1986), Cemal Süreya (1931-1990), Ece Ayhan (1931-2002), Sezai Karakoç (1933-2021), Ülkü Tamer (1937-2018).

Türk edebiyatının tabii akışı içerisinde mühim kırılma noktalarından biri olarak kabul edilen İkinci Yeni için; ferdi hassasiyetlerin, gerçeküstü imaj ve imgelerin, metinlerarası ilişkiler ve göndermelerin şii-ridir demek mümkündür. Modern bir söyleyiş tarzıyla çağrışımı kucaklayan metinler ortaya koyan İkinci Yeniciler, bir bakıma “anlamsızlığın anlamı”nı ve “anlamsızlığa kadar özgür olma”yı amaçlamıştır (Korkmaz & Özcan, 2018: 285). Böyle bir söylemi esas alan/benimseyen İkinci Yeni şairleri, şehirli insanın bireysel trajedisini bütün yönleriyle ele almaya ve anlatmaya çalışmıştır (Şenderin, 2012: 143). Bu ortak duyuş tarzı, birbirinden farklı ideolojik görüşe/düşünceye sahip şairlerin aynı çatı (İkinci Yeni) altında bir araya ge(tiri)lebilmeye olanak sağlamıştır (Apaydın, 2019: 346-348).

Asım Bezirci, bu şiir hareketine müdahil olan şairlerin niteliklerini: “İmgeye kapıları sonuna kadar açmakla kalmamışlar, edebî sanatlara özgürlük tanıyarak ‘basitlik, aleladelik ve sadelik’ten ayrılmış, konuşma diline ve ortak dile sırt çevirmişlerdir. Duyguya ve çağrışımına yaslanarak ‘yoksul çoğunluğa’ değil ‘aydın azınlığa’ seslenmişlerdir.” (Bezirci, 1996: 10-11) şeklinde açıklamış ve bir nevi *İkinci Yeni Olayı*’nın sınırlarını -bütünlüklü bir bakış açısı getirme çabasıyla- çizmeye çalışmıştır.

Bu çalışmada, İkinci Yeni şiirinde parodi ve pastiş gibi metinlerarası yöntemlerin hangi amaçlar ve işlevlerde kullanıldığı, eserlerden örneklerle incelenecektir. Fakat öncesinde parodi ve pastiş terimlerine de kısaca göz atalım.

2. Parodi ve Pastic Terimlerine Kısa Bir Bakış

Edebî terim olarak başka bir yazarın yapıtını taklit yoluyla değiştirme ve komik (alaycı) bir uyumsuzluk oluşturarak yeniden yorumlama işi olarak tanımlanması mümkün olan *parodiye*, ilk kez Antik Çağ felsefecilerinden Aristoteles’in *Poetika*’sında rastlanmaktadır. Aristoteles eserinde, antik Yunan edebiyatının erken dönem (MÖ 5. yy.) yazarlarından biri olan Thasoslu Hegemon’un, “parodia” (παρωδία) diye adlandırılan türün kurucusu olduğunu ayrıca bu yazarın kaleme almış olduğu parodiyaların, destan türünün dil ve ölçü gibi bazı karakteristik özelliklerini kullanarak daha kötü karakterleri taklit eden şiirlerden meydana geldiğini ifade etmiştir (Aristoteles, 2021: 5-6).

Parodi, “pará” (παρά) ön ekiyle “ode” (ὕμνη) kelimesinin birleşmesi sonucu meydana gelmiş eski Yunanca menşeli bir sözcüktür. Gérard Genette, bir şeyin karşısında, kenarında, yanı sıra gibi manaları ihtiva eden “pará” (παρά) ön ekinin ayrıca benzerlik ve uyumsuzluk

ifade ettiğini; “ode” (ὕμνη) kelimesinin ise ezgi, şarkı, şiir, ilahi ve buna benzer manaları içerdiğini ve manzum eserleri bildirmek amacıyla kullanıldığını söylemiştir (akt. Özdemir, 2019: 59). Bu düşünceden hareket eden Genette, “parodia”yı kökensel anlamıyla; “bir şarkıyı başka bir tonda söylemek, yani bir melodiyi başka bir ses perdesine geçirmek” (akt. Aktulum, 2000: 117) şeklinde tarif etmiştir.

Türkçe sözlüklerde ise parodi: “Ciddi sayılan bir eserin bir bölümü veya bütünü alaya alarak, biçimini bozmadan ona bambaşka bir özellik vererek biçimle öz arasındaki bu ayrılıktan gülünç etki yaratan bir oyun türü.” (TDK, 2011: 1892) şeklinde -ekseriyetle tiyatro sanatı üzerinden- birbirine benzeyen ifadelerle tanımlanmıştır. Keza yine birçok Avrupa ülkesinde konuşulan dillerin sözlüklerinde, kavramın yakın ya da benzeri tariflerle açılmış olduğu görülmektedir.

Kaynaklarda parodi ile ilgili yapılmış pek çok sözlüksel tanımın yanı sıra, bu konu üzerine düşünmüş ve fikir beyan etmiş kişilerce (t)üretilen tanımlarla da karşılaşmak mümkündür. Örneğin *Parodi: Antik, Modern ve Postmodern* adlı inceleme eserinde, parodi konusunu birçok yönüyle ele alan Margaret A. Rose, kavramı genel anlam ve kullanımıyla şu cümlelerle ifade etmiştir:

“[...] parodi, başka bir eseri ya da en basitinden bu eserin kelime dağarcığını önce taklit eden sonra da, eserin ‘biçimi’ni ve ‘içeriği’ni veya üslup ve ana fikrini ya da sözdizimi ve anlamını, bazen ikisinden birini bazense her ikisini de değiştiren olarak tanımlanabilir. Bunun yanı sıra, bir önceki cümlede söylenenlerle birlikte, en başarılı parodilerin asıl metin ile parodi metin arasındaki komik uyumsuzluk sayesinde komik, eğlendirici ya da gülünç bir etki yarattığı söylenebilir.” (Rose, 2016: 69)

Neticede tarihsel süreç içerisinde parodinin pek çok kişi tarafından birçok tarifinin yapıldığını görmek mümkündür. Bunlardan bazıları birbirine benzerken bazıları ise özgün ifadeler içermektedir. Ancak gerek olumlu gerekse olumsuz yaklaşımlarla yapılmış çoğu tanımlamanın altından, umumiyetle -parodinin temel bir bileşeni olarak- metinlerarasılığın çıktığını görüyoruz.

“Metinlerarsılık” kavramını teorik olarak ilk ortaya atanın; *Séméiotikè (Σημειωτική): Recherches pour une sémanalyse* isimli eseriyle Julia Kristeva olduğu ekseriyetle kabul ediliyor olsa da kavram özünü aslında Rus eleştirmen Mihail Mihayloviç Bahtin’in “söyleşimcilik” (dialogisme) adını verdiği kuramından ve onun “söyleşim boyutundan yoksun sözce yoktur” söyleminden/düşüncesinden almıştır (Aktulum, 2000: 24-25/40). Bahtin’in bakış açısına göre yeryüzünde bağımsız ve tek başına var olmuş bir söylem yoktur. Her söylem kendinden önceki söylemlerden etkilenmiş, kendinden sonraki söylemleri ise etkilemiştir.

Bu düşüncesiyle beraber Bahtin, bir metnin bütünüyle orijinal olamayacağını da bir nevi altını çizmiştir. Özetle bu kurama göre (edebî) metinlerin hiçbiri daha önce söylenmemiş, özgün ve yeni değildir. Ve bu kuram sayesinde bir metnin diğer metinlerle kurduğu ilişkinin açığa çıkarılabileceği düşünülmektedir.

Parodi, metinlerarasılığın temel bileşenlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Öyle ki bir metni başka bir metne bir türev ilişkisine göre bağlayan açık metinlerarası yöntemlerin en önemlilerinden birinin (*alaycı dönüştürüm* ve *öykünme* ile birlikte) *yansılama* (yani *parodi*) olduğu ifade edilir. Ayrıca *yansılamanın*, alt-metnin (gönderge-metin) çoğu zaman gülünç bir etki yaratmak ya da eğlen(dir)mek amacıyla dönüştürülmesine dayandığının, özellikle altı çizilmektedir (Aktulum, 2000: 116).

Bu düşünce(ler)den yola çıkarak parodiyi ilk etapta metinlerarasılığın alaycı eleştiri yöntemlerinden biri olarak nitelendirmek mümkündür. Ancak yazarın niyetine göre şekil alması, taklitle dayanması, göndermede bulunması ve dönüştürme esaslarını baz alması gibi yönleri onu, edebî söylemin en önemli türlerinden biri hâline de getirmektedir.

Parodiye kıyasla çok daha kısa bir tarihî geçmişe sahip olan *pastiş* ise genellikle sanatsal açıdan usta işi bir eserin biçim taklidi olarak nitelendirilmektedir. Türkçede en kısa tanımı ile “öykünme” olarak bilinen *pastiş* kavramının kökeni, “çeşitli malzemelerin bir karışımı” şeklinde tercüme edilmesi mümkün olan erken modern İtalyancadaki “*pasticcio*” sözcüğüne dayan(dırıl)maktadır. Sanatsal açıdan farklı yapıtlardaki tarzların/motiflerin -ödünc- alınarak yeniden kullanılmasını (veya bir araya getirilmesini) sağlayan bu vakıa, en nihayetinde bugün kullandığımız anlamsal karşılığını Fransızcadaki “*pastiche*” lafzında bulabilmektedir. Tarihî süreç içerisinde hem semantik hem de fonksiyonel açıdan pek çok gelişme kaydeden *pastiş*, özellikle postmodern dönemde sanatçılar tarafından sıklıkla kullanılan bir alıntılama tekniği hâline gelmiştir.

Türkçe sözlük veya ansiklopedilerde ise *pastiş*; “ünlü sanat yapıtlarının çeşitli bölümleri kopya edilerek, bütünlük kaygısı güdülmeden bir araya getirilmesiyle oluşturulan eklektik [seçmecî] yapıt” (Rona & Beykan, 1997: 1435) yahut “başka sanatçıların eserlerini taklit [etme] yoluyla meydana getirilen sanat eseri” (TDK, 2011: 1897) gibi birbirine benzeyen ifadelerle tanımlanmıştır. Keza yine birçok Avrupa ülkesinde konuşulan dillerin sözlük veya sanat ansiklopedilerinde, kavramın yakın ya da benzeri tariflerle açımldığı görülür.

Kaynaklarda *pastiş* ile ilgili yapılmış pek çok sözlüksel tanımın ve ansiklopedik bilginin yanı sıra, bu konu üzerine düşünmüş ve fikir beyan etmiş kişilerce (t)üretilen tanımlarla da karşılaşmak mümkündür.

Örneğin Pauline Marie Rosenau, pastışı; eski-yeni gibi karşıt öğeleri bünyesinde taşıyan; düzeni, mantığı veyahut simetriyi inkâr eden; karşıtlık ve çelişkiden hoşlanan, fikir ya da görüşleri gelişi güzel, darma-dağın veya kolajı andırır bir biçimde bir araya getirerek oluşturan bir kırkyama (patchwork) olarak tanımlamıştır (akt. Emre, 2006: 156).

Margaret A. Rose ise bazı yetkili mercilerce pastişin bir edebî “sahtecilik” olarak tanımlandığını; ancak daima sahtesini yapma veya aldatma maksadı ile ilişkilendirilmediğini, ilişkilendirilmesinin de gerekmediğini ifade etmiştir (Rose, 2016: 102).

Türk araştırmacılar tarafından ise pastişin genellikle metinlerarasılık kuramı çerçevesinde ele alındığı görülür. Söz gelişi Kubilây Aktulum; bir metni başka bir metne bir türev ilişkisine göre bağlayan açık metinlerarası yöntemlerin en önemlilerinden birinin (*yansılama* ve *alaycı dönüştürüm* ile birlikte) *öykünme* (yani *pastiş*) olduğunu ifade etmiştir. Bununla beraber, öykünmenin, bir gönderge-metnin biçimini taklit etmeye dayandığını, yani kısacası bir “taklit” ilişkisine göre kurulduğunu vurgulamıştır (Aktulum, 2000: 116).

Benzer bir yaklaşımı Ali İhsan Kolcu’da da görmek mümkündür. O da öykünmeyi bir metinlerarası “taklit etme” yöntemi olarak tanımlamıştır. Ayrıca “taklit”in metinlerarası ilişkilerde kendini en çabuk ele veren yöntem biçimlerinden biri olduğunu da bilhassa belirtmiştir (Kolcu, 2019: 331).

Bu bağlamda pastışı de parodi gibi metinlerarasılığın önemli yöntemlerinden biri olarak değerlendirmek mümkündür. Ancak pastışı parodiden ayıran en önemli özellik; özgün bir üslubu alaya almak için değil; tam aksine orijinal bir anlatım biçimini taklit ederek ona duyulan hayranlığı yahut saygıyı ifade etmek için tasarlanmış olmasıdır. Dolayısıyla pastışı, metinler arasındaki iletişimi sağlayan bir rabıta olarak görmek mümkündür. Çünkü metinlerarasılık kuramında; “bir metin, taklit edilen orijinali (alt metni) olmadan gerçekleşemez” ilkesi/kuralı geçerlidir.

Çalışmanın bu aşamasından itibaren metinlerarası ilişkiler bağlamında İkinci Yeni şiirinde önce parodi ardından da pastiş yöntemlerinin kullanım şekli ve amaçlarına, değişik örneklendirmeler ışığında değinmeye çaba gösterilecektir.

3. Metinlerarası İlişkiler Bağlamında İkinci Yeni Şiirinde Parodinin Kullanımı

3.1. İkinci Yeni Şiirinin Kutsal Metinlerle Kurduğu Parodik İlişkiler

Rus edebiyat teorisyeni Mihail Mihayloviç Bahtin, Orta Çağ insanının yaşamında kutsal metinlere eğlenmek amacıyla parodik dönüşümler yapıldığını ve bu parodik dönüşümlere “parodia sacra” (“kutsal parodi”) adı verildiğini ifade etmiştir (Bakhtin, 2001: 244). Bazı İkinci Yeni şairlerinin şiirlerinde de kutsal metinlere yönelik (orada var olan ciddiyeti alaşağı etmek maksadıyla) parodik dönüştürmeler yapılmış olduğu görülür. Mesela İlhan Berk’in 1972 yılında yayımladığı *Şenlikname* adlı şiir kitabında “Âşıkane” başlığını taşıyan uzunca bir şiir yer almaktadır. Berk, bu şiire başlamadan önce -hatta şiirin başlığından önce- “[Hiçbirşeyinadınmanmadanbaşlarım]” (Berk, 2018: 359) şeklinde bir ibareye yer vermiş; ve böylece *Kur’ân-ı Kerîm*’de -Tevbe sûresi hariç- tüm sûrelerin başında/başlangıcında bulunan ve Türkçeye “Rahmân ve Rahîm olan Allah’ın adıyla” şeklinde tercüme edilmiş “Bismillâhirrahmânirrahîm” ifadesini; yani özetle *Kur’ân-ı Kerîm*’deki sûrelerin başlama tarzını, kendine özgü bir bağıntıyla parodileştirmiştir. Aslında şairin metinlerarası bir ilişki kurarak gerçekleştirdiği bu parodileştirme girişimini, kutsiyeti sarsma veya yerinden etmenin bir adımı olarak görmek mümkündür.

3.2. İkinci Yeni Şiirinin Atasözleri ve Deyimlerle Kurduğu Parodik İlişkiler

Atasözleri ve deyimler, toplumların ehemmiyetli kültürel unsurlarından biridir. Öyle ki her ulusun kendine özgü atasözleri ve deyimleri vardır. Atasözleri ve deyimler; ifadeyi tesirli kılma, söylenmekte olanı anlaşılır, açık ve daha kolay bir biçimde dile getirme; ayrıca lisan öğretimi, kültür iktisabı ve aktarımı hususunda çok önemli etkilere sahiptir. Belli bir tecrübe ve yaşanmışlığın tezahürü olarak ortaya çıkan atasözleri ve deyimler, öğretici özellikleri sayesinde toplumların sosyal ve kültürel değerlerinin aktarılmasında, insanların sosyalleşmesinde aktif rol oynamaktadır. Bu bağlamda atasözleri ve deyimleri kültürel bir zenginlik olarak görmek ve kabul etmek mümkündür. Geleneksel sözlü halk kültürünün mahsulleri olan atasözleri ve deyimlerin, zaman zaman İkinci Yeni şairlerinin şiirlerinde de kendilerine yer buldukları görülür. Fakat eskiden beri söylenegelen hâlleriyle değil, ironik parodileriyle. Şimdi aşağıda hem atasözleri ve deyimlerin asıllarını hem de İkinci

Yeni şiirinde dönüştürülerek yer almış ironik parodilerini sunmaya çalışalım.

Cemal Süreya’ın dergilerde kalmış şiirlerinden biri olan “Bent Ka-pağı” üç ayrı metinden oluşmaktadır. Birinci şiirin son mısrası “Son pişmanlık, inanın, fazla çiçek!” (Süreya, 2013: 295) şeklindedir. Türk-çeye ve Türk atasözlerine hâkim biri, bu dizeyle karşı karşıya geldiğin-de bunun “iş işten geçtikten sonra pişman olmanın yararı yoktur” anla-mında kullanılan “son pişmanlık fayda vermez (veya etmez)” (TDK, 2011: 2137) atasözünün bir ironik parodisi olduğunu hemen fark ede-bilir.

Şairin “Elma” başlıklı şiirinde, “o sözlerine kanmıyorum, önem vermiyorum” anlamında kullanılan “Benim öyle boş laflara karnım tok.” deyiminin “Benim öyle elmalara karnım tok” (bkz. Süreya, 2013: 25) şeklinde dönüştürülerek parodize edildiğini görüyoruz. Ancak Ce-mal Süreya bu parodik dönüştürmeyi deyimle alay etmek için değil, kendi şiirindeki temayı desteklemek yahut güçlendirmek için yapmıştır.

Çanakkale Savaşı’nın hem dünya hem de Türk tarihi açısından önemi büyüktür. Türk tarihinde en büyük zaferlerden biri olarak sayıl-maktadır. Öyle ki bu savaşın önemini anımsatmak ve yaşatmak maksadıyla Çanakkale’de pek çok anıt inşa edilmiştir. Bunların en bilinenle-rinden biri de hiç şüphesiz -1960 yılında bir grup askerin girişimiyle meydana getirilmiş- “Dur Yolcu” anıtıdır. Bu anıt, Necmettin Halil Onan (1902-1968) tarafından yazılmış, Türk ordusunun Çanakkale Sa-vaşı’ndaki direnişini/mücadelesini anlatan “Bir Yolcuya” başlıklı şiiri-nin ilk iki dizesi ile oluşturulmuştur. Cemal Süreya ise “Dur Yolcu” deyimini/sloganını ironik bir parodinin yardımıyla “Seviş Yolcu” (bkz. Süreya, 2013: 136-137) şeklinde dönüştürmüştür. Böylece iki yüz elli bin şehidin yazdığı tarihsel destanla ve o tarihî destanı yaşatan anıtlarla içten içe alay etmiştir.

Benzer bir yaklaşımı Ece Ayhan’ın “Melâhat Geçilmez” (bkz. Ay-han, 2010: 181) isimli şiirinde de görmek mümkündür. Şair, Türk ulu-sunun büyük bir sınav vererek tarihe kazıdığı “Çanakkale Geçilmez” deyimini/sloganını, hayatını anlattığı kendi şiir kahramanı fahişe Melâ-hat’la özdeşleştirip (“Melâhat Geçilmez”), iki farklı olayı karşı karşıya getirerek ironik denebilecek bir biçimde yansılamıştır. Dolayısıyla bu-rada da gizliden gizliye bir alayla karşı karşıyayız demektir.

Bunların dışında Ece Ayhan’ın “Orta İkidten Ayrılan Çocuklar İçin Şiirler” adlı metninde, “insan sevdiği kimse veya sevdiği iş yüzünden gelecek sıkıntılara katlanır” anlamında kullanılan “gülü seven dikenine katlanır” (TDK, 2011: 997) atasözünü “diken seven gülüne katlanır” (Ayhan, 2010: 126) şeklinde; 1968 senesinde çıkardığı *Ortodoksluklar* kitabında yer alan ve Roma rakamlarıyla belirtilmiş on beş numaralı

şiiirinde, “çırılçıplak”lığı ifade etmek için kullanılan “anadan doğma” (TDK, 2011: 118) deyimini “Babadan doğma bir çırılçıplak.” (Ayhan, 2010: 101) şeklinde; “Arapların At Koşturmaları” başlıklı bir diğer şiiirinde, *Binbir Gece Masalları*’nda yer alan “Ali Baba ve Kırk Haramiler” hikâyesinde/masalında geçen “Açıl susam açıl!” -sihirli- deyimini “Açıl Doğu açıl!” (Ayhan, 2010: 133) şeklinde; yine bir başka şiiirinde “Batan gemiyi ilk önce fareler terk eder.” deyimini “Gerçeklikte, gemiler terk etmektedir fareleri.” (Ayhan, 2010: 165) şeklinde ironileştirterek parodileştirdiğine şahit oluyoruz.

3.3. İkinci Yeni Şiirinin Türk Şiiriyle Kurduğu Parodik İlişkiler

Türk edebiyatında yeni bir şiir hareketi başladığında daha önceki şiir geleneği hep göz ardı edilmeye hatta bazen bütünüyle inkâr edilmeye çalışılmıştır. (Türk edebiyatında bu durum bilhassa Tanzimat edebiyatında başlayan yenileşme hareketleriyle birlikte ortaya çıkmaya başlamıştır.) Çünkü şairlerin çoğu yeninin ancak eskinin bertaraf edilmesiyle teşekkül edebileceğine inanmışlardır. Cemal Süreya ise bu konuya çağdaşlarından biraz daha farklı yaklaşmış ve geleneğin yeni/modern şiirin içerisinde bazı edebî tekniklerin aracılığıyla devam ettirilebileceğini; hatta her yeni şiirin daha önceki şiir geleneğinin yeni ve özel bir parodisinden başka bir şey olmadığını şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Bütün sanatlarda olduğu gibi şiirde de her gerçek yaratışın diriliği, tutarlığı sağlam bir geleneğin varlığına bağlıdır. Kişilik de humour da gelenekten doğar. Humour’dan, sadece güldürüyü, eğleniyi değil, geniş anlamda espriyi anlıyoruz. Baudelaire’in, Lautréamont’un, André Breton’un yapıtlarındaki espriyi. Sanatta alışılmışın ötesine sıçrayabilmek için, o alışılmışın oldukça kıvamlı bir durumda olması gerekir. Çok geri planda şiirsel her yaratış, daha önceki dil değerlerinin, daha önceki şiirin yeni ve özel bir parodi’sinden başka bir şey değildir. Sözelimi Aragon’un şiiri Guillaume Apollinaire’nin dizelerine, Guillaume Apollinaire’inki ise Charles d’Orléans’ın yapıtlarına gider bağlanır.” (Süreya, 2019: 312)

Çoğu İkinci Yeni şairinin muhtelif dönemlerde hem klasik hem halk hem de yeni şiirimize çok fazla alaka gösterdiğini, kitaplarında yer alan metinlerden görmek mümkündür. Geleneği gerek konu gerekse form bakımından şiirlerine yansıtarak kendilerinden önceki şiirsel ürünlerden oldukça faydalanmış, hatta bir adım ileriye giderek onlarla zaman zaman farklı tekniklerin aracılığıyla metinlerarası ilişkilerde bulunmuşlardır. Bu yöntemlerin en başında ise hiç şüphesiz *pastiş* gelmektedir. Fakat yine de örneğin Cemal Süreya’nın bazı şiirlerinde ol-

duğu gibi, (nadiren de olsa) *parodiden* de istifade edildiği göze çarpmaktadır.

Cemal Süreya, klasik edebiyatımızın nazım biçimlerinden biri olan gazeli, ilk şiir kitabı *Üvercinka*'ın daha sonraki baskılarında yer alan ve "Gazel" (bkz. Süreya, 2013: 42) başlığını taşıyan şiiriyle tahvil etmiştir. Klasik edebiyatımızda aruz vezni ve beyitlerle oluşturulan gazelde, parça bütünlüğü ve güzelliği esastır. Ayrıca asıl konusu; sevgili ve onun güzelliğine duyulan aşk, hasret ve bundan ötürü çekilen kaygı /üzüntü/çile olan gazelin, 18. yy.'dan sonra içeriğinin de gittikçe genişlemeye başladığı görülür (İpekten, 1996: 442). İşte Cemal Süreya da - yukarıda bahsettiğimiz şiirinde- bu türe has vezin ve kafiye düzenini bozarak gazeli klasik yapısından uzaklaştırmış; üstelik geleneksel toplumda kabul görmeyecek bir aşkı tema olarak ele alarak klasik şiirimin hem biçim hem de içerik olarak parodisini yapmıştır.

Cemal Süreya, Türk halk şiiri örneklerinden "Yemen Türküsü"nün de içeriğini dönüştürmüştür. Şair hem Türkiye Cumhuriyeti'nin militarist hüviyetinin hem de yakın tarihte vuku bulan darbelerin ironik parodisi niteliğinde olan "Kısa Türkiye Tarihi" adlı şiir dizisinin son yani iki dizeden müteşekkil ("Kahvede subay yok,/Bu nasıl iştir!" (Süreya, 2013: 223)) beşinci şiiri ile "Yemen Türküsü"nü parodize etme girişiminde bulunmuştur.

İkinci Yeni şairlerinin yeni Türk edebiyatına ve özellikle de yeni Türk şiirine olan ilgisi, belki de yukarıda değindiğimiz klasik Türk şiiri ve Türk halk şiirinden çok daha fazladır. Üstelik nesildaşlarının yanı sıra, bir önceki kuşak şairleri de takip ederek şiirlerinde bu takibi metinlerarası ilişkiler boyutuna ulaştırmış ve böylece bu ilgiyi daha da belirgin hâle getirmişlerdir.

Cemal Süreya ile TRT'de gerçekleştirilen bir sohbette, şair, İkinci Yeni'nin Garip şiirine karşı bir tepki olarak çıkmış olmasına rağmen, ondan ne kadar etkilendiğini ve beslendiğini vurgulamıştır (bkz. Süreya, 19 Ekim 2023). Ayrıca şairin özellikle ilk iki kitabındaki şiirleri incelediğimizde yer yer kelimeler, anlam ve kurguyla Garip şiirinden izler taşıdığını görmek olasıdır. Öyle ki ikinci kitabı *Göçebe*'de yer alan "Rokoko" şiirinin son dördlüğü, Orhan Veli'nin "Kitabe-i Seng-i Mezar (III)" şiirinin son dizeleriyle ilişki kurmaktadır:

"Öyle bir rûzigâr ki,
Kendi gitti,
İsmi bile kalmadı yadigâr.
Yalnız şu beyit kaldı,
Kahve ocağında, el yazısıyla:
'Ölüm Allahın emri,

Ayrılık olmasaydı.” (Kanık, 2010: 47)

Cemal Süreya bu şiir parçasının parodisini yaparak kendi şiirine şu şekilde aktarmıştır:

“Ah şimdi bunlar rokoko
Yalnızım bir de uzaktayım
Hani ölmek işten değil
Matmazel Ay da olmasa” (Süreya, 2013: 54)

Cemal Süreya’nın yansılama yöntemi ile metinlerarası ilişkide bulunduğu bir diğer çağdaşı da Oktay Rifat’tır. Rifat’ın Garip Akımı etkisinden henüz tamamiyle kurtulamadığı dönemlerde yazdığı “Hayatımı Düşündüm” adlı şiiri ile Cemal Süreya’nın Garip tesiri altında kaleme aldığı ve ilk şiirlerinden biri olan “Çıkmaz Sinir” isimli eseri, metinlerarası ilişki kurmaktadır:

“Beni deli mi edeceksin İstanbul
Dilini tut biraz hem hatırlatma
Akşam karanlığında düşündüğüm yeter
Ölmüş anamı hasta karımı

Karım daha dün girdi hayatıma
Kim var bana ondan yakın
Ne Melih ne Cahit işte yalnızım
Tenha iskelesinde Üsküdar’ın

[...]

Ben böyle adam değildim
Boynum büküldü doğrusu
Hayatımı düşündüm deniz kenarında
On sekiz mart cuma gecesi” (Oktay Rifat, 2010: 53)

Oktay Rifat’ın verem hastası olan eşi Türkân (bkz. ————, 19 Ekim 2023) için kaleme aldığı ve ona adadığı bu lirik şiiri Cemal Süreya, ironik bir özellik de katarak parodik bir tavırla kısmen yeniden sergilemiştir:

“Dün hayatıma bir köpek girdi
[...]
Dün girdi, dün 22 Nisan Salı
Şapkamla beraber oturuyordum,

Mevsim mütehayyil, vakit akşamdı şehirde
 Aklımda yalan yere fiiller
 Yapayalnız, ben bana oturuyordum;
 Bir köpek geldi, hayatıma girdi
 [...]
 Gölgeyi gördüm yerde sonra, seni hatırladım” (Süreya,
 2013: 281)

Cemal Süreya’nın parodi ihtiva eden bir diğer şiiri de “Ama Senin”dir.

“Daha nen olayım isterdin,
 Onursuzunum senin!” (Süreya, 2013: 160)

Parodinin ciddi olanı dönüştürerek alaya alma eğiliminden çoğu kez yararlanan Cemal Süreya, yukarıda alıntılanmış olduğumuz iki dize-lik şiiriyle Bedri Rahmi Eyuboğlu’nun “Karadut” adlı şiirinin parodisini yapmıştır.

“Karadutum, çatal karam, çingenem
 Daha nem olacaktın bir tanem
 Gülen ayvam, ağlayan narımsın
 Kadını, kısırağım, karımsın.” (Eyuboğlu, 1974: 102)

“Karadut” şiirinin tam merkezine sevgilisini yerleştiren Eyuboğlu, benzetme yoluyla onu doğa zenginlikleriyle imtizaç ederek be-timlemiştir. Şiirin Roma rakamıyla belirtilen ikinci bölümünde ise; ken-disinin de sevgilisinin varlığıyla olumlu yönde değişim gösterdiğini, yenilendiğini, tazelendiğini -estetik bir dille- anlatan şair, onsuz (yani sevgilisi olmadan) çok sevdiği dünyanın bile kendisine haram olmasını dilemiştir (bkz. Eyuboğlu, 1974: 110). Cemal Süreya’nın “Ama Senin” adlı şiirinin anıştırmadan parodiye dönüştüğü nokta da tam da burasıdır. Şiirde, sevgilisiz özünü kaybeden öznenin ancak “onursuz” olabileceği ironik bir dille ima edilmiştir. Böylece Cemal Süreya’nın “Ama Senin” başlıklı şiiri, Bedri Rahmi’nin “Karadut” şiirinin parodi tekniğiyle örül-müş/dönüştürülmüş alaycı kısa bir özeti niteliğinde olduğu söylenilebi-lir.

Uçurumda Açan adlı kitabının “Oteller Hanlar Hamamlar İçin Sü-rekli Şiir” isimli bölümünün iki dizeden oluşan (“Ankara Ankara/Ey iyi kalpli üvey ana!” (Süreya, 2013: 165)) iki numaralı şiiriyle ise Süreya, “Ankara Marşı”nı; aynı kitabın “Taşıran Damla” bölümünün “Bir Çi-çek” başlıklı iki kısımdan oluşan şiirinin birinci faslının son (“Bir çiçek

yolumu kesti!” (Süreya, 2013: 175) mısrasıyla da Necip Fazıl Kısakürek’in “Aynalar Yolumu Kesti” (bkz. Kısakürek, 2010: 271) şiirinin başlığını (ve son dizesini) -alaycı bir dönüştürme ile- ironik bir şekilde parodize etmiştir.

Süreya’nın şiirine -metinlerarası- gönderme yaptığı ve bilineni değiştirerek bir nevi parodileştirdiği bir diğer çağdaşı da Cahit Sıtkı Tarancı’dır. Tarancı, “Otuz Beş Yaş” adlı şiirinin ilk bendinde “Yaş otuz beş! Yolun yarısı eder. /Dante gibi ortasındayız ömrün./Delikanlı çağımızdaki cevher,/Yalvarmak yakarmak nafile bugün,/Gözünün yaşına bakmadan gider.” (Tarancı, 2010: 202-203) gibi birbirine bağlı ve birbirini tamamlayan dizelerle, bir bakıma yaşlanmaya doğru giden yolun tarifini yapmaya çalışmıştır. Cemal Süreya ise “Karacaoğlan” başlıklı şiirinin içinde birden fazla metne gönderme yapmış ve onları dönüştürerek parodileştirmiştir. Bunlardan birisi de yukarıda alıntıladığımız Cahit Sıtkı’nın “Otuz Beş Yaş” şiiridir. Süreya, şiiri “Yaş otuz beş dantel gibi ortasından/Sessizce yırtılmış temiz yüzlü hacılar” (Süreya, 2013: 207) şeklinde dönüştürmüş ve Tarancı’nın şiirde kendisi üzerinden yaşlılığı somutlamak için çizdiği insan profilini, genellikle toplumumuzda Müslümanların hac ibadetlerini yaşlılık dönemlerine erteleyerek, bir nevi günahlardan arınıp öyle ölmek düşüncesiyle bağdaştırarak bir durum parodisi oluşturmuştur. Böylece her iki dizenin yardımıyla şair, hem “Otuz Beş Yaş” şiirinin parodisini yapmış, hem de toplumumuza sirayet etmiş -hac ile ilgili- bu yanlış düşünceyi ironik bir dille kendince satirize etmiştir.

4. Metinlerarası İlişkiler Bağlamında İkinci Yeni Şiirinde Pastişin Kullanımı

4.1. İkinci Yeni Şiirinin Kutsal Metinlerle Kurduğu Pastiş İlişkiler

Dünya sanatının genelinde olduğu gibi İkinci Yeni şiirinde de yeniden üretme ya da yeniden yorumlama yöntemi olarak bilerek yahut bilmeyerek pastiş tekniğinden yararlanan şairlerin varlığından söz etmek mümkündür. İlhan Berk’ten Turgut Uyar’a, Cemal Süreya’dan Sezai Karakoç’a pek çok şairin yeni bir sistem içinde çıkış noktası olarak kutsallık atfedilen metinlerden feyz alarak şiirsel pastişler ortaya koydukları görülür. Kutsal metinler, gerek benzer bir dil/ses veya anlatım/üslup gerek bir kompozisyon oluşturma gerekse konu olarak İkinci Yeni şairlerinin bazı şiirleri için hem -etkilenme bakımından- önemli bir çıkış noktası hem de bir seçenек hâline gelmiştir.

İlhan Berk, “Littera Amor (İkona)” adlı şiir dizisinin birçok dizesini *Kur’ân-ı Kerîm*’de Allah’ın yemin ettiği ayetlerden öykünerek kaleme almıştır. Allah, *Kur’ân-ı Kerîm*’de çeşitli münasebetler sonucu yemin etmiştir. Bu yeminler genellikle yemine değer olan varlıklar üzerinden edilmiştir. Mesela Zâriyât sûresinde, “tozdurup savuranlara, yükünü yüklenenlere, kolayca süzülenlere, işi ayıranlara” (Zâriyât, 51/1-4); Necm sûresinde, “battığı zaman yıldız” (Necm, 53/1); Vâkı’a sûresinde, “yıldızların yerlerine” (Vâkı’a, 56/75); İnşikâk sûresinde, “şafağa, geceye ve onda basan karanlığa, dolunay olmuş aya” (İnşikâk, 84/16-18); Fecr sûresinde, “fecre, on geceye (haccın on gecesine), çifte ve teke, (her şeyi karanlığı ile) örttüğü an geceye” (Fecr, 89/1-4); Beled sûresinde, “bu beldeye [Mekke’ye] -ki sen bu beldedesin-, babaya ve ondan meydana gelen çocuğa” (Beled, 90/1-3); Tîn sûresinde, “incire, zeytine, Sina dağına ve şu emîn beldeye [Mekke’ye]” (Tîn, 95/1-3) gibi unsurlar/varlıklar üzerinden yeminler edilmiştir. Bu doğrultuda Yara-dan, böyle bir yemin sistemi uygulayarak insanlara hakkında malumat verilen konularla alakalı hatalı işlerinden vazgeçmeleri ya da uzak durmaları için uyarılarda bulunmuştur. Şair İlhan Berk ise yukarıda sözünü ettiğimiz şiir dizisindeki dizelerde her ne kadar bir yeminde bulunmamış olsa da aşağıda örneklerini sunacağımız mısraların tamamının, üslup bakımından yukarıdaki ayetlerle benzerlik arz ettiği görülecektir.

“Ölümcül tene ve geceye.” (Berk, 2021: 316); “Gökkuşağıma!” (Berk, 2021: 317); “Bir ideaya! /(Her seferinde yeniden doğan.)” (Berk, 2021: 319); “(Yabancı olmayan hiçbir şeye.)” (Berk, 2021: 320); “Akşamın unutulmuş loş sözcüklerine. /Trenlere, rüzgârlara, yerinden oynatılmış yıldızlara. [...] Bir yokluluğun haklılığına /(Hep eksiklik duygusu veren.) /Kendini kaybederek, kendini bulmaya.” (Berk, 2021: 321); “Çöle. Kayalara.” (Berk, 2021: 322)

Açıkça görüleceği üzere yukarıda örnek olarak sunduğumuz ayetler ve dizeler arasında bir üslup benzerliği söz konusudur. İlhan Berk’in bu öykünmeyi bilinçli bir tercihe bağlı olarak yaptığı kanaatindeyiz. İhtimal ki şair, bu sayede ya da bu yolla şiirine ruhani bir boyut kazandırma gayreti içerisine girmiştir.

Turgut Uyar, 1968 yılında yayımlanmış *Her Pazartesi* (62-67 Notları) isimli eserinde yer alan bir şiirine, Hristiyanlar tarafından Yahudilerin kutsal kitabına verilen *Ahd-i Atik* adını koymuştur. Yahudilerin kutsal kitabı *Ahd-i Atik* üç ana bölümden oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla; *Torah* (Tevrat), *Neviûm* (Peygamberler) ve *Ketuvîm* (Kitaplar)’dır. Bu ana bölümler de kendi içlerinde kısımlara/gruplara vs. ayrılmaktadır. *Ahd-i Atik*’in ilk ve en mühim bölümünü oluşturan *Tevrat*, beş kısımdan müteşekkildir. “Bunlar Tekvîn, Huruç, Levililer, Sayılar ve Tesniye”dir. Tekvîn, yaratılıştan Hz. Yûsuf’un vefatına kadar geçen olay-

ları, diğer bölümler ise Hz. Mûsâ'nın dünyaya gelişinden vefatına kadarki dönemde cereyan eden olayları, Hz. Mûsâ'nın ilâhî vahye mazhar oluşunu, çöldeki kırk yıllık hayatı anlatmaktadır.” (Harman, 1988: 496) Turgut Uyar da aynı şekilde “Ahd-i Atik” şiirini -aynı bölüm isimleriyle- *Tevrat*'a öykünerek tanzim etmiştir. Fakat şiir muhteva yönünden *Tevrat*'tan farklıdır. Şairin şiirde sadece bezgin/yalnız modern bir yaşamdan kesitler sunmuş olduğu görülür (bkz. Uyar, 2011: 243-249). Şiirde ayrıca *Tevrat*'a ve *Kur'ân-ı Kerîm*'e göre Hz. Mûsâ'nın peygamberliğini ispatlamak için mucize olarak gösterdiği “beyaz el”e de üstü kapalı göndermede bulunulmuştur.

Cemal Süreya ise -tıpkı İlhan Berk gibi- “Yırtılan İpek Sesiyle”, “Burkulmuş Altın Hali Güneşin” ve “Vakit Var Daha” başlıklı şiirlerinin ana motifini *Kur'ân-ı Kerîm*'deki Rahmân sûresine öykünerek tekvin etmiştir denebilir. Bilindiği üzere Rahmân sûresinde Allah'ın nimetleri sayılmaktadır. Allah'ın bahşetmiş olduğu nimetler sayılırken de ek olarak bütün bilinçli varlıklara hitaben “O hâlde, Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?!” manasına gelen ayet sıkça tekrar edilmiştir (bkz. Rahmân, 55). Cemal Süreya da Rahmân sûresinde sürekli olarak tekrarlanan bu ayeti taklit ederek “Yırtılan İpek Sesiyle” ve “Burkulmuş Altın Hali Güneşin” adlı şiirlerinde “yırtılan ipek sesiyle” (bkz. Süreya, 2013: 88-89/90-92) dizesini; “Vakit Var Daha” isimli şiirinde ise “Diyor ki değil daha/Vakit var daha” (bkz. Süreya, 2013: 100-102) mısralarını sık sık tekrar etmiştir. Ayrıca Cemal Süreya'nın “Vakit Var Daha” adlı eserinin pastiş niteliği taşıdığıнын bir diğer işareti olarak şiirine *Kur'ân-ı Kerîm*'in altı sûresinin (bkz. Bakara, 2/1; Âl-i İmrân, 3/1; Ankebût, 29/1; Rûm, 30/1; Lokman, 31/1; Secde, 32/1) başında (yani ilk ayet olarak) yer alan ve bağımsız/ayrı harfler (hurûf-ı mukattaa) diye tabir edilen “Elif. Lâm. Mîm.” ile başlaması da gösterilebilir (bkz. Süreya, 2013: 100-102).

Sezai Karakoç, ilk kez 1967 senesinde yayımladığı *Hızırla Kırk Saat* adlı eserinin 33. bölümünde Hz. Muhammed'in doğumunu konu edinmiştir. Klasik Türk şiirindeki mevlit geleneğinin ufak bir temsili olan bu şiir parçası, Hz. Muhammed'in doğumunun insanlık tarihi itibarıyla ihtiva ettiği mana üstüne kurulmuştur. Hz. Muhammed'in dünyaya gelişinin ifade edildiği bu bölüm Sezai Karakoç'un geleneği yaşatma şeklinin benzerine az tesadüf edilen önemli bir örneğidir denebilir. Aynı zamanda bu şiir parçasının belli bir kısmında Süleyman Çelebi'nin (1351-1422) *Vesîletü'n Necât Mevlid-i Şerif*inde yer alan ve Hz. Muhammed'in dünyaya geliş sürecine giriş yapıldığı “Merhaba Bahri” başlıklı faslıkla pastiş yolu ile metinlerarası bir ilişki kurulduğu görülür. Öyle ki Süleyman Çelebi'nin “merhaba” (bkz. Süleyman Çe-

lebi, 2022: 41) ile ördüğü şiir, şair Sezai Karakoç'ta "günaydın"a (bkz. Karakoç, 2020: 269-271) evrilmiştir (Enser, 2018: 165-166).

4.2. İkinci Yeni Şiirinin Türk Şiiriyle Kurduğu Pastiş İlişkiler

Yukarıda da dediğimiz gibi çoğu İkinci Yeni şairinin muhtelif dönemlerde hem klasik hem halk hem de yeni şiirimize çok fazla alaka gösterdiğini, kitaplarında yer alan metinlerden görmek mümkündür. Geleneği gerek konu gerekse form bakımından şiirlerine yansıtarak kendilerinden önceki şiirsel ürünlerden oldukça faydalanmış, hatta bir adım ileriye giderek onlarla zaman zaman farklı tekniklerin aracılığıyla metinlerarası ilişkilerde bulunmuşlardır. Bu yöntemlerin en başında ise hiç şüphesiz *pastiş* gelmektedir. İkinci Yeni hareketinin başında şiirlerini yazarken klasik Türk şiirinden yararlanmayı pek önemsemeyen ve şiir anlayışını Batılı bir zemine yerleştirmeye özen gösteren İlhan Berk, 1968 yılında çıkardığı *Âşıkane* isimli kitabında pastiş tekniği aracılığıyla modern gazeller kaleme almış ve böylece gelenekten de bir çeşit istifade etmiştir. Cümle yapısı e imaj olarak yeni bir anlayışın ürünleri olmasına rağmen, şair, "Siz" (bkz. Berk, 2018: 327), "Çıkrıkçılar Yokuşu" (bkz. Berk, 2018: 328), -kitaba da adını veren- "Âşıkane" (bkz. Berk, 2018: 329), "Kıyı" (bkz. Berk, 2018: 330) ve "Aşkyüzlü" (bkz. Berk, 2018: 331) başlıklı şiirlerini, birim (beyit), kafiye örgüsü (aa/ba/ca/...) ve konu (aşk) olarak klasik Türk edebiyatında en yaygın bir biçimde kullanılmış olan nazım şekillerinden "gazel"e öykünerek kaleme almıştır. Hatta şair, "Çıkrıkçılar Yokuşu", "Âşıkane" ve "Kıyı" şiirlerinin son beytinde mahlasını da söylemiştir. Gerçek ismi Emrullah İlhan Birsan olan şairin, "İlhan Berk" ismini bir çeşit mahlası olarak da düşünebiliriz. Öte yandan yine aynı şekilde bunlara bağlı olarak *Âşıkane* kitabında yer alan "Kral Su" (bkz. Berk, 2018: 313) ve "Haziran" (bkz. Berk, 2018: 332) başlıklı diğer iki şiir de birim (beyit) ve konu (aşk) olarak klasik Türk edebiyatındaki gazellere öykünülerek oluşturulmuştur.

Turgut Uyar da 1970 senesinde adı *Divan* (bkz. Uyar, 2011: 339-399) olan bir şiir kitabı yayımlamıştır. Bu kitabında şair, çağcıl bir muhtevayı klasik Türk şiir geleneğinin kalıplarıyla yeniden söyleme girişiminde bulunmuştur. Öyle ki bu kitap modern şiirde geleneksel formların yeniden kullanılmasına ilişkin o dönemin edebiyat çevrelerinde mühim bir münakaşa başlamasına da neden olmuştur. Uyar, *Divan* adlı bu yapıtında, klasik Türk edebiyatındaki divanlara öykünerek kitabın açılışını önce bir münacat ve arkasından bir naat ile yapmıştır. Ancak bu radaki münacat ve naatın içerik/konu bakımından klasik/geleneksel

münacat ve naatla bir alakası/benzerliği yoktur. Kitaptaki şiirlere şöyle bir göz gezdirdiğimizde, klasik Türk şiirindeki gazel, kaside, rubai türleri ile belli bir ölçüde özdeşlik kurulduğu görülür. Ayrıca redif ve kafiyelerin insicamlı kullanımı, bazı şiirlerde beyitlerin bütünlük arz ediyor olması, serbest müstezat tesiri hissettiren şiirler ihtiva etmesi bakımından kitapta klasik Türk şiirine olan öykünmenin ne derece olduğunu gözler önüne sermektedir. Tüm bunların yanı sıra, kitapta az da olsa klasik Türk şiirinin sabitleşmiş tema ve mazmunlarına tesadüf edilmesi ve ayrıca bu geleneksel şiirin bazı mühim misallerine göndermeler yapılmış olması da dikkat çekicidir. Ancak şunu da belirtmekte yarar var; Turgut Uyar'ın bu eserle klasik Türk şiir geleneğine dönmek gibi bir maksadı olmamıştır. Nitekim Uyar'ın bu kitaptaki öykünmesi biçimle sınırlıdır. Ayrıca kitapta biçimin yalnızca bir vasıta olarak kullanıldığının da altı çizilmesi gerekir.

Cemal Süreya'nın bazı şiirlerinde de -genel olarak- klasik Türk şiirine karşı bir öykünmeden söz etmek mümkündür. Söz gelimi ilk kitabı *Üvercinka*'nın daha sonraki baskılarında yer alan “Gazel” (bkz. Süreya, 2013: 42) şiiri her ne kadar içerik olarak parodik bir metin olsa da klasik Türk edebiyatındaki gazellerin sesini ve aruz ölçüsünün ritmini bir ölçüde yansıtmaktadır. Şair, gazellere öykünerek ve beyit birimine sadık kalarak, içeriği dönüştürüp yeni bir metin vücuda getirmiştir. Bu açıdan baktığımızda, Süreya'nın -kısmen de olsa- pastiş bir metin ortaya koymuş olduğunu söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra şairin pek çok şiirini beyit nazım birimiyle inşa etmiş olması ve 1988'de yayımladığı *Güz Bitigi* (bkz. Süreya, 2013: 231-271) kitabını klasik Türk edebiyatındaki divanları anımsatacak bir şekilde tanzim etmiş olması bir öykünmenin sonucu olduğunu gösteriyor.

Öte yandan Cemal Süreya'nın bir şiiri Aziz Mahmud Hüdâyî'nin (1541-1628) bir beyitinden öykünülerek yazılmıştır. Önce Aziz Mahmud Hüdâyî'nin beyitini okuyalım:

“Günler geçip gitmekte,
Kuşlar gibi uçmaktalar.” (akt. Kutlu, 30 Ekim 2023)

Şimdi de Cemal Süreya'nın “Kısa” adlı şiirini okuyalım:

“Hayat kısa,
Kuşlar uçuyor.” (Süreya, 2013: 293)

Görüldüğü gibi Cemal Süreya, Aziz Mahmud Hüdâyî'nin beyitini taklit ederek hem anıştırma hem de öykünme yoluyla metinlerarası ilişki kurmuştur. Nasıl her taklit aslının sesini taşıyor ve yaşıtıyorsa Cemal

Süreya'nın "Kısa" adlı şiiri de Aziz Mahmud Hüdayî'nin beyitinin se-sini öyle taşımakta ve yaşatmaktadır.

Sezai Karakoç'un da bazı şiirlerinde klasik Türk şiirine yönelik bir öykünmeden söz etmek mümkündür. Söz gelişi Karakoç, *Leylâ ile Mecnun* (bkz. Karakoç, 2020: 517-600) eserini, Nizâmî-i Gencevî'nin (ö. 1214 [?]) ve Fuzûlî'nin (ö. 1556) *Leylâ ile Mecnun* mesnevilerinin mo-tif yapısına sadık kalarak ve bu anlatıların yer yer özgün içeriğine, izle-ğine öykünerek kaleme almıştır. Çünkü her üç eserde de "Mecnun" ka-rakterinin/figürünün mecazi aşktan hakiki aşka ulaşması söz konusu-dur.

Şairin "Gazel" (bkz. Karakoç, 2020: 615) başlıklı şiirine baktığı-mızda ise, şiirin gazel biçiminde yazıldığını; ancak her ne kadar aruz ölçüsüyle söylenmemiş olsa da içten içe aruzun ahengini duyumsattığı-nı söyleyebiliriz. Karakoç'un bu şiiri aynı zamanda "düştü" redifli ga-zellerin ve bilhassa Şeyh Galib'in (1757-1799) aynı redifli gazelinin çağcıl bir pastışı olarak düşünülebilir.

Sezai Karakoç'un klasik Türk edebiyatındaki gazel nazım biçimi-nin beyit birimine ve kafiye örgüsüne öykünerek kaleme aldığı diğer şiirleri ise; "İstanbul'un Hazan Gazeli", "Kızkulesi'ne Gazel (I)" ve "Diriliş"tir (bkz. Karakoç, 2020: 618/619/620). Karakoç, "İstanbul'un Hazan Gazeli" şiiri ile aynı zamanda Nedîm'in (1681-1730) "Bir safâ bahş edelim gel şu dil-i nâşâda" şarkısını yansılamıştır. Şairin ayrıca "Rubailer" başlığını taşıyan üç adet de rubaisi bulunmaktadır. Fakat bu rubailerin klasik Türk şiirindeki rubailer ile benzeştiği (ya da o rubailere öykündüğü) tek nokta; dörtlüklerle ve muhteva bakımından yoğun fikir örgüsü ile yazılmış olmasıdır (bkz. Karakoç, 2020: 108).

İkinci Yenicilerin Türk şiirinde öykündükleri bir diğer kısım/kol halk şiiridir. Özellikle Ülkü Tamer, bu tarzda çok ciddi ve önemli eser-ler meydana getirmiştir. Hatta zaman zaman Türk halk şairlerinin bazı şiirleriyle de -pastiş yöntemi vasıtasıyla- metinlerarası ilişkilerde bu-lunmuştur. Ülkü Tamer'in bu tür (pastiş ihtiva eden) eserlerine geçme-den önce, konuyla ilgili İkinci Yeni'nin diğer şairlerinin şiirlerine kı-saca bakmaya çalışalım.

Turgut Uyar'ın *Toplandılar* adlı kitabında arka arkaya sıralanan "Bir Amcanın ve Onun Karısının Ölümüne Ağıt" (bkz. Uyar, 2011: 444) ve "Elli İki Hane" (bkz. Uyar, 2011: 445-446) başlıklı metinleri Türk halk şiirinden öykünülerek kaleme alınmış izlenimi vermektedir. Üç bentten meydana gelen ilk şiir gerek söyleyiş gerekse içeriğiyle halk şiirindeki *ağıtları*; ikinci şiir ise birkaç mısra hariç 7'li hece ölçüsü, dörtlükleri, tekerleme ve nakaratı anımsatan ikilikleri, uyak örgüleri ve söyleyişteki rahatlığı ile doğrudan halk şiirindeki *türküleri* hatırlatmak-tadır.

Cemal Süreya'nın *Üvercinka* adlı kitabındaki “Güzelleme” (bkz. Süreya, 2013: 16) başlıklı şiiri muhteva; aynı kitaptaki “Türkü” (bkz. Süreya, 2013: 24) adlı şiiri ise ritmik söyleyiş bakımından Türk halk şiirinden öykünülerek kaleme alınmıştır denebilir. Hatta altışar dizelik üç bentten teşekkül eden “Türkü” şiiri her ne kadar türkü nazım biçimiyle şekil bakımından bir benzerlik arz etmiyor olsa da her bendin dördüncü dizesinde yer alan “Kahin-klin kahin-klin”, “Gülüm-mera gülüm-mera” ve “Çal-para çal-para” tekrarları türkülerin nakaratlarını anımsatmaktadır. Bunlara koşut olarak; *Göçebe* adlı eserindeki “Terazi Türküsü” (bkz. Süreya, 2013: 52) isimli şiirini dörtlülük, zengin kafiye ve dörtlülüklerin son iki dizesini kavuşaklı şiirleri anımsatacak şekilde dizayn etmesi; *Beni Öp Sonra Doğur Beni* adlı yapıtındaki “Türkü” (bkz. Süreya, 2013: 128) başlıklı bir diğer şiirini ise dörtlülük, ses/söz tekrarları ve konu itibarıyla lirizmle (yani ağıt olarak) bezemiş olması; aynı şekilde *Uçurumda Açan* adlı kitabındaki İlhan Erdost için yazdığı “İlhan’ın Anısına Türküler (I)” (bkz. Süreya, 2013: 179) adlı şiirini dörtlülük nazım birimiyle inşa etmesi ve ses/söz tekrarlarının yanı sıra, muhtevasını ağıt olarak tasarlaması; ayrıca *Sıcak Nal* adlı eserindeki “Türkü” (bkz. Süreya, 2013: 212) isimli şiirinin dize kuruluşu (bu şiir diziliş bakımından kavuşaklı türkülerle çok benzemektedir) dikkatli bir şekilde incelendiğinde, Cemal Süreya'nın Türk halk şiirindeki “türkü” nazım biçiminden öykündüğü su yüzüne çıkmaktadır.

Süreya'nın halk şiirinin ses ve söyleyiş (hatta kısmen üslup) özelliğinden öykünerek yazdığı diğer bazı şiirleri ise; “Yunus ki Sütdeşleriyle Türkçenin...” (bkz. Süreya, 2013: 95-97), “Kalın Abdal” (bkz. Süreya, 2013: 122), “Dört Mevsim” (bkz. Süreya, 2013: 147), “Karacaoğlan” (bkz. Süreya, 2013: 207) ve “Di Gel”dir (bkz. Süreya, 2013: 280).

Aslında Cemal Süreya'nın şiirlerinin geneline bakıldığında –yukarıda da değindiğimiz gibi- zaman zaman Türk halk şiirine özgü (söz gelimi vezin olarak *hece*, nazım birimi olarak *dörtlülük*, ayrıca *uyak*, *redif* gibi) bazı özelliklerden/unsurlardan öykünüldüğü/yararlanıldığı açıkça görülmektedir. Buna en bariz örnek olarak ise şairin “Park” adlı şiiri gösterilebilir. Süreya'nın “Park” başlıklı şiiri *hece ölçüsünün* 7'li kalıbıyla (4+3 *duraklı*), *dörtlülük* nazım birimiyle ve ilk iki dizesi *yarım*, son iki dizesi ise *tam kafiye* olacak şekilde, *düz kafiye* (aabb) örgüsüyle oluşturulmuştur (bkz. Süreya, 2013: 301).

Sezai Karakoç'ta da Türk halk şiirinden öykünülerek kaleme alınmış şiirsel metinler çoktur. Misal şairin “Köşe” adlı şiirinin ikinci bölümü halk türkülerinden biri gibidir. Yani şiir, o tarzı (üslubu), dokuyu ve etkiyi üzerinde taşır gibidir (bkz. Karakoç, 2020: 54).

Yine *Gül Mustusu* adlı yapıtının Roma rakamlarıyla numaralandırılmış on ikinci bölümünün içinde Türk halk şiirindeki “türkü” ve

“ağıt”lardan esinlenmeler yahut öykünmeler diye tabir edebileceğimiz izler görmek mümkündür (bkz. Karakoç, 2020: 392-397). Şiirde “gül türküleri” olarak adlandırılan ve üç dörtlükten oluşan, redif ve kafiye-lerine özen gösterilmiş, ayrıca üslup, ses/söz ve ahenk bakımından zengin, halk şiirindeki türküleri duyumsatan (yani pastiş özelliği taşıyan) bir ara metinle karşılaşmaktayız. Bununla beraber aynı şiirde “ağıt” adı verilen uzunca bir parça da bulunmaktadır. Bu parça dörtlük ve -nakarat olarak nitelendirilebilecek- ikiliklerle inşa edilmiştir. Öyle ki bu ara metin de biçim ve tema yönünden halk şiirindeki ağıtlarla uygunluk göstermektedir. Böylece bu uzunca ara şiiri de Türk halk şiirindeki ağıtlardan öykünülerek meydana getirilmiş bir pastiş metin olarak görmek mümkündür.

Öte yandan Sezai Karakoç’un *Leylâ ile Mecnun* adlı eserinde yer alan ve “(Rüzgârın dilinden)” söylenen “Ninni” başlıklı ara şiiri isim ve içerik (bkz. Karakoç, 2020: 529-530); *Ateş Dansı* adlı kitabında yer alan aynı adlı şiiri ise vezin (hece ölçüsünün 4+4 duraklı 8’li kalıbıyla), şekil ve tür uygunluğu (bkz. Karakoç, 2020: 621) bakımından çocukları uyutmak için basit sözler ve yanık bir havayla (kendine has bir besteyle) söylenen halk şiirindeki ninnilerden öykünülerek tekvin edilmiştir diyebiliriz.

Sonuç olarak Karakoç’un şiirlerinin topluca yer aldığı *Gün Doğmadan* adlı yapıtı şöyle bir gözden geçirildiğinde, (örneğin gerek form gerek konu/izlek gerekse ritmik söyleyiş/üslup vs. itibarıyla) Türk halk şiirinden öykünülerek yazılmış bir hayli (pastiş denebilecek) metinle karşılaşmak olasıdır.

İkinci Yeni şairleri arasında -yukarıda da değindiğimiz gibi- Türk halk şiiri ile en köklü bağı Ülkü Tamer kurmuştur. Belki de onu İkinci Yeni’nin diğer şairlerinden ayıran en önemli özelliği budur. Öyle ki Ülkü Tamer, halk edebiyatının pek çok şiir biçimini (varyasyonunu) denemiş bir şairdir. Buna halk şiirine özgü tür, konu/muhteva, birim, ölçü ve uyak çeşitlerinin (yani kısacası halk şiirine mahsus temel ilkelerin) birçoğunu dâhil edebiliriz. Neticede Ülkü Tamer’in Türk halk şiirinden öykünerek yazdığı onlarca şiiri mevcuttur diyebiliriz. Ancak bizim bunların tamamını burada örnek olarak sunmaya imkânımız elvermediği için, bir sınır koyarak sadece birkaç tanesini misal göstermeye çalışalım.

Şairin *Antep Neresi* adlı kitabındaki şiirlerin pek çoğunun Türk halk şiirinden öykünülerek kaleme alındığı açıktır. Fakat Ülkü Tamer, bazı halk şairlerinin şiirleri ile -pastiş yöntemi vasıtasıyla- bire bir metinlerarası ilişki de kurmuştur. Bu şiirlerin sahiplerinden biri Yûnus Emre, diğeri ise Karacaoğlan’dır. Önce Yûnus Emre’nin şiirini okuyalım:

“Biz dünyadan gider olduk
Kalanlara selâm olsun
Bizim için hayır dua
Kılanlara selâm olsun

Ecel büke belimizi
Söyletmiye dilimizi
Hasta iken halimizi
Soranlara selâm olsun

Tenim ortaya açıla
Yakasız gömlek biçile
Bizi bir âsan veçhile
Yuyanlara selâm olsun

Selâ verin kastımıza
Gider olduk dostumuza
Namaz için üstümüze
Duranlara selâm olsun

Eceli gelenler gider
Hepsi gelmez yola gider
Bizim halimizden haber
Soranlara selâm olsun

Derviş Yunus söyler sözün
Yaş doludur iki gözün
Bilmiyen ne bilsin bizi
Bilenlere selâm olsun” (Yunus Emre, 1991: 44)

Şimdi de Ülkü Tamer’in “Yunus’a” diye ithaf ettiği “Selâm Olsun” başlıklı şiirini okuyalım:

“Selâm olsun dağa taş
Yaranlara selam olsun
Ormandaki kurda kuşa
Cerenlere selâm olsun

Dünya üstü kara zindan
Boynumuzda yağlı urgan
Yolculardan hancıardan
Soranlara selâm olsun

Ölüm canın has yoldaşı
 Diken gülün gönüldeşi
 Kar altında deniz düşü
 Kuranlara selâm olsun

Kâğıdımız çaput bizim
 Kefenimiz bulut bizim
 Mesleğimiz umut bizim
 Kıranlara selâm olsun” (Tamer, 2021: 250)

Görüldüğü üzere Ülkü Tamer, Yûnus Emre’nin “selâm olsun” redifli şiirini taklit ederek hem anıştırma hem de öykünme yoluyla metinlerarası ilişki kurmuştur. Bu pastiş şiirinde Tamer, üslup benzerliği ile birlikte aynı zamanda esas aldığı metnin 8’li hece ölçüsünü ve dörtlük birimini de taklit etmiştir.

Ülkü Tamer’in “Bizim” adlı şiiri (bkz. Tamer, 2021: 249) ile Yûnus Emre’nin “yağma olsun” redifli şiiri (bkz. Yunus Emre, 1991: 166) arasında da -pastiş aracılığıyla- bir münasebetin kurulduğu gözden kaçmamaktadır. Yûnus Emre sözünü ettiğimiz şiirine “Canlar canını buldum” şeklinde; Ülkü Tamer ise benzerlik taşıyan bir başka ifade ile; yani “Canlar canı dosta giden” dizesiyle başlamıştır. Ayrıca Yûnus Emre’nin “yağma olsun” redifi ile ördüğü şiir, Ülkü Tamer’de “yollar bizim/kullar bizim/seller bizim/küller bizim’e dönüşmüştür.

Ülkü Tamer’in şiiriyle metinlerarası münasebette bulunduğu bir diğer halk ozanı -yukarıda da değindiğimiz gibi- Karacaoğlan’dır. Önce Karacaoğlan’ın şiirini okuyalım:

“Ala pınar kurna kurna
 Gökyüzünde telli turna
 Zülüflerin burma burma
 Çiçek topla benim için

Ala pınar taşın kara
 Cemalin benzettim aya
 Yürüyüşün tülü maya
 Güller topla benim için

Tülü maya yürüyüşlüm
 İspir balaban bakışlüm
 Yayla çiçeği kokuşlüm
 Nergis topla benim için

Berit karın pare pare
 Kim'al geyer kimi kara
 Kutnu zıbın usul boya
 Gey de salın benim için

Karac'oğlan söyler kelam
 Divanına durur âlem
 Sevdigine bir çift selam
 Tezce yolla benim için" (Karacaoğlan, 07 Kasım 2023)

Şimdi de Ülkü Tamer'in "Karacaoğlan'a" diye ithaf ettiği "Güneş Topla Benim İçin" isimli şiirini okuyalım:

"Seheryeli çık dağlara
 Güneş topla benim için
 Haber ilet dört diyara
 Güneş topla benim için

Umutların arasından
 Kirpiklerin karasından
 Döşte bıçak yarasından
 Güneş topla benim için

Yazdan kıştan ilkbahardan
 Mahpuslardan dört duvardan
 Doludizgin sevdalardan
 Güneş topla benim için

Seheryeli yar gözünden
 Havadaki kuş izinden
 Geceleyin gökyüzünden
 Güneş topla benim için" (Tamer, 2021: 251)

Görüldüğü gibi Ülkü Tamer, -Yûnus Emre'nin "selâm olsun" redifli şiirinde olduğu gibi- Karacaoğlan'ın "Ala pınar kurna kurna" şiirini de taklit ederek hem anıştırma hem de öykünme yoluyla metinlerarası ilişki kurmuştur. Bu pastiş metninde Tamer, -tıpkı Yûnus Emre'nin "selâm olsun" redifli şiirinde olduğu gibi- üslup benzerliği ile birlikte aynı zamanda esas aldığı Karacaoğlan'ın "Ala pınar kurna kurna" şiirinin 8'li hece ölçüsünü ve dörtlük birimini de taklit etmiştir.

Şairin 11'li hece ölçüsü ve çapraz kafiye (abab/cbcb/dbdb) örgüsüyle kaleme almış olduğu "Akşamüstü Deyişme" (bkz. Tamer, 2021:

252) başlıklı bir diğer şiirini incelediğimizde, halk edebiyatında “dedim-dedi” (karşılıklı konuşma) olarak bilinen tarza öykündüğü ortaya çıkmaktadır.

İkinci Yenicilerin bazı şiirlerinde bazen tek mısra ile sınırlı kalan bazen ise tüm bir şiire yayılan modern Türk şairlerin üslup taklitleriyle de karşılaşılmalıdır. Bu taklitsel (metinlerarası) alışverişlerin hem İkinci Yenicilerin kendi aralarında hem de diğer çağdaşları üzerinden gerçekleştiği gözlemlenmektedir.

Turgut Uyar bazı şiirlerinde, gerçek ve hayal dünyası arasındaki gelgitleri bir denge üzerinde tutmaya çalışan insanın çabasını “tel cambazı” metaforu/benzetmesi ile yansıtmaya çalışmıştır. Ekim 1954’te *Kaynak* dergisinde yayımlanan “Tel Cambazının Rüzgârsız Aşklara Vardığını Anlatır Şiirdir” metni de o şiirlerden biridir. Bu eserin hemen ilk bendini okuduğumuzda, Edip Cansever’in İkinci Yeni şairleri arasında anılmasına neden olacak kimi özelliklerin ilk ipuçlarının görül-meye başlandığı Şubat 1954’te yayımlanan *Dirlik Düzenlik* adlı kitabındaki o meşhur “Masa da Masaymış Ha...” başlıklı şiirini akla getirmektedir. İlk Turgut Uyar’ın sözünü ettiğimiz şiirinden o ilk bölümü sunalım:

“Önce İstanbul vardı o yoktu
Sonra birgün çıktı geldi
Bütün kapılar yerini buldu
Önce gözlüklerini çıkardı pencereye koydu
Çantasından sigara paketini çıkardı koydu
Yalnızlığını çıkardı koydu
O zaman bütün aşklar bütün bulutlar geçti aklından

Adı kimseye lâzım değil

İstanbul coğrafyada ışıksız bir şehir
Tuttu ayışığını parçaladı
Her sokağa birer parça dağıttı
O Tanrı mıydı sanki -Haşa-
Ama gönlü öyle istedi öyle yaptı
O zaman bütün aşklar bütün bulutlar geçti aklından
Adı kimseye lâzım değil” (Uyar, 2011: 115)

Şimdi de Edip Cansever’in “Masa da Masaymış Ha...” başlıklı o ünlü şiirinin tamamına bir bakalım:

“Adam yaşama sevinci içinde
 Masaya anahtarlarını koydu
 Bakır kâseye çiçekleri koydu
 Sütünü yumurtasını koydu
 Pencereden gelen ışığı koydu
 Bisiklet sesini çıkrık sesini
 Ekmeğin havanın yumuşaklığını koydu

Adam masaya
 Aklında olup bitenleri koydu
 Ne yapmak istiyordu hayatta
 İşte onu koydu
 Kimi seviyordu kimi sevmiyordu

Adam masaya onları da koydu
 Üç kere üç dokuz ederdi
 Adam koydu masaya dokuzu
 Pencere yanındaydı gökyüzü yanında
 Uzandı masaya sonsuzu koydu
 Bir bira içmek istiyordu kaç gündür
 Masaya biranın dökülüşünü koydu
 Uykusunu koydu uyanıklığını koydu
 Tokluğunu açlığını koydu

Masa da masaymış ha
 Bana mısın demedi bu kadar yüke
 Bir iki sallandı durdu
 Adam ha babam koyuyordu” (Cansever, 2011: 52)

Turgut Uyar, “Tel Cambazının Rüzgârsız Aşklara Vardığını Anlatır Şiirdir” isimli metninde başta “koydu” eylemi olmak üzere, fiillerini üçüncü tekil şahıs bilinen (görülen) geçmiş zamanla tasarlayıp, dizele- rin sonuna yerleştirerek Edip Cansever’in “Masa da Masaymış Ha...” adlı şiirindeki sesini/üslubunu -bir bakıma- taklit etmiş ve böylece or- taya -kısmen de olsa- pastiş bir metin çıkmıştır. Şiirdeki taklit sadece üslupla sınırlı kalmamış, izlekte de uygulanmıştır. Çünkü her iki şiir öznesinin (yalnız/tenha olduğu hissi uyandıran) mekân içindeki fiille- rinde de bir benzerlik mevzubahistir.

Turgut Uyar’ın İkinci Yeni anlayışına uygun şiirlerini bir araya ge- tirdiği ilk kitabı; 1959 yılında Açık Oturum Yayınları’ndan çıkan *Dün- yanın En Güzel Arabistanı*’dır. Bu kitapta yer alan ve “Yılğın” başlığını taşıyan şiirde, dünyadaki olumsuzluklardan sıyrılıp sadece sevgilisi ve

dünyanın -kendisi için- güzel gözüken unsurlarıyla yalnız kalmayı düşleyen bir bireyle karşılaşılmasıdır. Aynı yılgınlık, bezmişlik ve ancak sevgiliye sığınarak yaşama sevinci bulabilen kişi, Cemal Süreya'nın 1956 senesine tarihlenen "Üvercinka" başlıklı şiirinde de mevcuttur. Bu bakımdan iki şiir arasında bir örtüşmenin varlığından söz edilebilir. Fakat temadaki örtüşmenin dışında, Turgut Uyar'ın "Senin bir yönün var orada durur yaşarım" (Uyar, 2011: 122) dizesi ile Cemal Süreya'nın "Senin bir havan var beni asıl saran o" (Süreya, 2013: 38) dizesi arasındaki tarz benzerliği, Turgut Uyar'ın "Yılgın" şiirini yazarken Cemal Süreya'nın "Üvercinka" şiirine öykündüğünü gözler önüne sermektedir.

Tek mısradan ibaret benzerlik, Edip Cansever'in *Umutsuzlar Parkı* (1958) kitabının aynı adlı bölümünde yer alan ve Roma rakamlarıyla numaralandırılmış on üçüncü şiirinde de görülmektedir. Her ne kadar iki şiir arasında içerik ve biçimsel açıdan belirgin bir benzeşmeden söz etmek mümkün olmasa da Edip Cansever'in "Bir sabah ışığı kendini yerden yere vuruyor" (Cansever, 2011: 184) mısrası ile Attilâ İlhan'ın 1954 yılında çıkardığı ikinci şiir kitabı *sisler bulvarı*'nın içinde yer alan "şâhâne serseri" şiirindeki "rüzgâr kendini yerden yere vuruyor" (İlhan, 2012: 9) mısrasını taklit ettiği ortadadır.

Tek dizelik/cümlelik benzerlik, Cemal Süreya'nın "Elma" ve "Burkulmuş Altın Hali Güneşin" başlıklı şiirlerinde de vardır. Süreya'nın sözünü ettiğimiz "Elma" şiirinde yer alan "Bir yanda esaslı kederler içinde gençliğimiz" (Süreya, 2013: 25) dizesi ile "Burkulmuş Altın Hali Güneşin" şiirinde geçen "Serinliğim duyurmayın anama." (Süreya, 2013: 91) ifadesi, akla hemen Orhan Veli'nin "İstanbul Türküsü"ndeki "Târifsiz kederler içinde." ve "Garipliğim, mahzunluğum duyurmayın anama;" (Kanık, 2010: 74) mısralarını getirmektedir. "Burkulmuş Altın Hali Güneşin" isimli şiirin devamındaki cümlelerde ("Hep 'ateş, tutuş, yan' diye bildi bizi; karışmasın akli fikri. 'Diyordu peder'" (Süreya, 2013: 91) ise Tevfik Fikret'in "Balıkçılar" başlıklı şiirindeki sesini duyar gibiyiz ("Bugün açız yine evlâtlarım, diyordu peder, /Bugün açız yine; lâkin yarın, ümîd ederim, /Sular biraz daha sâkinleşir... Ne çâre, kader!" (Tevfik Fikret, 2010: 18)).

Yukarıda değindiğimiz dışında, Cemal Süreya'nın pek çok şiirinde, Orhan Veli Kanık'ın üslubuna tesadüf edildiği, hatta bazı şiirlerinin sesi doğrudan işitildiği söylenilebilir. Süreya'nın "San" (bkz. Süreya, 2013: 11) başlıklı şiirinde mevcut olan uyak niteliğindeki sesler ve bazı gösterenler, Orhan Veli'nin "İstanbul'u Dinliyorum" (bkz. Kanık, 2010: 115-116) şiirinden öykünüldüğünü bariz bir şekilde haber vermektedir. Örneğin "San"daki şu dizeleri; "Kırmızı bir at oluyor soluğum/Yüzümün yanmasından anlıyorum"; "İstanbul'u Dinliyo-

rum”daki şu dizelerin; “Beyaz bir ay doğuyor fıstıkların arkasından/Kalbinin vuruşundan anlıyorum; /İstanbul’u dinliyorum.” pastışı olarak görmek mümkündür. Öte yandan “San”ın ilk bendindeki “Kırmızı bir kuştur soluğum” mısrasındaki “kuş” ve “İstanbul’u Dinliyorum”daki eteklerde çırpındığı dile getirilen “kuş” imgesi arasında da bir benzeşmeden söz edilebilir.

Cemal Süreya’nın “Sizin Hiç Babanız Öldü mü?” şiirindeki bazı dizelerin (“Sizin hiç babanız öldü mü?/Benim bir kere öldü kör oldum/Yıkadılar aldılar götürdüler/Babamdan ummazdım bunu kör oldum” (Süreya, 2013: 26), Orhan Veli Kanık’ın “Kitabe-i Seng-i Mezar (II)” şiirindeki bazı dizelerle (“Bir akşam uyudu; /Uyanmayıverdi./Aldılar, götürdüler./Yıkandı, namazı kılındı, gömüldü.” (Kanık, 2010: 46) söyleyiş ve anlam bakımından (pastiş yöntemi vasıtasıyla) metinlerarası bir ilişki kurduğu açıktır.

Süreya’nın “Dalga” (bkz. Süreya, 2013: 18) adlı şiirinin de iki ayrı Orhan Veli şiirine bağlandığını ya da okuru oraya götürdüğünü söyleyebiliriz. Bu metinlerden biri “Dedikodu” (bkz. Kanık, 2010: 44), bir diğeri ise “Dalgacı Mahmut”tur (bkz. Kanık, 2010: 120).

Süreya’nın “Dalga” başlıklı şiirinin son mısrasında ismi telaffuz edilen Süheyla, akıllara hemen Orhan Veli’nin “Dedikodu” adlı şiirindeki Süheyla’yı getirmektedir. Yalnız iki şiir arasındaki farkı şu şekilde özetleyebiliriz; “Dalga” şiirindeki Süheyla, şiir öznesinin ömründe hatırladığı tek sevgili iken; “Dedikodu” şiirindeki Süheyla ise şiir öznesinin birlikte olduğu sıradan sevgililerden yalnızca bir tanesidir.

Konumuz itibarıyla bizi asıl ilgilendiren şiir ise “Dalgacı Mahmut”tur. Süreya’nın “Dalga” isimli şiirini ayrıntılı bir biçimde incelediğimizde, üsluptaki o alaycı tavrın benzerinin (hatta *aynısının*) Orhan Veli’nin “Dalgacı Mahmut” adlı şiirinde de olduğunu görüyoruz. Öyle ki bu benzerlik (hatta *aynılık*) o kadar belirgindir ki, iki şiir aynı şairden çıkmış gibidir. Fakat tarih itibarıyla “Dalga”nın çok daha sonra (hatta Orhan Veli’nin ölümünden sonra) yazılmış olması, bu şiirin biçem taklidi açısından “Dalgacı Mahmut” şiirinin bir pastışı olduğu gerçeğini ortaya çıkarmaktadır.

Cemal Süreya ayrıca “Dalga” şiiriyle kurduğu bir başka metinlerarası ilişkiyi de şöyle açıklamıştır:

“*Varlık*’ta Turgut Uyar’ın ‘Tralala’ [(bkz. Uyar, 2011: 117)] adlı şiirini taze okumuştuk. [...] Şimdi düşünüyorum da belki benim ‘Dalga’ şiiri Turgut Uyar’ın ‘Tralala’sının bende bir iki yıl sonraki kalıntılarıyla yazılmıştır, diyorum. Turgut Uyar’ın şiirlerinden kendine en çok pay çıkaran ben olmuşumdur. Çün[kü] Turgut Uyar’la ben kendimdeki bazı yönlerin farkına varıyordum. Belki şiirlerindeki eğleni havası en uygun bana geliyordu da ondan.” (Süreya, 2019: 254-255)

Şimdi de Cemal Süreya'nın "Sımsıcak, Çok Yakın, Kirli" başlıklı şiirindeki şu dizelere bakalım:

"Bacaklarının daraçısında
Bir yumak
Bir kırlangıç yuvası
Bir söğüt yaprağı susuz ve erkenci
Bir mermi yatağı derin ve pusuda
Bir saat kapağı tık diye açılır
Bir tünek dalgın güvercinler için" (Süreya, 2013: 86)

Buna bağlı olarak Orhan Veli Kanık'ın Jules Supervielle'den (1884-1960) mülhem kaleme almış olduğu "Küçük Bir Kalp" adlı şiirine de bir bakalım:

"Asfaltın üzerinden
Bisikletle geçen kızın
Bacaklarının arasında
Bir güvercin çırpınmada
Ve küçük bir kalp.
Küçük bir kalp çarpmadır." (Kanık, 2010: 240)

Yukarıda Cemal Süreya'nın "Sımsıcak, Çok Yakın, Kirli" şiirinden sunmuş olduğumuz dizeleri, Orhan Veli'nin "Küçük Bir Kalp" şiiri ile karşılaştırdığımızda, Süreya'nın bu mısralarının anıştırmadan pastişe evrilmesinin sebebi, yer yer üslupta ve fazlasıyla izlekte göze çarpan (taklitle teşekkül etmiş) benzerlikler olduğunu söyleyebiliriz.

Cemal Süreya, bir diğer şiiri "İki Kalp"ın ilk birimiyle ise Yahya Kemal Beyatlı'nın "Sessiz Gemi" şiirindeki iki dizesini hatırlatmaktadır. Önce "İki Kalp" şiirinin ilk birimini takdim edelim:

"İki kalp arasında en kısa yol:
Birbirine uzanmış ve zaman zaman
Ancak parmak uçlarıyla değebilen
İki kol." (Süreya, 2013: 241)

Şimdi de Yahya Kemal'in o iki dizesini okuyalım:

"Hiç yolcusu yokmuş gibi sessizce alır yol;
Sallanmaz o kalkışta ne mendil ne de bir kol."
(Beyatlı, 1990: 83)

"Yol" ve "kol" kelimeleriyle meydan getirilen uyak ve bu sayede iki birim arasında söyleyiş bakımından ortaya çıkan benzerlik, bizlere,

Cemal Süreya'nın "İki Kalp" şiirindeki ilk bendi yazarken Yahya Kemal Beyatlı'nın "Sessiz Gemi" şiirinde yer alan bu mısralarından öykünmüş olabileceğini düşündürmektedir. Cemal Süreya'nın sözünü ettiğimiz şiirinin ilk dizesinde bulunan "kalp" ve "yol" gösterenleri aynı zamanda aklımıza Neşet Ertaş'ın (1938-2012) "Gönül Dağı" türküsündeki şu satırları getirmektedir:

“Kalpten kalbe bir yol vardır görülmez
Gönülden gönüle (gider) yol gizli gizli”

Cemal Süreya'nın "Yazmam Daha Aşk Şiiri" metninin ilk mısrası ise Ahmet Muhip Dıranas'ın "Hatıra" başlıklı şiirinden bire bir alınmıştır. Aynı şekilde şiirin kimi yerlerinde, Dıranas'ın sözünü ettiğimiz şiirinin sesini de duyar gibiyiz (bkz. Süreya, 2013: 43). Buna bağlı olarak Cemal Süreya'nın modern Türk şiirinin diğer bazı ustalarına daha öykünerek metinlerarası ilişki kurduğunu söyleyebiliriz. Bunun en güzel örneğini ise şairin *Uçurumda Açan* (1984) adlı kitabının "Oteller Hamamlar İçin Sürekli Şiir" isimli bölümünün dört numaralı şiirinde görüyoruz. Şair bu şiirinde, çağdaşı bazı şairlerin dilinden onların şiirlerini anımsatacak bir söyleyiş yakalayarak öykünme tekniğini uygulamıştır (bkz. Süreya, 2013: 167-168).

3.1. İkinci Yeni Şiirinin Yabancı Şiirlerle Kurduğu Pastiş İlişkiler

Zamanında bazı edebiyatçılar/eleştirmenler, İkinci Yeni'nin Batı taklidi bir şiir hareketi olduğunu öne sürmüşlerdir. İkinci Yeni içerisinde değerlendirilen şiirlerin bazıları objektif bir incelemeye tabi tutulduğunda, Batılı akımlara özgü bazı özelliklerle birlikte, Batı şiirinin de yer yer bu metinlere doğrudan nüfuz ettiği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Erdoğan Alkan (1935-2014), *Şiir Sanatı* adlı inceleme eserinin ikinci bölümünde "Fransız Şiirinin Türk Şiirindeki Etkileri"ne değinmiş ve aralarında İkinci Yeni şairlerinden İlhan Berk, Ece Ayhan ve Cemal Süreya'nın da bulunduğu sanatçıların, Fransız şairlerin şiirlerinden etkilenecek (veyahut öykünerek) yazdıkları metinlere yer vermiştir. Erdoğan Alkan'ın yukarıda sözünü ettiğimiz kitabından istifade ederek (bkz. Alkan, 2005: 546-562), İlhan Berk, Ece Ayhan ve Cemal Süreya'nın Fransız şairlerinin yapıtlarını taklit ederek yazdığı birkaç şiirine (konumuz doğrultusunda) değinmeye/yer vermeye çalışalım.

Erdoğan Alkan'ın eserinden de anlaşılacağı üzere, yukarıda adını andığımız üç İkinci Yenicinin, kimi zaman Fransız şairlerinin üsluplarını ya da şiirlerindeki özgün içerikleri/izlekleri, kimi zaman da -yine

esas aldıkları- Fransız şairlerin şiir metinlerindeki sadece tek veya birkaç dizeyi taklit ettikleri görülür. Örneğin Guillaume Apollinaire'in (1880-1918) "Bir Yahudi sarmısak kokar ağzı." dizesini *Galile Denizi* (1958) kitabında yer alan "Saint-Antoine'in Güvercinleri" şiir dizisinin "Gençlik" adlı iki numaralı şiirinde İlhan Berk, "Eleni'nin en güzel yerleri elleri sarmısak kokan ağzı" (Berk, 2018: 198) şeklinde taklit etmiştir. Yine Apollinaire'in "Marizibille" şiirindeki "Büyük Caddesinde Kolonyanın/Bir gider bir gelirdi akşam vakti" dizelerini İlhan Berk, "Kasımlarda" başlıklı şiirinde "Bir çocuğun gidip gelen ağzı" (Berk, 2021: 206); Cemal Süreya ise "Yazmam Daha Aşk Şiiri"nde "Bir gider bir gelirdi işlek ağzı" (Süreya, 2013: 43) şeklinde taklit ederek dönüştürmüştür.

İlhan Berk'in *Çivi Yazısı* (1960) adlı kitabında yer alan "Ülkem Bölündü Bu Öğlemi Sana Ayırdım" (Berk, 2018: 266) şiiri, Gérard de Nerval'in (1808-1855) meşhur sonesi "El Desdichado" (Nerval, 17 Kasım 2023) ile karşılaştırıldığında yer yer benzer bir izlek ve şiirin tamamına yayılan taklit bir üslupla karşılaşılmaktadır. Bunun neticesinde "Ülkem Bölündü Bu Öğlemi Sana Ayırdım" şiirinin, "El Desdichado" sonesinin bir pastiş olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır.

İkinci Yeni hareketinin bir diğer şairi Ece Ayhan'ın bazı şiirlerinde ise Arthur Rimbaud'nun (1854-1891) şiirlerinden taklitsel benzerliklere tesadüf edilir (bkz. Alkan, 2005, 552-553). Buna en uygun örneği ise Ece Ayhan'ın *Ortodoksluklar* (1968) kitabının on sekizinci şiiriyle verebiliriz. Ayhan, bahsettiğimiz şiirine, Rimbaud'un "Krallık" şiirinden ("Ece olmak istiyorum! diye bağıryordu kadın.") taklit ettiği şu dizeyle/cümleyle başlar: "Şamdan olacağım! diyedir bağıryordu bir oğlan." (Ayhan, 2010: 104)

Cemal Süreya'nın "Dalga" başlıklı şiirinde, Guillaume Apollinaire'in "Mutation" adlı şiirindeki biçimini taklit ettiğine şahit oluyoruz. Mukayese için önce Apollinaire'in; daha sonra da Süreya'nın şiirinden örnek verelim:

"Ağlayan bir kadın
Eh oh ha
Geçen askerler
Eh oh ha
[...]
Her şey değişti bende
Her şey
Aşkımı saymazsak"

Şimdi de Süreya'nın "Dalga" şiirinden mısralar arz edelim:

“Bir kadının yüzü ha ha ha
 [...]
 Ben ömrümde aşk nedir bilmedim
 Süheyla’yı saymazsak ha ha ha.” (Süreya, 2013: 18)

Yine aynı şekilde Süreya, “Adı İlhan Berk Olan Şiir”inde, Fransız yazar François Rabelais’in (ö. 1553) bir kurgusunu taklit ederek kendi şiirini benzer bir biçimde inşa etmiştir. Karşılaştırma için ilkin Rabelais’ten; ardından da Süreya’nın şiirinden misal gösterelim:

“Romül tuzcu
 Numa çivici
 Tarquin cimri
 Piso otlakçı
 Sylla kayıkçı
 Cyre inek çobanı
 Themistocles camcı
 Epaminondas aynacı
 Brutus ve Cassius kadastrucu
 Demosthene bağcı
 Ciceron körükçü
 Fabie tespîhçi
 Artaxerces ipçi
 İlyada orakçı
 Darius lağımçı”

Şimdi de Süreya’nın “Adı İlhan Berk Olan Şiir”inden dizeler takdim edelim:

“Nurullah Ataç çeliştirmen
 Tahir Alangu soruşturman
 Cevdet Kudret deriştirmen
 Suut Kemal çekiştirmen
 Mehmet Kaplan uyuşturman
 [...]
 İlhan Berk eleştirmen” (Süreya, 2013: 190)

Bunlarla beraber Süreya, “Burkulmuş Altın Hali Güneşin” düzyazı şiirinde yer alan “[...] burkulmuş altın halini görüyorsun güneşin” (Süreya, 2013: 90) satırıyla, Rimbaud’nun “[...] Görüyorum uzun zaman güneşin burkulmuş altın arınmışlığını.” dizesini taklit ederken; “Ülke” şiirindeki “N’olur ağzından başlayarak soyunmaya/Bir kez daha sür

hayvanlarını üstüme üstüme/Çık gel bir kez daha yıkıntılardan/Çık gel bir kez daha beni bozguna uğrat” (Süreya, 2013: 49) mısralarında ise Louis Aragon’un (1897-1982) “Nerde gidip gelişi ellerinin/Kızıl dudaklarına ruj süren/[...] Yaklaş az daha yaklaş yaklaş artık/Kaplamak için bütün gölgemi/Durma kuşat beni bir ordu gibi/Al tepelerimi al ovalarımı.” dizelerindeki temaya ve tarza öykünmüştür.

Şair Turgut Uyar ise “Federico Garcia Lorca İçin Üç Şiir”inde İspanyol şair Federico Garcia Lorca’nın (1898-1936) “Atlının Şarkısı” şiiri ile -pastiş yöntemi vasıtasıyla- metinlerarası ilişki kurmuştur. Bu doğrultuda ilk olarak Federico Garcia Lorca’nın şiirine bir bakalım:

“Cordoba.
Uzak, yalnız.

Ay kocaman, at kara
ve zeytinler torbamda.
Bilirim ya yolları
varamam Cordoba’ya.

Ovasından, yelinden
kara at, kırmızı ay.
Ölüm gözlüyor beni
Cordoba surlarında.

Ah benim yiğit atım!
Ah ne uzunmuş yol da!
Ah ölüm bekler beni
varmadan Cordoba’ya!

Cordoba.
Uzak, yalnız.” (Lorca, 1997: 122)

Mukayese yapabilmek ve okumayı derinleştirebilmek için Turgut Uyar’ın bahsettiğimiz şiir dizisine de bir bakalım:

“Sessiz akan sulara gazel

Ah işte her şey orda...
Ben severim omuzlarımı birgün
Sırmaları, apoletleri olmasa da.

Ben severim omuzlarımı bir gün
Göçen bir maden direğinin altında

Su akar kendir tarlalarından
Ah her şeyim...
Ben severim omuzlarımı bir gün
Savaşta, bir başka omuzun yanbaşımda
Yatakta bir ince omuzun yanbaşımda

Yol uzun, hava sıcak
Kırbaçlarım atımı varırım Kurtuba'ya...

İndiğini görürsem bir gün sığırcıkların
ve sürüler halinde, ovaya
İnsanların dünyayı bölüştüklerini hatırlarım
Bir daha...

Sevişirim ölürüm, savaşırım ölürüm
Doldururum çantama kara ekmek ve peynir
Varırım Kurtuba'ya...

*saat beşte
akşamleyin*

Ah ellerim ve kalbim
Her şey orada kaldı.
Keçeler keçeler ve portakallar
Kireç döktüler yere. Kara gözlüm, kalbim,
Halkımın fakir akşamlarıdır, biliyorum
Kanlı bir mendil diye bağlanan gözlerime
Kireç döktüler yere,
Bir duvarın dibinde
Bir deppoy'un önünde
Kiraz ağaçlarına ve sığırcıklara karşı...

.....
Bir halkın gösterişsiz, sessiz cömertliğinde
Ölüm nasıl söylenirse öyle
İspanyol dilinde
ve her dilde...

*obras
completas*

Artık kat'iyen biliyoruz;
Halk adına dökülen kan
Sapı güldalı güzelliğinde bir bıçaktır.
Dışlerin arasında...
İspanya'da
ve her yerde..." (Uyar, 2011: 299-300)

Öncelikle Turgut Uyar'ın bu şiiri yazarken, Federico Garcia Lorca'nın tüm şiirleri arasından "Atlının Şarkısı" şiirini seçerek yola çıktığı, iki şiir arasında benzeşen dizelerden açıkça anlaşılmaktadır. Bu durum, Turgut Uyar'ın bu şiir dizisinin, Federico Garcia Lorca'nın "Atlının Şarkısı" şiirinin bir pastışı olduğunu söylemeye imkân tanımaktadır. Ancak her iki şiire yakından bakıldığında Lorca'nın şiirinde umutsuzluğun; Uyar'ın ilk şiirinde ise tam aksine umutsuzluktan devşirilen bir umudun hâkim olduğu dikkatlerden kaçmamaktadır. Lorca'nın şiirindeki umutsuzluk, varılmak istenilen yere (Cordoba'ya) altta yatan ölüm düşüncesi yüzünden varılamamasından kaynaklanmaktadır. Böylece mesafeler uzamakta, varılmak istenilen yer (Cordoba) gittikçe gidilmesi imkânsız bir hâle gelmektedir. Bu da şiir öznesini (Lorca'yı) umutsuz ve pasif bir duruma düşürmektedir. Uyar'ın bahsi geçen -ilk- şiirinde umutsuzluktan devşirilen umut ise oradaki şiir öznesini (Uyar'ı) aktif hâle getirmekte, hatta bir kurtarıcıya dönüştürmektedir. Öyle ki ömrünün belli bir döneminde askerlik görevinde bulunan Uyar, sırmalarından, apoletlerinden vazgeçerek, Lorca'yı öldüren omuzları sırmalı, apoletli kişilerden ayrışarak sivil Lorca ile -bir bakıma- eşitlenmek düşüncesindedir. Ardından kırbaçlayarak atını, Lorca'nın ölüm tedirginliğinden varamadığı Cordoba'ya (Kurtuba'ya) büyük bir cesaretle (ölümü göze alarak) varmak ve orada Lorca ile karşılaşmak/bütünleşmek niyetindedir. Bu bütünleşme isteği ise Uyar'ın çantasında kara ekmek ve peynir; Lorca'nın torbasında ise zeytinler bulunmasından anlaşılmaktadır. Çünkü şiirlerde yer alan kara eklemek, peynir ve zeytinler paylaşma ve bütünleşme temennisinin gösterenleridir. Ama ikinci ve üçüncü şiirde -alttan alta- tüm çabaya rağmen Lorca'nın ölümüne engel olunamadığı anlatılmaya çalışılmıştır. Neticede bu pastış şiir dizisi, Uyar'ın bir şair olarak Lorca'nın şairliğine ve şiirlerine karşı duyduğu saygı/sevgi; bir insan olarak ise haksız ölümüne karşı duyduğu öfke olarak değerlendirilebilir.

SONUÇ

Metinlerarasılık, her -sözlü yahut yazılı- yapının kendinden önce ve kendi çağında ortaya koyulmuş diğer eserlerle kurduğu ilişkiyi inceleyen bir kuramdır. Bu kuram, edebî metinlerin özgünlüğünü irdelemek amacıyla yola çıkmış ve karşılaştırmalı edebiyatın da ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Yukarıda yapmış olduğumuz inceleme, İkinci Yeni için farklı okuma tarzlarına müsait metinlerden oluşan bir şiirdir demeyi mümkün kılmıştır. Metinlerarası ilişkiler kuramının parodi ve pastiş yöntemleri üzerinden gerçekleştirdiğimiz bu okuma, aynı zamanda İkinci Yeni şiirine yönelik çeşitli verilere de ulaşmamıza kapı aralamıştır.

İncelenen şiirler sayesinde İkinci Yeni şairlerinin kutsal metinlere yönelik parodiler oluşturmuş olduğunu gördük. Yine toplumların ehemmiyetli kültürel unsurlarından biri olan ve belli bir tecrübe ve yaşanmışlığın tezahürü olarak ortaya çıkan atasözleri ve deyimlerin de eskiden beri söylenegelen hâllerleriyle değil, ironik parodileriyle İkinci Yeni şairlerinin şiirlerinde kendilerine yer bulduklarına şahit olduk.

Bunların yanı sıra, çoğu İkinci Yenicinin muhtelif dönemlerde hem klasik hem halk hem de yeni Türk şiirine çok fazla alaka gösterdiğini, kitaplarında yer alan metinlerden görme olanağımız oldu. Üstelik bu şairlerin, geleneği gerek konu gerekse form bakımından şiirlerine yansıtarak kendilerinden önceki şiirsel ürünlerden oldukça faydalandıklarını, hatta bir adım daha ileriye giderek onlarla -zaman zaman- farklı tekniklerin aracılığıyla metinlerarası ilişkiler kurmuş olduklarını bariz bir biçimde gördük. Bu yöntemlerin en başında ise hiç şüphesiz pastiş gelmektedir. Fakat yine de -çok nadir de olsa- parodiden de istifade edildiği açık ve ortadadır.

İkinci Yeni şiirini pastiş bağlamında ele alındığımız bölümde ise dünya genelinde olduğu gibi İkinci Yeni şiir hareketinde de yeniden üretme ya da yeniden yorumlama yöntemi olarak bilerek yahut bilme-yerek pastiş tekniğinden yararlanıldığını görünür kılmaya çalıştık. En sonunda ise şu sonuca vardık ki; pek çok İkinci Yeni şairi, yeni bir sistem içinde çıkış noktası olarak kutsallık atfedilen metinlerden, -yukarıda da sözünü ettiğimiz gibi- kadim Türk şiirinden ve yabancı (bilhassa Batılı) şairlerin şiirlerinden (gerek benzer bir dil/ses veya anlatım/üslup gerek bir kompozisyon oluşturma gerekse konu bakımından) feyz alarak şiirsel pastişler ortaya koymuşlardır.

En nihayetinde metinlerarası ilişkiler bağlamında İkinci Yeni şiirini önce parodi ardından da pastiş yöntemleri açısından incelediğimiz bu çalışmanın hem İkinci Yeni'nin kadim Türk edebiyatı içindeki yerini/önemini bir kez daha vurgulaması hem de o dönemin sosyal, siyasal,

kültürel, edebî vs. gibi özelliklerini yansıtmaları bakımından önem arz ettiğini düşünüyoruz.

KAYNAKÇA

Aktulum, Kubilây. (2000). *Metinlerarası İlişkiler*, Ankara: Öteki Yayınevi.

Alkan, Erdoğan. (2005). *Şiir Sanatı*, İstanbul: İnkılâp Kitapevi.

Apaydın, Dinçer. (2019). “Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri (1923-1980)”, *Yeni Türk Edebiyatı*, (ed. Fatih Sakallı). Ankara: Nobel, 331-357.

Aristoteles. (2021). *Poetika (Şiir Sanatı Üzerine)*, (Eski Yunanca Aslından Çevirenler: Ari Çokona - Ömer Aygün). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Ayhan, Ece. (2010). *Bütün Yort Savul'lar! (Toplu Şiirler 1954 - 1997)*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Bakhtin, Mikhail. (2001). *Karnavalın Romanı (Edebiyat Teorisinden Dil Felsefesine Seçme Yazılar)*, (İngilizceden Çeviren: Cem Soydemir /Derleyen ve Önsöz: Sibel Irzık). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Berk, İlhan. (2018). *Eşik (1947-1975)*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Berk, İlhan. (2021). *Aşk Tahtı (1976-1982)*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Beyatlı, Yahya Kemal. (1990). *Kendi Gök Kubbemiz*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Bezirci, Asım. (1996). *İkinci Yeni Olayı*, İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Cansever, Edip. (2011). *Sonrası Kalır I (Bütün Şiirleri)*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Daşcıoğlu, Yılmaz. (2018). “İkinci Yeni Şiiri”, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri*, 7. Ünite, (ed. Hasan Akay & Muharrem Dayanç). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, 120-137.

Doğan, Mehmet Can. (2015). “1940’tan 1960’a Türk Şiiri”, *Türk Edebiyatı Tarihine Bir Bakış (Yeni Türk Edebiyatı)*, (ed. M. Kayahan Özgül). C. 2, Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları (Berikan Yayınevi), 517-584.

Nerval, Gérard de. (Erişim Tarihi: 17 Kasım 2023). “El Desdichado”, <http://www.siiirparki.com/gnerval1.html>.

Emre, İsmet. (2006). *Postmodernizm ve Edebiyat*, Ankara: Anı Yayınları.

Enser, Ramazan. (2018). *Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Geleneğin Tezahür Odakları Olarak İnsan, Zaman ve Mekân*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi.

Eyuboğlu, Bedri Rahmi. (1974). *Dol Karabakır Dol*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Harman, Ömer Faruk. (1988). “AHD-i ATİK”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 1, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Yayınları, 494-501.

İlhan, Attilâ. (2012). *Sisler Bulvarı*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İpekten, Halûk. (1996). “GAZEL”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 13, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Yayınları, 440-442.

Kanık, Orhan Veli. (2010). *Bütün Şiirleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Karacaoğlu. (Erişim Tarihi: 07 Kasım 2023). “Ala pınar kurna kurna”, <http://www.turkuyurdu.com/ala-pinar-kurna-kurna-6966.html>.

Karakoç, Sezai. (2020). *Gün Doğmadan*, İstanbul: Diriliş Yayınları.
Karataş, Turan. (2008). “İkinci Yeni”, *İkinci Yeni Şiir (Antoloji - Dosya)*, (haz. Mehmet H. Doğan). İstanbul: İkaros Yayınları, 224-232.

Kısakürek, Necip Fazıl. (2010). *Çile*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
Kolcu, Ali İhsan. (2019). *Edebiyat Kuramları (Tanım-Tenkit-Tahlil)*, Rize: Salkımsöğüt Yayınevi.

Korkmaz, Ramazan. & Özcan, Tarık. (2018). “Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri”, *Yeni Türk Edebiyatı 1839-2000 (El Kitabı)*, (ed. Ramazan Korkmaz). Ankara: Grafiker Yayınları, 237-340.

Kutlu, Mustafa. (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2023). “Günler gelip geçerken”, *Yeni Şafak*, <https://www.yenisafak.com/yazarlar/mustafa-kutlu/gunler-gelip-gecerken-28599>.

Lorca, Federico Garcia. (1997). *Cante jondo şiiri /İlk şarkılar /Şarkılar (Bütün şiirler, 2)*, (çev. Sait Maden). İstanbul: Çekirdek Yayınları.

Oktay Rifat. (2010). *Bütün Şiirleri I*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Özdemir, Serkan. (2019). *Modern Türk Romanında Parodi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Rona, Zeynep. & Beykan, Müren. (1997). *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C. 3 (O-Z), İstanbul: Yem (Yapı Endüstri Merkezi) Yayınları.

Rose, Margaret A.. (2016). *Parodi: Antik, Modern ve Postmodern*, (çev. Cansu Dikme). Ankara: Hece Yayınları.

Sazyek, Hakan. (2006). *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Süleyman Çelebi. (2022). *Vesiletü'n Necât Mevlid-i Şerif*, İstanbul: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları.

Süreya, Cemal. (2013). *Sevda Sözleri (Bütün Şiirleri)*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Süreya, Cemal. (2019). *Şapkam Dolu Çiçekle (Toplu Yazıları I)*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Süreya, Cemal. (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2023). “Cemal Süreya Anlatıyor ‘Türkçe’yi Onlardan Öğrendim’ TRT Arşivi”, YouTube, <https://youtu.be/TGGXPTjMtWA>.

Şenderin, Zübeyde. (2012). “Turgut Uyar: Sanat Hayatı ve Eserleri”, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 2, S. 1, 143-162.

Tamer, Ülkü. (2021). *Yanardağın Üstündeki Kuş (Toplu Şiirler)*, İstanbul: Ketebe Yayınları.

Tarancı, Cahit Sıtkı. (2010). *Otuz Beş Yaş (Bütün Şiirleri)*, (Derleyen: Asım Bezirci). İstanbul: Can Sanat Yayınları.

Tevfik Fikret. (2010). *Rübâb-ı Şikeste*, (haz. Abdullah Uçman & Hasan Akay). İstanbul: Çağrı Yayınları.

Türk Dil Kurumu (TDK). (2011). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Uyar, Turgut. (2011). *Büyük Saat (Bütün Şiirleri)*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Yunus Emre. (1991). *Sevelüm Sevilelüm*, (haz. İlhami Emin). Üsküp: Birlik Yayınları.

———. (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2023). “Şair Oktay Rıfat ve eşi Türkan Hanım’ın hikayesi”, *Pusula*, <https://www.pusulagazetesi.com.tr/sair-oktay-rifat-ve-esi-turkan-hanimin-hikayesi/amp>.

FETTAH RAUF'UN ŞİİRLERİNDE ÜSKÜP

Zeki GÜREL*

ÖZET

Sanatçı çağına tanıklık ederken onun eserleri de içine doğduğu ve yaşadığı kültürü ve coğrafyayı yansıtır. Pek çok şair ve yazar yaşadığı coğrafyaya, vatanına, bu vatanda yaşadığı şehre ve o şehirdeki mekânlara eserlerinde yer vermiştir. Bu şairlerden biri de Üsküplü Abdül Fettah Rauf'tur. Abdül Fettah Rauf, 1910 yılında Üsküp'te doğdu. Doğduğu kentte okudu. Okuduğu Meddah Medresesi'nde müderrislik yaptı. Vatandaş olduğu Yugoslavya'da rejime karşı suç işlemekle suçlandı, hapis yattı. Pek çok sıkıntılar çekti. 1963 yılında vefat ettiğinde de Üsküp'te Butel Mezarlığında toprağa verildi. Fettah Rauf, imanının gereği vatan sevgisini şiirlerinde işlerken doğduğu ve yaşadığı şehir olan Üsküp'ü de tabiat ve kültür varlıklarıyla birlikte anlatan şiirler de kaleme aldı. O, bu şiirlerinde Vardar Nehri ile dertleşti, Üsküp'ün İslahhane Parkında dolaştı, Kadı Baba Türbesi önünde hüzünlendi, tarihi yâd etti. Vardar Nehri üzerindeki su çarklarına bakarken içinde yaşadıkları zamanın ezilmişliğini hissedip göz yaşlarını içine akıtırken milletin ve ümmet-i Muhammedin mazide yaşadığı günleri, güzellikleri hayal etti. Üsküp Fatih'i Paşa Yiğit'i hatırladı ve hatırlattı. Milletin ve ümmetin derdiyle dertlenen bir şair olarak o, bu şiirlerinde hiçbir zaman karamsarlık aşılamadı, yıkılmışlığın mahzunluğunda diriliş kararlılığıyla eserlerini kaleme aldı ve ümit aşıladı.

Biz bu bildirimizde Fettah Rauf'un şiirlerinde Üsküp'ü anlatışına ve Üsküp'e bakış açısına dair yorumlar yaparken onun şiirleriyle mazi ile hâl arasında Üsküp'ü gündeme getireceğiz.

Anahtar Kelimeler: Abdül Fettah Rauf, Kuzey Makedonya, Üsküp, Abdül Fettah Rauf'un Şiirlerinde Üsküp

SKOPJE IN THE POEMS OF FETTAH RAUF

ABSTRACT

While the artist bears witness to his era, his works reflect the culture and geography into which he was born and in which he lived. Many poets and writers have included in their works the geography in which

*Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kastamonu Üniversitesi Kültür Sanat Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü, zgurel@kastamonu.edu.tr

they lived, their homeland, the city where they resided, and the places within that city. One of these poets is Abdül Fettah Rauf from Skopje. Abdül Fettah Rauf was born in Skopje in 1910. He was educated in his hometown and later taught at the Meddah Madrasa where he had studied. In Yugoslavia, of which he was a citizen, he was accused of committing crimes against the regime and was imprisoned. He endured many hardships. When he passed away in 1963, he was buried in Butel Cemetery in Skopje. In his poems, Fettah Rauf expressed his love for his homeland as a requirement of his faith, while also portraying Skopje -the city where he was born and lived-together with its natural and cultural heritage. In these poems, he confided in the Vardar River, strolled through Skopje's Islahane Park, grieved before the tomb of Kadı Baba, and recalled history. As he gazed at the water wheels on the Vardar River, he felt the oppression of his own time and shed silent tears, while imagining the glorious days and beauties his nation and the ummah of Muhammad had once experienced. He remembered and reminded others of Paşa Yiğit, the Conqueror of Skopje. As a poet who shared in the troubles of his nation and the ummah, he never conveyed despair in these poems; rather, amid the sorrow of ruin, he wrote with the determination of revival and instilled hope.

In this paper, while commenting on Fettah Rauf's depiction of Skopje and his perspective on the city, we will highlight how his poems bring Skopje into focus as a bridge between the past and the present.

Keywords: Abdül Fettah Rauf, North Macedonia, Skopje, Skopje in the Poems of Abdül Fettah Rauf

1. Abdül Fettah Rauf

Kuzey Makedonya'da halk arasında Fettah Efendi adıyla tanınan Abdül Fettah Rauf, 1910 yılında Üsküp'te dünyaya geldi. Bazı belgelerde adı ve soyadı; Fettah İsak, Fettah İshak, Hacı Fettah İsak, Fettah R. H. İsak olarak da geçen Abdül Fettah Rauf, Üsküp'te Meddah Medresesi'nde baş müderrislik yapmıştır.

Abdül Fettah Rauf, Osmanlı'nın Balkanlar'dan çekilmesinden sonraki süreçte Türkiye'ye göçün yoğun bir şekilde yaşandığı yıllarda Türkiye'ye göç etmeyerek kendi çevresinde Müslüman-Türk kimliğiyle yaşama mücadelesi verdi. Etrafındakilere de Türkiye'ye göç etmemeleri, vatanı terk etmemeleri konusunda telkinlerde bulundu. Onun bu konuda yazdığı şiirleri değerlendirilirken vatan Balkanlar'a sahip çıkmanın yöntemleri üzerinde durmadan kanaat belirtmenin ne derece yanlış olacağını da burada belirtmeliyim.

Abdül Fettah Rauf, inançlarından taviz vermeye yanaşmadığı için 1945 yılında yeni kurulan Yugoslavya rejiminin gazabına uğradı. Yugoslavya'nın sosyalist bir yapıya bürünmesinden sonra Meddah Medresesindeki görevinden alındı. Dini liderlikle suçlanıp yargılandı. Onun hapse atıldığı yıllarda Yücel Teşkilatı da ortaya çıkmıştı. Yugoslavya'daki Türklerin daha insani bir hayat sürmeleri için mücadele eden Yücel Teşkilatı'nın içinde çalıştığına dair herhangi bir bulgu yoktur. Ancak Yücel Teşkilatı'nın lider isimlerinden Şuayb Aziz İsak'ın amcasının oğlu olduğunu da belirtmemiz gerekmektedir.

Abdül Fettah Rauf'un başmüderis olduğu Meddah Medresesinin en önemli özelliklerinden biri de Makedonya başta olmak üzere bütün Balkanlarda Türklerin ve Müslüman halkın politik ve ekonomik açıdan şuurla hareket etmesini, ahlâkın muhafazasını ve birlik fikrini yaygınlaştırmasıdır. Bu fonksiyonlarından dolayı da Meddah medresesi ve dolayısıyla Abdül Fettah Rauf da rejim muhafızları tarafından takibe uğramıştır. Her davada olduğu gibi bu davada da bedel ödeyenler olmuştur. Abdül Fettah Rauf da yedi yıl hapse mahkûm olmuştur. Abdül Fettah Rauf, söz konusu cezalandırmayla ilgili olarak; Türkiyeli mütefekkir şair Necip Fazıl Kısakürek'e ithafen yazdığı şiirinde şunları belirtmektedir:

NECİP FAZIL KISAKÜREK'E!

Yedi ay hapse düştün ve mukadder mazlum
Ağladın kusr-ı siyâhında a şâir!.. Mahkûm

Yedi yıl Yusuf-ı Ke'nan gibi kaldım orada
Yedi ayla yedi yıl farkına bir bak arada

Ben de Yusuf gibi bi-cürm ü kabahatdım âh
Beni de mahbese atmış idi a'da-i Allah

Tek suçum varsa benim din ile iman idi
Yine sermaya-i sabrım O'na itmi'nân idi

Galiba Hak yolunun ilk konağı zindanmış
Cürüyen kasr-ı siyâhında bütün merdarmış

Ortada insan arama saha-i zindânda heman
Ya erazil, ya beter ordu veya hak-gû sec'ân

Abdül Fettah Rauf, hapis hayatından sonra bir ara Makedonya Devlet Arşivinde çalışmıştır. 24 Nisan 1963 Çarşamba günü Üsküp'teki evinde vefat etmiştir (Gürel, 2023:1-443).

Abdül Fettah Rauf'un Üsküp ile ilgili şiirlerini değerlendirirken de bu özgeçmişi hiçbir zaman hatırdan çıkartmamak gerekecektir.

2. Abdül Fettah Rauf'un Şiirlerinde Üsküp

Abdül Fettah Rauf'un Üsküp'e bakışının şuur altını anlamamız için Üsküp Belediye Reisi İbrahim Naci Bey'in oğlu Yahya Kemal Beyatlı'nın (Karakuş, 2018: 25) "Kaybolan Şehir" şiiri üzerinde tefekkür etmek gerekir diye düşünüyoruz.

KAYBOLAN ŞEHİR

Üsküp ki Yıldırım Bayazıd Han diyârıdır
Evlâd-ı Fâtihân'a onun yâdigârıdır.

Firûze kubbelerle bizim şehrimizdi o;
Yalnız bizimdi, çehre ve rûhiyle biz'di o.

Üsküp ki Şar-dağ'ında devâmıydı Bursa'nın
Bir lâle bahçesiydi dökülmüş temiz kanın.

Üç şanlı harbin arş'a asılmış silâhları
Parlardı yaşlı gözlere bayram sabahları.

Ben girmeden hayatı şafaklandıran çağa,
Bir sonbaharda annemi gömdük o toprağa.

İsâ Bey'in fetihle açılmış mezarlığı
Hulyâma âhiret gibi nakşetti varlığı.
Vaktiyle öz vatanda bizimken, bugün niçin
Üsküp bizim değil? Bunu duydum için için.

Kalbimde bir hayâli kalıp kaybolan şehir!
Ayrılmanın bıraktığı hicran derindedir!

Çok sürse ayrılık, aradan geçse çok sene,
Biz sende olmasak bile, sen bizdesin gene.

Abdül Fettah Rauf da Yücelciler gibi Yahya Kemal Beyatlı'nın eserlerini okuyarak ruh tazeleyenlerdendir. Eğer böyle olmasaydı; ilk adı “Üsküp” olan “Kaybolan Şehir” şiirinin şairi Yahya Kemal'in vefatı üzerine şu şiirini kaleme alır mıydı?

YAHYA KEMAL'E

Geçmiş şuaramız seni bizden alacaklar
Dünyayı tutan şiirine hayran kalacaklar

Divanını al koltuğuna tekke-i aşka
Gir şeyh-i edeb hepsi müridin olacak.

Baba-yı zamandın bütün erbab-ı zebana
Öldün ölümünle bütün öksüz kalacaklar

... kaldı edeb şimdiki şebaba hevesle
Uşşak-ı edeb rehberi nerden bulacaklar

Son şairi gitti aceb?.. İlk meclis-i irfan
Ukbada nasıl çevrene hepsi dolacaklar

Yahya!.. Bu hayatın bize bir devr-i edebdi
Mevtinle edeb bağları yandı, solacaklar (Gürel-Çelik-Gürel, 2016:410).

Abdül Fettah Rauf'un kişiliğinin ve sanatçı kimliğinin oluşmasında Üsküp'ün edebiyat hayatının ve Üsküplülerin hayat tarzının etkili olduğu gerçeğini onun Üsküp ile ilgili olarak kaleme aldığı şiirlerinden anlamak mümkündür.

2. 1. Üsküp Fatihî Paşa Yiğit

Abdül Fettah Rauf'un doğum yeri Üsküp, I. Kosova Savaşı'nın akabinde Yıldırım Bayezid (1389-1402) döneminde fethedilmiştir. Bu fetih hadisesini gerçekleştiren komutan ise Saruhan Türkmenlerinden Paşa Yiğit Bey'dir. Paşa Yiğit Bey komutasındaki Osmanlı kuvvetleri tarafından 6 Ocak 1392'de fethedilmiştir (Kul, 2024). İshak Bey'in hocası olan Paşa Yiğit'in türbesi de Abdül Fettah Rauf'un müderrislik yaptığı Meddah Medresesi'nin avlusundadır. Yahya Kemal Beyatlı da Üsküp fatihi ve sonrasında da Üsküp valisi olan Paşa Yiğit ile aynı soy ağacı içinde bulunmaktadır.

Abdül Fettah Rauf’un “Neydi o Erler” başlıklı şiirinde Üsküp’ün fethi şöyle anlatılmaktadır:

NEYDİ O ERLER!

Târîhimin sahâ’if-i şânından aksedip
Mevc vurmada ufuklara tekbîr sadaları
Coşkun bir ihtilâc ile âfâka saldıran
Bir bahr-i pür-temevvüce benzer nidâları.

Her mevci dik ve sarp dağa benzer bu ordunun
Arslan, sarıklı, cânlı kavuklu şu erleri
Kalbinde Kirdigâr’ına î mân-ı lâyezâl
Destinde berk-ı süyûf-ı zaferleri

Allâh deyince karşıda düşmen erir gider
Hakk’ın büyük azâbı mı sadme-i kader
Titrer önünde taş u çelik sesler olsa da
Burclarda zirveler yol olur şân sücûd eder

Bildin mi kim Kosova’da Osmanlı ordusu
Kalbinde kalb-gâhına girmiş Murâd-ı velî
Bir yanda Yıldırım’ları bir yanda kardeşi
Dağlar yuvarlayan deli bir sel mi denmeli?

Destinde seyf ü satveti önde Yiğit Paşa
Kimdir ya sanki karşı duran er Timurtaş’a
Doldurdu kâinâtı büyük müjde sesleri
Dağ taş çağırdı: Feth ü zafer ordusu yaşa! (Rauf -a, 2022:58).

Abdül Fettah Rauf, “Paşa Yiğit” başlıklı şiirinde de Kosova fatihi Sultan Murad’ın ordusunda serdengeçti alayı kumandanı Paşa Yiğit’i hayal etmekte ve hayal ettirmektedir:

PAŞA YİĞİT

Gözünde berk-i celâlet yüzünde reng-i celâl
Tecessüm eyledi karşımda şânlı bir timsâl

Elinde seyf-i mehâbet-nümâ-yı dehhâş
Bu ilk gazanfer-i İslâm o merd-i bî-emsâl

Livây-ı hamd-i hidâyet bu dest-i rahmet ile
Bu kutr-ı kâfire salmıştı sâye-i ikbâl (Aruci, 2000:184).

2.2. Üsküp'teki Mekânlar

Üsküp Fatihî Paşa Yiğit zamanından kalma Üsküp'teki Meddah Medresesi'nin kapısına kilit vurulunca Abdül Fettah Rauf, buna dayanamaz kalemi eline alır ve şu şiirini yazar:

EY MEDRESE SANA

Ey âsumân-ı ilm ü edeb arş-ı feyz ü nûr
Nerde senin sitârelerin etmiyor zuhûr
Nerde senin sitarelerin âfil oldu mu
Senden senin muhiblerin âh gâfil oldu mu

Ey bünye-i mukaddese ey şanlı medrese
Hâlâ mı nâ'il olmadınız bir meded-rese
Ey ilm-i dîn kitâb-ı semâ şâhidânesi
Ey tâlibîn-i feyz-i Hudâ âşiyanesi

Bir zâlimin cefâsına kurbân mısın bugün
Hasret-keş-i terâne-i Kur'ân mısın bugün
Dervâze-i kemâle kilit astılar dirîğ
Âyât-ı bâhirâta ayak bastılar dirîğ

Ey kible-i münevvere ey ma'bed-i münîf
Hedm etti mi de'â'imini bir yed-i anîf (Rauf-a, 2022:71).

Meddah Medresesi'nin kapatılmış olması Abdül Fettah Rauf'u en çok üzen ve yaralayan olaylardan biridir. Zaman zaman bu medreseyi hatırlamakta ve bu medresenin gördüğü hizmetinde hatıralardan silinmesini de istememekte olmalı ki “Medresem için” başlıklı şiirinde şöyle demektedir:

MEDRESEM İÇİN

Geldin hayâl-i zârıma ey şanlı medrese!
Doldu tasavvurunla elem rûh-ı bîkese

Kur'an'ımın tuyûruna bir âşiyân idin
Îmânımın nücûmuna bir âsumân idin

Çınlardı kubbesinde ilahî sadâları
Parlardı revzeninde behîştin ziyâları

Coşkun zekâların şu akan ırmağında biz
Bir damla kalmamış kurumuş kalmamış iz

Şimdi önünde ağlıyoruz teşnegân-ı dîn
Bir katre-i ma'ârifle hasret Hudâ mu'în

Bir aşk u ihtirâs-ı ma'ârifle çağlayan
Bir memleket ümmîdini bâbında bağlayan

İrfan u i'tila ocağı söndü mü yazık!
Bir maşrık-ı ulûm döndü mü yazık (Rauf, 2021:40)

Üsküp'teki sembol mekânlardan birisi de “Gazi Baba Türbesi”dir. Kuzey Makedonya’da “Gazi Baba” diye bilinen ve anılan, türbesinin bulunduğu mekânın da Gazi Baba Mahallesi diye anıldığına şahit olduğumuz Aşık Çelebi, “926 (1520) yılında Prizren’de doğdu. Asıl adı Pîr Mehmed’dir. Dedesinin babası Mehmed Nattâ, XIV. yüzyılın sonunda Emîr Sultan ile Bursa’ya gelerek yerleşmiş bir seyyid ailesindendir. Mehmed Nattâ, önce Ebû İshak zâviyesine şeyh ve müteveli olmuş, ayrıca kendisine nakibüleşraflık görevi de verilmiştir. Daha sonra bu göreve oğlu Zeynelâbidin tayin edilmiştir. Âşık Çelebi’nin babası Seyyid Ali, Zeynelâbidin’in oğlu olup babası hayatta iken ona yardımcı olmuş, ölümünden sonra ise çeşitli yerlerde kadılıklarda bulunmuş ve Filibeli kadısı iken vefat etmiştir (941/1534-35). Annesi, II. Bayezid’in kazaskerlerinden Müeyyedzâde’nin kızıdır.” (Kut, 1991:549).

“Meşâirüş-şuarâ” adlı şairler tezkiresinin yazarı olan ve aynı zamanda da şair olan Aşık Çelebi adına Üsküp’te bir de kütüphane bulunmaktadır. Kurucusu olduğum Yahya Kemal Beyatlı Türkoloji Enstitüsü ve Köprü Derneği iş birliğiyle 2004 yılında kurulan bu kütüphane

Kuzey Makedonya’da Türkçe yayınların olduğu ilk sivil kütüphanedir ve halen hizmetine devam etmektedir (Yaşar, 2004:20).

Abdül Fettah Rauf, Âşık Çelebi veya Gazi Baba adını kullanmamış; Âşık Çelebi’nin “kadı” olmasından hareketle “Kadi Baba” adını kullanmış ve 6 Mayıs 1957 tarihinde kaleme aldığı şiirini de böyle adlandırmıştır:

KADİ BABA TÜRBEŞİ ÖNÜNDE

Bugün de pür hicran ey Kadi Baba
Huzur nuruna geldim merhaba

Toprağın üstünde hasbihal için
Dertleşip, ağlaşıp keş-i bal için

Bir hemdert kalmadı ben sana koşum
Türbenden bir ilham alarak coştum

Coşturdu babamın yıkılmış kabri
İnsanın bu hükme kalır mı sabrı

Coşturdu annemin çökmüş mezarı
Toprakta çürümüş o gül-’izarı

Rahatsız ettiler öz mezarında
Çattılar uhrevî lâlezârında

Kırdılar döktüler iliklerini
Savurup saçtılar kemiklerini

Hani büyük annem nerededir dedem?
Toprağın altında bunca muhterem

Yatan bu kabristan tebâh oldu mu?
Büsbütün bahtımız siyâh oldu mu?

Müslüman diriler göçüp gittiler
Kalan şu sırtlanlar gör ne ettiler

Diriler me’vasız, yuvasız kaldı
Ormansız, melce’siz, ovasız kaldı

Yıkıldı mescitler mihrap ve minber
Yıkıldı ne kutsi türbe vü makber

Ölüler söküldü yerden atıldı
Kalan son taşları bile satıldı

Bir tarih yatırdı hür toprağında
Bir insan yâdı var her yaprağında

Çimenler nişândı kumral saçlardan
Ne endâm çürüdü sor ağaçlardan

Ne gümüş cesetler toprağa döndü
Ne parlak göz nûru burada söndü

Yattığı yerler şen bir yamaçtı
Altında şehre bir ulviyet saçtı

Dört asır beş asır ma'neviyyâtın
Yatağı olmuştu bu uhreviyyâtın

Süzerdi yamaçtan bu güzel şehri
Süzerdi bu fani yalancı dehri

Ve fakat bugün âh bugün yıkıldı
Azîzler nisyâna bütün tıkıldı

Bir târih kapandı, ağzı kapansın
Bir kitâb yakıldı, yapanlar yansın

Uhrevî minberler hâk ile yeksân
Saygılı makberler mehcer-i nisyân

Sevgili ölüler tahkîr edildi
Çürümüş kemikler teşhîr edildi

Bu mudur adalet insânlık için
Bu mu medeniyet insanlık için

Bir orman değer mi bir kabristâna
Bin ağaç değer mi tek bir insâna

Binlerce insânın son âbidesi
Yüzlerce senenin hür makberesi

Kalsın mı bugün âh insânsız şânsız
Kalsın mı muhakkar nâmsız nişansız

Ağlıyor ne hâzin târihin sesi
Yılıldı beş asrın bir makberesi

Gâziler, şehîdler şânlı yatağı
Kahramân fâzıl u sâlih otağı

Kalmış tek o temiz şahikasında
Târîhin bünye-i hârikasında

Bu kâdî bu edîb şâ'ir türbesi
Kalmış bu târihin açık emsali

Şu'leler toplayıp bârikasından
Âteşler alarak sâ'ikasından

Târîhin her şânlı hârikasından
Ders alıp o yüce şâhikasından

Okuyor beşere son eş'ârını
Şânlı bir milletin sontezkârını

Asıl en ebedî şi'iriniz sizin
Türbendir türbe-i şâh u azîzin

Asırlar geçti de geçmez eserin
Efserler yıkıldı, düşmez efserin

Yurdumda kapanmış şân târihinin
Müstakil mu'azzam hür merîhinin

Sen kaldın bugün tek kalmış bir izi
Yıkılma unutma terk etme bizi

Ölüler evinde diri kal dâ'im
Cihân yere batsa sen tek kal kâ'im

Türbenle yaşasın milyonla câna
Milyonla şöretli şanlı insâna

Ebedî nişana kalmış son timsâl

Türbenle bağışla târihe emsâl (Rauf, 2006; Rauf, 2022:73-77; Gürel, 2023:93-96)

Abdül Fettah Rauf, bu şiirinde Üsküp’ün tarihine şahitlik eden Gazi Baba Mezarlığının Yugoslavya zamanında ağaçlandırılması sürecinde nasıl tahrip edildiğini, her biri birer tapu senedi niteliğindeki mezar taşlarının nasıl sökülüp yok edildiğini üzülererek anlatmaktadır. Ayrıca “Kâdî Baba Türbesi”nin şanlı maziye şahit olarak hâlâ dimdik ayakta kalabilmiş olmasına şükrettiğini ve onu şanlı Türk tarihine şahit tuttuğunu anlatmaktadır.

Şimdi soru ve sorun şu: Yugoslavya zamanında Gazi Baba Mezarlığını ağaçlandırma bahanesiyle tahrip ederek tarihi yok edenlerin kim oldukları ve zihniyetleri malum. Fakat, yıllar içinde iyice yok olmuş Gazi Baba Türbesi, yeniden ihya edilip/yapılıp/restore edilip 2013 yılında bütün ihtişamıyla açıldı. Buna hepiniz şahitsiniz. Peki bu türbe şimdi ne hâlde, kim veya kimler bu türbeyi talan ve tahrip etti, bu yıkımı da kafirler mi yaptı?

Abdül Fettah Rauf’un şiirlerinde konu ettiği Üsküp mekânlarından biri de “İslahhane Parkı”dır. 24 Mayıs 1959 tarihinde kaleme aldığı “Üsküb’ün İslahhane Parkı’nda” başlıklı şiirinde Üsküp’ün bu mekânındaki tabiat güzelliklerini dile getirmiştir.

ÜSKÜB’ÜN ISLAHHANE PARKINDA

Güneşin ışığı emiyor yaprakları
Ulu, ulu ağaçlar yeşil güzel takları
Onlar bahar şahının dikilmiş yaprakları
Saraydır kurulmuş bu zümrüt çardakları

Bülbüllerle kuşları musikisi bu yerin
Fıtrattandır notası burada her bir mehterin
Çaldığı bu caz bantla çiçek yaprak oluyor
Başkadır güzelliği raks eden her bir dilberin

Mest oluyor gönüller bu zevkle bir göz baksa
Bu güzellik süzülüp gönlüne toptan aksa
Rüzgâr bile çıldırmış döner döner ortada
Ağaçlarla beraber gönlüm de girdi raksa

Bülbül bir şey söylüyor anlamadım dilinden
 Methiye mi söylüyor, şikayet mi gülünden
 Duygusunu anlatmak kimin gelir elinden
 Ben de bir şey anlatayım şu orman bülbülünden

Güneşi konserveye soksun zaman şâ'iri
 İhtişamdan ne anlar şu kaltaban şâ'iri
 Ben güneşi göğünde sever, ister, süzerim
 Kutularda düşünsün o şarlatan şâ'iri (Rauf, 2021:38-39)

Günümüzde Üsküp'te Vardar Nehri'nin batısında "Kent Parkı" olarak bilinen "Islahhane Parkı" adını; günümüzde park içerisinde yalnızca giriş cephesi kalan ve Osmanlı asırlarında eğitim amaçlı yapılmış olan İdadi'nin yakınında yine Osmanlı zamanında 1897 tarihinde yaptırılmış olan ıslahhane olarak bilinen zanaat okulundan almaktadır. Öyle anlaşıyor ki dünkü Islahhane Parkı yani bugünkü Kent parkı, söz konusu okulların bahçesidir (Korkmaz, 2018:249-283).

Şair, 25 Nisan 1959 tarihinde kaleme aldığı "Bahar" başlıklı şiirinde de de Islahhâne Parkın'daki baharın gelişine şahitlik etmektedir:

BAHAR

Orman nice cân dağlayacak dertlere dermân
 Orman nice bîkeslere me'vâ güzel orman
 Buldun yine her feyzini sen fasl-ı bahârın
 Duyduk yine susmuş sesini nâzlı hezârın

Koştum yine bir âşık-ı sâdık gibi koştum
 Raksetti gönül nağme-i şâdî ile coştum
 Bir kirli ayak basmamış otlar üzerinde
 Bir bâkirenin ismeti var reh-güzerinde

Bir pembe bahâr vardır güherinde
 Bir nûrlu seher haşmeti var hüsn-i terinde
 Rûzgâr esiyorken şu ağaçlar arasında
 Gençlik sesi var geçmişimin hâtırasında

Vardar bu coşan gönlüme sevdâ çakıyorken
 Ömrüm gibi sâkin mütevâzı akıyorken
 Bîçâre kalan rûhuma bir neş'e dolaştı
 Gönlüm uçarak sâhil-i ummâna ulaştı

Rûhumdaki emvâc ile ummândaki emvâc
 Sarmaştı karıştı olarak vâsıl-ı mi'râc
 Hoştur fakat ammâ yine boştur güzel orman
 Hâlâ o güzel kuşları bak olmadı mihmân

Tek ortada gönlüm gibi bir bülbül-i nâlân
 Alkışlamada fasl-ı bahârı güzel orman (Rauf, 2022:88-89)

Üsküp'te Vardar Nehri kıyısındaki Saray ve Üsküp'ü kuşbakışı seyreden Nerez, bir zamanlar Üsküplülerin sayfiye yeridir. Abdül Fettah Rauf da zaman zaman Nerez'e gelir burada dostları ve yol arkadaşlarıyla sohbetlere katılmış. 24 Kasım 1959 kaleme aldığı "Nerez'de Akşam Üstü Vardar'a Karşı" başlıklı şiir de yine böyle bir buluşmanın hatırası olsa gerektir. Ama bu şiirde eski günlerin neşesinin yerini hüzn almıştır, çünkü devir eski devirler değildir Türk hakimiyeti yavaş yavaş şehirden çekilmektedir.

NEREZ'DE AKŞAMÜSTÜ VARDAR'A KARŞI

Hatta o şebâbındaki ömrüm bile hiçti
 Gönlüm bu hayâtın yalnız zehrini içti
 Hasta, sarı ufkunda batan hasta güneşten
 Teptirdiği renkler gibi bir lahzâda geçti

Dil ma'bedi çökmüşse de mihrâbı kalaydı
 Aşkın güneşi batsa da mehtâbı kalaydı
 Beyhûdedir eyvâh, o da çökmüş bu da batmış
 Sönmüş o şebâbın bana bir tâbı kalaydı

Ömrümde ne coşkunca hevesler beni sardı
 Bir olmayacak zevk ü emel âlemi vardı
 Bir fecrini hiç görmeden eyvâh şu hayâtım
 En sonra da ye's akşamına girdi karardı (Rauf, 2021:37)

Ben, bu şiiri ilk defa 1996 yılında bir sonbaharda Nerez'de bir akşam üstü güneş batımı zamanında bir Üsküplüden dinlediğimde şairini merak ettim. O zaman öğrendim ki bu şiir, o yıllarda Üsküp'te adı bile korkuyla, endişeyle ve gizlilikle anılan üstat Abdül Fettah Rauf Efendi'ye aittir. Benim Abdül Fettah Rauf Efendi'yi araştırma ve onunla ilgili yayın yapma merakım da işte o gün başladı. Ve o merak beni Abdül

Fettah Rauf'un 25 Nisan 1959 tarihinde kaleme aldığı "Nerez'de Vardar Karşısında Bahar" başlıklı şiiriyle buluşturdu:

NEREZ'DE VARDAR KAŞISINDA BAHÂR

Zindâna dönüp ruhlara gelmişti cihân dar
Hasret ile koştum sana geldim ulu Vardar
Rûhum gibi her şey kuru, çıplaktı bütün kış
Feyziyle bahârın savuşup gitti bugün kış

Bulmuş yine yaprakları çıplak ağaçlar
Bir süslü gelin minderi halinde yamaçlar
Otlarla bezenmiş ...
Hallâk'ı özenmiş ...

Düzmüş yaratan Tanrı'sı bir yepyeni dünyâ
Yer gök yeşil olmuş da yeşillenmede hülyâ
Baktıkça yeşilliklere hayret ile gûyâ
İnsân yaşıyor böyle yeşil bir dem-i rû'yâ

Alkış sesidir! Sanma bunu nâle ü zârı
Vardar bile alkışlamada fasl-ı bahârı
Pür-aşk u emel kalmadı bak sanki karârı
Mecnûn gibi mechûllere gör olmada câri

Rûzgâr eserek naklediyor bûy-ı cinânı
Cennet ile tebşîr ediyor sanki cihânı
İ'ân ediyor rûh-ı zemînde heyecânı
Cânlatmadadır ye'se düşen her ölü cânı

Bir eksiği var, kuşları yok meşcerenin bak
Bîkes gibi orman kalıyor böyle muhakkak
Ey ebr-i bahâr! Arz-ı selâm eyle tuyûra
Gelsin hele artık bu güzel arz-ı surûra

Bir arz-ı bahâr olduğunu onlara söyle
Bin nâz u niyâz eylesin yurduma böyle
Artık burada bitti çimen, açtı çiçekler
Süslendi bu zevk âlemi, tek onları bekler

Nâz eylesinler yurduma o kadar sanki
Toprakları, yaprakları hep öyle yaman ki

Bir başka cihânda bulamazlar bu safâyı
Lâyık mı unutmak da ya kânûn-ı vefâyı

Onlarda eğer var ise bin neş'eli elhân
Yurdumda da var kalbi çalan haşmet ü elvân (Rauf, 2022:90-91)

2.3. Ve Vardar...

VARDAR

Vardar, duyur figân-ı fecâyî' me'âbını
Haykır asırların biriken ızdırâbını

Düşüm yine ben bu hal-ı melâl iştîmâle ben
Geldim seninle işte bugün hasbihâle ben

Ey eski âşinâ! Bana bir parça tesliyet
Feryâd u ıztırâbıma bir parça merhamet!

Varsa eğer figânıma ortak sesindedir
Beş asrın âhı hâtıra-i bîkesindedir

Tarihimi terennüm eden ses senin sesindir
Beş şanlı asrı resmediyor şanlı ma'kesin

Beş ay olur ki kara kış girdi ortaya
Ey derde âşinâ bizi fasl etti ...

Şimdi bahârı müjdeleyen bir ılık hava
Eski visâli tâzeledi ey güzel yuva

Beş ay olur ki şen güneşin şen ziyâsını
Vermekle Tanrı gösteriyor kibriyâsını

Beş ay cihân idi mahbes-i belâ
Bense zavâllı ortada mahbûs u mübtelâ (Rauf, 2022b:53)

Üsküp'ün Akif'i Abdül Fettah Rauf'un (Karakuş, 2021) "Vardar" şiirlerini okurken Mehmet Âkif Ersoy'un 1912 yılında yayımlanan *Sûleymaniye Kürsüsü* adlı kitabındaki şu mısraları da hatırlamak ve hatırlatmak durumundayız:

“Bırakmamış ki taş üstünde taş, kuduz canavar!
 Yol uğratıp da bu sahradan önce geçmişsen;
 Görür müsün, bakalım, bir nişane geçmişten?
 Ne olmuş onca mefahir? Ne olmuş onca diyar?
 Nasıl da bitmiş o saymakla bitmeyen âsâr!
 O, Yıldırım gibi sâhib-kıranların, ebedî
 Sadâ-yı kahrı fezasında çınlayan vadi,
 Bir inkılâb ile, Yâ Rab, nasıl harâb olmuş?
 Ki çırpınıp duruyor her taşında bin baykuş!
 Murad-ı Evvel’i koynunda saklayan toprak,
 Kimin ayakları altında inliyor, hele bak!
 Kimin elinde bıraktık... Kimin emanetini!
 O Padişah-ı Şehîd’in huzûr-u heybetini,
 Sonunda çiğneyecek miydi Sırb’ın orduları,
 İçip içip gelerek önlerinde bandoları?
 Sen, ey şehîd-i muazzam ki rûh-u feyyazın
 Duyar, neler çekiyor yerde kalmış enkazın!
 O ruhtan bize bir nefha olsun indiriver...
 Ki başka türlü uyanmaz bu gördüğün ölüler...
 – Nedir şu karşıda birçok karaltılar yürüyor?
 Muzaffer ordu ahâlîyi şimdi öldürüyor.
 Nüfûs-u müslime çokmuş da gayr-ı müslimeden,
 İdare müşkil olurmuş tevazün eylemeden.
 Demek tevazün içindir bu müslüman kesmek;
 O hasıl oldu mu artık adam kesilmeyecek!
 Tevazün olmadı besbelli: Her taraf yanıyor;
 Odun kıyar gibi binlerce sine doğranıyor!
 Ne reng-i muzlime girmiş o yemyeşil Kosova!
 Şimale doğru bütün Pirzerin, İpek, Yakova,
 Feza-yı mahşere dönmüş gırîv-i matemden...
 Hem öyle arsa-i mahşer ki: Yok şefâat eden!
 Ne bir yaşındaki masûm için beşikte hayat;
 Ne seksenindeki mazlum için eşikte necat:
 O, baltalarla kesiktir; bu, süngünlerle delik...
 Öbek öbek duruyor pıhtı pıhtı kanla kemik!
 Bütün yıkılmış ocak, başka şey değil görünen;
 Yüz elli bin bu kadar hânümânı buldu sönen!
 Siz, ey bu yangını ihzar eden beş altı sefil,
 Ki ettiniz, bizi Hırvat’la Sırb’a karşı rezîl!
 Neden hükümete (Halifeye, Osmanlıya)
 Kur’ân’la bağlı Arnavud’u
 Ayırdınız da harab ettiniz, bütün yurdu?

Nasılmış anlayınız, iddia-yı kavmiyyet?
 Ne yolda mahv oluyormuş bakın ki millet!
 Siz, ey bu zehri en evvel kusan beyinsizler!
 Kaçıp da kurtuluruz sandınız... Fakat, ne gezer!
 Bugün belânızı bulmuş değilseniz, mutlak,
 Yarınki sâikalar beyninizde patlıyacak!

Şişip şişip gidiyorsun, değil mi, ey Vardar?
 Ya boğduğun kadının, erkeğin hesabı mı var!
 Mezarı olmuş iken bunca na'ş-ı mevvâcın,
 Cenaze yutmaya hâlâ mı doymaz emvâcın?

Ne oldu yâdına her gün hutur eden o nukûş?
 Nedir bu göğsüne çökmüş sevâd-ı cûşacûş?
 Neden kısıldı muhitinde çağlıyan nagamât?
 Bir âşinâ sesi duysaydım ölmeden... Heyhat!
 O kanlı canlı yiğitler ki: Zıll-ı bîdârı,
 O anlı şanlı gelinler ki: Nûr-u didarı,
 Uyurdu nâz ile âgûş-u mihribânında;
 Koşar gezerdi senin dûş-u imtinânında;
 O kahraman babalar, anneler ki: Sahilini
 Dönerdi, her biri evlâdının tutup elini...
 O gölgelerle beraber birer hayal-i tebâh,
 Birer hayal-i defin oldu şimdi... Öyle mi? Âh!

Selânik'in, Siroz'un, bak o nâmdâr ovası,
 Kimin elinde bugün, hangi haydudun yuvası?
 Zemin öyle boyanmış ki, hûn-u İslâm'a: Ersoy, 2021:664-665).

Abdül Fettah Rauf'un birbirini tamamlar nitelikteki ikinci "Vardar" başlıklı şiiri de 1956 yılında kaleme alınmıştır. Bu şiiri okurken Necip Fazıl Kısakürek'in "Sakarya" başlıklı şiirini hatırlamamak veya hatırlatmamak ne mümkün. Okuma yapacaklara bu iki şiiri birlikte okumalarını ve bedîî tefekkür açısından karşılaştırma yapmalarını tavsiye ile yetinelim şimdilik.

VARDAR!

Hangi dağdan coşarsın dağı aşarsın
 Mecnûn gibi koşarsın diyâr diyâr taşarsın
 Geldiğin hangi diyâr gittiğin hangi mezâr
 Yoksa yorulmaz mısın suyu köpüklü Vardar

Hamgi dağın kalbinden dökülen gözyaşısın
Benim de gözyaşımın mutlaka yoldaşısın
Gizli gizli fısıldar seyr ü sevdâ başısın
Haykır benim derdimi suları sesli Vardar

Nice güzel meşcerin ayağını öpersin
Geçtiğin her tarafa serinlikler serpersin
Hayâlleri uçuran hakîkî bir şehpersin
Hayâlimin ma'kesi suları berrâk Vardar

Coşkun coşkun durmadan gece gündüz akarsın
Sana bakan bir şi're ipek kanat takarsın
Yanık türkülerinle âşıkları yakarsın
Mehtâbların ma'kesi renkli âhenkli Vardar

Pembe bulut mâ'i gök yeşil ağaç al şafak
Sana verir rengini ey güzel levha-i Hak
Kâ'inatın aynası değil misin gel de bak
Ne rengindir manzarın suları parlak Vardar

Kim bilir kaç gözyaşı buhâr olup uçmuş
Tesellisiz topraktan bulutlar üzre göçmüş
Kar u yağmur hâlinde sana derdini saçmış
Gözyaşına benzeyen suları temiz Vardar

Cennetler de ırmamaksız olmaz diyor Rab
Orman bağçe ırmağı olmayınca hep harâb
Hay3at senden alıyor çimen çiçekli türâb
Her hay3atın kaynağı suları feyyâz vardar

Ovaları döşeyen yeşil ipekli çimenler
Bağçeleri bezeyen sümbüller yâsemenler
Gördüğüm hüsn adına ne varsa görünenler
Bütün senin eserin suları zengin Vardar

Hayâlin çizersin âlem-i menkûşların
Manzarını süzersin düzlerin yokuşların
Âhengini dinlersin kim bilir ne kuşların
Gözü kulağı kalbi şi'r ile dolu Vardar

Gece yıldız gün güneş fotoğrafı sendedir
Kâh pest ü tîz akarsın suların hânendedir

Haykırırsın tabî'i seslerin sâzendedir
 Perîlerin gölgesi sende pek nâzendedir
 Aşkîma ayna olmuş suları şirin Vardar

Kim bilir kaç gâzînin atı su içti senden
 Kim bilir kaç şehîdin şafaklandın deminden
 Geçmişin destânını dinblerim ben sesinden
 Târîhimin ezeli nevâsı coşkun Vardar

Kalbimdeki hisleri sular gibi coşturdun
 Senin gibi beni de dağda taşta koşturdun
 Şu yaralı ruhumu öz kabından taşıtındın
 His dolu yürekleri suyu gıcıklar Vardar

Kim bilir kenârında kaç yiğit meclis kurdu
 Uçan kuş akan sudan kendine emsâl sordu
 Kılıçların aksinden üstünde şu'le vurdu
 Kahramanlar uğrağı suları taşkın Vardar

Kim bilir kaç nâzenin hüsnüne oldun mir'ât
 Dört tarafa çağlardı sesinden şevk-i hayât
 Bugün ise ne için böyle mahzûnsun heyhât
 Asıl sâhiplerine suları ağlar Vardar

Senin asıl kaynağın başı dumanlı dağlar
 İçinde bin sönmeyen âteşle gönül dağlar
 Bulduğu bir mahreçden gözyaşı durmaz çağlar
 Kim bilir kaç mâtemde suları çağlar Vardar

Kim bilir kaç gâzînin atı suyunla kandı
 Kim bilir kaç şehîdin kanı ile allandı
 Şu akan coşkun suyun al kanla şafaklandı
 Târîhimin ma'kesi suları engîn Vardar

Bir zamanlar çağlayışın zafer marşı okurdu
 Cesûr sâhiblerine karşı karşı okurdu
 Kaygısız çobanlara kayabaşı okurdu
 Aşkî ismetle hem-dem âhengi şirin Vardar

Ezânların rûhuyla âhengiyle çağlardın
 Muhammed'in adını anar ağlardın

Geçmişlerin yâdını her nağmende saklardin
Nice ezânlar duymuş suları hassâs Vardar

Suyun gibi temizdir özünde yoktur riyâ
Temiz kalbinin aksi sathında yüzen ziyâ
Aşkının tercümânı bu gülbang-ı kibriyâ
Şırl şırl sesiyle Allah'ı anar Vardar

Osmanlı orduları tûfan gibi akarken
Yıldırım'ın hızından yıldırımlar çıkarken
Kılıçların darbesi şimşekleri çakarken
Su değil aşk u îmân alevi saçan Vardar

Bir ümmetin murâdı iki Murâd'ı gördün
Koca tarihi bölen Fâtih'lere yüz sürdün
Bulutların renginden zafer taçları ördün
Pembe al lem'alarla suslü Vardar

Beş yüz yılın bahârı beş yüz yılın hazânı
Beş yüz yılın tekbiri beş yüz yılın ezânı
Beş asırlık sevdâyı beş asırlık ahzânı
Yâdında çağlar Vardar sesiyle ağlar vardar

Ağaç çimen ay güneş sana rengini verdi verdi
Parlak tulû'larıyla sarı mağribler serdi
Beş asırlık hâtırası üstüne kanat gerdi
Her nefhası bir târîh haykırıp akan Vardar

Şimdi lâkin çıldırmış gibi dağ taş a saldın
Nerde âşinâların yâd ellere mi kaldın
Güften besten yabancı yabancılara daldın
Su değil âteş akar yürekler yakan Vardar

Vefâlı ataların vefâsız evlâdları
Hiçret diye kaçıyor şimdi geçti eski tadları
Beş yüz yılın târîhi battı batsın adları
Şimdi sana bakmıyor ağyâra kalan Vardar

Yine kendi ağzınla mersiyesi okursun
Hicrân figânlarıyla âteş gömlek dokursun
Herkes kaçıp gidiyor kalmadı kim ne sorsun
Derdi derdime uygun kimsesiz Vardar

Îmân nağmesi değil duyulan küfrân sesi
 Bir de zâ'irsiz kalan mezarların nâlesi
 Şimdi feryâdında var bir nevha-i bîkesi
 Bîkes figânlarıma figânı ma'kes Vardar

Tekbîri ufka çıkan ma'bedlerim boşaldı
 Korkarım sarhoşlara safâ eyvânı kaldı
 Şanlı yurdu bir alay denî ecnebî aldı
 Çağlama yeter artık benimle ağla Vardar

Bir zamân tulû'ların elvâhına meşherdin
 Mehtâb ile nücûmun ârâmına bisterdin
 Işık yüzer şûh gezer bir nehr-i pür-şererdin
 Şevk u behcet aynası suları şeffâf Vardar

Pembe sarı turuncu bulutların sergisi
 Aşk u emel haykıran şarkıların dergisi
 Bu güzellik bu şûhluk sana Hakk'ın vergisi
 Aşkımın emelimin hem-demi dilber Vardar

Şimdi kan gibi kızıl mağriblerin alını
 Bağrı yanık ümîdsiz milletimin hâlini
 Gözlerinden dökülen kanlı yaş eşkâlini
 Gurûblarda resmeden suları dil-hûn Vardar

Kavmim gibi ummândan suları nâ-bûd olan
 Akın akın kaçarak mechûl içine dalan
 Bizim gibi nihâyet yurdunda garîb kalan
 Kalbim gibi suları hicrânla inler Vardar

İnle durma derdini bu sonsuz derdime kat
 Kalbden kopan âhları senin âhında yaşat
 Gurbet ü hicrânla sen ben gibi ağla ağlat
 Yerde yoksa atalar göklerde dinler Vardar

Ummânları çayları var gitsin dergâhına
 Kalbimizin kalbinin sırrını ver âhına
 Yalvaralım yalvaralım o büyük Allah'ına
 Suları hazîn hazîn inleyen garîb Vardar (Rauf, 2022a:13-21).

Abdül Fettah Rauf'un Osmanlı asırlarına, fetihlere ve huzur günlerine şahitlik etmiş Vardar'ın 1912 Balkan Savaşları sonrasında geri çekilmiştir. Balkan acısı yetmiyormuş gibi Sırp ve Alman işgallerinin ardından kurulan Yugoslavya devleti yıllarında da Türklerin; vatan bilip savundukları Balkan coğrafyasında uğradıkları ve maruz kaldıkları insan hakları ihlallerine dayanamayıp Türkiye'ye hicretleri de; vatan sevgisini imandan bilen Abdül Fettah Rauf'u huzursuz etmektedir. Ama her şeye rağmen o, ümitsiz değildir. Çünkü o da çok sevdiği Mehmet Âkif Ersoy gibi (Gürel, 2023:287-300), pek çok eserinde Balkanları anlatan hatta Balkanlarda ayaklanan Bulgar çetelerine karşı bizzat savaşan Ömer Seyfeddin gibi Ziya Gökalp gibi yıkılmışlığın mahzunluğunda diriliş kararlığıyla eserlerini kaleme almış ve eserleriyle bir ümit tufanı yaratmaya çalışmıştır diyebiliriz.

Abdül Fettah Rauf'tan 2 Temmuz 1957 yılında yazılmış bir Vardar şiiri daha:

DÖNEN ÇARK KARŞISINDA

İnler durursunuz acı bir sesle ey dolap
Kattın şu ızdırabıma billah ızdırıp
Bir milletin ufûlüne mi ağlıyorsunuz
Bir yurdun inkırazına mı bunca bin azap

Söylemek istedim getirip taşları dile
Ben aşına idim bu güzel levhalar ile
Heyhat! Ağaç yamaç bana şimdi yabancıdır
Susmuş öten zavallı kuşları bile

Bir gözyaşı sükûnu ile Vardar'ın akar
Lakin bu ateş mi nedir sineler yakar
Mâziyi ben tahalliye daldıkça pür keder
Haşmetli şanlı duyguma altın kanat takar

Vaktiyle bu yamaçları süslerdi lâleler
Vaktiyle bu yamaçları renklerde lâleler
Vaktiyle hande zevk ü sefâ çağlıyor iken
Çınlar bugün zemin ü semânda nâleler

Bir sahne-i elem mi bugün arz-ı bî nevâ
Bir yük müdür başımdaki bu kubbe-i semâ
Artık yeter bu fecri umulmaz leyl-i dert

Artık yeter bu mel'anet ey ömr-ü pür belâ
 Öksüzlerin figânına derc etsem âhıma
 Hicranların zalâmını katsam siyahıma
 Kartalların cenâhına alsam da râhıma
 Göndersem ızdırabımı arş-ı ilâhıma (Gürel, 2023:96-97).

3. Sonuç Yerine

Pek çok şair ve yazar yaşadığı coğrafyaya, vatanına, bu vatanda yaşadığı şehre ve o şehirdeki mekânlara eserlerinde yer vermiştir. Bu şairlerden biri de Üsküplü Abdül Fettah Rauf'tur. Abdül Fettah Rauf, 1910 yılında Üsküp'te doğdu. Doğduğu kentte okudu. Okuduğu Meddah Medresesi'nde müderrislik yaptı. Vatandaş olduğu Yugoslavya'da rejime karşı suç işlemekle suçlandı, hapis yattı. Pek çok sıkıntılar çekti. 1963 yılında vefat ettiğinde de Üsküp'te Butel mezarlığında toprağa verildi. Fettah Rauf, imanının gereği vatan sevgisini şiirlerinde işlerken doğduğu ve yaşadığı şehir olan Üsküp'ü de tabiat ve kültür varlıklarıyla birlikte anlatan şiirler de kaleme aldı. O, bu şiirlerinde Vardar Nehri ile dertleşti, Üsküp'ün Islahhane Parkında dolaştı, Kadı Baba Türbesi önünde hüznünlendi, tarihi yad etti. Vardar Nehri üzerindeki su çarklarına bakarken içinde yaşadıkları zamanın ezilmişliğini hissedip göz yaşlarını içine akıtırken milletin ve ümmet-i Muhammed'in mazide yaşadığı günleri, güzellikleri hayal etti. Üsküp Fatih'i Paşa Yiğit'i hatırladı ve hatırlattı. Milletin ve ümmetin derdiyle dertlenen bir şair olarak o, bu şiirlerinde hiçbir zaman karamsarlık aşılamadı, yıkılmışlığın mahzunluğunda diriliş kararlılığıyla eserlerini kaleme aldı ve ümid aşıladı.

Biz bu bildirimizde gündeme getirdiğimiz Abdül Fettah Rauf'a ait şiirler; Fettah Efendi Derneği'nin detaylı araştırmaları neticesinde elde edilen ve bir araya getirilen Abdül Fettah Rauf şiirlerinin toplandığı dört kitap ile Kuzey Makedonya'da yayımlanan Köprü dergisi ve Hilâl dergisindeki Fettah Rauf şiirlerinden hareket ettik. Bu çalışmayı yaparken gördük ki yayınlar arasında az da olsa farklılıklar mevcuttur. Bundan sonra çalışacakların bu farklılıklara da dikkat etmesinde fayda vardır.

Bildirimizi Abdül Fettah Rauf'un 5 Eylül 1959 tarihinde yazdığı "Şehîde-i Şedâ'id-i Üsküb'üm İçin" başlıklı şiiriye noktalamak istiyoruz:

ŞEHİDE-İ ŞEDÂ'İD-İ ÜSKÜB'ÜM İÇİN

Üsküb'üme yandım bu acıklı kederinde
Yâd el dolaşır eski ahâlisi yerinde
Güller yerine gözlere batmakta dikenler
Kuş namına baykuş ötüyor bahçelerinde

Üsküb o güzel gül ü çimen, meyve diyârı
Kuş cenneti âhenk yuvası dâr-ı mesârı
En tatlı ve hoş nağmelerin zemzeme-zârı
Coşmuş nice bin zevk u safâ bâğ-ı bahârı

Süslendi düzeldi daha çok sûreti şimdi
Arttı daha çok hüsnü bütün şöhreti şimdi
Yıldızlı ve mehtâblı yüce ufka rekâbet
Eyler şu elektirikli yaman zîneti şimdi

Lâkin o zamân koptu içimde bu hitâbe
Ağyara mı bu kadar zînet a kahpe
Gülşen dahi, rûşen dahi olsan nazarımda
En şanlı sarâyın görünür köhne harâbe

Yâr olmaz ise hiç nemelâzım şu diyârı
Eş dost yok ise neyleyeyim bâğ u hezârı
Her bahçesi arz etmede bir kanlı mezârı
Bir yaşlı hâzan görmedeyim şimdi bahârı

Baktıkça yeşil Vodna'na gözler yeşerirdi
Şirîn Çayır'ın kalblere bir neş'e verirdi
Şen Vardar'ının rüzgârı estikçe havası
Bin nefha-i şâdı taşıyıp kaygı erirdi

Ey Yıldırım'ın bizlere bir andacı Üsküb
Çıktın elimizden bu kader pek acı Üsküb
Sen kiminle kaldın bugün eyvâh yanarım ben
Hacende domuzlar güveyi ey cici Üsküb

Al gülleri bir damla kanından şühedânın
Şebnemleri gözyaşları hasret-zedegânın
Bülbülleri kuş şekline girmiş öter inler
Vicdânları dinmeyen efgan u bükânın

Öksüzlerin âvâzını duy nâlelerinde
 Çağlar vatanın gözyaşı şelâlelerinde
 Gâzilerinin dîn ü vatan uğruna akmış
 Kutsal kanının rengini gör lâlelerinde

Ey şâh-ı şehîdin bize yâdı özel Üsküb
 Arzıyla semasıyla sevimli güzel Üsküb
 Çıktın ebediyyen elimizden ne hâzindir
 Hattâ bunu anmak bile lütf-ı ezel Üsküb

Gittin ebediyyen bize sen kalmadın eyvâh
 Ellerde kalıp kalmadı hiçbir tadın eyvâh
 Almam seni ey vuslat-ı ağyâra kalan yurt
 Hattâ veriyor kalbe kasâvet adın eyvâh

Yok sende kabâhat yine her suç bize â'id
 Yağmurlu yazın karlı kışın hüznüne şâhid
 Hiç annesini bir oğul ağyâra verir mi
 Verdik bize lâyük bu mesâ'ib bu şedâ'id (Rauf, 2021:19-21)

Müslüman bir Türk mütefekkeri ve şairi olarak bilinen ve tanınan Abdül Fettah Rauf diyor ki; ey millet, ey ümmeddi Muhammed titre ve kendine dön, vatan anadır, bir evlad anasını düşmana verir mi? Abdül Fettah Rauf, İstiklâl Marşı şairi Mehmet Âkif Ersoy âşığı ve yodaşı bir şairdir (Gürel, 2021: 291-318). Balkan Türklüğünün öz evladı Mehmet Âkif Ersoy'un (Gürel, 2024; 2025), 18 Kasım 1920 tarihli *Açıksöz* gazetesinin 96. sayısında yayımlanan "Yeis Küfürdür" başlıklı şiiri bu konuda bir daha dikkatle okunmalıdır. Söz konusu şiirin son üç mısrası şöyledir:

"Mâzideki hicranları susturmaya başla;
 Evlâdına sağlam bir emel mâyesi aş'la,
 Allah'a dayan, sa'ye sarıl, hikmete râm ol..."

Yol varsa budur, bilmiyorum başka çıkar yol!" (Gürel, 2021:44)

"Delâlete düşmüşlerden başka kim, Allah'ın rahmetinden ümidini kesebilir" (Hicr Suresi 56. ayet).

KAYNAKÇA

Aruci, Muhammed (2000). “Üsküp’te Meddah medresesi”, *Balkanlarda İslâm Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri Sofya 21-23 Nisan 2000*, İstanbul.

Ersoy, Mehmed Âkif (2021). Safahat, Hazırlayan: Necmettin Türinay, Ankara: TBMM Yayını.

Gürel, Zeki (2023). *Evlâd-ı Fatihân Diyarı Balkanlarda Yücelcilerden ve Son Devrin Din Mazlumlarından Abdül Fettah Rauf Efendi Hayatı-Sanatı-Eserleri*, Ankara: Berikan Yayınları.

Gürel, Zeki (2021). *Mehmed Âkif Ersoy İstiklâl Marşı ve Gerçekler*, Ankara: NET Kitaplık Yayıncılık.

Gürel, Zeki (2021). “Balkanlarda Türk Varlığı ve Yücelciler”, *TÜRKSAV Türk Dünyası 30 Yıllığı*, Editörler: Yavuz Gürler-Prof. Gültekin Akengin, s.232-243, Ankara: Atayurt yayınevi.

Gürel, Zeki (2021). “Kuzey makedonya’da Bir mehmed Âkif Âşığı ve Yoldaşı Şair Abdül Fettah Rauf”, *100. Yılında İstiklâl Marşımızı ve Millî Şairimizi Mehmed Âkif Ersoy’u Anlamak*, Editörler: Prof. Fatih Sakallı- Doç. Dr. Yılmaz yeşil, s.291-318, Ankara: Türk Eğitim-Sen Yayını.

Gürel, Zeki (2024). “Kökü Mazide Olan Atı Kastamonu: Türkistan’dan Balkanlara Ana Yurdu Buhara’dan Baba Yurdu İpek’e Millî Şairimiz Mehmed Âkif Ersoy-1”, *Açıksöz Gazetesi*, 1 Ocak 2024, Yıl: 13, sayı:3691, s.2, Kastamonu.

Gürel, Zeki (2024). “Kökü Mazide Olan Atı Kastamonu: Türkistan’dan Balkanlara Ana Yurdu Buhara’dan Baba Yurdu İpek’e Millî Şairimiz Mehmed Âkif Ersoy-3”, *Açıksöz Gazetesi*, 4 Ocak 2024, Yıl: 13, sayı:3694, s.2, Kastamonu.

Gürel, Zeki (2024). “Kökü Mazide Olan Atı Kastamonu: Türkistan’dan Balkanlara Ana Yurdu Buhara’dan Baba Yurdu İpek’e Millî Şairimiz Mehmed Âkif Ersoy-2”, *Açıksöz Gazetesi*, 3 Ocak 2024, Yıl: 13, sayı:3693, s.4, Kastamonu.

Gürel, Zeki-Çelik, Mahmut-Gürel, Nazlı Rânâ (2016). “Yugoslavya vatandaşları Fettah Rauf’un Şiirlerinde Türkiyeli Üç Şair: Mehmet Akif-Yahya kemal-Necip Fazıl”, *Eleventh International Scientific Conference Knowledge In Practice 16-18 December, 2016 Bansko, Bulgaria, International Journal Institute of Knowledge Management Knowledge*, Skopje-Macedonia.

Karakuş, Ertuğrul (2021). *Üsküp’ün ‘Akif’i BalkanŞşairi Üsküplü Abdül-fettah Rauf’un Şiiri Üzerine Makaleler*, İstanbul: Kriter Yayınları.

Karakuş, Ertuğrul (2018). *Yahya Kemal ve Üsküp*, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayını.

Korkmaz, Şerif (2018). “Üsküp Sanayi mektebi 1897-1912”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, Cil: 16, Sayı: 25.

Kul, Eyüp (2024). “Üsküp Balkanlarda Bir Türk şehri”, *Türk Dünyası Ansiklopedisi*, <https://www.turkdunyasiensiklopedisi.gov.tr/de-tay/826/%C3%9Csk%C3%BCp> (Erişim: 8.04.2025, saat: 13:04)

Kut, Günay (1991).” Âşık Çelebi”, *Türkiye Diyanet vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.3, İstanbul: TDV Yayını.

Rauf, Abdülfettah (2021). *Yine vatan için*, Yayına Hazırlayanlar: Emre Aracı-Emrah Gökçe-Sevba Abdula, Üsküp: İDEFE Yayınları.

Rauf, Abdülfettah (2022-a).*Garâmî Parçalar*, Yayına Hazırlayanlar: Emre Aracı-Emrah Gökçe-Sevba Abdula, Üsküp: İDEFE Yayınları.

Rauf, Abdülfettah (2022-b). *Vardar*, Yayına Hazırlayanlar: Emre Aracı-Emrah Gökçe-Sevba Abdula, Üsküp: İDEFE Yayınları.

Rauf, Abdülfettah (2022). *Zulmetten Nura*, Yayına Hazırlayanlar: Emre Aracı-Emrah Gökçe-Sevba Abdula, Üsküp: İDEFE Yayınları.

Abdülfettah Rauf (2006), Kadı Baba Türbesi Önünde”, *Köprü*, Aralık 2006, Y. 4, S. 19, s. Arka kapak içi.

“Üsküp’te İki Osmanlı Eseri”,13 Ağustos 2013, <https://www.bursa.bel.tr/haber/uskupte-iki-osmanli-eseri-daha-ihya-edildi-13961> (Erişim: 9.04.2023, saat:11:03)

Yaşar, İslâm (2004). “Beni Tanıdınız mı:Âşık Çelebi”, *Bahçe Makedonya Türk Çocuklarının Sevinci Çocuk Dergisi*, Yıl: 1, Sayı: 1, Üsküp: Yeni Balkan yayınevi.

ŞAİR ZEYNEL BEKSAÇ VE EDEBİ YARATICILIĞI

Taner GÜÇLÜTÜRK*

ÖZET

Zeynel Beksaç, Kosova'nın Prizren şehrinde doğan, Türk edebiyatı ve kültürünün Balkanlar'daki önemli temsilcilerinden biri olan çok yönlü bir sanatçıdır. Şiir, gazetecilik, resim ve müzik alanlarındaki üretkenliğiyle öne çıkan Beksaç, Kosova Türk toplumunun kimlik mücadelesi, dilsel direnç ve kültürel süreklilik bağlamında önemli bir figürdür. Eserleri, çocuklar ve yetişkinler olmak üzere iki temel gruba ayrılır. Çocuk şiirlerinde sevgi, barış, dostluk ve masumiyet temalarını işlerken, didaktik ve lirik bir üslup benimsemiştir. Yetişkinlere yönelik şiirlerinde ise insan olma erdemi, Türkçenin korunması, Rumeli kimliği ve toplumsal eleştiri ön plandadır. Serbest nazım, hece vezni ve halk şiiri geleneğini sentezleyen Beksaç, tasvir, teşbih ve ironi gibi edebî sanatlarla metinlerini zenginleştirmiştir. “*Gurur Duy Sen XX. Yüzyıl*”, “*Çetrefil Sevdâ*” ve “*Vurmazsam Namerdim*” gibi eserleri, Kosova Türk edebiyatında hem biçim hem içerik açısından özgünlük taşır. Uluslararası ödüllerle taçlanan çalışmaları, Türkçenin Balkanlar'daki varlığını sanat yoluyla dirençle savunmasını somutlaştırır. Aynı zamanda “DOĞRU YOL” Türk Kültür Sanat Derneği ve “TÜRKÇEM” Dergisi'ndeki çalışma ve faaliyetleriyle kültürel mirasın aktarımında aktif rol oynamıştır. Beksaç'ın edebiyatı, bireysel ve toplumsal belleği harmanlayarak evrensel insani değerleri yerel bir perspektifle yeniden üretir. Edebi tahlil metodolojisiyle Beksaç'ın edebî yaratıcılığını irdeleyeceğimiz bu makalede, edebî sanatsal niteliklerinin ayrıntılarıyla tespit etmeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Zeynel Beksaç, Kosova Türk Çağdaş Edebiyatı, kimlik mücadelesi, Türkçe direnci, Rumeli Türk kültürü.

* Dr. Türkolog, Araştırmacı-Yazar, Şair, Kosova Türk Yazarlar Derneği Eşbaşkanı, Prizren Yunus Emre Enstitüleri Öğretim Görevlisi, BAL-TAM Danışma Kurulu Üyesi taner.gucluturk@yee.org.tr, tanergucluturk@gmail.com

POET ZEYNEL BEKSAÇ AND HIS LITERARY CREATIVITY

ABSTRACT

Zeynel Beksaç, a multifaceted artist born in Prizren, Kosovo, stands as one of the significant representatives of Turkish literature and culture in the Balkans. Distinguished by his prolific output in poetry, journalism, painting, and music, Beksaç emerges as a pivotal figure in the identity struggle, linguistic resistance, and cultural continuity of the Turkish community in Kosovo. His works are broadly categorized into two groups: those for children and those for adults. In his children's poetry, he adopts a didactic and lyrical style, exploring themes of love, peace, friendship, and innocence. His adult-oriented poetry, on the other hand, foregrounds virtues of humanity, the preservation of the Turkish language, Rumelian identity, and social critique. Synthesizing free verse, syllabic meter, and the folk poetry tradition, Beksaç enriches his texts with literary devices such as imagery, simile, and irony. Works like *"Gurur Duy Sen XX. Yüzyıl"* (*"Take Pride, 20th Century"*), *"Çetrefil Sevda"* (*"Complex Love"*), and *"Vurmazsam Namerdim"* (*"If I Don't Strike, I Am Dishonorable"*) exemplify originality in both form and content within Kosovo's Turkish literary landscape. His internationally acclaimed oeuvre embodies a resilient defense of the Turkish language's presence in the Balkans through art. Additionally, his efforts in the "DOĞRU YOL" Turkish Culture and Arts Association and "TÜRKÇEM" Magazine underscore his active role in transmitting cultural heritage. Beksaç's literature blends individual and collective memory, reimagining universal human values through a local lens. In this article, employing literary analysis methodology, we aim to scrutinize Beksaç's literary creativity and meticulously identify the nuances of his artistic qualities.

Keywords: Zeynel Beksaç, Kosovo Turkish Contemporary Literature, identity struggle, Turkish language resistance, Rumelian Turkish culture.

1. Giriş

Zeynel Beksaç, 21 Şubat 1952 yılında şairler beşiği Prizren'de (Kosova) doğdu. Bir süre hukuk okudu. Daha çocuk yaşlarda yazıya, edebiyata olan tutkunluğu gazeteciliğe atılmasına neden oldu. Bir yıl Tan Gazetesi'nde, altı ay Priştine Radyosu'nda çalıştıktan sonra, Priştine Televizyonu'na geçti. 1974-1999 yılları arasında söz konusu televiz-

yonda çok sayıda kültür, sanat ve belgesel içerikli programlar hazırlayan Zeynel Beksaç, Kosova’da Türk Dili üzere televizyon yayınlarının gelişip yeni boyutlar kazanmasında damgasını vuran gazetecilerden biri oldu.

Çok yönlü bir sanatçı olan Beksaç’ın ilk şiiri daha ilköğretimin beşinci sınıfındayken Üsküp’te Birlik Gazetesi’nde yayımlandı. Şiirleri birçok antolojilerde, ansiklopedilerde, yazarlar sözlüğünde yer aldı, çeşit dillere çevrildi. O yıllarda başlayan edebiyat sevgisi günümüzde de tüm yoğunluğu ile devam ediyor. Yayımladığı kitaplar: Gurur Duy Sen XX. Yüzyıl (Tan Yayınları-Priştine 1980), Sevginin Rengini Arıyorsanız (Sevinç Yayınları – Üsküp 1982), Düşünce Usa Durmadı Daha (Sesler Yayınları- Üsküp 1984), Kavak Uyur Mu? (Sevinç Yayınları-Üsküp 1987), Önce Sevgiye Doğar Güneş (Tan Yayınları- Priştine 1995), Gökkuşağında Salınan Çocuk (T.C. Kültür Bakanlığı- Ankara 1997), Vurmazsam Nâmerdim (1997’de İstanbul’da kendi yayını olarak gün yüzünü gördü), Mehmetçik Kosova’da (Raif Kırkul’la birlikte hazırladı- Prizren 2002), Sevda Eskizleri (Bakü’de Vektor Yayınları’nca Azeri Türkçesiyle yayımlandı-2006), Resim Kültürü 2, Ders Kitabı, 2006, Priştine, Resim Kültürü 4, Ders Kitabı, 2007, Priştine, Görsel Sanatlar 7, Ders Kitabı, 2008, Priştine.

1990 yılında Çetrefil Sevda, 1995 yılında Önce Sevgiye Doğar Güneş adlı kitapları Tan Yayınları arasında yılın kitapları seçilerek “Süreyya Yusuf Ödülü”ne layık görüldüler.

Beksaç, 1987’de İzmir’in Temmuz Dergisi Özel Şiir Ödülü’nü, 1993 yılında Kazakistan Başkenti Alma Ata’da düzenlenen Türkçe’nin Uluslararası 2. Şöleni’nde Cambıl Şiir Ödülü’nü kazandı. 1998 ve 1999 yıllarında Türkiye Diyanet Vakfı’nca Balkanlar Kırım ve Kıbrıs şairleri arasında düzenlenen şiir yarışmalarında art arda ikincilik ödülleriine sahip çıktı. 2006 yılında merkezi İzmir’de olan KIBATEK’in (Uluslararası Kıbrıs-Balkanlar-Avrasya Türk Edebiyatları Kurumu) Uluslararası Türk Dili’ne ve Türk Edebiyatı’na Hizmet Ödülü’nü kazandı. Ayrıca gene 2006 yılında kültür ve sanat alanındaki çok yönlü çalışmaları nedeniyle Azerbaycan’ın “VEKTOR” Uluslararası Bilim Merkezi tarafından kendisine Fahri Doktora unvanı ve Uluslararası Türk Dünyası Hizmet Ödülü verildi.

65 yıllık geçmişiyle Balkanların en etkin Türk derneği olan Prizren’in “Doğru Yol” Türk Kültür Sanat Derneği’nin Zeynel Beksaç’ın yaşamı ve yaratıcılığında çok özel bir yeri vardır. Daha 14-15 yaşındayken bu derneğin kapısından girdi. Kurucularından biri olduğu Yeşil Turnalar Türk Halk Müziği Kolunu sekiz yıl yönetti. Prizren’de söylenen türkülerin Priştine Radyosu repertuarına alınması ve gene Priştine

Televizyonu programlarında sunulması doğrultusunda çok büyük katkısı oldu.

Çeviri ve denemeyle de uğraşan Beksaç, ayrıca yıllarca ud çaldı, tükü derledi, beste yaptı. Besteleri konser, festival ve düğünlerde çeşit sanatçılar tarafından okundu. İki bestesinin yer aldığı bir 45’lik plak 1979 yılında Belgrad’da RTB plak evince gün yüzü gördü. En güzel yıllarını verdiği bu dernekte bir yandan gençlerin bağlamaya heves beslemelerine, bir yandan da edebiyat kolunu yöneterek onlara edebiyat aşlamaya özen gösterdi.

Beksaç, 1971 yılında adı sonradan Esin’e dönüşen Doğru Yol Dergisi’nin ilk yedi sayısını çıkardı. 1986 yılında aynı derneğin Filiz çocuk dergisini Aziz Serbest ve Etem Kazaz’la birlikte hazırladı. 1990 yılında da Tan Gazetesi’nin Çığ dergisini Prizren’de çıkardı. 1996 yılında Doğru Yol sanatçılarının katılıp Dr. Mehmet A. Özbek yönetiminde Ankara’da “Prizren Türküleri 1” adlı kasetin gün yüzü görmesinde büyük emeği geçti.

1990 ve 1999 yıllarında iki defa derneğin başkan görevinde bulundu. Kosova’da dolayısıyla Balkanlarda Türk müziği, gelenek ve göreneklerini olduğu gibi genelde Türk kültürünün yaşatılmasında eşi benzerine zor rastlanan Doğru Yol Türk Kültür Sanat Derneği ile birlikte ister yönetici ister de saz sanatçısı olarak çok sayıda uluslararası düzeyde festivallere katılıp, Rumeli’de Türkçenin nöbetine duran bu derneğin daha geniş çevrede tanınması doğrultusunda yürekli çalışmalar içinde yer aldı. Beksaç, derneğin yönetim kurulu üyesi ve Uluslararası Süleyman Brina Balkanlar Türk Kültürü Hizmet Ödülü Seçici Kurul Başkanı olarak bu derneğe desteğini sunmaya günümüzde de devam etmektedir.

Son yıllarda resim çalışmalarına bir ivme kazandıran Beksaç, soyut ve somut içerikli yağlı boya tablolarını Kosova ve Türkiye’de yoğun olarak sergilemekte, resimde de iç dünyasının o renkli, onurlu, ince duygu kilimini kendine özgü tezgâhta dokumaya özen gösteriyor. Kendi deyimiyle, resimlerinde şiirinin renge durduğu anı yakalamaya çalışıyor. Kosova’da soyut resme yeni içerikler kazandırmaya özen gösteriyor. Çizimleri, hazırladığı dergi, kitap kapakları, ayrıca kişisel ve karma sergilerde hep değişik olmaya, Rumeli’deki Türk’ün kimliğini ilerici bir sanat yaklaşımıyla yaşatmayı kutsal bir görev olarak üstlenmiş bulunuyor. Kosova Ressamlar Birliği üyesi olarak Avrupa ve dünyanın diğer yerlerindeki karma sergilerde tablolarıyla yer almaktadır. 2005 yılında Osman Hamdi Bey anısına açılan Resim Yarışması’nda 5. ödülü kazanırken, 2006 yılında da Prizren Mehmet Paşa Hamamı’nda “Sanatla Daha Güzel Bir Dünya İçin...” adlı Kosova ressamlarının yer aldığı karma sergide eseri özel jürinin birincilik ödülüne layık görüldü.

Resim yarışmalarında (uluslararası bienallerde buna dahil olmak üzere) birçok eseri sergilenmeye değer görülmüştür.

Bağımsız bir sanatçı olarak şiir, resim çalışmalarını sürdürürken, Kosova Yazarlar Birliği üyesi, Kosova Ressamlar Birliği üyesi, Uluslararası Süleyman Brina Balkanlar Türk Kültürü Hizmet Ödülü Kurucu Başkanı, KIBATEK (Kıbrıs-Balkanlar-Avrasya Türk Edebiyatları Kurumu) kurucu üyesi, TYB ve AYB üyesi, Türk Dünyası Edebiyat Dergileri Kongresi üyesi, 2015 yılında Kazan’da kurulan Dünya İletişimciler Derneği Kosova Koordinatörü olan Beksaç, 1999 yılından bu yana Türkçem adı altında Kosova’da yayımlanan biricik çocuk dergisini çıkarmaktadır.

Türkçem Dergisi çocuk edebiyatı konusunda hizmeti geçenlere her yıl uluslararası düzeyde yılın ödülünü vermektedir.

2005 yılında Kosova Çocuk Kültürü ve Edebiyatı Araştırma Derneği’ni kuran Beksaç, bu yönde de Kosova’daki Türk çocuklarına hizmet sunmaya özen göstermektedir. Beksaç, on bir yıl TRT’nin Kosova muhabirliğini yaptı.

DOGRU YOL Türk Kültür Sanat Derneği Nazım Hikmet Edebiyatı Kolu Başkanı ve Kosova Türk Yazarlar Derneği Başkanıdır. Beksaç, evli ve üç çocuk babasıdır. (Beksaç 1999: arka kapak)

2. Zeynel Beksaç’ın Edebi Yaratıcılığı

Zeynel BEKSAÇ, edebi denemelerine ilk okul yıllarında başlayan ve lise yıllarında devam eden Beksaç, şiirleriyle 70’li yıllarda edebiyat sahnesine çıkmaya ve kendinden söz ettirmeye başlamıştır. Ancak “*Gurur Duy Sen XX. Yüzyıl*” eseri (“Tan” Yayınları, Priştine) 1980 yılında yayımlandığı için onu 1980’li edebi kuşağa dahil etmek zorunda kalıyoruz. Diğer eserleri, “*Sevginin Rengini Arıyorsanız*” (“Birlik” Yayınları, Üsküp 1982), “*Düşünce Usa Durmadı Daha*” (“Birlik” Yayınları, Üsküp 1984), “*Kavak Uyur Mu?*” (“Birlik” Yayınları, Üsküp 1987), “*Çetrefil Sevda*” (“Tan” Yayınları, Priştine 1990), “*Önce Sevgiye Doğar Güneş*” (“Tan” Yayınları, Priştine 1995), “*Vurmazsam Namerdim – Ben Şairim*” (Özel Yayınları, Prizren 1997) ve “*Gökkuşağında Salınan Çocuk*”tur (“T.C. Kültür Bakanlığı” Yayınları, Ankara 1997). Şiirleri başka dillere de çevrilen Zeynel Beksaç’ın eserlerinden seçkilerin yer aldığı “*Sevda Eskizleri*”, Prof. Dr. Elçin İskenderzade’nin tercümesiyle Azeri Türkçesine tercüme edilerek, Bakü’de 2006 yılında yayımlanmıştır.

Beksaç, “*Beni Yağmura Çağır Unutma*” şiiriyle “Temmuz” Düşün Sanat Dergisi Özel Ödülüne (Türkiye, İzmir -1986), “CAMBIL” Şiir Ödülüne (Alma Ata – 1993), 1990 yılında “*Çetrefil Sevda*” ve 1995 yı-

linda “*Önce Sevgiye Doğar Güneş*” adlı eserleriyle “*Süreyya Yusuf*” edebiyat ödülüne layık görülmüştür. 1998 ve 1999 yıllarında Türkiye Diyanet Vakfı’nca Balkanlar Kırım ve Kıbrıs şairleri arasında düzenlenen şiir yarışmalarında art arda ikincilik ödüllerine sahip olmuştur. 2006 yılında merkezi İzmir’de bulunan KIBATEK’in¹ “Uluslararası Türk Dili’ne ve Türk Edebiyatı’na Hizmet Ödülü”nü kazanmıştır. Ayrıca 2006 yılında kültür ve sanat alanındaki çok yönlü çalışmaları nedeniyle Azerbaycan’ın “VEKTOR” Uluslararası Bilim Merkezi tarafından kendisine Fahri Doktora unvanı ve Uluslararası Türk Dünyasına Hizmet Ödülü verilmiştir. Beksaç, 2009 yılında Türkiye Yazarlar Birliğinin Bakü’de düzenlemiş olduğu Türkçe’nin 8. Uluslararası Şiir Şöleninde “*Ahmed Haşim Büyük Ödülüne*” layık görülmüştür.

Aynı zamanda resim, saz gibi çok yönlü bir sanatçı ve gazeteci olan Beksaç, edebi yayıncılık olarak “*Esin*” (1971) ve “*Çığ*” Dergisini (1990) yönetmiş; 1999 yılından bu yana sahibi olduğu “*Türkçem*” çocuk dergisini çıkarmaktadır.

Beksaç, tür olarak lirik, didaktik, soyut ve romantik şiirler yazmıştır. Şiirlerinin çoğunda serbest nazım şekli ve serbest dizeyi tercih etmiştir. Fakat “*Vurmazsam Namerdim*” eserinde “*Sevdaya Postala Beni*”, “*Almatı’da Bir Yeşil Dal Olsam*” gibi şiirlerini de kafiye ve hece vezniyle yazmıştır. Kafiye tam ve zengin kafiye kullanırken, hece vezninde onbirli hece kalıbı ile yazmayı denemiştir. Ancak Beksaç’ın yetişkinlere ve çocuklara yönelik eserlerinin çoğu serbest nazım şekli ve serbest dizeyle yazılmıştır. O, duygu ve düşüncelerini şiir ölçülerinin kalıplarına hapsedmek istememiştir. Başlıksız şiirler yanı sıra küçük harflerle yazarak biçimde özgün bir üslup yaratmayı amaçlamıştır.

Beksaç’ın şiirlerinde zengin ve güçlü bir Türkçe kelime hazinesi görülmektedir. Şiir üslubunda yalın anlatımı yanı sıra güçlü tasvir ve teşbih sanatlarını tercih etmiştir. Güçlü tasvirler yanında tahlillere de önem vermiştir. Beksaç’ın eserlerinin ana konusu insandır. Dolayısıyla başta kendisi bir insan olgusu olarak iç dünyası, duygularını yanı sıra karşısında duran insan olgusunun nitelikleri üzerinde durmuştur. O, kişilikte, ‘insan’ arayışı içerisindedir. Dolayısıyla eserlerinde insanı ‘insan’ yapan olguların altını çizirken, insanı insanlıktan çıkaran olumsuz yönleri, dejenere olmuş değerleri eleştirmiştir; İnsanlığa Yunus Emre hoşgörüsü, Mevlâna enginliği ve mütevaziliğiyle, Karacaoğlan sevgisiyle çağrı yaparak dürüstlüğe, mertliğe, yiğitliğe, sevgiye, hoşgörüyeye, dayanışmaya, mücadeleye, bizi biz yapan değerlere özgü nitelikleri yitirmeye, insan olmaya davet etmiştir. Dolayısıyla gündelik konular ve toplumsal gelişmeler çerçevesinde ele aldığı konuların merkezinde insan

¹ Uluslararası Kıbrıs-Balkanlar-Avrasya Türk Edebiyatları Kurumu

olgusu ve tahlilleri yer almıştır. Beksaç'ın şiirinin yoğun olarak odaklandığı diğer temaları, Rumeli insanının yazgısı, Türkçe mücadelesi ve çocuk dünyasıdır. Zeynel Beksaç, şiirdeki tutum ve sanat anlayışını şöyle nitelendirmiştir:

“Şiir, güzelliğe kürek çekmektir. Şiir, “dik duruş”tur. Şiir, yıldıya kulak asmayandır. Benim şiirim Balkanlarda kimlik nöbetine duran bir şiirdir. Bu yüzden “yıldızlar altındaki aşk” şiirini yazamadım. Coğrafyamda halkımın sesi olmaya özen gösterdim. Halkımın penceresinden baktım hep. Halkımla birlikte soluk aldım. Halkımla birlikte yol aldım. Birbirimize sırtımızı verdik, yaslandık. Bu yüzden benim şiirim içyüzü “halkım”dır. Dertlerine çare arayan, engellerin aşılması için, sorunların kışlamaması için bir haykırıştır şiirim...”

Zeynel Beksaç'ın şiirlerini çocuklara ve yetişkinlere yazılmış eserler olmak üzere iki grupta ele alacağız. Beksaç'ın çocuklara yönelik eserleri **“Sevginin Rengini Arıyorsanız”**, **“Kavak Uyur Mu?”**, **“Önce Seviye Doğar Güneş”** ve **“Gökkuşağında Salınan Çocuk”**tur.

“Zeynel Beksaç'ın bu şiirlerini iki ana grupta değerlendirmek gerekir. Birinci gruptakiler şairin çocuklara dışarıdan bakarak daha çok çocuğu ve çocuğun iç dünyasını anlattığı şiirlerdir. İkinci gruptakiler ise çocukların gözüyle çevrenin ve olayların anlatıldığı şiirlerdir.” (Çağın, 2008: 559-562)

“Sevginin Rengini Arıyorsanız” eserinde Beksaç, çocuklara hitap ederken, aslında tematik olarak yetişkinlere de seslenmiştir. Lirik ve didaktik nitelikteki bu şiirlerde yazar sevgi renginin, gerçek dostluğun ve en zengin insanın çocuk olduğuna dikkati çekerken, eserdeki şiirlerinde güçlü bir anlam bütünlüğü mevcuttur. Onların arasında olmak istercesine çocuk dünyasına eğilen Beksaç, çocukların güzellikleri, çocukların saf gülüşlerinden ilham alarak, onlara bir dünya düşlemiştir. Yazar bir günlüğüne olsa bile çocukları mutlu edebilmek için elinden geleni her şeyi yapmaya çalışmıştır. Eserin devamında Semra'nın dünyasını, oyunlarını, oyuncaklarını, gündelik yaşam içerisindeki hallerini işlemiştir. Semra'nın dili Türkçe olduğu için görüşünün de her zaman evrensele ulaşacağı şeklinde milli mesajlar vermiştir. Yazar, Semra'nın dünyasında eğitici-öğretici nasihatler ile kendisi de diğer yazarlar gibi didaktik bir rol üstlenmiştir.

“Kavak Uyur Mu?” eserinde Beksaç, lirik şiirler yazmıştır. Çocuk dünyasının rüyalarını süsleyen bu renkli şiirlerde memleketini, evreni, çiçekleri, hayvanları, meyveleri konu edinmiştir. İki bölümden oluşan bu eserin ikinci kısmında yazar, sorgu niteliğindeki şiirlerde çocuklara özgü soruların birçoğuna onların diliyle yanıt bulmaya, yanıt vermeye çalışmıştır.

Beksaç'ın lirik ve didaktik şiirlerinden oluşan “*Önce Sevgiye Doğar Güneş*” kitabının ana konusu güzel insan olma vasfıdır. Atilla ve Yeşim'in dünyasında yola çıkararak sevgiyi, insanı, gerçeği, dostluğu, enginliği, mertliği, bencilliği, dedikoduyu, babasını, ozanı, didaktik araç ve gereçleri, çocuk oyuncaklarını, memleketinden doğal manzara örneklerini, güçlü bir tasvir üslubuyla ele almıştır. Şiirlerinde sevgiyi, mutluluğu, dünyayı, barışı sorgularken, yelken, at, bahçe, arkadaş, yönetici olmayı arzulamıştır. Ozan, yıldızların dünyasına inmesini ve sadece bir tek sevgiye, çocuğa, gerçeğe ve Türkçeye yenik düşmek istemiştir.

“*Gökkuşağında Salınan Çocuk*” adlı şiir kitabı yazarın “Sevginin Rengini Arıyorsanız”, “Kavak Uyur Mu?” ve “*Önce Sevgiye Doğar Güneş*” eserlerindeki çocuklara yönelik şiirlerinden derlediği seçmelerden oluşmaktadır.

“Zeynel Beksaç'ın Çocuk Şiirleri” konusunu inceleyen Dr. Sabahattin Çağın'a göre, “*Şair bu eserleriyle sadece Türkiye’de değil, Türk dünyasında da önemli bir yere sahip olmuştur. Zeynel Beksaç’ın şairliğinin en önemli yanlarından biri, çocuk şiirleri de yazmasıdır. Ne yazık ki Türkiye’de çok ihmal edilen çocuk edebiyatı, Balkanlar’da yaygın bir şekilde işlenmektedir. Zeynel Beksaç’ın şiirleri daha ilk kitaplarından itibaren sevgiyi, dostluğu, hoşgörüyü kısaca insanca yaşamayı ön plana çıkaran şiirlerdir. Bu şiirlerde, sevginin hâkim olduğu savaşızsız, nefretsiz, kavgasız bir dünya özlemi açıkça hissedilir. Savaşızsız, kavgasız, kinsiz, nefretsiz bir dünya Zeynel Beksaç’ın geleceğe yönelik ütopyasıdır. Anlaşıyor ki, bu ütopyanın onun şiirlerindeki sembolü çocuktur. Temizliğin, saflığın sembolü olan çocuk... Şaire göre dünyanın bütün güzellikleri adeta çocuklarda toplanmıştır. Şairin temizlik, saflık ve arınmışlığın temsilcisi saydığı çocuklara seslenerek, onlara sürekli olarak içlerindeki temizliği, saflığı korumalarına yönelik mısralar dizerek geleceği, yani savaşızsız ve kardeşçe yaşanan bir dünyayı inşa etme gayreti açıkça sezilir. Şair çocuklarda var olan sevgiyi, kardeşlik duygusunu, hoşgörüyü sürekli kılmak ister. Bu sürekliliğin sağlanması, onun ütopyasının gerçekleşmesinde önemli bir adım olacaktır. İşte bu da Zeynel Beksaç’ın çocuk şiirleri yazmasının en önemli sebebi olmalıdır. Zeynel Beksaç’ın birinci gruptaki şiirleri her şeyden önce onun çocukları çok iyi tanıdığını ortaya koymaktadır. İşte şairin bu yönü ile şairlik yönü birleşince biraz önce özelliklerinden söz ettiğimiz ikinci grupta yer alan çocuk şiirleri ortaya çıkıyor ve bu da Zeynel Beksaç’ın çocuk edebiyatının önemli isimleri arasında yer almasını...” sağlamaktadır. (Çağın 2008: 559-562)*

Beksaç'ın çocuk şiirleri yalın ve onların diline, dünyasına uygun bir şekilde yazılmıştır. Dolayısıyla bu şiirlerinde edebi sanatlardan oldukça

uzak durduğu görülmektedir. Aynı görüşü Dr. Sabahattin Çağın da paylaşmaktadır. Çağın’a göre, “*Şair, çocuklara hitap ettiği için diğer şiirlerinde yer alan benzetme, istiare, mecaz gibi edebî sanatlardan mümkün olduğunca uzak durmaya çalışmıştır. Bu da çocuk şiiri açısından olumlu bir tutum olarak karşımıza çıkmaktadır.*” (Çağın, 2008: 559-562)

Beksaç’ın “*Gurur Duy Sen XX. Yüzyıl*”, “*Düşünce Usa Durmadı Daha*”, “*Çetrefil Sevdâ*” ve “*Vurmazsam Namerdim – Ben Şairim*” adlı kitapları yetişkinlere yönelik yazmış olduğu eserleridir.

“*Gurur Duy Sen XX. Yüzyıl*” eserinin ana konusu Tito, Tito Yugoslavya’sı, devrimleri, yurdu, memleketi, insanının kavuştuğu barış ve özgürlüğüdür. Serbest nazım şekli ve serbest dizeyle yazılan bu şiirlerde Beksaç da kelime, hatta harf üzerine dizeler kurarak biçimde mısra estetiğini yaratmaya çalışmıştır. “*Bir Adla Yücelmek*” şiirinde:

“bir hiçten
bir yoktan
v a r l a n d ı k
ulus ulus
halk halk
m
u
t
l
u
y
u
z
bir adla yücelmek...”

“*Sevmek Sevilmek İçin*” şiirinde:

“Gülüş değil
söz değil
yürek gerek
sevmek
sevilmek için

top değil
savaş değil
barış gerek
sevmek
sevilmek için...”

“*Son Sözümüz*” şiirinde ise:

“1941’de
1948’de
HAYIR dedik
nice 1941’ler
1948’ler
olsa bile
son sözümüz
HAYIR
HAYIR

HAYIR...” gibi dizede ve biçimde değişik estetik mısralar kurmaya çalışmıştır.

Yugoslav halklarının İkinci Dünya Savaşı sırasında yürüttüğü halk kurtuluş savaşını ve özgürlük mücadelesini ele aldığı şiir kitabını, barışta erişilen huzur dolu günlerde yazarın babasının “*Bizleri yaşattı, binler yaşasın, der durur babam...*” dediği kişi Yosip Broz Tito’ya atfetmiştir. Bu şiir kitabında Beksaç, 20. yy. seslenerek onda Tito yaşadığı için gurur duymasını ister. Kitabın adını da bu şekilde isimlendiren yazar, övgü niteliğindeki bütün eserlerinde bu devlete, bu yönetime ve bu ülkenin liderine şükran ve minnet duymaktadır, çünkü “*Ve biz mutluy-sak*” şiirinde dediği gibi:

“gülümsüyor
oynuyor
koşuyorsa
çocuklar
hiç bitmiyorsa mutluluk türküleri ağızlarında
ve biz mutluy-sak
SANA BORÇLUYUZ

ben türkçe konuşabiliyorsam
o kendi
herkes kendi dilinde konuşabiliyorsa
katkımız özdeş oluyorsa bu yurda
ve biz mutluy-sak
SANA BORÇLUYUZ

elimiz dostça uzanıyorsa
evrence barış için
tiksinti duyuyorsak
savaşa

*ölüme**ve biz mutluysak**SANA BORÇLUYUZ”*

Beksaç’ın yukarıdaki dizelerinden de görüldüğü üzere, Kosova Türk çağdaş edebi yaratıcılığında yazarların birçoğunun konu olarak işlediği Tito ve devrim şiirinin ilham kaynağı, sistemin, idare biçiminin ve bu düzeni sağlayan ülke liderinin ülkesinde bütün halklara olduğu gibi Kosova Türklerine de sağladığı huzur, mutluluk, eşit haklılık sayesinde erişilen bu imkanlar karşısında duyduğu minnet ve şükran duygusunu dile getirmektedir. Beksaç’ın bu konudaki şiirleri Kosova Türk Çağdaş Edebi Yaratıcılığında bu temanın seçkin örnekleri arasında yer almıştır.

“**Düşünce Usa Durmadı Daha**” Beksaç’ın insan olgusunu konu olarak ele aldığı bir diğer eseridir. Bu eserde yazar insanoğlunun kötü yönlerini eleştirir. Yitirilen dostluklar, sahte gülüşler, insan ve insan ilişkilerindeki yozlaşan yönleri ele almaya çalışan Beksaç, insanı usa, düşünceye davet etmiştir:

*“gül solar/yaprak sararır/söz demlenir dedimdi insanlar var
ki/ayrılık gibi uzaklar/sabah düşleri gibi yalananımsattımdı... /biz gözü
obur/sır yüklü/düş yorgunu/bi çareler...biz/yönsöz/yörüngesiz/bi çare-
ler...ivecen olma yine de/düşünce us’a durmadı daha...”*

“**Adam Sen De**” şiirinde:

*“...ve biz/çağ çağ/savaş verdik/yenik düştük çıkar peşinde/gün
gün/yürelerimiz yağmura dönüştü/(dostluk/içkapılarımız dışında/sür-
gün/bi çare ve biz/biz ki dünya malın’ sırtlanmışız/toprak değil/ölümsüz
bir evrene göçecekmiz gibi/adam sen de/toplan hele...”*

derken, mücadele içerisindeki insanların çıkar sırası geldiğinde yenik düştüklerini, dostlukların sürgünde olduğunu, ölümsüz bir dünyada yaşıyormuşuz gibi heves duyduğumuz mal ve gündelik çıkar münasebetleriyle insani ilişkilerin yıpranmasına dikkati çekmiştir.

Açık sözlülüğe, dürüstlüğe ve insanda şeffaflık konusunu önemseyip “**Söz Sözü Tutsak Etmiş**” şiirinde bu temayı ele alan Beksaç, her zaman mertlik konusunda kavgacı olmuştur:

*“gözümün içine bak/aç yüreğini/koy masaya/de/söz işte/hesap
işte uçurum bir tek sözün ardında gizli/yıkılabilir/yok olabilirsin bir*

anda/ cambazlık dediğin/adam ister/ip üzerinde yürümeye de/yürek gerek ha de işte /elim ayağım açık/gözüm göz/sözüm söz/geniş ol hele...”

“...açın perdeleri/gün somutlansın doluya sele karşı/soyunsun deri kemik her varlık taş toprak/gün gün/karınca kararınca/boyutlansın sevgi uslarda engine engine engine/açıldıkça/kavga soluksuz/çıkarkör/kıskançlık sağırdır...”

Beksaç sevginin, güzelliklerin, barışın, dostluğun kavgacıdır. Bu kavgayı verirken şiir estetiğini elden bırakmamıştır. Yazarın dizede estetiği yakaladığı mısralar kitabın ‘*Matematiksel Çözüm*’ bölümünde, bilhassa yedinci başlıksız şiiri olmuştur:

“...uslan da gel/yarınım/namusa kokan on beşli gibi/giyin sevgiyi/divan dur önümde hep taş sağırmış dediler/n’olur/adem’den beri/asıl bizim sağır olduğumuzu söyle/söyle de gel/allah aşkına...”

Eserde Beksaç bilhassa “*İnsan ve Yaşamak*” kavramı üzerine güçlü mesajlar vermiştir:

“suda balık/ovada ot/beşikte bebek/büyürken/yaşıyoruz demektir/gülüşte içtenlik/sözde mertlik/mutlulukta özdeşlik/yüceliyorsa/insanca yaşıyoruz demektir/iç kapılarımız bi tek kendimize açıksa/sindiriyoruz onun bunun mutluluğunu içimize/daha söze ne gerek/yaşamak bir yanılğı demektir. /”

“*Çetrefil Sevda*”, Beksaç’ın şiirde konu, dil ve üslup bütünlüğünde olgunluğa eriştiği, çağdaş edebi niteliklerini ve edebi estetik sanatlarını yakaladığı bir eseridir. Şiir üslubunda teşbih ve tekrar sanatını kullanmıştır. “*Bitmedi*”, “*Bu Hesabı Nasıl Yormalı*”, “*Çetrefil Sevda*”, “*Gün Olur Ki*”, “*Bengi Tarla*”, “*Hoş Olasın Kavgam*”, “*Beni Yağmura Çağır Unutma*”, “*Gidenlerin Ardından Kalanların Mektubudur*”, “*Mor Düşün Sayıklamaları*”, “*Zaman Benden Özge Yolda*”, “*Sonsuzluğa Pasaport Çıkardım Beni Bekle*”, “*Bu Lokmayı Çiğneyeli*”, “*Yılışıklar Konçertosu*”, “*Gurur Üstüne Eskizler*”, “*Kim Sana Sahip Çıkacak Şiirim*” gibi kitaptaki şiirlerin birçoğu Kosova Türk çağdaş edebi yaratıcılığında klasikleşmeye aday eserleridir. Bu eser ve eserdeki şiirler Beksaç’a, dolayısıyla Kosova Türk çağdaş edebi yaratıcılığına yerel ve uluslararası çapta şiir, edebiyat ödülleri kazandıran sanat yapıtları olmuştur.

“*Çetrefil Sevda*”nın da konusu Beksaç’ın diğer eserlerinde olduğu gibi insan olgusudur. Eserin yazarı ‘Zeynel insan’dan yola çıkarak Rumeli insanına kadar, soyuttan somuta doğru boyut alır. Bireysel duygu-

lardan toplumsal konulara kadar geniş bir konu yelpazesi şiirine konu olur. Onun Osmanlı sonrası Rumeli’inde sevdasını çetrefil kılan “benlik-kimlik ve Türkçe” mücadelesidir. Bu tema çerçevesinde Türkçeyi, Türk insanının değer yargılarını, yazgısını, cennet ve cehennem arasına sıkışıp kalmış ve terk edilmişliğe bırakılmış bu insanların, Tito’nun ölümünden sonra azınlık kabuğuna çekilerek, kendisinin ve insanının gelecek endişesi hâkim olmaya başlamıştır:

“Dizginler Bende Değil”- “Kalabalığım futbol stadları gibi/Gür ormanlar gibi yapayalnız/Bir obur gözlüyüm saraylarda/Bir deri kemik çöllerde/Kimliğimi nasıl/Yorumlayacak yarınlar...” veya **“Bu Hesabı Nasıl Yormalı”** – “De bre ulu çınarın ilintisi/konuş/Toprak kayması mı var gözünde/Su gitmez damarlarından/Neler kayıyor bu işin özünde...”

“Kim Sana Sahip Çıkacak Şiirim” – “...Bakma sana kim sahip çıkacak şiirim/Sen yıldızlar altında doğan aşkların/Habercisi değilsin/Taş yağmurlarla yağ/Taş sofralarda kurul/Gün bir başına/Çarşı bir başına/İnsan bir başına/Tek nefes kalma sen/Çok sesliye hazır dur şiirim/Gece olur sessizlik nöbet kesilir/Sancı sarar/Dağ başında yel eser/Kurt kuzunun derdinde/Dost sözün özünde/Çöl yağmurlarını anımsa şiirim/Sisi dumanı yorumla/Her kovana uğra/Bal vermeyen arının hesabını sor/Afişlerden uzak kal/Gerçeğin ırmağına kapıl/Bir öylesine açıl/Bir öylesine kal/Yıkılma...”

Beksaç’ın “Çetrefil Sevda” adlı eserinde dili ve üslubu, kendine özgü bir nitelik kazanmıştır. Ancak “n’etsek, n’apsak, ürenmek, oynamama, amaylı, de, bre, bi, ko...” gibi yerel ağza özgü kelimeleri kullanmakla birlikte Rumeli’nin folklorik motiflerini de şiirlerine işlemiştir. Dolayısıyla çağdaş şiir ile halk şiirimizin dil ve folklorik özellikleri bir arada kaynaşmıştır. “Bu Hesabı Nasıl Yormalı” şiirinde “Bir yanımda duvar yıkılır/Bir yanıma pazar kurulur/Ne içilir ne de durulur/Bu hesabı nasıl yormalı...” derken biçimde de Türk halk şiirinin hece vezniyle, hece veznin dokuzlu kalıbıyla yazılmış halk şiiri geleneğini sürdürmüştür.

Dolayısıyla şiirinin bu özellikleri sayesinde Beksaç, kendine ve Kosova Türk Çağdaş Edebi Yaratıcılığına has bir yenilik olarak modern ve klasik halk şiirinin sentezini en güzel şekle sokarak, ustaca yeni bir biçim ve biçem kazandırmayı başarmıştır.

Abdullah Rıza Ergüven, Zeynel Beksaç’ın şair kimliği için “Yeni Bir Fütürist” şair tanımlaması yapar. Gelecek ve bütün karamsarlıklara rağmen yarına duyulan umut Beksaç’ın şiirinde sık sık rastlanan bir ol-

gudur. Ancak Beksaç’a fütürist şair diyebilmek için fütürist sanat akımının belli başlı özelliklerini bu eserde bulmak mümkün değildir.

20. yüzyılın başlarında İtalya’da ortaya çıkan bir sanat akımı olan Fütürizmin edebiyattaki sanat anlayışına göre, eserlerinde mantıklı cümleler kurulması reddedilmektedir. Fütüristlerin parolası, “sözcüklerle özgürlük”tü. Beksaç, tercihinde özgürlükçü değil, seçicidir. Beksaç’ın şiirlerinde kavgacı cesaret, cüret vardır ama isyan yoktur. Fütüristler isyanı eserlerinde öncelikli kıırlar. Fütürizmin kurucu ve teorisini Tomasso Marinetti’nin 1909 yılında Figaro gazetesinde yayımlanan manifestosunun 10 maddesinde fütürizmin çok yönlü sanatsal amacını ve ilkelerini saptamıştır. Bu maddelerde, özetle: Şiirde temel öğeler cesaret, cüret ve isyandır; edebiyat durgunluktan ve uyusukluktan sıyrılmalıdır. Edebiyatı işlenecek konular saldırgan hareketler, kavgı ve dövüştür. Dünya yeni bir güzellikle zenginleşmiştir. Yeni güzellik sürattir, hızlıdır, motorlu güçle sarsılan, homurdanan bir yarış arabası Victoire de Samotrace’dan² daha güzeldir. Ancak kavgı güzeldir. Saldırgan niteliksiz bir şaheser olamaz. Şiir tanınmayan ve bilinmeyen güçlere karşı saldırgan olmalıdır. Yüzyılların en yüksek noktasında bulunuluyor. Olanaksızların kapısını açmak dururken geride kalınmamalıdır. Zaman ve mekân artık ölmüştür. Sınırsız ebedi sürat elde edildiğine göre, mutlakta (absolu) yaşanıyor demektir. Dünyanın tek sağlık ilacı savaştır, feminizm, fırsat kolaycılık, çıkarıcılık lanetlenmelidir, denmektedir. Oysa Beksaç, “...*Gelin ökçeleri şıraya kokunca...*” benzetmesiyle “*Beni Yağmura Çağır Unutma*” şiirinde feminist sanat yaklaşımının somut örneğini ortaya koymuştur.

Ancak Beksaç’ın ‘*Çetrefil Sevda*’yı eser olarak ortaya koyduğu yıllarda edebiyatta fütürist sanat 1920’lerin ortalarına doğru etkisini yitirmiştir. Rusya’da ise anarşist bir başkaldırı anlayışı içinde ahlak kurallarıyla kültür mirasını reddeden fütüristler, gerçeği yeniden kurmak amacıyla, sözlüğü, sözdizimi ve ölçüyü yıkmışlardır. Estetik kalıpların yok edilişi çoğunlukla modern konulara kaba gereçlerle kaynaşmalarını sağlarken, Proletaryanın hizmetine girmişlerdir. Türk edebiyatında fütürizmin etkisinde bazı ürünleri, Rusya’da bulunduğu yıllarda (1922-1928) Nazım Hikmet kaleme almıştır. Mayakovski ve başka fütürist şairlerin bir takım öz ve biçim yeniliklerini benimseyen Hikmet; İtalyan ve Rus fütürizminin özellikleri olan özgür nazım tekniği, teknoloji hayranlığı (demir raylarda koşan demir beygir, asma köprüler, elektrikli tezgahlar), hızın güzelliği, çalışan kadının yüceltilmesi gibi öğeleri kullanmıştır (“Makinalaşmak istiyorum”, “Sanat telakkisi” gibi şiirler). Ancak Nazım Hikmet’te fütürizmin etkisi uzun sürmemiştir. Fütü-

² Eski Yunan antik eseri.

türistlerin şiir üslubunda mısra biçimleriyle sağladıkları hareketli ritmi ya da teknoloji hızını, sürat ve hızı Beksaç'ın şiirinde görmek mümkün değildir. Ama bu Beksaç'ın mısralarında gerekli ahenk ve akıntıyı sağlayamadığı anlamına gelmez. Fütüristler eserlerinde mantıklı cümleler kurmayı reddederler ama Beksaç'ın şiirlerinde derin anlam ve çağrışımlar, mantıklı yaklaşımlar sergilediği görülmektedir. “*Vurmazsam Namerdim*” eserindeki ve “*Huzura Kaç Var*” eserinde insan hareketinden, hızlı yaşam biçiminden, uçakların, trenlerin, gemilerin telaşından, itiş kakıştan şikayetçidir. Oysa Fütüristler teknolojiadaki gelişmeleri ve hızı yüceltmişlerdir.

Tüm bunlar karşısında Zeynel Beksaç, bu eserindeki konuları itibariyle geçmişlerine, tarihlerine, geçmişten kalan değerlere duydukları hayranlık ve özlemle, var olmanın özgür bir ruh hâlini dile getiren Romantikleri³ anımsatmaktadır. Dizelerinde benliğiyle birlikte tarihini, kimliğiyle dilini motifleştiren Beksaç, karamsarlıkla umudu, özlem ile örnek vasıflara özgü insan yaratmak arzusuyla Romantiklerin amaçladıkları örnek toplum yaratma misyonunu üstlenmiştir. “*Gün Olur Ki*”, “*İçimde Büyüyen Bir Güvercin Uykusuzluktan Yakınışıdır*”, “*Bengi Tarla*”, “*Gidenlerin Ardından Kalanların Mektubudur*”, “*Hep O Yol*”, “*Yılışıklar Konçertosu*”, “*Gurur Üstüne Eskizler*” şiirlerinde olduğu gibi bu özelliği onun “*Düşünce Usa Durmadı Daha*” ve “*Vurmazsam Namerdim*” eserlerinde de bulmak mümkündür.

‘*Çetrefil Sevda*’, Beksaç'ın akıcı bir Türkçe ile şiir üslubunda güçlü tasvir ve tahlilleri, kelime oyunları ve çağrışımları, benzetmeleri kullandığı eseridir:

“*Gurur Üstüne Eskizler*” şiirinde ölüm Beksaç için: “*Bir gün ziyafet sofrası topraktır.*”

“*Vurmazsam Namerdim*” eserinin “*Oduncu Fadıl'ın Dünya Barışına Su Serptiğidir*” şiirinde Beksaç, “*Kapı rezelerini sevmezdi/Oduncu Fadıl/Esir edilmiş insanların elleri gibi...*” dizeleriyle, esirlik kavramını Prizren kapılarının sembolik motifi kapı rezeleriyle benzetmekte, bütünleştirmektedir.

“*Hoş Olasın Kavgam*” şiirinde Beksaç'ın benliği aynı zaman yaşam kavgasıdır; “*...Dört yol ağzındayım ussal sırsıklam/Çözümlemeyen bir/Bulmaca mıdır ne desem/Her yeni uyanışta/Savaşımın yeni bir basamağındayım/Ve ben gene özdeş savaşım özdeş/Hoş olası sen/Benliği savunan tatlı bela kavgam*”

³ Romantizm, Klasik Edebiyat akımına tepki olarak 18. yüzyılın sonlarında doğan ve Victor Hugo'yla birlikte büyük ün kazanan, insanın yaratma özgürlüğü önündeki her şeye karşı duran bir akımdır. “En iyi kural, kuralsızlıktır” diyen romantikler, insanın duygularını, düş gücünü hayata geçirmesini ve insanı düzeltmenin toplumu düzeltmekle olabileceğini savunurlar.

Beksaç'ın '**Beni Yağmura Çağır Unutma**' adlı mücadele şiiri, konuda, biçimde ve muhtevada, edebi nitelik ve estetik bütünlüğünü yaalamış klasik bir eserdir:

“Gözüme mih yakarcasına durma öyle/Yol var/Yolculuk var/Belli olmaz/İş aceleye gelir/Bir şey olur/Beni yağmura çağır unutma/İki gözüm yaşamak/Vardım inadına/Yeşilinde alında/Morunda/Düşünde/Gerçeğinde/Kavganda/Dalar gidersin olur ya/Beni yağmura çağır unutma/Hesabı bırak/Kantarı bırak/Yol kısa yol uzak/İnsana insan gerek/Ve bildiğince aktıkça ırmaklar/Yosun tuttukça gerçekler/Uyuyup uyanmadıkça zaman/Beni yağmura çağır unutma/Büyüdükçe tuzak oburluğu gözlerde/Ceryan aldıkça dört duvar arası/Yitirildikçe güneşe giden iz/Ve her şey cacık salatasına dönüş-tükçe/Beni yağmura çağır unutma/Harman sonu ya da bir bağbo-zumu/Gelin ökçeleri şıraya kokunca/Yakılınca bir gurbet türküsü yan-ık/Tezgâhlarda özlem kilimi dokununca/Beni yağmura çağır unutma/Baharı yazı/Güzü kışı/Taşı toprağı ve ateşi/İlle dostu düş-manı/Belleğinden çıkarmadıkça/Beni yağmura çağır unutma”

Beksaç sadece eser ve şiir bütünlüğünde değil, dizede de mısra es-tetiğini yakalamış bir şairdir. Bu özelliğin örneklerinden de biri “**Za-man Benden Özge Yolda**” şiirinin son bölümüdür:

“Bir ceylan kaçar düşlerimden/Ürkek/Sevgi tuzak kalır dü-nümde/Dilkalem nöbetedir/Bengi gökkuşağında/Uçurummuş yarının muştusu/Ne gezer/Ben yolumda/Zaman benden özge yolda” ya da “**Öbür Uc**” şiirinde, “*Şimdi Güneş mi yıkılmalı üstüme/Yılmam gene de/Merdivensiz çıkarım/Yeryüzünün öbür ucuna/Kızgın sacı bıraktır-mam başıma/Bana ne kürek ne de tekne gerek artık/Nicedir açılmışım/ırmağın akıntısına/Varılacak son/Körpe bir başlangıçtır/Tatlı be-lam*”.

“**Bu Lokmayı Çiğneyeli**” son dörtlüğünde, “*Sürüyü güttüm gü-deli/Kavgaya gönül vereli/Ben bu lokmayı çiğneyeli/Hüznün duvarına kerpiç dizildim*” şeklinde biçimlenmiştir.

Beksaç'ın toplumsal ve insan ilişkilerinde duruşunu yitiren değer-leri ironiyle yerdığı ve eleştirdiği şiirleri bulunmaktadır. Bunlardan biri “**Yılışıklar Konçertosu**” adlı şiiridir:

“Kırk pınardan su taşıdılar/Kırk tuzakta halay çektiler/Gece-nin kıyısından geçtiler/Günün göbeğine taş atlılar/Sevgiye durmalıydı oysa/Kapı aralığında ısıyan o nemli gülüşler/Gömüldükleri yerde ser-gi açtılar gece aşırı/Anıt diktiler biçimsiz gölgelerine/Varmadan ce-

hennem kapısına/İlenç duvarlarında/Zincire vuruldular/Yıkımın gün-batımında şekeri kaçırılmıştı/Bağbozumu özsuynun/Şahlandıkları anın en uyumsuzluğunda/Bir yaprak düşer gibi/Toprakta çürüyen bir kök gibi/Ve söze sığmayan tarihin/İğrenç afişiydiler/Açacak yer mi bulamadınız/Bilgisayar saksısında ne işiniz vardı/Us yivleri aşınmış kabak çiçekleri.”

“**Vurmazsam Namerdim – Ben Şairim**”in önsözünde yazarın yer alan takdim yazısı, Beksaç’ın sanat ve şiir anlayışını özetler niteliktedir. “Yaşamda benliğin her şeyden önce savunulması gereken tezin ödün vermez savaşmıcısı olarak bugünlere geldiğini” dile getiren Beksaç’a göre şiir ve sanat anlayışı, “Çıkar uğruna köşe dönenlere özenmedim. Şiirimde güttüğüm kavga bireysel değil, topluca bir mutluluğa yönelik oldu hep. Hayata bakış açımla, yorumumla, içimdeki bilinen ve bilinmeyen fırtınalarla 30 yıldır şiirde, resimde, hep kendi akıntımı bulmaya, kendim olmaya; ahengiyle, rengiyle, biçimiyle, mesajıyla özgün bir havaya sahiplenmeye, ancak bu özelliklerle haz almayı, mutluluğun tadımlığını ucundan olsa bile yakalamayı başarabilirsem, benim için yaşam kazancı odur işte, diye bir görüşe sadık kaldım. Öyle anlarım oluyor ki dize küs küs kesilince renk, renk çıkmaza girince de dize “ben buradayım” dercesine imge yelkenlerimin erdem denizine açılmasını sağlıyorlar. İki büyük bir özveri imece içerisinde içimin ta derinliğinde yol almaktalar.”

Beksaç, “**Vurmazsam Namerdim – Ben Şairim**” eserinde yabancılaşmayı, dostluğu, güzel bir dünya arzusunu, Türkçe sevgisi ve mücadelesini, Yunus, Karacaoğlan, Mevlâna evrenselliğini, yaşadığı şehrin şiirine konu olarak ilham olabilecek delillerini, aydınlarını, şekercisini, oduncusunu, halkına duyduğu sevgiyi, onların mutluluğunu ele almıştır. Rumeli insanının yazgısını, Bulgaristan Türklerinin asimilasyonunu, oradaki baskı, yasak ve korkuları, Türkçeye ve anavatanı Türkiye’ye olan özlemini, sevgisini, bu sevdâ karşısındaki duruşunu, 1991 nüfus sayımları arifesinde milli kimlik ifadesinde kandırmaya yeltenenlere karşı halkını uyarmayı, 1990’lı yılların parçalanmış Yugoslavya’ında tedirginlik, endişe ve karamsarlığı mısralarına sindiği konulara yer vermiştir. Dolayısıyla Beksaç’ın romantik şiirleri aynı zamanda bu eserde de toplumsal gerçekçi bir boyut almıştır. “*Rido’nun Şiiri*”, “*Nicelerini Tanıdım*”, “*Rumeli’de Kilimim Dokunur*”, “*Almatı’da Bir Yeşil Dal Olsam*” yazarın bu eserdeki mihenk taşı olarak nitelendirilebilecek eserlerdir.

Beksaç, toplumsal ve bireysel eleştirisini bu eserinde de sürdürür. “*Ve böyle işte*” şiirinde, “*Bu denli tükürük adamlar/Nerden çıktı diye/Bana sorma...*” ya da

“**Vurmazsam Namerdim**” şiirinde, “*Bir kez olsun/Güvercinlere yem atmadılar/Kumrulara da acıdıkları olmadı hiç/Başları yıldızlarda/Gözleri büyüyecek aynalardaydı çünkü/Yolculuk için/Tercihleri hep/Dalgasız bir denizdi/Virajlar yokuşlar onların neyine/Lale sümbül gül dururken/Isırgan otunu derecek değillerdi elbet/Halk sözcüğü bir kalkandı sözcük dağarcıklarında/Duygu sömürüsü gülüşleri/Bakışları deprem muştusu/Ve çocuk düşlerini bölen Kartallar gibi hırçındı...*” diyerek dizelerinde “*İnsanlar gördüm/İç çamaşırlar gibi değişen...*”;

“*Yürekerini sürgünde/Sevgiyi iç surlarında rehin tutan/Zavalılar/Masum pozlar gerisinde/Sizi at cambazları/Sizi palyaçolar/Koltuklarda yoksunuz ya/Zirveler sızsiz çok şükür soluk aldı ya/Kafalar nasıl da dingin/İşler yolunda/Huzur şemsiyesi altında/Halk minnettar*”;

“*Yakana Gül takıp/Geçmişsin aynanın önüne/Kimden aldın kibarım/Halka hep böyle yüksekte bakmayı/Sorular bir gün sorarlar kibarım/Bunca yolu kat edip de ne yaptın/Çöl uzak kum bulunmaza/Devekuşu gibi başını/Nereye sokarsın o zaman*”, insan kişiliğinin kötü yönlerini, alışkanlıklarını eleştirir. Bunun karşısında;

“**Nicelerini Tanıdım**” şiirinde “*Nicelerini tanıdım/Bozkırda çam ağacı/Kuytularda dost yankısı/Sofralarda ekmek ve aşılar/Ve telaşsız/Saf/Tırnaktan tepeye/Adamdılar/Nicelerini tanıdım/Dosttan öte kardeştiler/Yürekləri mangal/Gözleri tok/Sözleri söz/Serveti/Sevgi/Doğruluk idi/Nicelerini tanıdım/Erdem pınarıydılar/İnsan olmanın onuruyla/Hayat ağacında/Yeşeren dal ve yapraklılar/Her şeyiyle huzur dağı/Gönül ırmağıydılar/Nicelerini tanıdım/Gururdu verdikleri durak/Hoşgörü rüzgarları okşuyordu/Demir attıkları limanda/Kapıları ardına kadar açık/Pencerelerinde bahar/Yüzlerinde insancıl gülüydü açan*” derken de örnek insan kişilikleri Nazım Hikmet’in “Destan-Onlar” şiirindeki edasıyla yüceltmektedir.

Zeynel Beksaç, Türkçe sevdalıdır. Konuda, sanatta ve hayatta her zaman Türkçe’nin mücadelesini veren Beksaç için Türkçe, “...Rumeli kavşağında/Soluk alışımın/Dört dörtlük anlamı/Görkemli yazgım/Kardelenim, ölmezotum, çınarımın/Türküm, hoyratım, uzun havam/Bağlamam, kemençem, neyimsin/Yunus ’um, Mevlana ’m, Karacaoglan ’ım/İçimdeki volkanın sönmez lavısın...”

Beksaç’ın Türkçe sevdası, “*Türkçem Hep Siperim Oldu Ama*”, “*Bu dil tanığımdır*”, “*Dilatım*”, “*Dildağım*”, “*Dilgüvercinim*”, “*Dilhançerim*”, “*Türkçem Gururum*”, “*Dilim Yunus Usum Yunus Der*” adlı şiirlerine damgasını vurur.

“Rumeli’de Bağbozumu” şiiri Beksaç’ın, 1990’lı yılların başlarına gelindiğinde Yugoslavya’da artan iç olaylar ve bölünmelerin ertesinde doğan tedirginlik ve endişeleri insanının yarınına karamsarlığını yansıtır: *“Düştük yollara/Asfalt yerine yüreğimizi döşeyerek/Göç bizim hasret bizim/Bir söğüt dalı gibi soyulan/Ömür bizimdi/Dert dinledik/Dost lokması yedik/Yörük köylerinde/Ballara duramayan istemler/Kalemin sivri ucunda yas tuttu/Yokuşlara vurduk/Düze çıktık/Aşımız direnç/Gurbet yazgımız/Dilimiz namusumuzda/Rumeli’de bağbozumu şimdi/Kırlangıçlar telâşlı/Eski nallar yol gözlüyor/Yüreklere kavalın içli sesi/Fırtına koptu kopacak...”*

“**Almatı’da Bir Yeşil Dal Olsam**” şiiriyle konu olarak kabuğundan çıkıp Türk Dünyasına kollarını açan Beksaç, Kosova Türk çağdaş edebi yaratıcılığını da ‘Misak-ı Milli’ sınırlarımız dışına taşımıştır. Bu şiirinde Türk Dünyasının bir parçası olmayı her dizesinde arzulayan Beksaç, yarım kafiye ve kelime halinde rediflerle kafiyeyle şiirinin güzel örneğini ortaya koymuştur: – *“Almatı’da ak kavakta bir yeşil dal olsam/Yüreklî kopuz dombraya esir olsam tel olsam/İçli bir türkû yaksam ah sel gibi çağlasam/Almatı’da ak kavakta yemyeşil bir dal olsam/Kazak men Uygur men Türkmen men/Yahşi güzellere hem dost hem karındaş men/Şahlanmış atların ardından kalkan toz men/Yüzyıllık düş içinde direnen gerçek men/Tanrı Dağları’nda kar olup erimesem yılansam/Yıkılmış hasret duvarında dost gözlere toy olsam/Kurulmuş gönül sofralarında ekmek olsam tuz olsam/Şiir döken dillerle bir yudumluk çay olsam/Rumeli yüreğimin koru kül olmaz/Vardım ki Almatı’ya bağrım taş olmaz/Sevdim bir güzeli ayrılık kolay olmaz/Almatı benim gönlüm artık kopmak hiç olmaz/Dağıstanlı Nogay Murat dilim der yanar/Başkırdistanlı Mevlüt dilsiz kavalınla destan yakar/Çuvaşlı Raisa halkım der isyan eder/Türkçem bir ırmak olmuş akar bre canım akar/Elimi sallasam Taşkent bana koş der/Bağlamaya sarılısam Cambıl gitme kal der/Bir bağ var ki Aba’yla bu yol sonsuza gider/Dilim bayram eder artık engel ne gezer.”*

Beksaç, “Vurmazsam Namerdim” eserinde kafiyeyle şiirlerinden bir diğeri “Sevdaya Postala Beni”dir, diğer eserlerinin biçim ve biçimde serbest nazım şekli, serbest dize ve sanat anlayışının örnekleridir.

Beksaç, diğer yazarlar gibi eserlerinin birçoğunda sunu şiirler yazmıştır. Bu eser ve şiirlerini Yugoslavya Cumhurbaşkanı Josip Broz Tito’ya, İzzet Saraylıç’e, Nusret Dişo Ülkü’ye, Süleyman Brina’ya, Hasan Mercan’a, Suat Engüllü’ye, eşi Aynur’a armağan etmiştir.

“**Sevda Eskizleri**” Beksaç’ın Azericeye tercüme edilmiş son eseridir. Yazar bu kitapta daha önce yayımlanmış şiirlerinden seçmelere yer vermiştir. Beksaç, bu eserleri dışında yeni şiirleriyle edebi ya-

raticılığını sürdürmektedir. Bunları “Köprü”, “Türk Edebiyatı” gibi değişik dergi ve internet ortamındaki sayfalarda paylaşmaktadır. Beksaç’ın bu döneme ait şiirlerinde, Kosova savaşıdan sonra toplumsal gelişmelere paralel olarak karamsarlık da hâkim olmuştur. Kosova’da Türkçenin resmîyetinin alınmasının karşısındaki çaresizliğini Kıbrıs ve Kerkük’ün çaresizliğiyle bütünleştirmiştir:

“Dilağacım Okların Atış Menzilinde” – *“Güpegündüz yol keşip/Baş aldılar dilimden/Dilağacım çapraz ateş arasında dostlar/Tsunami vurmuş gibi/Okların atış menzili gibi/Yangında unutulmuş bir bebek gibi/Ben naçar/Kıbrıs naçar/Kerkük naçar dostlar/BM’nin demok-rasi ışığında/Dilağacım can çekişir/Gür yapraklarım vardı oysa/Üstünde tüneyen kuşlarım/Yüzyıllarca okşayan hoşgörü rüzgârlarım/Söz-bir olmuş gibi herkes/Beni benden etmeye karar vermişler/Ben naçar/Kıbrıs naçar/Kerkük naçar dostlar/Balkan dün gibi çile yuma-ğı/Tuna nicedir hırçın ve çamurlu/Giden unuttur kalan uykusuz/Rumeli otağı telaşlı sancılı/Tezgâhım dokur göç nakışı/Ben naçar/Kıbrıs naçar/Kerkük naçar dostlar/Mert dil nöbetinde yorgun/Nankör kâr peşinde azgın/Ne ayar tutacak saz/Ne türkü yakacak yürek kaldı/Haberin ola dünya/İnsanlık kayıp aranıyor/Ben naçar/Kıbrıs naçar/Kerkük naçar dostlar/16 Ocak 2005, Prizren”*

Bunun dışında savaş sırasındaki göçü bize **“Çok Gördüler”** di-yerek sitem eden Beksaç, İstanbul özlemiyle birlikte **“Deniz Kapımı Çalmadı Hiç”** şiiriyle bu döneme ait edebi yaratıcılığına karamsarlık hakimdir. Bunun sosyo-kültürel ve siyasi olaylara paralel olarak birçok haklı gerekçeleri vardır. Makedonya Türklüğü ile birlikte Kosova Türklüğü de 90’lı yıllar ile başlayan ve 2000’li yıllarda devam eden gerile-meye yüz tutmuştur. Bu duruma şahit yöre insanı gibi sanatçısı da, ya-zarı da karamsardır. Haksızlıkları içselleştirmeyi, sineye çekmeyi kabul etmekten ziyade onu şiirle dert yanmıştır. Kosova Türklüğü gibi, Koso-va Türk edebi yaratıcılığı yası ve gözü yaşlıdır: *“...Bir kez olsun/Mar-tılar hal hatır sormadı bana/Gagasıyla deniz suyu ikram etmedi/taraf-tarı olabileceğim takımım/Ne Beyoğlu’nda binecek/Nostalji tramvayım oldu/Yorgun gözlerimi okşamadı/Muhteşem Süleymaniye/Karaya mah-kum olan balık gibiydik/Ömür dediğin be dost/Çıplak ayaklarla cam parçaları üzerinde/Dans etmektir bizimkisi/Ne çok üstümüze vardılar/Ne çok savaş gördük/Eski nal izleri gölgesinden bile/Çelme aldılar/Fatu-rasını an be an ödeterek/Anamızdan emdiğimiz helâl süt/Burnumuzdan geldi/Yorgun düşmek/Pes etmek/Kitabımızda yoktu gene de/Kaya mi-sali direnç/Dağ gibi yürek vardı...”*

“Dil Yangınım Var Kosova Kavşağında” – *“Dil onurum kırık/Dil yangınım var/Kosova kavşağında oysa/Sevincim buruk/Bu yüz-den neşem yok/Bağışla ne olur... Bugün kar yağıyor gülüm Dilim*

üşüyor/Yunus 'um mahzun/Köroğlu 'm atı üzerinde dağlarda huzursuz" derken, bu dizeler Kosova'daki Türk insanının dili resmiyetten alındıktan sonra sessiz figanının çığlığı olmuştur. Çünkü, "*Biz bu dili/Ne bak-kaldan veresiye/Ne bitpazarından ucuza/Ne de açık artırmada almadık ki/Dilim mevsimlik değil/Yadsınmak boyun eğmek ona hiç yakışmaz/Di-lim dünya ahir servetim/Gün oldu vazgeç işsiz kalırsın dediler/Terk et onu işte mevki dediler/İlle de ondan koparmak istediler/Bengi malı-mız/Kadim dostumuzdur diye/Nasıl da görmezlikten geldiler...*" diyerek sitemle birlikte bu dava uğrunda taviz verenleri, yaşam mücadeleleriyle ve sanatsal emekleriyle dil ve milli kimliği canlı tutmaya çalışanlara ihanet edenleri Beksaç eleştirmiştir.

"*Nöbetteyiz Elbette*" şiirinde Beksaç'ı Necati Zekeriya ile dertleşme içerisinde buluruz. Aynı karamsarlıkları bu dizelerde de şiirleştiren Beksaç, "*Can bedendeyken be dost nöbetteyiz elbette*" diyerek karamsarlığa rağmen umudunu da yitirmek istememiştir.

Beksaç'ın serbest nazım şekli ve serbest dizeyle yazmaya sürdürdüğü son dönemlerdeki şiirlerinde de ağırlıklı olarak teşbih sanatını kullandığı görülmektedir. Bunlar arasında tekrar sanatına da baş vuran Beksaç, lirik yanı sıra güçlü satirik şiirler de yazmaktadır. Bu türün en güzel örnekleri de "*Güya Vardılar*", "*Öyle De Bir Huyum Var İşte*" adlı şiirleridir. Beksaç, bu türdeki şiirlerinde toplumun kanayan yaralarını, buna sebep olan toplum bireylerini yergiye tutar. Türkçenin resmiyetten alınması, bura topraklardaki insanının zorlu yaşamı, kızı Ceren'e baba şefkatiyle yazılan yaşam nasihatleri diğer şiirlerinin konuları arasındadır. Gecelere ve bir öğretmenin ölümü üzerine duygularını şiirleştirir. Beksaç'ın estetik motifler ile ele aldığı konulardan bir diğeri de Rumeli'dir. O, bu şiirlerinde Rumeli'yi ve 21. yüzyıl Rumeli insanının içerisinde bulunduğu durumu ele alırken, tekrar sanatına sık sık başvurmuştur:

"*Rumeli, O Benim İşte!*"- "*Ötelerden bir ses olduk biz hep/Oyuncağı elinden alınmış çocuklar misali/Hüzün terketmedi yüreğimizi bu yüzden/Bu yüzden alınganlığımız/Dalgınlığımız bu yüzden/Rumeli, o benim işte!/Bir oh çeksem/Hasret dağları gözyaşı döker içimde/İsyana durur talan olmuş gençliğim/Türkülerime sor beni/Adımladığım yollara sor/Boş beşikler bile/Yanık anaların figanını söyler/Anlatır size/Rumeli, o benim işte!/Bir haykırsam/Haykirabilsem keşke/Tuna akar Vardar akar Akdere akar/Ben dertlerimle çağlar giderim/Zaman vicdansız/Zaman nankör/Bu öyle bir sevda ki Ceren'im/Mahşere dek yakar/Ey halkım, unutma!/Ölümden sonra da emrindeyim!/Rumeli, o benim işte!/Şardağı'na sis ne güzel yakışır/Yıllanmış kara bakar gözlerim kamaşır/Ezelden beridir/Hasretle ekme*

yoğrulur/Aş pişer hasretle Gora'da/Yolum gâh Brod'a düşer gâh Rapça'ya/Hacı Ömer Lütfi'yle, Suzi'yle, gezer tozarım/Es bre deli gönül es gayrı/Şairler yurdu Prizren sana dar gelir/Rumeli, o benim işte!/Sabır silahım/Şiir tesellim/Gözlerim hep biraz nemli oldu/Vallah yalanım yok/Yılışıklar çıkar bezini dokurken/Sana küstahca oyun oynayıp/Bin yıllık dilimi hiç uğruna satarken/İnan ki halkım senden başka/Ne sevdam oldu/Ne bir çıkarım/Ne de kavgam/Rumeli, o benim işte!/Yılmam, dert etmem/Ucunda darağacı olsa da bu işin/Ecdadımın ruhu/Bir meltem gibi okşar günün her anı/Kamçılar direncimi/Dilim bir yüzyıl yalnızım dese inanmayın/Bendim çeşmelerinde akan su/Camilerinde okunan ezan/Selama hasret cumbalı ev/Güneş yüzü görmeyen kaldırım sokaklar/Namazgâh, Terziler Köprüsü/Mehmetpaşa Hamamı, Tekkeler/Ben hala buradayım dostlar/Yad elde değil, vatanımdayım/Yoksa siz Rumeli'yi unuttunuz mu?/Rumeli, o benim işte!"

Bu ve benzer toplumsal gerçekçi konulu şiirlerle Beksaç'ı hüznün, karamsarlık, geçmişe duyduğu özlemle, şiirini ve Türkçesini de yaşatma mücadelesini gaye edinmiştir. Yazarın yarına dönük eserlerinde Kosova Türk edebi yaratıcılığına edebi niteliği yakalamış eserler bırakmaya devam edeceği görülmektedir.

Beksaç şiir yazarken, uğraşı verdiği üç sanat dalı arasındaki etkileşimi bir uyum içerisinde sürdürmektedir. Şiirde, resimde, müzikte evrensel bir dile ulaşmak için özen göstermiştir. Şiir küs kesilince resme, renk hüznü kapılınca dizeye başvurmuştur. Ona göre, her iki alanda da müzik vardır. O bir nağme gibi, derinden derine yol almaktadır.

Beksaç, akıntıya karşı giden bir şair olmuş, özgürlüğü her alanda aramıştır. Özgün olma hali onu ilgilendirir. Kendine özgü bir şey yaratmaya çalışmaktadır. Beksaç'a göre, "...*Türk Edebiyatı engin bir deniz. Etkiden uzak kalmak imkânsız. Siz isteseniz bile, bilinçaltı bir yerlerden etkilenmeden kurtulamazsınız. Bunu en aza indirgemeye çaba harcıyorum. İçerik ve müzik beni nereye taşıyorsa, şiir oraya yöneliyor. Bu yüzden kalıbın bende bir özel konumu olamaz...*"

Beksaç, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Aziz Nesin, Adnan Binyazar, Bekir Yıldız, İlhan Başgöz, İlhan Berk, Tahsin Saraç, Ataol Behramoğlu, Necdet Evliyagil, Bahattin Karakoç, Yavuz Bülent Bakiler, Arif Sağ, Mehmet Özbek gibi yazar ve sanatçılarla 1971 yılından bu yana özellikle Türkiye'de çok sayıda şiir şöleni, panel, sempozyum, kongre, resim sergilerinde tanışmış, edebi etkileşim içerisinde bulunmuş bir edebiyat yaratıcısıdır.

Beksaç için edebiyat, güzelliğe ve özgürlüğe kürek çekmektir: "...*Herkes şiir, yazı yazmayabilir. Ama şiirden ve yazıdan zevk kalmanın tek yolu okumak ve edebi yaratıcılık alanındaki gelişmeleri izlemek*

ve dil dağarcığını zenginleştirmektedir.” Bu sanat anlayış ve bakışı ile edebi yaratıcılığa soyunan Beksaç’ın şiirleri edebi nitelik ve sanat estetiği açısından olgunluğa erişmiştir. Kendine has bir üslup geliştiren Beksaç, eserleri sanat niteliği açısından Kosova Türk modern edebiyatına ödül getiren çağdaş bir düzeye ulaşmıştır.

SONUÇ

Zeynel Beksaç, yaşamı boyunca Kosova Türk edebiyatının ve kültürel kimliğinin mücadeleci bir temsilcisi olarak hem yerel hem de evrensel değerleri harmanlayan çok yönlü bir sanatçı portresi çizmektedir. Bu çalışma, Beksaç’ın edebi yaratıcılığını biçim, içerik ve tematik açılardan sistematik bir şekilde analiz ederek, onun Balkanlar’daki Türk varlığının sanatsal ifadesindeki rolünü ortaya koymuştur. Balkanlar’ın kültürel mozaği içinde Türkçenin dirençli bir sesi, Rumeli kimliğinin sanatsal bir temsilcisi olarak öne çıkar. Bu çalışma, Beksaç’ın edebi yaratıcılığını Kosova Türk edebiyatındaki kendine özgü konumunu ortaya koymuştur. Beksaç’ın şiirleri, resimleri ve kültürel faaliyetleri, yalnızca estetik bir üretim değil, aynı zamanda kimlik, bellek ve dil mücadelesinin somut bir tezahürüdür.

Beksaç’ın eserleri, çocuk ve yetişkin odaklı iki ana eksenle şekillenir. Çocuk şiirlerinde sevgi, barış ve masumiyet gibi evrensel temaları didaktik ve lirik bir üslupla işlerken, yetişkinlere yönelik şiirlerinde Türkçenin korunması, Rumeli kimliği ve toplumsal eleştiri öne çıkar. Serbest nazım, hece vezni ve halk şiiri geleneğini sentezleyen teknik yaklaşımı, onun edebiyatını biçimsel açıdan özgün kılmıştır. Tasvir, teşbih ve ironi gibi edebi sanatların kullanımı, metinlerine derinlik kazandırırken, Türkçenin estetik potansiyelini Balkan coğrafyasında diri tutma çabasını yansıtmaktadır.

Beksaç’ın eserleri, Kosova Türk toplumunun kimlik mücadelesini ve dilsel direncini sanat yoluyla belgeleyen bir arşiv niteliği taşır. Eserleri, Yugoslavya ve Kosova Cumhuriyeti dönemindeki sosyo-politik gerilimlerin Türk toplumu üzerindeki etkilerini şiirsel bir dille aktarır.

Şiirleri, Rumeli Türklerinin kolektif hafızasını taşıyan bir arşiv niteliğindedir. Çocuk şiirlerindeki masumiyet teması (“Gökkuşağında Salınan Çocuk”) ile yetişkinlere yönelik toplumsal eleştirileri (“Vurmazsam Namerdim”) arasındaki geçişkenlik, onun hem koruyucu hem de dönüştürücü bir sanat anlayışını yansıtır. Örneğin, “Beni Yağmura Çağır Unutma” şiirinde doğa imgeleriyle ördüğü direnç metaforu, bireysel ve toplumsal mücadeleyi evrensel bir dile tercüme eder. Bu bağlamda

Beksaç, Yunus Emre'nin hoşgörüsü ile Nazım Hikmet'in devrimci tonunu harmanlayarak, Anadolu ve Balkan sentezini şiirine taşır.

Beksaç'ın serbest nazım ile geleneksel halk şiiri kalıplarını (hece ve kafiye) birleştiren teknik yaklaşımı, onun köklere bağlılık ve modernite arayışı arasındaki dengeyi nasıl kurduğunu gösterir. “Çetrefil Sevdâ”daki yerel dil unsurları (örneğin, “bre”, “n’etsek”) ile “Gurur Duy Sen XX. Yüzyıl”daki deneysel mısra düzenleri, Türkçenin Balkan coğrafyasındaki esnekliğini ve direncini temsil eder. Ayrıca, resimlerinde şiirsel imgeleri renk ve formla buluşturması, disiplinlerarası bir sanatçı olarak yaratıcılığının sınır tanımazlığını kanıtlar.

Beksaç'ın sanatı, eylemle iç içe geçmiş bir pratiktir. “TÜRKÇEM” dergisi ve DOĞRU YOL Türk Kültür Sanat Derneği'ndeki çalışmaları, kültürel mirasın nesiller arası aktarımına hizmet ederek edebiyat ile toplumsal hafıza arasında organik bir bağ kurar. Beksaç'ın çocuk edebiyatına yaptığı vurgu, savaşı ve kardeşçe bir dünya ütopyasını çocuk imgesi üzerinden somutlaştırmasıyla dikkat çeker. Bu yaklaşım, evrensel insani değerlerin yerel bir perspektifle yeniden üretilmesine örnek teşkil eder. “Türkçem” dergisi, yalnızca çocuk edebiyatına değil, aynı zamanda ana dil bilincinin nesiller arası aktarımına hizmet eder. Bu bağlamda Beksaç, edebiyatı bir “nöbet” olarak tanımlarken, sanatın toplumsal dönüşümdeki rolünü vurgular: “*Şiirim, Balkanlar'da kimlik nöbetine duran bir şiirdir. Halkımla birlikte soluk aldım, halkımla birlikte yol aldım.*”

Bu çalışma, Beksaç'ın edebi yönüne odaklanmakla birlikte, onun resim ve müzik alanındaki üretimleri ile edebiyat arasındaki etkileşimi derinlemesine inceleme sınırlılığını taşımaktadır. Ayrıca, eserlerinin Türkçe dışındaki dillere çevrilme süreçleri ve uluslararası alandaki yankılarına daha geniş bir perspektiften bakılabilir. Gelecek araştırmalar için, Beksaç'ın disiplinlerarası sanat pratiğinin Kosova'daki Türk kültür-sanat politikalarına etkisi veya diğer Balkan Türk yazarlarla karşılaştırmalı analizler önerilebilir.

Makale boyunca, Beksaç'ın sanatının temelini oluşturan “direnç ve mücadele” kavramı, şiirlerindeki biçimsel çeşitlilik, dilsel titizlik ve toplumsal sorumluluk bilinciyle tutarlı bir şekilde ilişkilendirilmiştir. Özellikle 1990 sonrası dönemdeki karamsarlık ve kimlik kaygılarının eserlerine yansımaları, Kosova Türklerinin siyasi ve kültürel mücadeleleriyle paralel okunabilir. Beksaç'ın “insan olma erdemi”ne dair vurgusu, Yunus Emre ve Karacaoğlu gibi Anadolu Sufizmi'nin izlerini taşıyarak, Balkanlar ile Anadolu arasında poetik bir köprü işlevi görür.

Beksaç'ın uluslararası ödüllerle (KIBATEK, Vektor Bilim Merkezi) taçlanan eserleri, Türkçenin evrensel bir kültür dili olma potansiyelini hatırlatır. Özellikle “Almatı'da Bir Yeşil Dal Olsam” şiirinde Ka-

zakistan’a uzanan imgesel köprüler, Türk dünyasının ortak hafızasına yapılan vurguyla dikkat çeker. Bu şiir, yalnızca bir coğrafi temas değil, Türk kimliğinin sınır ötesi dayanışmasını simgeler.

Bu çalışma, Beksaç’ın edebi yönüne odaklanmakla birlikte, onun resim ve müzik alanındaki üretimlerinin şiirle etkileşimini derinlemesine inceleme sınırlılığını taşımaktadır. Örneğin, soyut resimlerindeki renk tercihleri ile şiirlerindeki imgeler arasındaki paralellikler, disiplinlerarası bir çalışma için verimli bir alan sunar. Ayrıca, Beksaç’ın eserlerinin Türkiye ve diğer Balkan ülkelerindeki edebiyat çevrelerinde nasıl algılandığına dair karşılaştırmalı analizler, onun bölgesel ve küresel etkisini anlamak açısından da değerli olacaktır.

Sonuç olarak, Zeynel Beksaç, Kosova Türklerinin kolektif belleğini şiire, resme ve müziğe nakış nakış işleyen bir “kültür mimarı”dır. Beksaç’ın edebi yaratıcılığı, bireysel ve kolektif belleğin kesişiminde, Türkçenin Balkanlar’daki varlığını sanatla savunan dirençli bir ses olarak da öne çıkmaktadır.

Eserleri, savaşların, göçlerin ve asimilasyon politikalarının gölgesinde bile Türkçenin nasıl bir direniş simgesine dönüştüğünü belgeler. Onun sanatı, yalnızca geçmişin yasını tutmakla kalmaz, aynı zamanda geleceğe dair umudu besleyen bir kaynak işlevi görür. Bu bağlamda Beksaç’ın yarattığı kültürel – sanatsal mirası, Balkanlar’daki Türk varlığının sanatsal ifadesi olmanın ötesinde, evrensel insani değerlerin yerel bir perspektifle yeniden üretilmesine dair güçlü bir bildiri niteliği taşır.

Bu çalışma, onun hem yerel kimliği koruma mücadelesini hem de evrensel insani değerlere açılan kapılarını akademik bir açıdan ele alarak, Kosova Türk çağdaş edebiyatı çalışmalarına anlamlı bir katkı sunmayı amaçlamıştır.

KAYNAKÇA

ÇAĞIN, S. (2008). “Zeynel Beksaç’ın Çocuk Şiirleri”, Türk Halkları Edebiyatı II, Uluslararası Çocuk Edebiyatı Kongresi, Kafkas Üniversitesi, 13-15 Kasım 2008, I. Kitap, s. 559-562, Bakü, Azerbaycan.

BEKSAÇ, Z. (1980). “Gurur Duy Sen 20. Yüzyıl”, Şiirler, Tan Yayınları, Priştine, Kosova

BEKSAÇ, Z. (1982). “Sevginin Rengini Arıyorsanız”, Çocuk Şiirleri, Birlik Yayınları, Üsküp, Kuzey Makedonya.

BEKSAÇ, Z. (1997). “Gökkuşağında Salınan Çocuk”, Çocuk Şiirleri, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, Türkiye.

BEKSAÇ, Z. (1997). “Vurmazsam Namerdim (ben şairim)” şiir, Özel Yayın, Prizren.

BEKSAC, Z. (2006). “Sevda Eskizleri (Azerice)”, şiirlerinden seçmeler, Vektor Yayınları, Bakü-Azerbaycan.

BEKSAC, Z. (2017). “Rumeli, O Benim İşte!”, (1972-2017) toplu şiirler, Türkçem Yayınları, Prizren-Kosova.

GÜÇLÜTÜRK, T. “Kosova’da Türk Edebi Yaratıcılığı (1951-2001)”, BAL-TAM Yayınları, Prizren-Kosova.

E Ğ İ T İ M
E D U C A T İ O N

KOSOVA'DA TÜRKÇE EĞİTİM VEREN OKULLARIN AÇILMASI 1951 KARARI

Altay Suroy RECEPOĞLU*

ÖZET

1951 yılında Kosova ve Metohiya Özerk Bölgesi'nde Türkçe eğitim veren okulların açılmasına dair alınan karar, yalnızca bir eğitim meselesi değil, aynı zamanda kimlik, kültür ve eşit vatandaşlık bilincinin inşasında tarihsel bir dönüm noktasıdır. Bu karar, Yugoslavya'nın sosyalist dönemde benimsediği çok uluslu toplum anlayışının en somut yansımalarından biri olmuş, Kosova'daki Türk toplumuna kendi anadilinde öğrenim görme hakkını tanıyarak kültürel varlığının korunmasına zemin hazırlamıştır.

Bu çalışma, bu kararın arka planını, dönemin siyasal ve toplumsal atmosferini, meclis görüşmelerini ve kararın uygulanma sürecini arşiv belgeleri, dönemin tanıkları ve basın kaynakları ışığında ayrıntılı biçimde incelemektedir. Makale, tarihsel olguları ideolojik yargılardan arındırarak ele almakta; Türkçe eğitimin yalnızca bir pedagojik hak değil, aynı zamanda toplumsal aidiyetin, kültürel devamlılığın ve çok kültürlü bir toplum yapısının teminatı olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu eser, Kosova Türklerinin eğitim tarihinde bir hafıza belgesi niteliğindedir. Hem akademik kaynak değeri taşımakta hem de Balkan coğrafyasında azınlık hakları, dil politikaları ve kültürel kimlik tartışmaları açısından yeni bir bakış sunmayı amaçlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Kosova, Türkçe Eğitim, Anadilde Eğitim, Mart 1951, Türk Toplumı

THE 1951 DECISION ON THE ESTABLISHMENT OF TURKISH LANGUAGE SCHOOLS IN KOSOVO

ABSTRACT

The decision taken in 1951 to establish Turkish-language schools in the Autonomous Region of Kosovo and Metohija was not merely an educational reform but a historic milestone in the construction of identity, culture, and the consciousness of equal citizenship. This decision

* Dr.c.h., Hukukçu, Gazeteci, Araştırmacı, Yazar, Prizren, suroyaltay@gmail.com.

stands as one of the most concrete reflections of Yugoslavia's socialist-era policy of a multiethnic society, granting the Turkish community in Kosovo the right to be educated in their mother tongue and thereby laying the groundwork for the preservation of their cultural existence.

This study examines in detail the background of that decision, the political and social climate of the period, the parliamentary discussions, and the process of implementation, drawing upon archival documents, eyewitness accounts, and contemporary press sources. The article approaches historical facts free from ideological bias, demonstrating that Turkish-language education is not only a pedagogical right but also a guarantee of social belonging, cultural continuity, and the preservation of a multicultural social structure.

This work serves as a memorial document in the educational history of the Turks of Kosovo. It bears academic value and aims to offer a new perspective on minority rights, language policies, and cultural identity debates within the Balkans.

Keywords: Kosovo, Turkish-Language Education, Mother-Tongue Education, March 1951, Turkish Community

1951 yılında Kosova ve Metohiya Özerk Bölgesi'nde (KMÖB) Türkçe eğitim veren okulların açılması kararı, Yugoslavya'nın ulusal azınlık hakları politikasının bir yansıması olarak değerlendirilmelidir. Bu kararın arkasındaki toplumsal ve siyasi dinamikleri anlamak için dönemin Yugoslavya'sının iç ve dış politikası, etnik gruplar arasındaki ilişkiler ve sosyalist yönetimin ulusal azınlıklar konusundaki tutumu incelenmelidir.

II. Dünya Savaşı'nın ardından Yugoslavya, Josip Broz Tito liderliğinde sosyalist bir federasyon olarak yeniden yapılandırıldı. 1948'de Sovyetler Birliği ile yaşanan Tito-Stalin ayrılığı sonrası, Yugoslavya sosyalist devrim ilkelerini koruyarak daha bağımsız bir siyaset izlemeye başladı. Resmi olarak çok uluslu bir devlet anlayışı benimsenmiş olsa da belirli etnik grupların haklarının tanınması zaman zaman tartışmalara yol açıyordu.

Kosova ve Metohiya, etnik olarak çeşitlilik gösteren bir bölge olup Arnavut, Sırp, Türk ve Boşnak topluluklarına ev sahipliği yapmaktaydı. Osmanlı döneminden beri bölgede varlığını sürdüren Türk toplumu, özellikle Priştine, Prizren, Gnjilane ve Mamuşa gibi yerleşimlerde yoğunlaşmıştı. Ancak Türklerin kültürel ve eğitim hakları konusunda çeşitli talepleri bulunuyordu.

16 Kasım 1945'te Londra'da kurulan UNESCO, II. Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerini onarmak ve dünya barışını eğitim, bilim ve kültür

yoluyla sağlamak amacıyla kurulmuştur. UNESCO'nun temel ilkeleri arasında eğitimde eşitlik, dilsel ve kültürel çeşitliliğin korunması ve okuryazarlığın artırılması yer almaktaydı.

Yugoslavya, 1950 yılında Komünist Parti (KPJ) Merkez Komitesinin Üçüncü Plenumu'nun ardından UNESCO'ya katılmış ve azınlıkların kendi dillerinde eğitim almasına yönelik politikalara ağırlık vermeye başlamıştır.

1947 yılında "Yücelciler" hareketinin yargılanması sürecinde, Türk toplumunun eğitim, basın ve kültürel haklar konusundaki talepleri yüksek sesle dile getirildi. Türkçe eğitim veren okulların açılması için bireyler, aileler ve çeşitli gruplar tarafından yapılan taleplerin artması, hükümeti bu konuyu gündeme almaya zorladı.

Kosova Halk Kurulu'nun Önerge Düzenleme Komisyonu, Türkçe eğitim veren okulların açılmasıyla ilgili bir önerge hazırlayarak konuyu resmi gündeme taşıdı. 20 Mart 1951'de düzenlenen Üçüncü Dönem Bölge Halk Kurulu'nun 2. sıralı oturumunda, Komisyon Sözcüsü Şefket Mustafa tarafından sunulan önerge tartışmaya açıldı.

Kosova Halk Kurulu'ndaki Görüşmeler ve Karar Süreci

Priştine'de saat 10.00'da başlayan KMÖB Halk Kurulu toplantısı, önceki oturumun başkanlığını yapan Coko Paykoviç tarafından açıldı. Bu oturumun başkanlığına Fadil Hoca, asbaşkanlığa Haşim Mustafa ve sekreterliğe İliya Cukiç önerildi.

Gündemde şu konular yer aldı:

1949 yılı mali raporu

1951 yılı bütçe önerisi

Kosova ve Metohiya Özerk Bölgesi'nde Türkçe eğitim veren okulların açılması

Önerge Kurulu Başkanı Şefket Mustafa, KMÖB Tüzüğü'nün 40. maddesinde değişiklik yapılmasını önerdi. Tartışmalar tamamlandıktan sonra karar alındı. Ardından, Kosova ve Metohiya Özerk Bölgesi'nde Türkçe eğitim veren okulların açılması önergesi sunuldu.

Bu önerge üzerine Aluş Gaşi, Haşim Mustafa, Yovan Tunış, İsmail Cinali ve Coko Paykoviç söz alarak görüşlerini paylaştılar. Konuşmalarda şu noktalar öne çıktı:

-Hükümetin bu kararla bölgedeki vatandaşların anadillerinde çalışma imkânı tanıdığı,

-Bu adımın hükümetin demokratik ve halkçı yapısını gösterdiği,

-Ulusal politikanın doğru ve tutarlı olduğu,

-Kararın, halk ile iktidar arasındaki bağı güçlendireceği.

1951 yılında Kosova ve Metohiya Özerk Bölgesi'nde Türkçe eğitim veren okulların açılması, Yugoslavya'nın çok uluslu yapısının bir sonucu olarak ortaya çıkmış, ancak aynı zamanda Türk toplumunun yoğun taleplerinin ve siyasi baskıların da bir yansıması olmuştur. UNESCO'nun eğitim politikalarına katılım, azınlık haklarına yönelik duyarlılığın artması ve Kosova'daki Türk toplumunun ısrarlı çabaları, bu kararın alınmasında belirleyici faktörler olmuştur.

Son olarak söz alan Coko Paykoviç, Kosova'da Türk dilinde okulların açılmasının nedenleri üzerine yaptığı konuşmada, bu kararın hem eğitim hem de kültürel hakların korunması açısından önemli bir adım olduğunu vurguladı. Konuya en detaylı değinerek tüm gelişmeleri kapsamaması ve tarihi bir belge niteliğini taşıdığı için, ilk defa stenogram olarak kaydedilen Meclis tutanağında kayıtlı olan konuşmasını aktarıyorum:

Arkadaşlar,

Mümkün olduğu kadar kısa kesmek istiyorum çünkü zaten oturumun sonuna yaklaşıyoruz. Çok çalışıyoruz, bu yüzden sizi uzun hikayelerden kurtaracağım. Okulların Türkçe dilinde açılmasına ilişkin önerilen karar üzerinde tartışmak istiyorum. Çünkü bunun çok önemli bir şey olduğunu ve halk hükümetini Kosova ve Metohiya nüfusuyla daha da fazla bağlayacak bir önlem olduğunu düşünüyorum. Bugün Kosova ve Metohiya'daki bazı vatandaşlara ulusal azınlığın haklarını tanıyan, aynı zamanda kendini Türk hissedenlerin haklarını kullanmalarını ve kültürel gelişmelerinin ana dillerinde ilerlemesini sağlayan bir karar almamız gerektiği gerçeğiyle ilgilidir. Her ne kadar az sayıda insandan bahsediyor olsak da böyle bir karar başlı başına çok önemli ve elzem bir konuyu temsil ediyor. Bunun önemli nedeni, Türklerin sayısının az olması ve halk yönetiminin onların hakkını tanımamasının yanı sıra, aynı zamanda Türklerin haklarının, kendi ulusal anadillerinde kültürel olarak özgürce gelişebilmesini sağlamakta halk komitelerinin de görevidir. Bunu sağlamakla hükümetimizin gerçekten demokratik, halkçı, sosyalist olduğunu ve ulusal politikamızın doğru olduğunu teyit eder. Temel soru bu ve en önemli şey de bu; başlamamız gereken yer de burası. Ve anlaşılır bir şekilde bu kararımız, o kitlelerle ve bu kitlelerin Kosova ve Metohiya'da haklarını almış olan diğer milletlerle bağlantısı çok önemli olacaktır, çünkü kendilerini Türk hisseden insanlar, kendileriyle birlikte yaşayanların onların haklarını gasp etmediklerini, onlara boyun eğdirtemediklerini, onları köle olarak hissetmemelerini sağlayacaktır. Kitlelerin güçlenmesini ve bu kitlelerin birliğinin bir başka unsuru olacaktır. Bu yüzden konu önemlidir ve bu yüzden bundan (Türkçe eğitimden) bahsediyorum.

Başka bir şey söylemek isterim. Arnavutça ve Türkçe bilmediğim için tartışanların çoğunu anlamadım o yüzden sadece birkaç şey söyleyeceğim. Önerilen karar oldukça açıktır. Bölge yönetim kurulu, önerisinde, nerede ihtiyaç varsa, irade varsa, bölgemizdeki vatandaşlarımızın çocuklarını Türkçe eğitime vermek istemeleri, kültürel hayatlarını Türkçe geliştirmek istemeleri, bunun onlar için tanınmasını, sadece tanınmasını değil, sağlanmasını da önermektedir. Burada şunu söylemeliyim ki, bu konuda çeşitli sebeplerden dolayı çok fazla tartışma, münazara, baştan çıkarma ve gereksiz öfkeler var. Bunun üzerinde durmayacağım. Her ulusal grup ve milletin özgür kültürel ve ulusal gelişme hakkına sahip olduğu, hiçbir milliyetçiye, şovene, hiçbir toplumsal sınıfa kurban etmeyeceğimiz ilkemizdir. Bunu kimseye feda etmeyiz. Bizim ilkemiz budur ve bu ilkeyi her şeyin, mümkün olan her şeyin üstünde tutarız. Bu ilkenin feda edileceği hiçbir ulusal grup yoktur, çünkü, eğer onlar bunu feda ederlerse, biz derhal sosyalist bir ülke olmaktan çıkarız. Bu bizim alanımızda temeldir ve gereklidir.

İkinci mesele ise çok tartışılan ve gereksiz yere tartışıldığını düşünüyorum. Orada çeşitli teoriler geliştiriliyor ve bunların hepsinin sürdürülemez olduğunu düşünüyorum, çünkü bu sorunun Marksizm-Leninizm bilimine dayalı olarak ele alınmasına yönelik Marksist teoriler değil, dolayısıyla sürdürülemezler. Öncelikle kararımız, Türkiye’de bulunanların, Türkçe konuşanların veya Türkiye ile yazışanların tamamının Türk olduğunu ve Türk okullarına gitmesi gerektiğini kapsayan bir karar değildir. Biz diyoruz ki, kim Türkçe eğitim almak istiyorsa, Türkçeyi kültürel olarak yaşamak istiyorsa, ona bu hakkı sağlıyoruz, dolayısıyla hiçbir zorlama imkânı yoktur. Ben bu tür münferit olayların olabileceğini söylüyorum ve konumumuzun çarpıtılmasına karşı güçlü bir şekilde mücadele etmemiz gerektiğini söylüyorum, ancak şu anda olup bitenlerin ve Mamuşa, Priştine ve Vuçitrn’de olup bitenlerin, birisinin konuyu onlara yanlış tanıtması nedeniyle gerçekleştiğini söylüyorum. Akademik bir tartışma mı? Hayır, sadece bazı şeyleri baştan çıkarıyor. Bin, iki yüz, beş yüz ya da kaç vatandaşın ya da sakinin Türkçe dilinde kendi okuluna sahip olmak istediğini bilmiyorum. Buna saygı duymak zorunda değil miyiz? Şimdi birileri bunun bir çeşit zorlama olduğunu söylesin. Hiçbirini bulamazsınız. Ve bence onların bu okullara yönelik taleplerine hiç kimse itiraz edemez ve eğer birisi buna itiraz etmeye çalışırsa, o bir şovendir. Türkçe eğitim almak, anadilinde kültürel olarak yaşamak isteyen bir nüfus kitlesinin olduğu gerçeğinden yola çıkıyoruz ve kitlenin istek şeklinde ortaya çıkan bu arzusunu karşılıyoruz. Bu artık tartışılmaz. Bu konudaki tartışmalar sonuçsuzdur

ve gerçekte hiçbir ilgisi yoktur. İsteyen ve okul arayan insanlardan bahsediyoruz. Priştine’de 200 aile Türkçe okul arıyor. Birileri bunu önemsemeyebilir, ama insanlar okul arıyor. Mamuşa’daki aileler okul arıyor, Gilan’da ise 150 aile okul arıyor, dolayısıyla bu konudaki tartışmaların hiçbir önemi yok ve bunun doğru olup olmadığını burada tartışmamız da anlamsız. Birinin öyle ya da böyle olduğunu çizmemiz komik, çünkü öyle ya da böyle hissetmek herkese kalmış. Türk okulları söz konusu olduğunda çoğu zaman alakasız tartışmalar yaşanıyor. Okullar şöyle ya da böyle düzenlenebilir. Türk okuluna gitmemi istesem bunu kimse engelleyemez. Hiçbir Sırp ya da Karadağlının buna hakkı olamaz çünkü o benim özgürlüğüme ayak basar ve şoveni olur. Bu benim özgürlüğumdür; Sırp olabilirim, Türk olabilirim, Amerikalı veya başka bir milletten olabilirim. Birisi buna karşı çıksa, özgürlüğüme saldırmış ve beni haksız sorgulamış olur. Öyle ya da böyle hissetmek benim hakkımdır. Bu beni ilgilendiren hakkımdır.

Burada karar verme aşamasında temel olan, ihtiyaç ve talebin ortaya çıkmasından yola çıkarak, isteyenlere bu tür okulların açılması kararını vermiş olmamızdır. Bence bu doğru, yoldaşlar, eğer farklı yapsalardı yanlış yapmış olacaktı ve bundan ne Arnavutlar, ne Sırlar, ne de Yugoslavya’daki Türkler faydalanabilirdi. Bu haklı çözüm kararında sadece yan taraftaki düşmanlar yararlanabilir.

Düşman şunu ya da bunu yapacak diyor. Biz işleri böyle ayarladığımızda bizi kim rahatsız edebilir? Sadece şovenler. Ve Türk hakları için de mücadele etmeliyiz, çünkü onlar sadece Türklere karşı şoven değiller. Sadece Türklere karşı şoven olsalardı aferin, aynı zamanda herkese karşı da şoven oluyorlar. Bir kişi yalnızca bir ulusal gruba karşı şoven olamaz, ama kendisini başka bir ulusal gruba karşı milliyetçi olarak konumlandırıyorsa genel olarak şovendir. Biz ilkeli siyasetten kaçmıyoruz, aksine ilkeli politikamız olan ulusal eşitlik politikası, azınlıkların ulusal haklarının güvence altına alınması için mücadele ettik ve edeceğiz. Büyük Sırlar bize Arnavutlardan ne istiyorsunuz dediler ama biz Büyük Sırlara karşı savaştık, çünkü onlara sosyalizmin ve eşitliğin düşmanı olduklarını söylüyoruz. Başka engeller de, başka şeyler de olacak, ama biz bunlarla mücadele edeceğiz. Eğer ilkeli duruşumuzu hayata geçirmekse, bunun mücadelesini vermekten kaçmayacağız. Bu herkese ayan olmalıdır.

Başka şeyler hakkında konuşmak istemiyorum çünkü kararın özünün sadece söylediklerimde yattığına inanıyorum. Bu kararın teklifi oldukça spesifik ve formüle edilmiştir. Bu okulların açılmasına ihtiyaç ve isteklerin olduğu yerde kurulların ve yetkililerin bu okulları açması gerektiği yönünde belirlenmiş ve formüle edilmiştir. Kimsenin buna karşı olmadığını düşünüyorum, çünkü bu Türkle-

rin özgürlüğüne karşı ve dolayısıyla Arnavut ve Sırp'ların da özgürlüğüne aykırı olacaktır. Türklerin haklarının tanınması, kardeşlik ve birlik açısından ve diğer milletlerle ilişkiler açısından çok önemli bir konudur. Bu çok önemli bir konudur. Türklerin tanımamak ulusal kimlik açısından, ulusal bakış açısından ve tutum açısından iyi olmaz. Kaç kişi olursa olsun, iki bin bile olsa onların hakları var. Bu şüphe götürmez bir haktır. Sanırım bu konuda farklı konuşanlar da var. Bunlara karşın okul hakkını isteyen Türkler de var. Anayasa'ya, yasaya ve politikamıza göre kurul, Türkçe okul açmaktan başka türlü karar veremez, çünkü zaten kendilerini Türk ilan edenler var ve onların da kendi okullarını açma hakları vardır. Bununla durum açıktır ve teorik bir sorun yoktur, bu ancak pratik bir meseledir.

Önerilen kararın tamamen adil olduğunu ve kararın öngördüğünü yapmanın görevimiz olduğunu, bunu yaparak iyi bir şey yapacağımızı ve onu çarpıtmaya çalışanlara karşı mücadele edeceğimizi düşünüyorum. Kimin Türk olduğunu sormak, bu konuda sohbet etmek vs. rencide edici bir şey değildir. En azından ilk günlerde bu konuda konuşmak yerli yerindedir. Birisinin, buna izin verilmeyeceği için baskı yapması bizim için sakıncalıdır ve tehlikelidir. Bunlara izin verilmemelidir. Çünkü bu korkunç bir hata olur ve biz buna karşı diğer şovenlere karşı olduğu gibi müdahale eder ve savaşıyoruz.

Asimilasyona gelince, teoriye girmek istemiyorum ama şunu söylemek istiyorum: Sosyalizm kazandığında, genel olarak sosyalist hükümet, işçi sınıfı hükümeti tarihteki tüm olayları ve tarihin bireysel halklarla ilgili olarak hata olarak kaydettiği şeyleri düzeltmeye çalışırsa, kaçınılmaz olarak milliyetçiliğe, yıkıma gider. Eğer Almanların nasıl Slavlaştığı veya Slavların ise başka bir millete dönüştüğünü kanıtlamaya başlansaydı bu tamamen yanlış olurdu. Bizim görevimiz uzun geçmişin tamamen çözülmüş sorunlarıyla uğraşmak değil. Türk olmuş bir Türk'ü ancak baskı ile köleleştirebilirsiniz ve Arnavut yapabilirsiniz. Onun bir cephe adamı olması, iyi bir vicdanlı insan olması bizim için önemli. Ancak bu sadece milliyetçiliği henüz yeterince kafalarında bırakmamış olanlar için önemli değildir. Bunun bizim için temel bir soru olduğunu düşünüyorum ve insanlara bilinçlendirmek ve bunun sosyalizm olduğunu hissettirmek için onlara kendi dillerinde konuşma fırsatı verilmeli, çocuğunun kendi dilinde okul okumasına, kendi şarkısını söylemesine, kendi müziğini dinlemesine fırsat verilmelidir. Bu onun hakkıdır. Bu hakka saldırmak isteyen milliyetçidir.

Yoldaş Payković sunumunu bitirdikten sonra başkan, başka kim-
senin tartışmak isteyip istemediğini sordu. Başka konuşmacı

olmayınca, başkan öneriyi oylamaya sundu. Tüm meclis üyelerinin oylamasıyla devamdaki karar kabul edildi.

K A R A R

KOSOVA-METOHİYA ÖZERK BÖLGESİNDE TÜRK MİLLİ AZINLIĞA TÜRK DİLİ ÖĞRETİM VEREN OKULLARIN AÇILMASI HAKKINDA

1.Özerk Kosova-Metohiya Bölgesi topraklarında, ihtiyaç duyulan her yerde Türk ulusal azınlığa yönelik Türkçe eğitim veren okullar açılmalıdır.

2. KMÖB Halk Komitesi Bölge Yürütme Komitesi, kendi Eğitim Komitesi ve Eğitim ve Kültür Konseyi'nin KMÖB (AKMO) topraklarındaki ilçe ve şehir halk komiteleri aracılığıyla bu kararın uygulanmasını sağlayacaktır.

Bu karar derhal yürürlüğe girecek ve " KMÖB Resmi Gazetesi"nde yayımlanacak.

Başkan daha sonra sormak veya öneride bulunmak isteyen başka bir şey olup olmadığını sordu ancak kimse konuşmadı, bunun üzerine başkan gündemin tükendiğini ve oturumun sona erdiğini ve bir sonraki oturumun yazılı olarak planlanacağını duyurdu.

Oturum 20 Mart 1951'de saat 21.00'de sona erdi.¹

KMÖB Halk Komitesi ve Eğitim Komitesi tarafından ilçe ve şehir düzeyinde uygulanacak olan karar, resmi olarak yürürlüğe girmiştir.

Karar, "KMÖB Resmî Gazetesi"nde yayımlanarak resmileştir.

Zamanın tanığı olan Fahri Kaya² "Kuşağının Farklı Bir Aydını" makalesinde (Kaya 2009: 113, 114). Gelişmeleri şöyle yazmış: "*Kosova'da ve Batı Makedonya'da Türkçe okulların açılmasıyla ilgili karar sadece bu bölgelerde yaşayanları değil eski Yugoslavya'da bütün Türkleri sevindirmişti ama Arnavutları çok üzmüş, kızdırmıştı. Çok iyi hatırlıyorum, 1951 yılın baharında, o yıllarda Arnavutların başta olan liderlerinden Fadil Hoca, Belgrad'a gelmiş ve bura üniversitesinde okuyan yüzlerce Arnavut genciyle Hukuk Fakültesinde bir toplantı yapıp Kosova'da Türk okullarının açılmasıyla ilgili kararın nedenlerini anlatmaya uğraşmıştı. Toplantıdan sonra talebe yurdunda birlikte yaşadığım ve dost olarak bildiğim Arnavut arkadaşlar bir ara*

¹ Meclis tutanağı ve Jedinstvo gazetesi sayı 10, tarih 21.Mart 1951, Priştine

² Fahri Kaya (Kumanova 15.Haziran 1930-Üsküp 24 Mart 2020), Yazar, şair ve devlet adamı.

merhabalarını kesip benden uzaklaşmaya başladı. Hatta yemek sırasında bile benimle aynı masada olmamaya özen gösteriyorlardı. Sonradan anladım, Fadil Hoca, Belgrad üniversitesindeki Arnavut gençlerine Kosova'da Türk okullarının açılması ile kararın yanlış olan bir siyasetin düzeltilmesi için değil de bölgede kendilerini Türk hisseden kişilerin. Türkçe okumak istediklerinden dolayı alındığını söylemiş."

"Öğretmen kadrosu gibi sorunlar devlet ile Türklerin, Türk aydınlarının olağanüstü büyük gayretleriyle çözüldü ve Kosova'da da günümüze kadar gelişen, yaşayan Türkçe eğitimin temelleri atıldı. Eğitimle birlikte kültür sanat kurumları kuruldu. Kosova Türkleri arasında çağdaş bir kültür yaşamı gelişmeye başladı. Tabii bu arada edebiyatla uğraşanlar da meydana çıktı. Kosova'da Türkçe eğitim, kültür ve edebiyat alanlarındaki etkinliklerin gelişmesinde "Yücel" davasından yaralı olan Makedonya Türklerinin de küçümsenemeyecek yardımları oldu. Kosova'ya ilk eğitimciler Üsküp öğretmen okulunda yetiştirildi. Türk okulları için ders kitapları da Makedonya'nın başkentinden gönderildi. "Birlik" yaşlılara, "Sevinç" dergisi de Kosova'daki öğrencilere sıralı gidiyordu."

1951 yılında Priştine radyosunda başlayan Türkçe yayın için de Üsküp'ten görgülü bir gazeteci gönderilmişti. Sözün kısası, Kosova Türkleri, 1951 yılında, Makedonya'da yaşayan Türklerin 1944 yılında eğitim ve kültür alanlarında sahip oldukları hakları biraz geç de olsa kazanmış, coşkulu Prizren, Kosova Türklerinin merkezi olmuştu. Öğrenci sayısı, öğretmen kadrosu, toplumsal-siyasi ve kültür işçileriyle bu şehir sadece Kosova Türkleri için değil, Makedonya'da olan bizler için de gözde bir merkezdi. Aslında o yıllarda Priştine, Mitroviça, Vıçitrin, İpek, Gilan da Türkçe eğitim ve kültürün yeniden canlandığı şehirler olmuştu ama Prizren hepsinden çok daha farklıydı. Bunun da nedeni açıktı, çünkü Prizren Osmanlı döneminden de birçok özellikleriyle apayrı, bambaşka, hem siyasi iktisadi hem de eğitim-kültür bakımından Kosova'da önemli bir merkezdi.

20 Mart 1951'de alınan karar, Kosova'daki Türklerin eğitim hakkını resmileştiren önemli bir adım olarak değerlendirilmelidir. KMÖB Halk Kurulu (Meclis) Kararı, Kosova ve Metohiya'daki Türk nüfusunun kendi dillerinde eğitim almasını sağlayarak kültürel kimliklerini koruma ve geliştirme fırsatı sundu.

1951 yılında Türkçe eğitimin başlamasıyla diğer mekanlardan başka Prizren’de “Mladen Ugarević” sekiz yıllık ilkokul binasının (sağda) yanındaki tek katlı iki dersliğin bulunduğu binada (karşıdaki bina) Türkçe eğitim yapılmaya başladı.

Kosova ve Metohiya’da Türkçe eğitim veren okulların açılmasına yönelik 20 Mart. 1951 tarihli karar, dönemin sosyalist Yugoslavya’sının ulusal azınlık politikalarının bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Kararın alınması, sosyalist yönetimin ulusal eşitlik ilkeleri doğrultusunda hareket ettiğini gösterirken, aynı zamanda bölgedeki Türk toplumunun kültürel ve dilsel kimliğini koruma sürecine önemli bir katkı sağlamıştır. Bu karar, sadece eğitim alanında değil, aynı zamanda Yugoslavya’daki ulusal azınlıkların haklarının tanınması ve korunması açısından da dönüm noktalarından biri olmuştur.

Kararın oylanmadan önceki tartışmalarına bakıldığında, dönemin sosyalist yönetimi içinde farklı görüşlerin olduğu görülmektedir. Tartışmalarda öne çıkan başlıca noktalar şunlardır:

Kararı destekleyenler, bunun sosyalist Yugoslavya’nın ulusal azınlıklara eşit haklar tanıma politikası ile uyumlu olduğunu belirtmiştir.

Tartışmalarda, bu kararın yalnızca Türkler için değil, aynı zamanda genel olarak ulusal eşitlik ve kardeşlik ilkeleri açısından önemli olduğu vurgulanmıştır.

Karara karşı doğrudan bir muhalefet olmasa da, bazı delegelerin bölgedeki Türk nüfusunun sayısı hakkında çekinceleri olduğu görülmektedir. Ancak genel görüş, nüfusun büyüklüğünden bağımsız olarak eğitimin hakkının garanti altına alınması gerektiği yönündedir.

Türkçe eğitim veren okulların açılması, Kosova’daki Türk toplumunun kültürel kimliğinin korunmasında kritik bir rol oynamıştır. Bu karar sayesinde Türkçe eğitim gören nesiller, anadillerinde öğrenim

görme ve kendi kültürlerini yaşatma imkânına sahip olmuştur. Ayrıca bu adım, bölgedeki diğer etnik gruplarla Türk toplumu arasındaki ilişkilerin daha dengeli bir şekilde gelişmesine katkıda bulunmuştur.

1951 yılında Kosova'da Türk halkının yaşadığı bütün kent ve köylerde sekiz yıllık okullarda ve liselerde Türkçe ders görülen sınıflar açılmış ve bu sınıfların bir bölümü bugün de Prizren'de, Mamuşa'da, Priştine'de, Gilan'da, Dobırçan'da, Kosova Mitroviçası'nda ve Vıçitırın'da çalışmaktadır. Diğer yerlerde açılan Türk sınıfları öğrenci sayısının azalmasıyla kapatılmıştır (Bay, 1996).

1954 yılı kayıtlarına göre 1319 Arnavut sınıfında 1322, 850 Sırp sınıfında 954 ve 21 Türk sınıfında 59 öğretmen çalışıyordu. İlkokullara kayıtlı öğrenci sayısı dikkate alındığında bir Arnavut öğretmeni için 46 öğrenci, bir Sırp öğretmeni için 38 öğrenci ve bir Türk öğretmeni için 52 öğrenci bulunmaktaydı. Bu durum memnun edici değildi. Türk sınıflarına vasıflı öğretmen kadrosu yetiştirmek amacıyla 1962 yılında Prizren "Dimitriye Tuçoviç" öğretmen okulunda Türk öğrencilere Türkçe dersi okutulmaya başlandı ve bir yıl sonra derslerin çoğunun Türkçe yapıldığı sınıf çalışmaya başladı.

Mevcut kadronun kalitesi istenilen seviyede değildi. Sırpça okunan liselerde 296 ve sekizyıllık ilkokullarda 209 öğretmen ve diğer mesleklerden 43'ü vardı. Toplam 215 öğretmenin çalıştığı Arnavut okulları arasında sadece ilkokullarda ve sekiz yıllık okullarda 189 öğretmen bulunmaktadır. Ortaokullardaki 155 öğretmenden hiçbirinin üniversite diploması yoktu. Ayrıca ilkokullarda 795 Arnavut öğretmeni, 268 Sırp ve 59 vasıfsız Türk öğretmeni bulunmaktadır.³

Ancak ilerleyen yıllarda Yugoslavya'nın siyasi yapısındaki değişimler ve Kosova'daki etnik dinamiklerde yaşanan dalgalanmalar, bu tür kararların uygulanmasında bazı zorlukları beraberinde getirmiştir. 1980'lerden itibaren Kosova'da milliyetçi hareketlerin güçlenmesi, Türk toplumunun eğitim hakları üzerinde baskılar oluşturmuştur. Buna rağmen, 1951 kararı, Kosova'daki Türk toplumunun eğitim alanındaki kazanımlarının temel taşlarından biri olmuştur.

1999'da NATO müdahalesi sonrası Kosova'da eğitim sisteminde reform süreci başladı. Kosova 2008'de bağımsızlığını ilan ettikten sonra Kosova Anayasası ve Eğitim Yasası, Türk topluluğuna ana dilde eğitim hakkı tanımaktadır ve Türkçe eğitim yeniden yapılandırıldı ve desteklendi.

Kosova Cumhuriyetinde eğitim sistemi ilk (ilkokul), orta (lise) ve yükseköğretim seviyelerinde Türkçe eğitim imkânı sunmaktadır. Kosova Eğitim, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı tarafından onaylanan ders ki-

³ 13 X11.1954 tarihli KMÖB Meclisinin Genel Kurulu tutanağı.

tapları kullanılmaktadır. Türkiye’den destek sağlanan materyaller de kullanılmaktadır. Yeterli sayıda Türkçe ders kitabı ve öğretmen sağlanması konusunda zaman zaman sorunlar yaşanmaktadır.

Genel olarak, Kosova’daki Türkçe eğitimi, tarihi miras, kültürel kimlik ve siyasal dinamikler çerçevesinde şekillenmeye devam ediyor. Bu sürecin nasıl ilerleyeceği, hem yerel politikaların hem de uluslararası iş birliklerinin yönlendirmesiyle belirlenecektir.

KAYNAKÇA

Kosova Özerk Bölgesi Komünist Partisi arşivi (1954). 13 X11. tarihli KMÖB Meclisinin Genel Kurulu tutanağı.

Jedinstvo gazetesi (1951). Sayı 10, 21 Mart, Priştine.

“Bay” (1996). Sayı 19, Mayıs – Haziran, Prizren.

KAYA F. (2009). Gün Bugün, Yeni Balkan yayınları, Üsküp, 113 ve 114.

**DERLEME
COMPILATION**

PRİZREN'DE SÖYLENEN YASTIK ALTI NASREDDİN HOCA FIKRALARI VE HİKÂYESLER

Ayser LESKOVCI*

ÖZET

Bu çalışmada, Prizren’de anlatılan sözlü anlatılar arasında çok çeşit masallar, hikayeler, güldürü masalları, dini masallar derlenerek bir araya getirilmiştir. Küçük yaştan itibaren çocuk masallarına ve hikâyelerine karşı bir ilgim vardı. Kendi hikayelerimi yazmaya başlamadan önce, ninemin ve annemin bana anlattığı masallarla yolumu çizmeye karar verdim. 2020 yılının mart ayında, pandemi dönemi sokağa çıkma yasağını fırsat bilerek ilk olarak ninemin bana ve kardeşlerime anlattığı masalları derlemeye başladım. Masalların unutulmaması için bu çalışmayı başlatırken annemden, ablamdan, abimden ve kardeşimden de hatırladıkları masalları derleyip ekledim. Bu halkayı giderek genişlettim ve araştırmalarımı kapsamlı bir şekilde sürdürmeye başladım. Eş, dost, akraba, komşu ve tanıdıklara ulaşarak büyük çaplı bir araştırma yürüttüm. Sonuç olarak, Mart 2020’den Mart 2025’e kadar süren bu beş yıllık çalışma sonucunda toplam 160 anlatıya ulaşabilmiş bulunmaktayım. Geçmiş dönemlerle kıyaslandığında bu sayının az olduğu söylenebilir; ancak günümüzde bu kadar çeşitli anlatıya ulaşmak oldukça zor. Ne yazık ki, Prizren Türk halkı birçok masalı artık anlatmadığı için bu kültürel miras unutulma tehlikesiyle karşı karşıyadır ve bu durum inkâr edilemez bir gerçektir.

Beş yıl boyunca derlediğim anlatıları, BAL-TAM Türklük Dergisi’nde (S.36,37, 38, 40, 41, 42) yayımladım. İlk olarak yirmi beş masal, standart Türkçe ile yazılıp, BAL-TAM Türklük Dergisi’nin 36. ve 37. sayılarında yayımlandı. Masal ve hikayeleri yalnızca derlemekle kalmayıp, aynı zamanda bu derlemeler üzerinde kapsamlı incelemeler yaparak, 2024 yılında "Prizren’de Derlenen Eski Türk Masalları Üzerine Bir İnceleme" başlıklı yüksek lisans tezimi tamamladım. Araştırmalarım hâlâ devam etmekteyim.

Bu çalışma, Prizren halk edebiyatı ve sözlü kültürünün korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından önemli bir adımdır. Derlenen masallar, hikayeler ve güldürü masalları, hem Prizren’in kültürel kimliğini yansıtan değerli birer kaynak hem de Türk halk edebiyatına katkı sağlayan özgün eserlerdir. Bu çalışma, sözlü kültürün yok olmasını

* Mr. İlkokul Öğretmeni, Prizren, ayser.leskovci@hotmail.com

engellemeye yönelik bir çaba olarak, halk bilimi araştırmalarına ışık tutacak, dilin doğru kullanımını teşvik edecek ve bölgedeki kültürel mirası yaşatmaya devam edecektir. Masalların ve hikayelerin derlenmesi, sadece bir kültürün korunması değil, aynı zamanda kültürel bağların güçlendirilmesi ve Türk halk edebiyatının zenginleşmesi açısından da önemli bir katkıdır. Böylece, bu değerli anlatılar geçmişten geleceğe köprü kurarak, kültürel mirasımızı güvence altına alacaktır.

NASREDDIN HODJA JOKES AND STORIES UNDER THE PILLOW TOLD IN PRIZREN

ABSTRACT

In this study, among the oral narratives told in Prizren, a wide variety of fairy tales, stories, funny tales, religious tales have been compiled and brought together. From an early age I had an interest in children's tales and stories. Before I started writing my own stories, I decided to draw my path with the fairy tales my grandmother and my mother told me. In March 2020, taking advantage of the pandemic-era curfew, I first started compiling the fairy tales my grandmother told me and my siblings. While starting this work so that the fairy tales would not be forgotten, I also compiled and added the fairy tales that my mother, sister and brother remembered. I gradually expanded this circle and started to continue my research in a comprehensive manner. I conducted a large-scale research by reaching out to spouses, friends, relatives, neighbours and acquaintances. As a result of this five-year study, which lasted from March 2020 to March 2025, I was able to reach a total of 146 narratives. Compared to past periods, this number can be said to be small; however, it is very difficult to reach such a variety of narratives today. Unfortunately, since the Turkish people of Prizren no longer tell many tales, this cultural heritage is in danger of being forgotten, and this is an undeniable fact.

I published the narratives I compiled for five years in the BAL-TAM Journal of Turkishness (S.36, 37, 38, 40, 41, 42). First, twenty-five tales were written in standard Turkish and published in the 36th and 37th issues of the BAL-TAM Journal of Turkishness. I not only compiled fairy tales and stories, but also made comprehensive studies on these compilations and completed my master's thesis titled 'An Investigation on Old Turkish Tales Compiled in Prizren' in 2024. The results I obtained in this study were also evaluated in my thesis study and I am still continuing my research.

This study is an important step in terms of the preservation and transmission of Prizren folk literature and oral culture to future generations. The compiled fairy tales, stories and funny tales are both valuable sources reflecting the cultural identity of Prizren and original works that contribute to Turkish folk literature. This study, as an effort to prevent the extinction of oral culture, will shed light on folklore research, encourage the correct use of language and continue to keep the cultural heritage of the region alive. The collection of tales and stories is an important contribution not only to the preservation of a culture, but also to the strengthening of cultural ties and the enrichment of Turkish folk literature. In this way, these valuable narratives will build a bridge from the past to the future, securing our cultural heritage.

Nasraddin Hoca İpine Un Sermiş¹

Bi cün Nasraddin Hoca nın koyşosi yıkamış çok çamaşır. Almış serma çamaşırlanı, sermiş neka ne sermiş telleri dolmuş. Demiş ayt cideym Nasraddin Hoca'dan araym biraz ip, onda vardır. Yaklaşmış Nasraddin'in kapısına. Tak tak tak vurmuş kapısını. Nasraddin Hoca çıkmış kapiya açın cürmiş koyşosi. O koyşosi cenegise hep celimiş Nasraddin Hoca'dan yabi şi arama. Nasraddin Hoca açın cürmiş çi cene celmiş o koyşosi bilmiş çi yabi şi arayacak, demiş:

- Buyrun koyşom.

Koyşosi demiş Nasraddin Hoca'ya:

- Hocam var mi biraz ipın se kaldım araym çamaşırlanı serma.

Nasraddin Hoca da demiş:

- Var ema ipime un sermişim.

Koyşosi şaşırmış em kızmış: Nasraddin'a demiş:

- Hoca nasıl olur ipe un serılır mi?

Hoca da kızmış, koyşosona demiş:

- Açın istemesın verma, ipe da un serersın.

¹ Leskovci (Leskovçalı) Çazime. (1948 -). Prizren.

Mavi Boncok²

Ne var imiş, ne yog imiş. Var imiş Nasraddin Hoca'nın bi karısı.bi zaman sora cenek kovkmiş evlenmiş. Almış dabi kariiii. İçi karısilen ayni evde yaşaymış. Karılar başlamişlar birbirine kısıkanmaaaaa. Soray ilk karısı Nasraddina?

- Efendiiii efendiiii çimi da çok seveysın beni mi, se ortagımı mi?

Nasraddin akılli, dey:

- Tabi çi seni seveym. Sen benim ilk cüz agrımsın. Evımın anımısın.

Karısı çok şenli. Bi cün beş cün bi cün beş cün tutay Nasraddin Hoca'yi içinci karısı em dey Nasraddin'a:

- Efendiii efendiii ç,mi da çok seveysın? Beni mi se ortagımı mi?

Nasraddin da dey:

- Tabi çi seniii hanımmm. İlk karımı sevsaydım üstüne seni almazdım.

İçinci karısı da pek seviniiii. Nasraddin da bi cün cidey pazara satna ali içi mavi boncok. Açın kali yalnız ilk karısilen dey:

- Bak hanım ben seni seveym obi karımı sevmeym. Al tebu mavi boncogi. Bu boncoktor işaret çi seni da çok seveym. Ema sıs obi kariya sakın düverma. Bu aramızda bi işaret kalsın.

Karısı da pek şenilmiiişşş. Sısımış çimseye düvermemiş. Nasraddin açın kalmış yalnız içinci karısilen ona da bi mavi boncok vermiş, demiş ona da ayni:

- Bak hanım al bu mavi boncogi budur işaret çi seni da çok seveym. Ema sıs obi kariya sakın düverma. Bu aramızda bi işaret kalsın.

İçinci karısı da pek şenilmiş. Er içi kari almiş boncoklari saklamış. Cel zaman cit zaman karılar başlamiş kapuşma

O dey:

² Leskovci (Leskovçalı) Çazime. (1948 -). Prizren.

- Hoca beni da çok sevey!

Bubirisi dey:

- Beni senden da çok sevey.

İçi kari kapuşurçen celi Nasraddin Hocaaaaa. Karılar da alılar Nasraddin'i ortalana, deylar:

- Çimi da çok seveysın efendiiiii?

Nasradin Hoca da yapay korse çi düşüni, em dey:

- Ehhhh mavi boncok çimdeyse benim cünlüm onda-dır.

Maçka Yemiş Cigeri³

Nasraddin Hoca çok seveymiş ciger yema. Citmiş kasaptan almış bi içi kilo ciger, cetirmiş eve. Karısına demiş:

- Hanım benim biraz işim var çıkaym. Sen da al bu ciğeri, kuşluga pişır. Celdim mi yeriz.

Karısı da demiş:

- Tamam efendi.

Nasraddin'ın karısı pek şenilmişşşş. Nasraddin citmiş, karısı da almış cigerleri pişirmiş peknam, em yemişşş.

Açın celmiş Nasraddin Hoca eve karısına demiş:

- Hanımmm pişirdin mi cigerleri? Pişirmişisen kur sofrayı yeyam.

Karısı da demiş:

- Ah Hoca ahhh! Cigerleri pişirdim ema sorma, maçka yemiş cigerleri.

Nasraddin kızmış, karısına demiş:

- Cit tut maçkayı bana cetır.

Karısı da citmiş tutmuş maçkayı cetirmiş Nasraddin Hoca'ya. Nasraddin Hoca almış maçkayı atmış teraziya, ülçmiş. Maçka za-yif, terazi içi kiloyi cüstermiş. Nasraddin Hoca da karısına sormuş:

³ Leskovci (Leskovçaltı) Çazime. (1948 -). Prizren.

- Mačka içi kilo ise yedığı içi kilo ciger nerde?.Bu ciger ise mačka nerde hanımmm?

Nasraddin'ın Yalanı⁴

Bi cün çok isiymiş. Nasradin Hoca da o iside çıkmış kasabaya. İsinmiş çok, citmiş cülcede bi evın duvarına dayanmış. Ayaktaşlari ceçeymiş oradan. Ceçerçen cürmişlar Nasraddin Hoca'yi, demişlar:

- Ayt cideys biraz dokoniz Nasradına. Arayam düşünmeden bi yalan sülesın. Bakam ne deyecek?

Yaklaşmışlar Nasraddin'ın yanına, demişlar:

- Hoca efendiii sen çok akıllısın. Bize düşünmeden bi yalan sülermisın?

Nasraddin Hoca da demiş:

- Sülerdım ema şimdi işım var. Tutaym bu duvari düşmesın. İstersenız siz tutun, benim bi işım var acele. Cideym eglenmem dogri celim.

Ayaktaşlari başlamış cülma. Nasradına demişlar:

- Tamam, biz duvari tutarız. Sen cit ema celdın mi yalanını al cel.

Em cülmişlar Nasraddin'len. Dayanmışlar duvara sıkı başlanmışlar Nasraddini beklema. Beklemişlar bi saat, içi saat Nasraddin yok. Yerlenden da tepişemeylar düşmesın duvar. Vakıt ceçemiş, kurt karanlığı başlamış olma. Tega Nasraddin ceçey oradan, ayaktaşlari bagırı:

- Hocaaaa efendiiiiii, hocaaaaa efendddiiiiii bize yalan süledın. Dedın celırım acele işım var em celmedın. Biz duvari ala tutays düşmesın.

Nasraddin Hoca cülmiş:

- Ben yalan sülemişidım. Siz dedınız düşünmeden yalan süle. Ben da düşünmeden yalan süledım. Dedım

⁴ Leskovci (Leskovçalı) Çazime. (1948 -). Prizren.

çi duvar düşecek. Siz da inandınız. Duvari tuttunuz.
Koskoca duvar yıkılsa siz mi tutacaksınız?

Ayaktaşları anlamış çi aramışlar Nasradinlen oynaşma, Nasraddin onlarlen oynaşmış.

Bu Çüyden Ceçerim⁵

Nasradin Hoca bi cün eşegilen çıkmış yola citma bi kasabaya. Yürümüş yürümüş yaklaşmış bi çüye. Çüye cirmeden buluşmuş o çüyün insanlarılen. Tarlada işleyen çüliler demişler Hoca:

- Nereye Hoca efendi?

Hoca demiş:

- Cideym filan kasabaya ema lazım ceçeyim çüylerlen da kısa.

Çüliler demiş:

- Ceç bu çüyden da kısadır, filal yetişirsin.

Hoca demiş:

- Yok bu çüyde çok islalık yapmışım korkarım ceçma.

Hoca yolona devam etmiş ema islalık yaptığı çüye cirmemiş. Citmiş, citmiş cene yaklaşmış bi başka çüye. Çüye cirmeden buluşmuş çülilerlen. Çüliler demiş hocaya:

- Hoca efendi nereye?

Hoca demiş:

- Kasabaya cideym çestirme yollarlen.

Çüyün insanları demiş:

- Hoca efendiii bu çüyün insanları biraz kabadayıdır. Vazceç ceçma bu çüyden.

Nasraddin Hoca cülmiş:

- Ben bu çüyde çok fenalık yapmışım korkarlar ben-den. Onon için buradan rat ceçerim, demiş.

⁵ Leskovci (Leskovçalı) Çazime. (1948 -). Prizren.

Kavagın Üstünde Yol⁶

Bi cün Nasraddin Hoca ceğerçen yoldan, çocuklar cürmiş Nasradin Hoca'yi. Demişlar ade biraz dokonam Nasradin Hoca'ya. Çalam papuçlani, koyam yanlayak citsin. Nasradin ceğerçen toplanmış çocuklar etrafına em demişlar Nasraddin Hoca'ya

- Hoca efendi sen kavagın dorogona binebilermisin?

Nasraddin demiş:

- Binerim.

Çocuklar demiş:

- Asa bin bakam binebileymisin.

Nasraddin Hoca da soymış ayaklandan papuçlani em kuymış kuşagina. Başlamış yanlayak agaca binma. Çocuklar açın cürmişlar çi Nasraddin Hoca almiş papuçlani belindeçi kuşagina kuymış, demişlar:

- Hoca efendi papuçlani niçin alısın ko bunda.

Nasradin Hoca demiş:

- Eeeee da isla alim papuçlami da benımlen. Belçi kavagın dorogonda bi yol çıkar. Papuçlami ciyerim yoluma devam ederim.

Karilar Şeytani Şişeye Kuymış⁷

Var imiş bi hoca. O hocaymış dünyada en bük hoca. Senelerlen oğraşmış şeytani şişeye kuyma. Em bi cün şeytani şişeye kuymış. Citmiş bi odada o şişeyi komiş. Kapiyi da kapamış anatarlen em anatarı saklamış. Karısı cene çok payç imiş, vesveseli payç. Payçlay evi dey kocasına cirim to sobayı da payçlama. Kocasi komay cirsın. Kari merak edey ne var sobada. Ne saklay kocasi. Bi cün da kocasını bakay nerde koy anatarı, em cürı. Hoca evden çıkay karısı cidey ali anatarı cırı sobaya. Açın cırı sobada iç bi şi yok. Yanlız hocanın masasında bi boş şişe var imiş. Kari

⁶ Leskovci (Leskovçalı) Çazime. (1948 -). Prizren

⁷ Leskovci (Leskovçalı) Çazime. (1948 -). Prizren.

da ali şişeyi bakay. Çeviri deviri em kapagini açay. Açın açay kapagini oooooo beliri şeytan yanında, kari korkay, dey:

- Çimsin sen? Ne araysın bunda? Nasıl cirdin hocanın iznisiz sobasına?

Şeytan dey:

- Beniyım şeytan sen beni kurtardın. Ben şişeden çıktım.

Hocanın karısı korkay ema ne desın. Senelerlen hoca oğraşmış şeytani şişeye kuyma bu çıkarmış. Ne deyecek hocaya? Demiş şeytana:

- Aman ne şeytani. Koskoca insan şişeye cirir mi? Katiyen inanmam çi çıktın şişeden.

Şeytan dey:

- Şişeden çıktım.

Çıktım, çıkmadın. Çıktım, çıkmadın verişirçen şeytanlen kari, kari dey :

- Madam şişeden çıkmısın deysın ayt bakaym cir. Cırırsen inanırım çi şişeden çıkmısın.

Şeytan da ciri şişeye. Kari dogri kapay şişenin kapagini. Şeytan şişede kali. Açın celi kocasi karısı dey:

- Ne saklaysın çi şeytani şişeye kuymısın?

Hoca dey:

- Nerden bileysın. İşalla açmamısın şişey!

Karısı dey hocaya:

- Açtım, ema merak etma cene kuydum şeytani şişeye.

Hoca şaşırı dey:

- Ben seneylen oğraştım şeytani şişeye kuyma sen nasıl kuydun?

Karısı da demiş:

- Cürdüm boş şişeyi. Açtım bakma ne var içinde. Açın açtım şeytan çıktı şişeden. Ben da dedım şeytana çimsin sen dedi beniyım şeytan. Ben dedım katiyen inanmam. Madam çıktın şişeden cir cene ancak üle

inanırım. Şeytan da şişeye cirdi ben şişeyi dogri kapadım kapagilen.

Hoca şaşırılmış! Karısına demiş:

- Aman be kari ben seneylen ograştım kuyamadım şişeye. Sen bi dakikada kuymısın.

Onon için derlar karılar şeytani şişeye kuymiş.

Zabitlen Çümürçi⁸

Varımiş bi çümürçi. Cideymiş bi yerde çümür taşıma em yoli uzagımiş. Cünlerlen yol yapmış, yorolmuş. Citmiş bi handa yatma. Demiş hani tutan adama:

- Bana lazım bi oda yatım.

Hanın saibi demiş:

- Odamız yok ema seni bi zabıdın odasında koyabile-
rım uyyasın. Se başka yerımız yok.

Çümürçi da ne yapsın mecbur istirahat etsın, kaylolmuş zabitlen aynı odada yatma. Yanlız demiş hanın saibına:

- Beni lazım erçen oyandırassınız se lazım yola çıkaym erçenden.

Hanın saibi da demiş:

- Tamam, saba erçenden kaldırırım.

Çümürçi da citmiş zabitlen aynı odaya cirmiş. Soyonmuş eşyalarını asmış bi sandaliyenin üstüne em uyumuş. Da ceç celmiş zabit. Cürmiş birisi uyi oyandırmamış. Soyonmuş, eşyalani asmış çümürçinin eşyalarının üstüne. Karanlık cürmemiş. Açın olmuş saba hanın saibi citmiş çümürçiye oyandırma. Vurmuş kapıyı, vurmuş tak tak tak. Çümürçi oyanmış açın bakmış saata cürmiş çi ceç kalmış. Çabuk almış eşyalani ciyınmış em odadan fırlamış. Ciyeceğine cendi eşyalani cimiş zabıdın eşyalani. Çıkmiş dışarı başlamış yürüme açın bakmış üstüne demiş:

⁸ Leskovci (Leskovçalı) Kadri. (1969 -). Prizren.

- Eeee aptal hancı ben dedım oyandırısın beni o oyandırımış zabidi.

Kızım İsteymisin Evlenma⁹

Varımış bi adamın tek kızı. Başka ocogi yogımış. Kızı büyümiş evlenma ağına celmiş. Bi cün astalanmiş. Babası da ep başında ema kızı kovkmay yataktan. Babası kızına soray:

- Babam isteymisin yabi ři yema?

Kız dey:

- Yok baba, istemeym.
- İsteymisin cetirim topli yeyesin?
- Yok baba istemey atrım.
- Asa alim boza içesin?
- Yok baba istemey atrım.
- Asa alim üfte pitayka yeyesin?,
- Yok baba istemey atrım.
- Asa isteymisin evlenma?
- Hahahah baba cetirdin cüleceğimi, demiş. İstemeym deymemiş.

Sian Yol Yapmıř¹⁰

Bi cün Nasraddin Hoca yorolmış citmiş bi ağacın altında uyumuş. Tarlada doli sian. Bi sian Nasraddin Hoca'nın biyiklerinden cemiş. Tarladaı ülü cürmiş. Aın oyanmış Nasraddin Hoca ülü demiş:

- Hoca efendi biyiklerinden bi sian ceti.

Nasradin Hoca da demiş:

- Acımaym i cemiş. Acım i yol yapmış.

⁹ Leskovci (Leskovalı) Kadri. (1969 -). Prizren.

¹⁰ Leskovci (Leskovalı) Kadri. (1969 -). Prizren.

Dogoran Bakraç¹¹

Nasradin Hoca'ya bi cün lazım olmuş bi bakraç. Bakmış evde yok, citmiş arama koyşosondan. Koyşosi da vermiş. Nasraddin kullanmış bakraci neka ne kullanmış açın cütürmüş koyşosona atmış içine bi küçük bakraç. Em citmiş koyşosonon kapısını vurmuş. Koyşosi kapiya çıkmış. Nasraddin Hoca uzatmış bakraci. Koyşosi açın almiş ne baksın içinde dabi küçük bakraç, demiş Nasraddina:

- Hoca efendi benim bakracımın içinde da bi küçük bakraç var.

Nasraddin demiş:

- Aaaaa cece senin bakracın dogordi.

Adam pek şenilmiş. Almiş bakraçlari kuymış içeri. Cel zaman cit zaman Nasraddin Hoca cene cidey koyşosondan alma bi bakraç. Koyşosi çabuk çıkari veri bakraci. Nasraddin Hoca da ali em evine cidey. Bi cün beş cün, bi cün beş cün cünler cecey Nasraddin bakraci çevirmey. Koyşosi da demiş cideym araym se cetrecegi yok. Yaklaşmış Nasraddin Hoca'nın kapısına. Vurmuş kapiyi tega Nasradin Hoca çıkmış kapiya. Koyşosi da cülerçen dey:

- Hoca efendi benim to bakracımı celdim alma.

Nasraddin Hoca dey:

- Aaaaa be koyşom bakracın çoktan üldi.

Koyşosi kızay, dey:

- Hoca efendi bakraç ülür mi?

Hoca kızay em dey:

- Dogordogona inandın, yüzün cüldi. Üldüğüne niçin inanmaysın?

¹¹ Bütüç – Leskovci Sevin. (1968 -). Prizren

Posteçinin Altında¹²

Nasradin Hoca'nın var imiş bi koyşosi. İçide bir cideymiş Nasraddin'dan borç pare arama. Nasraddin Hoca'nın sobasında, yerde var imiş bi posteçisi. Pareleni koymış o posteçinin altında. Koyşosi açın celimiş arama borç pare Nasraddin Hoca deymiş:

- Al posteçinin altında.

Açın cetirimiş borconi, Nasraddin Hoca deymiş:

- Ko posteçinin altında.

Bi cün da o koyşosi cenek celmiş borç pare aramış. Nasraddin Hoca cenek demiş:

- Al posteçi altında.

Cel zaman cit zaman Nasraddin'ın koyşosi borconi cetirmemiş. Nasraddin da gayri onda pare komamış. Açın bi cün celmiş cene koyşosi arama hocadan pare. Nasraddin demiş:

- Cit posteçinin altında al.

Koyşosi citmiş, kaldırmış posteçiyi, pare yok. Nasraddin'a demiş:

- Hoca efendi, Hoca efendiiii posteçinin altında pare yok.

Nasraddin Hoca da demiş:

- Kosaydın olordi

Derisi mi yenılır? Cerisi mi?¹³

Nasradin Hocayı sultan atmış zindana. Zindanda var imiş dabi adam. Nasraddinlen otorimiş. Bi cün sultan demiş bakaym Nasraddin Hoca neka akıllı çağırın celsın karşıma. Soracağım sorının cevabını bilirse almam çellesini. Bilmezse hemen alın çellesini. Cidey veziri cetiri Nasraddin Hoca'yi sultanın karşısına. Sultan soray Nasraddin Hocaya:

- Tavugun nesi yenılır? Derisi mi? cerisi mi?

¹² Bütüç – Leskovci Sevin. (1968 -). Prizren

¹³ Bütüç (Leskovci) Sevin. (1968 -). Prizren.

Nasraddin Hoca da demiş:

- Tavugun hem derisi yenilir, hem cerisi.

Sultan demiş cendi cendisine bu akıllıymış. Cütürün ceri zindana atın. Hayatını bağışlaym. Nasraddin'i cütürmişler ceri zindana atmışlar. Zindanda ne kalımış Nasraddin'len o adam sormış Nasraddina:

- Ne aradılar?

Nasraddin Hoca demiş:

- Sultan sordi tavugun derisi mi yenilir? Cerisi mi? ben da dedim hem derisi hem cerisi. Benim hayatımı bağışladı. Çellemi almadi, kodi yaşayaym.

Adam da korkidan her cün bu lafı aklında tekrarlamış. Bi zaman sora celmiş vezir. Nasraddin Hoca'nın yanındaçı adami almış. Sultanın karşısına çıkarmış. Sultan adama sormış:

- İnegın derisi mi yenilir? Cerisi mi?

Adam düşünmeden demiş:

- Hem derisi, hem cerisi.

Sultan adama idam cezası vermiş. Vezir adami zindana cütürmüş, atmış. Adam Nasraddin'a kızmış, demiş:

- Sen bana yanglış ügretin. Sultan benim çellemi alacak.

Nasraddin demiş:

- Sultan sana ne sordi?

Adam demiş:

- İnegın derisi mi, cerisi mi yenilir?

Nasraddin Hoca demiş adama:

- Asa sen ne dedin?

Adam kızgın kızgın demiş:

- Sen ne dedisen ben da oni dedim. Sen akıllı adamsın. Dedim em derisi em cerisi yenilir. Sultan kızdi dedi allın bunun çellesini!

Nasraddin da adama demiş:

- Yahuuu tavugun derisi da yenilir ceri kalani da yenilir se ceriye eti kalır. Ema sen nerde cürdün inegin derisi yenilsin. İnegın derisi yenilmez, cerisi yenilir.

Sultan Bile Ayaga Kovkmiş¹⁴

Ne var imiş, ne yog imiş. Var imiş bi padişa. Padişa bi cün vezirilen her yere haber yolamış, demiş:

- Çim beni tahtımdan ayaga kaldırır oni vezirim yaparım. Ema karşıma çıkarse ayaga kaldıramazse çellesini alırım.

Citmişlar insanlar padişanın karşısına çıkmışlar. Cüldürmişlar beklemişlar padişa yorolson ayaga kovkson ema padişa yerinden tepişmemiş. Celenlerin da çellelerini almış. Bi cün bu aber citmiş bi yaşli adamın kulagina. Adam fakir imiş, bi çocogi var imiş. Da çok aç yatımışlar se ne yatımışlar tok. Adam da demiş çocogona:

- Ade babam cidam sultanın karşısına. Tahtından kaldıram. Sen veziri olorson. Bare ayatının ceri kalanını isla yaşarsın. Aç uyumasın, beni da bakarsın.

Çocuk şaşırmiş, babasına demiş:

- Baba padişayı kaldıramasek yerinden içimizin çellesini alır!

Yaşli adam çocogona demiş:

- Sen korkma, beni padişanın karşısına çıkar.

Çocuk ta ne yapsın, babasının süzünden dışarı çıkamay. Kallar vermiş padişanın uzuruna çıkma. Açın celmiş o cün. yaşli adam almış yanına koyşosonon bi küçük çocogoni em çıkmışlar yola. Citmişlar saraya, çıkmışlar padişanın uzuruna. Küçük çocuk açın cürmiş padişanın tahtını taşli parlay, aramış çitma onda oturma. Yaşli adam elinden küvermey çocogi. Başlamış çocuk ağlama. Bütün saray çocogon piskasilen çınlay. Padişa dayanamamış çocogon piskasına, adama sormiş:

¹⁴ Bütüç – Leskovci Sevin (1968 -). Prizren

- Ne aray bu sabi?

Yaşlı adam dey:

- Cürdi sizin otordogonoz tahti. İlaçi onda otorma istey, çocuk akli.

Padişa dayanamay cocogon aqlamagına, kovkay tahtından koy çocuk otorson çi sissın. Çocuk açın otori tahta sısay. Başlay tahtaçi taşlara dokonma bakma. Padişa da demiş:

- Çimse yerimden kaldıramadi beni ema bi küçük çocuk kaldırdı.

Onon için derlar padişa bile küçük cocoga ayaga kovkmiş. Masal ceri, biz ileri. Düşmana yağlık, bize sağlık.

HALKBİLİMİ
ETHNOLOGY

KOSOVA VE BALKANLAR'DA OZANLIK (AŞIKLIK) GELENEĞİ VE KOSOVALI BİR OZAN PORTRESİ: AŞIK FERKİ VE ALUŞ NUŞ

Taner GÜÇLÜTÜRK*

ÖZET

Bu bildiri, Kosova ve Balkan coğrafyasında Türk halk ve âşık edebiyatı geleneğinin tarihsel kökenlerini, kültürel kimlikle olan bağını ve sözlü mirasın korunmasındaki rolünü incelemektedir. Osmanlı-Türk medeniyetinin bölgeye intikaliyle başlayan ve Orta Asya-Anadolu kökenli bu gelenek, Balkanlar'da kendine özgü bir kimlik kazanmıştır. Araştırma, edebiyat tarihi ve halkbilimi metodolojisi çerçevesinde saha çalışmaları, cönk/mecmua derlemeleri ve arşiv incelemeleriyle desteklenmiştir. Kosova Türk halk edebiyatı, destanlar, koşmalar, muammalar ve semailer gibi türlerle zenginleşmiş; ancak Osmanlı sonrası siyasi değişimler ve bilinçsiz tahribatlar nedeniyle bu eserlerin önemli bir kısmı kaybolmuştur.

Çalışmada öne çıkan husus, sözlü kültürün Türk kimliğinin ve kültürel belleğin yaşatılmasındaki kritik rolüdür. Âşıklar, toplumsal hafızanın taşıyıcıları olarak hem Anadolu'dan getirdikleri eserleri icra etmiş hem de yerel temalarla özgün üretimler yapmıştır. Bu bağlamda, Prizrenli Aşık Ferki (1807-1908), Kosova'daki âşıklık geleneğinin son geleneksel temsilcilerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Ferki'nin 21 destanı, taşlamaları ve semailerini incelendiğinde, toplumsal eleştiri, dinî öğüt ve gündelik yaşamın estetik yansımaları dikkat çekmektedir. Eserlerinde Prizren ağzının izleri görülen Ferki, geleneksel formları kullanırken yerel kültürle evrensel Türk edebiyatını harmanlamıştır.

Kosova'daki Türk âşıklık geleneği, sözlü kültür vasıtasıyla kimliğin ve kolektif belleğin sürdürülmesinde köprü işlevi görmüştür. Ancak, göç ve değişen idare ile birlikte gelen yeni düzen ardından bu gelenek klasik gelenek biçimi bakımından son bulmuştur. Bu geleneğin modern – çağdaş formlardaki son temsilcisi Aluş Nuş olup, sazı yerine tamburu ile birlikte kültürel ve sanatsal ortamlarda seslendirdiği hicivli ve taşlamalı şiirleriyle bu geleneğin yaşayan son temsilcilerinden biridir denebilir. Balkanlar'da dijitalleşme gibi modern dinamikler bu geleneğin ömrünü tüketmiştir. Aşık Ferki, Aluş Nuş örneği üzerinden, bu mirastan geriye kalan eserler akademik çalışmalarla kayıt altına alınması,

* Dr. Türkolog, Araştırmacı-Yazar, Şair, Kosova Türk Yazarlar Derneği Eşbaşkanı, Prizren Yunus Emre Enstitüsü Öğretim Görevlisi, BAL-TAM Danışma Kurulu Üyesi taner.gucluturk@yee.org.tr, tanergucluturk@gmail.com

derlenmesi, yayınlanması ve nesiller arası aktarımın desteklenmesi önerilmektedir. Bu çaba, yalnızca Kosova Türklerinin değil, Balkanlar'ın kültürel çoğulculuğunun korunması açısından da hayati önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ozanlık/Aşıklık Geleneği, Kosova, Balkanlar, Sözlü Kültür, Kimlik, Kültürel Bellek, Aşık Ferki, Aluş Nuş

THE TRADITION OF MINSTRELSY (AŞIKLIK) IN KOSOVO AND THE BALKANS AND A PORTRAIT OF A KOSOVAR MINSTREL: AŞIK FERKI AND ALUŞ NUŞ

ABSTRACT

This paper examines the historical roots of the Turkish folk and minstrel (aşık) literature tradition in Kosovo and the Balkan region, its connection to cultural identity, and its role in preserving oral heritage. Originating from Central Asia and Anatolia and introduced to the region with the spread of Ottoman-Turkish civilization, this tradition has acquired a distinctive character in the Balkans. The study is supported by fieldwork, compilations from cönk (folk poetry notebooks) and anthologies, as well as archival research within the framework of literary history and folklore methodologies.

Kosovar Turkish folk literature has been enriched by genres such as dastans (epic tales), koşmas (lyrical poems), muammas (riddles), and semâis (rhythmic poems). However, a significant portion of these works has been lost due to political changes following the Ottoman era and unintentional cultural erosion.

A key focus of the study is the critical role of oral culture in sustaining Turkish identity and cultural memory. Minstrels have served as carriers of collective memory, performing both inherited works from Anatolia and original compositions inspired by local themes. In this context, Aşık Ferki of Prizren (1807–1908) stands out as one of the last traditional representatives of the minstrel tradition in Kosovo. An analysis of Ferki's 21 dastans, taşlamas (satirical poems), and semâis reveals elements of social critique, religious advice, and aesthetic reflections of everyday life. His works, marked by the Prizren dialect, blend traditional forms with universal Turkish literature and local culture.

The minstrel tradition in Kosovo functioned as a cultural bridge, preserving identity and collective memory through oral expression. However, the tradition, in its classical form, came to an end with migration and the new administrative structures that followed. The last representative of this tradition in its modern-contemporary form is Aluş Nuş,

who, using the tambur instead of the traditional saz, can be considered one of the last living bearers of this tradition through his satirical and critical poems performed in cultural and artistic settings. He is considered one of the last living heirs of this legacy. Modern dynamics such as digitalization in the Balkans have further contributed to the decline of this tradition.

Using the examples of Aşık Ferki and Aluş Nuş, this paper proposes that the remaining works from this heritage be documented, compiled, published, and supported for intergenerational transmission through academic research. This endeavor is of vital importance not only for the Turkish community of Kosovo but also for the preservation of the cultural pluralism of the Balkans.

Keywords: Minstrelsy Tradition, Kosovo, Balkans, Oral Culture, Identity, Cultural Memory, Aşık Ferki, Aluş Nuş

Giriş

Balkanlarda görülen Türk izlerinin Osmanlı dönemi öncesine kadar uzandığı tespit edilmiştir. Günümüze kadar kesintisiz olarak gelen halk edebiyatı geleneğini bilhassa Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlara intikaliyle, Kosova söz konusu olunca 1389 yılı birinci Kosova muharebesiyle başlatabiliriz. Halk edebiyatı ve Divan edebiyatı olmak üzere iki kolda gelişen ve Balkan savaşlarına kadar süregelen sözlü ile yazılı Türk halk edebiyatı geleneği, kesintiye uğramadan İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da devam etmiştir. Türk Halk Edebiyatı, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra canlanacak olan Çağdaş Türk Edebiyatına güçlü ve zengin bir alt yapı sağlamıştır. Eski ile yeni edebiyat arasında hem köprü vazifesi gören hem de edebiyat geleneğinin canlı kalması açısından da önemli bir misyonu sürdüren Kosova Türk halk edebiyatı, aynı zamanda atadan yeni nesillere aktarılan Türk toplumunun milli kimliğinin canlı kalmasına kılavuzluk etmiştir.

Osmanlı ile birlikte Türk ulusunun kendi kültürlerini de Balkanlara taşıdıklarını, dolayısıyla bu topraklarda sözlü ve yazılı Türk edebiyatının temellerini de atarak çok üst düzeye ulaşan yazılı ve sözlü bir edebiyat oluşturulduğunu ifade eden Prof. Dr. Nimetullah Hafız, bu eserlerin birçoğunun ne yazık ki tahrip olarak kaybolduğunu, çok azının kimi özel ve dünya kütüphanelerinde korunduğunu belirtmektedir. Hafız, elimizdeki halk edebiyatı metinlerinin çok kısıtlı olduğu için bu topraklardaki Türk Halk edebiyatı zenginliği üzerine son hükmü getirmenin erken olduğunu savunmaktadır. Kosova Türk Halk Edebiyatıyla ilgili toplanan malzemelerin bu edebiyatın sadece yüzde otuzunu teşkil ettiğini belirten Hafız, sadece bu malzeme göz önünde bulundurulduğunda Kosova Türk Halk edebiyatının zengin bir edebiyat olduğu tezini

öne sürmektedir. Avrupa’da ve Yugoslavya’da folklor derlemeleri üzerine çalışmalar yapıldığını, bu çalışmaların diğer ulus ve halkların halk folkloru ve edebiyatları üzerine gerçekleştirildiğini kaydeden Hafız, bu anlamda Yugoslavya’da Türk halk folkloru ve edebiyatının ihmal edildiğini ve bu ihmalin Türk halk edebiyatı zenginliklerinin kaydedilmenden ve korunmadan yok olmasına neden olduğunu ileri sürmektedir (Hafız, 1985: 5-6).

Hafız, bu topraklarda Türk divan edebiyatı gibi halk edebiyatının da paralel olarak gelişip zenginleştiğini belirtirken o dönemdeki halk edebiyatının mevcut zengin örnekleri konusunda aynı görüşü Prof. Dr. Hamdi Hasan da paylaşmaktadır. Sarayevo Kütüphanelerinde ciddi çalışmalar yapan ve buradaki yazmaları, cönk ve dergileri inceleyen Prof. Dr. Hasan’a göre: “Bu malzemenin içinde, türkülerinden başka, semai, destan, divan, murabba, mâni, ilahi, kalenderi, şarkı ve gazel gibi halk ve divan edebiyatının birçok türlerine ve şekillerine rastlanılmıştır.” (Hasan, 1987: 10)

Araştırmacı-Yazar Fahri Kaya, Osmanlıların Balkan Yarımadasına gelmelerinden bu topraklarda İslamiyet ve Osmanlı yaşam düzeniyle birlikte halk edebiyatı geleneğinin de yayıldığını vurgulamakta, fethe çıkan Osmanlı erlerinin beraberinde kopuz ve sazlarını da getirerek, ele geçirdikleri yeni ülkelerde memleketlerinin türkülerini yaydıklarını ifade etmektedir. “Daha sonra halk arasında yerli bir halk edebiyatı gelişmeye başlamıştır. Bu ürünlerin tamamen özgün, Anadolu Türk halk edebiyatından farklı olduğu bilinen bir gerçektir” diyen Kaya, bu bölgelerde yaratılan Türk halk edebiyatı için, ‘Öteki halk edebiyatlarının etkisi dışında kalamamıştır’ görüşünü paylaşmaktadır. (Kaya, 1992: 7-8)

Yüzyıllar boyunca saz ve söz eşliğinde, günlük yaşamda, önemli ailevi ve toplumsal günlerde, insan ilişkilerinde sürekli dillenip halkın dil ve edebi zenginliğini oluşturan bu ürünler bir nesilden diğer bir nesile aktararak günümüze ulaşmıştır. Bir süre sonra Anadolu’ya paralel ama bu topraklara özgü verimler de ortaya çıkmıştır. Günümüze ulaşanların dışındakiler unutulmuş, birçoğu da çok kültürlü ortamın etkileşim sebebi nedeniyle değişime uğramıştır. Bu verimler aynı zamanda başka kültürlerin söz varlığı hazinesini de etkilemiş durumdadır. Türklerin yoğun olarak homojen bir ortamda gelişen ve yaşayan halk edebiyatının sözlü verimleri ise daha fazla korunmuştur. 21. yüzyıl dünyasının teknoloji ve eğlence yenilikleri, küreselleşme ile empoze edilen büyük sermayeye dayalı sanat ve kültür anlayışı, maalesef halkın ve genç nesillerin, halkın öz benliğine dayalı bu değerlerden hızla kopmasına, unutulmasına ve halk kültürü olarak yozlaşmasına neden olmaktadır.

Balkan-Rumeli Türk Halk Edebiyatı ürünleri içerisinde anonim edebiyatı en zengin koludur. Bunu sırasıyla tekke ve aşık edebiyatı izler. Bu durum Kosova Türk Halk Edebiyatı için de geçerlidir.

Kosova’da Türk Aşık Edebiyatı Geleneği

Aşık Edebiyatı; Anadolu’da XVI. yüzyıldan sonra gelişen, Anonim Halk, Tekke ve Klasik Edebiyatlarımızın etkisinde gelişen orta tabaka edebiyatımızdır. Balkanlardaki Aşık Edebiyatı da İstanbul ve Anadolu’ya paralel olarak gelişmiştir. Halk arasında yetişen saz şairlerinin meydana getirdiği edebiyattır. Birinci dönemde Anonim Halk Edebiyatı’nın etkisi altındadır; dili kıvrak sadedir. Ölçüsü hecedir. İkinci dönemde; Divan Edebiyatının etkisindedir. Aşıklar, acemi birer divan şairi durumuna düşmüşlerdir. Saz şairleri, XVII. yüzyıldan sonra köylerden kentlere inerler. Aydınların benimsediği Divan şiirinin “Aşık Edebiyatımıza karışması, bu yüzyıldan sonra artar. Hece ölçüsüyle aruz, halk nazım biçimiyle divan nazım biçimleri halk şiirimizce kullanılır. Aşık adı verilen şairlerin bağlama, cura, tambura gibi sazlarla söyleyip çaldıkları sözlü, besteli edebiyat türüdür. Gelişme alanlarının başında kahvehaneler, asker ocakları, kervansaraylar, bozahaneler, tekkeler, konaklar gelmektedir. Eski Oğuz Türklerinin halk şairi ve türkücülerine verdikleri isim ozan’dır. Ozanlara sonraları saz şairi, aşık adı verilmiştir. Hece vezni ile düzenledikleri koşuklarını kopuzları ile okuyan ozanlar-aşıklar, sözlü olarak süregelen edebiyatımızı ünlü aşıkların yanında öğrenir, onlardan mahlas alır, aşıklığın tüm özelliklerini öğrendikten sonra sazlarıyla diyar diyar dolaşırlardı. Sazla, söz aynı zamanda artık onun geçim kaynağı sayılırdı. Aşıklarımızın kimisi “pirdolusu”, kimisi “erdolusu” içmiştir. Seveceği dilberin cemalini pir’lerden görenler, o güzel uğruna bitip tükenmez serüvenlere karışanlar “pirdolusu” ile; zorlu savaşımlara katılanlar “erdolusu” ile sarhoş olmuşlardır. Bu gibi eski saz şairlerinin şiirlerini “cönk” adı verilen antolojik defterlerde bulunmaktadır. (Karaalioğlu, 1980: 273-274)

Kosova Türklerinin Halk Edebiyatı, Aşık Edebiyatı verimleriyle de zengin bir koldur. Bu verimler cönk ve mecmualara kaydedildiğinden sözlü halk edebiyatı türleri ve lirik türkülerine nazaran daha iyi korunmuş bir durumdur. Ancak söz konusu cönk ve mecmuaların tümü elimizde olsaydı bugün hem Kosova Türk Halk Edebiyatı hem de edebiyatımızın bu kolu daha da zengin olacaktı. Hafız, yüze yakın fotokopisi yapılmış özgün cönk ve mecmualardan derlediği bu türdeki metinlerin hece ve aruz ölçüsüyle yazılı olduklarını belirtmektedir. Hafız, ancak “Kosova Türk Halkı Edebiyatı Metinleri” kitabına aruz vezniyle yazılı

bu malzemeyi dahil etmemiş, sadece hece ölçüsüyle yazılmış “mu-amma” ve “destan”lara yer vermiştir.

Kosova’da yetişen Türk halk şairleri sazlarıyla birlikte il il dolaşarak başka kent ve köyün aşıklarıyla bir araya gelir, onlarla fasıl tertip ederek dörtlük örme yeteneklerini yoklamak için yarış yaparlardı. Bu aşıklar Bosna Hersek’in Sarayevo, Makedonya’nın Üsküp, Sırbistan’ın Niş, Arnavutluk ve Yunanistan’ın en önemli şehirleri yanı sıra Türkiye’nin aşıklar merkezi sayılan halk sanatı merkezlerini ziyaret ederlerdi. Sazlarıyla, sözleriyle önemli toplumsal günlerde ve özel merasimlerde dinleyicileri hem eğlendirmiş hem de söyledikleri destanlarla heyecanlandırmışlardır. Bu aşıklar kendi eserleri olduğu gibi Anadolu’da ve Türk dünyasının ad yapmış, eserleri dilden dile dolaşan (Köroğlu, Öksüz Dede, Kayıkçı Kul Mustafa, Kâtibi, Karacaoğlu, Aşık Ömer, Gevheri, Dertli, Dadaloğlu, Emrah, Seyrani... gibi) aşıklarının eserlerini icra edip bu kültürü bura topraklara taşımışlardır.

2.1. Destanlar: Destan, aşık şiir türlerinden biridir. Uzun soluklu “epopeler”den çok uzaktan ilgili bulunduğu ileri sürülmektedir. Aşık edebiyatımızda destan, koşmanın genel karakteri içerisinde girer. Bireysel ve toplumsal konular işlenir. Saz şairleri, olayları doğru olarak anlatmayı, gördükleri ile duyduklarını değiştirmeden, halkın düşüncesiyle birlikte yansıtmayı ön plana alırlar. Kosova’da aşıklar edebiyatının zengin türleri arasına destanlar da girmektedir. Bu edebi türlerin son kısımlarında aşıkların adları veya mahlası geçtiğinden, bu sayede eser müelliflerinin de kim olduğu bilinmektedir. Prizrenli Aşık Ferki, Mitroviçali Murad Ağa, İsmail, Gedahi, Pürderi, Murati, Fezai, Kâmil, Şemsiya, Mustafa, Fetah, Yaşar Hafız, Şefki Sudanlı, Seyhi, Savfet, Fikri gibi aşıklar, destanlarının son beytine mahlaslarını düştükleri için bu sayede Kosovalı aşıkların isimleri tespit edilebilmiştir.

Ancak adları ve mahlasları geçmeyen cönk ve mecmualara kaydedilmiş çok sayıda destan bulunmaktadır. Kimi aşıkları mahlasları kaydedilmişse de bu aşıkların kim ve nereli oldukları, nerde doğup nerde öldükleri, hayatları, eserleri hakkında ayrıntılı bilgiler bulunmamaktadır.

Kosova Türk destanları on beş ile otuz dörtlük arasında, bazılarının ise elli, hatta altmış dörtlüğü bulunmaktadır. Kosova aşıklarının bazıları tahsilli kimselerdir. Ancak onların eserleri bilgi düzeyi yetersiz kişiler tarafından kopyalandığı veya çoğaltıldığı için dil, vezin bozuklukları ve ağız özelliklerinin etkileri görülmektedir.

Kosova Türklerinin Aşık Edebiyatında ad yapmış isimlerinden ve son temsilcilerinden biri Prizren’li Aşık Ferki’dir. Esas adı İbrahim Sipahi olan Aşık Ferki 1807 yılında Prizren’de doğmuş, aşıklığa başla-

yınca Ferki mahlasını almıştır. Prizren İlkokulu'nu tamamlayan Ferki, bir süre Prizren Belediyesi'nde çalışmıştır. Bu işten ayrılan âşık, ölene kadar kahve ve düğünlerde türkü söyleyerek, saz çalarak geçimini sağlamıştır. Bütün Balkanları gezmiş, İstanbul'a giderek âşıklarla tanışmıştır. 1908 yılında vefat etmiştir. Dönemin tanınan âşığı Aşık Ferki'nin incelemeye alınan 12 destanı 11'li hece ölçüsü ve koşma nazım biçimiyle yazılmıştır. Birçok destanında yer yer hece hatalarına rastlanmaktadır. Bazı destanları Arap alfabesine göre tanzim edilmiştir. Aşık Ferki'nin öğüt-taşlama, kişisel-toplumsal taşlama, doğal afetleri, çevreye ün salmış kişileri, savaş konulu ve güldürücü nitelikli olmak üzere toplam 21 destanı bulunmaktadır: “Destan-ı Ferkiyâ Gulampâre, Destan-ı Zennâre Âşık Ferkiyâ, Sanat Destanı, Destan-ı Sanat, Yemekler Hakkında İhbar Olunan Destan, Destan-ı Bekâr ile Evli, Destan-ı Yalancı İle Doğru, Destan-ı Kahveci ile Kömürcü, Destân-ı Kaynana İle Gelin, Sarhoş ile Meyhanecinin Destanı, Destan-ı Ferkiyâ, Destan: Âşık, Destan-ı Âşık Ferkiyâ, Destân-ı Şitâ-ı Âşık Ferkiyâ, Kız Kaçırma Destanı, Destan-ı Pirzerin Vâkıa, Destan-ı Mamuşa, Destan-ı Ramadan Zaskok, Destan-ı Belde-i Vilâyet Pirzerin Âşık Ferkiyâ, Kars Destanı, Destan-ı Yunân-ı Âşık Ferkiyâ”. (Hafız, 1986: 18)

Âşık Ferki, destanlarında geleneksel anlatımla vermek istediği mesajı işlemektedir. Destanlar konu bakımından sınırsızdır. Âşık Ferki, destan konularını seçerken ele aldığı konuyu toplumun yapısını göz önünde bulundurarak, destanların toplumda görmek istediği iş veya uyandırmak istediği duygu ve düşüncelere uygun düşen anlatım biçimini seçmektedir. Âşık Ferki destanlarını öykü etme temeline dayalı olarak anlatmaktadır. İşlenen konuya göre anlatım biçimi seçilmiştir. Olaylar, kişiler üzerine kurulmamıştır. Aşık Ferki'nin dili Prizren ağız özelliklerini taşımaktadır. Dil yer yer konuşma dilinden uzaklaşmaktadır. Giriş bölümü dua ile başlayan destanlar, olaya hazırlık cümleleriyle öyküye geçmektedir. Olayın aktarılmasında karşılıklı söyleşmeye dayalı bir anlatım vardır. Olayın anlatımından sonraki bölümde âşık, doğrudan anlatımla olayı yorumlar, öğütler vermektedir. Olaylardaki olumsuzlukları dine önem vermemeye ve Allah yolunda yürümemeye bağlayıp insanları Allah yoluna çağırmaktadır. Âşık, pek çok konuda destan yazarak geniş bir perspektifi olduğunu göstermiştir. Toplumsal konulara duyarlıdır. Olaylardaki kişi, yer adları ve halkın olayı değerlendirmesi yönleriyle destanlar sosyal tarihe kaynaklık etmektedir. Ayrıca doğa ve toplumsal olayların arka planında insan ilişkileri görülmektedir. Âşık Ferki'nin kimi destanlarından âşığın yaşadığı dönemin halk kültürüne, mutfak kültürüne, sanatlarına ait geniş bilgiler ediniyoruz. Savaş destanlarında tarih kitaplarının yazmadığı bazı gerçekler yer almıştır. Aşık bu destanlarda olayları ad ad vererek ayrıntıları gözden

kaçırmamıştır. Aşık Ferki güldürücü destanlarda konuları, anlatımı abartarak güldürü öğelerini sıralar. Aşık taşlama niteliğindeki destanlarında bazı toplum sorunlarına dikkat çekerek sorunların içyüzüne değinir. Birçok destanında zamane insanının bozulduğundan eski törelerin kaybolup gittiğinden yakınlıkla düzenden şikâyetçi olmuştur. Aşık Ferki, Prizren ve çevresinde halk üzerinde derin izler bırakılan konularda yazdığı destanlarında halkın duygu ve düşüncelerine tercüman olur. Dönemine ışık tutar. Aşık Ferki'nin destanları Kosova Prizren ve çevresinin sosyo-kültürel şartlarını belirlemekte yardımcı olacaktır. Ferki'nin destanları; söylendiği dönemin sosyal yapısını, halkın psikolojisini, düşünüşünü, yaşayışını, inançlarını, duygularını yansıtmaları yönüyle sosyal tarihe kaynaklık ederler.¹ Destanlarımızdan bir örnek:

Sofra ortasında altın tabaklar
Etrafında dizilse yağlı gevrekler,
Bıldırcın kebabıyla tazı börekler
Taze pişmiş üstüne duman olsun.

Tabaklar geldin çifte çifte
Şekerli reçelden edelim sefte,
Onun ardına ekşili köfte
Dolma yerken gönlüm şad olsun.

Ocaklarımız tuğla taşı
Baklava yemekleri başı,
Bal halvası onun eşi
Taze pişmiş üstüne duman olsun.

Süt pirinç hayat vermiş cana
Bal koyup yesem kana,
Gülaç baklavası, makarna pilavı
O da boğazımda kolayca revan olsun.

Koyun paçası sirke sarımsağıyla,
Bal koyup yesem kana,
Oturup başlasam dört parmağımla
Ben yerken görenler hayran kalsın.

1 Prof. Dr. Erman Artun, "Balkanlarda Destan Söyleme Geleneği ve Prizrenli Âşık Ferki'nin Destanları" - <http://turkoloji.cu.edu.tr/ALK%20EDEBIYATI/6.php>

Yassı kadaif canımın canı
 Tel kadaif gönlümün sultanı,
 Tatar böreği pek severim anı
 İçinde kıyma ile soğan olsun.

Sofra kurulunca dal kılıç yarılır
 Ballı lokma bir bir sayılır.
 Güvercin kızartmasına gürenler bayılır
 Bunları yedikçe karnın şişman olsun.

Kayseri pastırması nam vermiş cihana
 Yumurta yağ ile pişüp girse sahana,
 Patlıcan musakkasına olmaz bahane
 Etli bamya derdine derman olsun.

Bir zaman cihanda sağ olursam
 İstanbul içinde mühim olursam,
 Bu yemekleri her gün bulursam
 İstersen altı ay ramazan olsun.

Aşık olan der ki çoktur işlerim
 Tavuk dolmasını sever dişlerim,
 Kavurma ile cenge başlarım
 Yahni ile imtihan olsun. (HAFİZ: 1985: 134)

“Yemekler Hakkında İhbar Destan”ı adlı bu destan Prizren’li Aşık Ferki’nin destanıdır.

2.2. Koşmalar: Koşma, Halk edebiyatımızın en yaygın nazım biçimlerinden biridir. Çoğu 4+4+3 veya 6+5 duraklı olmak üzere onbir hecelidir. Aynı koşmada bazen bu iki ölçünün kullanıldığı olur. Koşmalar, klasik şekli dördlük denilen, dört mısralık ulusal nazım birimlerimizden 3-6’sının art arda sıralanması ile meydana gelir. Kafiye düzeni birinci dördlükte abcb veya abab, diğer dördlüklerde aaab şeklindedir. Aşık edebiyatının en önemli türü olan koşma, aşk, sevgi, doğa güzellikleri gibi lirik konuları işlemekte kullanılır. Koşmanın insan ve doğa güzelliğini öveni güzelleme, yiğitlik temasını işleyeni koçaklama, bir kişiyi ve toplumun kötülüklerini eleştirenleri taşlama, yasla ilgili olanları ağır adını alır. Aşık Ferki’den bir koşma örneğimiz:

Cemal-ı resulu edenler mir’at
 Aleme gösterir hayr-u hasenat

Defterlerinde var her bir kuyudat
Keşf olmuş ezelden hüvviyyet-i babı.

İnsanda zahirim buyurdu Mevla
Çar-ı anasir almış bir nurdan ziya,
Bazı adem üzüm fehm etmez asla,
Ferkiya anların olma türabı. (Hafız, 1986: 81)

2.3. Muammalar: Muamma, halk şiirinde bir kimsenin ya da varlığın adını gizleyen şiir demektir. Aşık edebiyatında muammanın özel bir önemi vardır. Aşıklarca muamma düzenlemek ya da bir muammayı çözmek bilgi ve zekâ ister. Kahvelerde muamma teşhir edildiği gecelerde; sigara ve nargile içilmez, kimse sesli konuşmaz, herkes intizam içinde oturur. Halk şairi tarafından hazırlanmış muamma büyük ve uzaktan okunabilecek bir yazı ile kâğıda yazılır ve tahtaya yapıştırılır.

Tahtaya bir milimetre kalınlığında bal mumu sürülür. Aşıklar nöbetle kahveye gelenlere işine ve halk arasındaki derecesine göre ağırlamalar söylerler. Ağırlanan kişi de ağırlığına göre muammanın etrafındaki bal mumu sürülmüş tahtaya para yapıştırır. Muammayı kim çözerse paraları alır ve muammayı tertipleyen aşık da bir taksim çıkarırdı. Şayet bu muamma birkaç gece kahve duvarında asılı kalır, kimse tarafından da çözülmemiş olursa sahibi olan aşık bunun ne olduğunu söyler ve bütün paraları alırdı.

Kimi Kosova Türk saz şairleri çok sayıda muamma da yazmışlardır. Bir kâğıda yazılı olarak kahvelerin hususi köşelerinde yapıştırılan muammalar, çözme gününe kadar orada kalırlardı. Muammaların çözüleceği gece, Kosova saz şairleri dinleyicilerin huzurunda toplanır, uzun süren fasıl yapar, türkü ve destan söyledikten sonra muammayı beyitle ve konuşmalarla çözmeye girişirlerdi. Muamma çözülmese sonunda muammayı kuran saz şairi elinde sazıyla kendisi çözerdi. Aşık Ferki'nin günümüze kadar ulaşan birkaç muamması dışında öteki saz şairlerinin muammaları ele geçmemiştir.

MU'AMMA

Bu bir mu'ammadır, sançi saci şeytanlıdır,
Girdiği mahall anına da'ima zıندانlıdır,

Çok kederi dokunur insanlara,
Hem dahi büyük,küçük hayvanlara.
Mekânı, durağı hep izdiham,
Anlaşılmaz gezdiğiinden hiç meram.

Kendisi büyük değil, bir sıfır,
Bir fitne ile ufaklar ezer.

Galiba et tersine mu'ammaya,
Yeryüzünde bulunur, çıkmaz havaya

Huruf	Kelime	Nokta	Hesab Ebced-i Kebir
4	2	1	

2.4. Semailer: Samiler; özel bir usulle bestelenen, dört mısradan ibaret bir şarkı çeşididir. Halk edebiyatına aittir. Aruzun dört veya iki mefailün ölçüsü ile söylendiği gibi, 4+4 heceleriyle de nazmedilir. Semailer, 3-5 ve daha fazla dörtlük olabilir, biçim bakımından koşma gibi olup, sevgi, güzellik konuları işlenir. İstanbul'da semai kahvelerinin yanında, saz şairlerinin uğrak yeri açık kahvehaneler de vardı. XVIII. yy.'dan sonra halk şairlerinin toplandıkları karşılıklı semai okudukları bu kahveler en çok İstanbul, Anadolu ve Rumeli'de görülmektedir. Aşık Ferki'nin derlenip yayımlanan eserleri arasında üç semaisi de bulunmaktadır. Bunlar aruz vezniyle yazılmış olup ikisi Melami tarikatı, biri de Allah'ın güzelliği ve ululuğu üzerindedir. Semailerimizden örnekler:

Semai I
Bilürsün çün ezelden biz harabat ehliyüz yahu
Giyindik gülmeği suzi melamet ehliyiz yahu
Fena fillahımız fehm eyledik kalu beladan hem
Anınçün baş eğip her dem tarikat ehliyüz yahu.

Hurufata emek sarf etmeyiz bir noktadan gayrı
Mekanı tuttuk hemen ende vilayet ehliyüz yahu
Ayan oldu müvehilde der çün men-aref sırrı
Ul'ul-ebzarine alemde kanaat ehliyüz yahu
Sekahum hamri ey Ferki seni mest-i mudam etmiş
Alurlar curasun senden sehavet ehleyüz yahu.

Semai II
Muhammed Nuri'nin pürtu feşanı sensin ey nuri
Onurunla münevverdir cihanı senden alur nuri,
Se'adet tacını giydi sana bize olan aşık
İçerler dest-i pakinden o camle ab-ı enkuri.

Cemal-i paki miratın ki görmek istedi Musa
 Buyurdun lentarını ol kemalin oynadup Turi,
 Bütün alem senin suhunla her demde olup ihya
 Tavaf etti o gönlüne erenler beyti ma'muri.

Türab oldu sana secde ederken daima Ferki
 Kemal-i izzetinden çün oluptur ali desturu. (HAFIZ: 1986: 75-77)

Kosova Aşık Edebiyatının Çağdaş Temsilcisi: ALUŞ NUŞ

20 Şubat 1947 yılında Prizen'de doğdu. Babası Hüseyin, annesi Şükriye'dir. İlkokulu ve liseyi Prizren'de bütünüledi. 1967 yılında Priştine'deki Hukuk Fakültesine yazıldı. Fakültenin yanında olan Kosova Radyosunda başarılı çalışmalarından dolayı, fakülteden ayrılarak, burs aldığı Prizren Belediye Meclisinin Arşiv bölümünde 35 yıl çalıştı. Kendisini bildi bileli Türk müziğiyle uğraştı. 12 yaşında Doğru Yol derneğinin konserlerine katılmaya başladı. Udi Ziya Şişko ve derneğin diğer üyelerinden yararlandı. Doğru Yol derneğinin üyeleriyle 1964 yılında Yugoslavya'da ilk Türk plaklarında şarkılar söyledi. Aynı yılda Kosova Radyosu solisti oldu. Radyoya 217 şarkı, türkü, melodi çizdi. Söz ve müziği kendisine ait olan 68 eseri Repertuara kabul edildi. Kosova Radyosundaki sanatçılardan ve bilhassa Rasim Salih'ten yararlandı. Türkiye'de yayımlanan kitap ve dergileri okuyarak ve kısa dalgada Türkiye'nin sesi radyosunu dinleyerek, yaylı tamburu, notayı, usulleri, beste yapmayı ve şarkı sözü yazmayı öğrenmeye çalıştı.

1971 yılında plakçılar Sirkeci'de iken, Rumeli türkülerinden oluşan ilk plağını Türkiye'de kaydetti. Kosova Akorları ve Prizren Zambağı festivallerine katılarak ödüller aldı. Halk diliyle eserler besteleyerek, 1980 yılında "Tayare Tayare" bestesi Kosova Radyosunda en çok dinlenen besteler arasında Gümüş mikrofonu aldı. 1966 yılından Yugoslavya televizyonlarında Türkçe şarkılar söylemeye başladı.

1972 yılında Kosova'da kültüre ve eğitime yaptığı başarılı katkı ve çalışmalarından dolayı kendisine diploma verildi. Doğru Yol derneğinde iki dönem Türk Sanat müziği kolunu yürüttü. 6 piyes müziği besteledi. Haldun Taner'in Keşanlı Ali piyesinin müziğini yaparak Yugoslavya çapındaki Trebinje'de amatör tiyatro festivalinde en başarılı müzik olarak Altın Plaket aldı. Yurtta ve yurt dışında Türk müziğini tanıttı ve sevdirdi. Kosova Devlet televizyonunda Cümbüş adlı eğlenceli programlar hazırladı ve sundu. Yerli bestelere ve Rumeli türkülerine daha fazla değer verilmesinde çalışmalar yaptı, yeni besteler besteledi. "Balkan Türk müziği, Türk Sanat ve Halk müziği ses sistemi üzerinde, yeni bir biçimde yapılmalı ve güçlenmelidir" savını ileri sürdü ve bu

alandan da çalışmalar yaptı. Dergi ve gazetelerde Türk müziği hakkında yazılar yayınladı.

Uzun yıllar Kosova’da yayımlanan TAN gazetesinde “Duyduk Duymadık Demeyin” köşesini yürüttü. Şarkı formundaki bestelerinde yazın dilini, oysa Türkü formundaki bestelerinde halk dilini kullandı. Yaşadığı ortamı göz önünde bulundurarak, Türk müziğini evrensel müziğe uygulamaya çalıştı. Diyez ve bemolleri numaralarla ve Balkan Türk müziğinde makamların yerlerini belirledi. 10 Ağustos 1995 tarihinde Türk Müziğine hizmet etmek amacıyla aile üyelerinin girişimiyle Balkan Türk Müziği Derneği’ni kurdu. Yüzlerce öğrenci yetiştirdi. Bazıları profesyonel olarak çalışmalarına devam etmektedirler. Balkan Türk Müziğinin merkezinde Balkanlarda yaşayan Türk halkıdır. Bu halkın dini, dili, gelenek ve görenekleri, karşılaştığı sorunlara, yaşanan gerçek olaylara bestelerinde yer verdi.

Türkiye’nin yapamadığını yaparak bilinen bilinmeyen tüm Rumeli türkülerini notalarıyla bir araya getirip 1988 yılında Kosova’daki TAN yayınlarında yayınladı. Aynı kitap, müellifin izni olmadan İstanbul’daki SAY yayınlarında 1996 yılında yayımlandı. Rumeli Türküleri kitabı yılın kitabı seçilerek Süreyya Yusuf ödülünü aldı. Türk öğrencilerine Sırpçadan Türkçeye Müzik eğitimi kitabının çevirisini yaptı. Yugoslavya, Kosova ve Türkiye’nin en yüksek siyasetçilerine şarkılar türküler okudu. TRT Türk Sanat ve Halk müziği Repertuarına eserleri alındı. TRT ve diğer sanatçılar tarafından besteleri seslendirilmektedir. 2000 yılında “Balkanlar’da Tasavvuf Müziği Bekçisi” yazısıyla T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından mansiyon ödülü verildi.

Adlandırdığı, Nuşi tambur sazı üzerinde çalışmalar da yapmaktadır. Bugüne kadar 150’den fazla eser besteledi. 2009 yılında iki ödüle layık görüldü. Hem Kosova Türkleri hem de Prizren Belediye Meclisi tarafından Yılın sanatçısı seçildi. Balkan Türk Müziğini Derneğini kurdu, kültürel ve sanatsal etkinliklerini bu dernekte sürdürdü; Müzikte genç yetenekler, sesler ve saz sanatçıları yetiştirmeyi sürdürdü. Eşi Mediha, oğlu Alev, kızları Arzu ve Beste babalarının çalışmalarına yardımcı olmaktadır.

Yayımlanan kitapları: Rumeli Türküleri, TAN yayınlar Priştine, yıl 1988, Rumeli Türküler, SAY yayınlar, İstanbul, yıl 1996, Cümbüş, TAN yayınları, Priştine, yıl 1994, Bizden Kalan Hoş Sada, BAY yayınları, Prizren, yıl 2007, Balkan Sesleri, Dernek yayınları Prizren, yıl 2010.

Aluş Nuş, 2023 yılında TÜRKSOY tarafından “Aşık Veysel Medalyası”na layık görülmüştür.

Kosova’daki Türk aşıklık geleneği, sözlü kültür vasıtasıyla kimliğin ve kolektif belleğin sürdürülmesinde köprü işlevi görmüştür. An-

cak, göç ve değişen idare ile birlikte gelen yeni düzen ardından bu gelenek klasik gelenek biçimi bakımından son bulmuştur. Bu geleneğin modern – çağdaş formlardaki son temsilcisi Aluş Nuş olup sazı yerine yaylı tamburu ile birlikte kültürel ve sanatsal ortamlarda seslendirdiği hicivli, eleştirel, komik ve taşlamalı şiirleriyle bu geleneğin izlerini yansıtan son temsilcilerinden biridir denebilir. Balkanlar’da dijitalleşme gibi modern dinamikler bu geleneğin ömrünü tüketmiştir. Aşık Ferki, Aluş Nuş örneği üzerinden, bu mirastan geriye kalan eserler akademik çalışmalarla kayıt altına alınması, derlenmesi, yayınlanması ve nesiller arası aktarımın desteklenmesi araştırmamızın başlıca önerisidir. Bu çaba, yalnızca Kosova Türklerinin değil, Balkanlar’ın kültürel çoğulculuğunun korunması açısından da hayati önem taşımaktadır.

Bu şiirlerinde kendini aşık olarak nitelendiren Aluş Nuş’un aşık edebiyatının geleneksel motiflerini taşıyan hicivli, taşlamalı şiirlerinden birkaç örnek sunuyoruz:

DAVUL

Saba kovkarsın çalmak aklında
Akşam yatarsın hesap yaparsın
Kaç pare çaldım neka mark yaptım

Çalar düçanda karşı koyşiyi
Çolok çocoga vermez kusuri
Obi dünyada kalmaz kusurlar

Her cün et yersin ben yerim lana
Herçeze dersin biz yeriz sarma
Srarlar bicün telli çefine

Az yeyen ölmez çok eyen ölür
Bicün bedenın toprakta çürür
Cendine bakmaz bizleri cürür
Fiyatlar şindi kılıçlen kama
Fukara vursun yamaya yama
Fakire vurmak hüner sayılmaz

Bana ugunma fakir borcilen
Karıştırmısın herşi harcilen
Bicün karısır bütün hesaplar

Süz iş bitırır süz baş cütürür

Akıllı olan süzi ugudur
Kaç değirmen be kaldı Prizrende

Kolay alışır insan koltoga
Verdiği süzi çabuk unudur
Söz vermek kolay iş vermek zordor

Arkan kavidir ona uyarsın
Çocogonida işe kuyarsın
Fakir çocuklar işsiz ne yapsın

Babalar eder çocuklar üder
Babanın borci çocoga düşer
Borçtayım baba bogaza kadar

Açlık cürmedık varidi bollok
Ema sononda peruŞan oldok
Haram mi baba besledın bizi

Üldün kazadan üldün ifraktan
O çok sabreder ülçer yükardan
Sakın kantara atılmıyasın

Çimseye vermez hep cendi alır
Kolay can vermez haram mal kalır
Tepeleşirlar bak hissedarlal

Tabudun tata bandarada yafıa
Dünyadan aldın on metro pafta
Ne sandın mallar seninlen celır

Bunlari yazan aşık Aluş'tur
Hiç raki içmez her cün sarhoştör
Ağıran dişe dilem be cider

Aluş çok ütma onlar uyurse
Başın kurtulur dilin dururse
Akıl eder da baş çeker derlar.

KAYNANAM
Kaynanamdır moderno
Hep ciyınır kimeno

Taş ügurtler yürürbe
Hem piyano piyano

Kızına yüz vermedi
Saygi yapsın emretti
Topogonda erçeğin
Karinındır cenneti

Beni adam yapandır
Yaşa var ol kaynanam
Allah versın herçeze
Benim cibi kaynanay

Şaka etma çok sever
Ne tatlıdır lafları
Mafes takmaz kaynanam
Struyadadır saçları

Kaynanam der kızına
Darılma kız kocana
Biraz içmiş ne olmuş
Da şen celır odana

Kaynanamın çantası
Pomatası aynası
Ellerinde şingırlar
Yüzükleri halkası

Anasından ügrenmiş
Karımdadır tutumlu
Kaynanama çok benzer
Bayagıdır kurumli

Beni adam yapandır
Yaşa var ol kaynanam
Allah versın herçeze
Benim cibi kaynanay.

SONUÇ

Sonuç olarak, Kosova’da Türk Halk ve Âşık Edebiyatı geleneğinin zengin bir yaratıcılık çeşidine sahip olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Osmanlı iskân politikalarıyla Balkanlara konar-göçer Türk oymaklarını getirip şehir ve kasabalara yerleştiriyorlardı. Ayrıca yeni yurtlarına bağlanmaları ve hayatlarını sürdürebilmeleri için çiftçi ve zanaatı olan Türk göçmenlere toprak veriliyordu. Osmanlı Devleti, Rumeli'deki yeni toprakları fethettikçe insanlar, önce evlerde ve kışlalarda, daha sonraları tekke ve medreselerde Türkçe konuşmuşlardır. Halk, bayramlar merasimleri, kutlamalar nedeniyle bir araya geldikçe sözlü halk edebiyatının her çeşidini kullanmıştır. Bu yolla halk edebiyatı ürünleri kuşakta kuşağa geçerek gelenek oluşturmuş ve zaman içerisinde korunmuştur. Zaman ve mekân içerisindeki değişiklikler bölgenin özellikleri ve nitelikleri ile kendine özgü bir çehre oluşturmuştur. Tespit ettiğimiz bu türler, anonim halk şiiri, maniler, türküler, tekerlemeler, ninniler, bilmeceler, atasözleri, deyimler, efsaneler, fıkralar, masallar, ilahiler, destanlar, koşmalar, muammalar, semailer olmak üzere geniş bir yelpazeden oluşmaktadır. Bu türler bugüne kadar Balkan ve Kosova Türkoloji'si çalışmaları çerçevesinde yapılan araştırmalar neticesinde tespit edilebilmiştir. Yazıldıkları hâlde kaybolan veya hâlâ keşfedilemeyen, günümüze kadar ulaşılanları dışında söylendikleri hâlde unutilan halk edebi verimlerini göz önünde bulundurduğumuzda bu türlerin sayıca ve çeşit olarak daha da fazla olduğunu söylemek mümkündür.

Hece vezniyle yazılan halk edebi türlerinin çoğunun dili sade veya yöre ağızlarına özgüdür. Arzu vezniyle yazılan eserlerde Arapça ve Farsça kelimeler yanı sıra bu kelimelerin Türkçeye etkisi açık bir şekilde görülmektedir. Cönk, mecmua ve divanlarda ele geçirilen veya çoğaltılan eserlerdeki kimi yazım hataları dışında dildeki kelime zenginliği ve halk edebi üslubu sanatları açısından Kosova Türk Halk Edebiyatına baktığımız zaman, Türk Dünyası, hatta ona paralel olarak gelişen İstanbul ve Anadolu'daki sözlü halk sanatları düzeyinde güçlü ve eşdeğerde olduğu görülmektedir.

Konu bakımından, bağlı olduğu edebiyata sadık kalınarak geleneksel konuların dışında çıkılmadığı gibi, bu yörelere özgü yaşam biçimi öğeleri ve tarihsel olaylara da ayna tuttuğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla denebilir ki geleneksel Türk Halk Edebiyatından gücünü alan Kosova Türk Halk ve Aşık Edebiyatı, kendine özgü bir kimlik ile eserler yaratmıştır. Bilhassa bu yörelere özgü konuları deyimlerde, atasözlerinde, tekerlemelerde, ninnilerde, bilmecelerde, türkülerde, destanlarda, efsanelerde, fıkralarda, masallarda, koşmalarda bulmak mümkündür.

Öyle ki Osmanlı idaresinin çekildiği İkinci Balkan Savaşları'ndan sonra kurulan Krallık Yugoslavya'sı, akabinde İkinci Dünya Savaşı ile kurulan Yugoslavya Sosyalist Federasyon Cumhuriyetine ve 1951 yılında Kosova Türklerine kendi ana dillerinde, Türkçe eğitim hakkı tanıdığı döneme kadar, bu edebiyat halkın gündelik yaşamları sırasında

ve önemli günlerinde milli kültür ve geleneklerini sürdürmede, dolayısıyla milli bilinçlerinin korunmasına ve canlı tutulmasına yetebilmiştir. Diğer sözlü ve yazılı edebi değerlerimiz olduğu gibi Kosova'daki Türk Halk Edebiyatı da yaşanan siyasi, sosyal ve kültürel değişiklikler ile göçlerden olumsuz olarak etkilenmiştir.

KAYNAKÇA

BOŞKOV, V. 1972. "Turska knjizevnost u Jugoslaviji", Enciklopedija Jugoslavije, 1971.

GÜÇLÜTÜRK, T. 2015. "Kosova'da Türk Edebi Yaratıcılığı (1951-2001)", yayımlanmış doktora tezi, BAL-TAM Yayınları, Prizren.

HAFIZ, N. 1983. "Yugoslavya da Yayımlanan Kitaplar Bibliyografyası", Sesler Dergisi, Üsküp.

HAFIZ, N. 1985. Kosova Türk Halkı Edebiyatı Metinleri, Kosova Üniversitesi Priştine Felsefe Fakültesi, Priştine.

HAFIZ, N. 1986. "Aşık Ferki Hayatı ve Eserleri", Doğru Yol Kültür ve

Güzel Sanatlar Derneği Yayınları, Prizren.

HASAN, H. 1988. "Kao Poseban Zanr Turske Narodne Poezije Turske Narodnosti Jugoslaviji u Časopisu Sesler", Prilozi za Orijentalnu Filologiju, Sarajevo.

HASAN, H., 1987. Saray-Bosna Kütüphanelerindeki Türkçe Yazmalarda Türküler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

KARAALİOĞLU, S.K. 1980. "Resimli Motifli Türk Edebiyatı Tarihi 1,

Başlangıçtan Tanzimata", İnkılap ve AKA Basımevi, İstanbul.

KAYA, F. 1992. Yugoslavya'da Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi, Cem Yayınevi, İstanbul.

KORO, H. 2006. Âciz Baba Divanı ve Sözlük Bilimi Açısından İncelenmesi, Prizren.

KRASNIÇ, D. 2007. Çevren Dergisinin Balkan Türkleri Edebiyatındaki Yeri ve Edebî Faaliyetleri, BAL-TAM Yayınları, Prizren.

ŞABANOVIÇ, H. 1973. Knizevnost Muslimana Bosne i Hercegovine na Orijentalnim Jezicima Svjetlost, Sarajevo.

VIRMİÇA, R. 2008. "Kosova'da Fatih Devri Eserleri – Kosova Efsaneleri", Kosova Türk Araştırmacılar Derneği Yayınları, Prizren.

İnternet Kaynakları:

ARTUN, Erman, “Balkanlarda Destan Söyleme Geleneği ve Prizrenli Âşık Ferki’nin Destanları” –

<http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/6.php>

HAFIZ, Nimetullah,4“Eski Yugoslavya’da Çağdaş Türk Edebiyatı”,

<http://www.makturk.com/modules.php?name=News&file=print&sid=139>

**RÖPORTAJ
INTERVIEW**

PROF. DR. NİMETULLAH HAFIZ İLE BİR SÖYLEŞİ

Altay MISIRLI*

“Öğrencilerimize Türk diyalektolojisinin, bugünkü Türk dilinin ve tarihinin, Osmanlı dönemi Türk dilinin, Türk edebiyatının, yazım kurallarının ne kadar değerli olduğunu öğretmeye çalıştık ve sevdirmeyi başardık.”

Giriş:

Balkanların Türkoloji alanındaki dünyaca ünlü hocamız Nîmetullah Hafız ile Türk diline adanmış hayatını, çalışmalarını ve hatıralarını konuştuk. Ömrünün yarısından fazlasını Türk diline adanmış, öğrencilerine Türkçeyi sevdirmeye çalışmış, şiir, düzyazı derken akademik hayatı onu makale yazmaya, araştırmaya yönlendirmiş. Çalışmalarını sadece Türkoloji alanıyla sınırlandırmayıp başta doğduğu şehir Prizren olmak üzere Balkanlardaki tarihi eserleri korumak için de canla başla çalışmış. Yaza doğru yeni binasında açılışını yapmak istediği Balkan Türkoloji Araş-

* Gazeteci, yazar, Prizren

tırmaları Merkezinden bahsederken gözleri parlıyor. Tek dileği bu merkezde yeni nesil Türkologları, eğitimleri, Türkçe sevdalarını bir araya getirebilmek.

Nimetullah Hafız deyince Türkoloji alanında büyük bir hoca, ulu bir çınar geliyor aklımıza. Peki, siz kendinizi nasıl tanımlıyorsunuz? Nimetullah Hafız ne için çabaladı, akademi ve diğer sivil alanlarda Nimetullah Hafız neyi gerçekleştirmeyi hedefledi? Nimetullah Hafız kendi tanımıyla kimdir?

1939 yılında Prizren’de doğdum. İlkokula Arnavutça olarak başladım; 1951 yılında Türkçe eğitim veren okullar açıldığında ise, Türk dilinde dördüncü sınıfa kaydını yapan ilk öğrenciler arasında yer aldım. Hatırladığım kadarıyla başlangıçta sadece on dört öğrenciydik; ancak kısa sürede bu sayı artmaya başladı. Türkçe eğitim verilen birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar birer, ikişer hatta üçer sınıf daha açıldı. Dördüncü sınıf açıldığında Alihaydar Magalar (Ali Şen), Ali Simitçi, Adem Kantarcı, Mehmet Cibo, Mashar Kervan, Celâl Laçi, Yusuf Lâçin ve diğer öğrenciler beşinci sınıfta eğitim görmekteydiler. Onlar da Türkçe eğitim almak istediler ve uğraşları sonucunda beşinci sınıftaki öğrencilerin de Türkçe eğitim görmesine izin verildi.

Bu ilk açılan beş sınıfa ders veren öğretmen kadrosu oldukça güçlüydü; Necat Matrancı, Ülkü Jılta ve Abidin İmam gibi değerli öğretmenlerimiz vardı. Ancak birkaç yıl sonra, Yugoslavya ile Türkiye arasındaki dostluk ilişkilerinin gelişmesi üzerine Türkiye sınırları açıldı ve bu kadrodaki öğretmenlerin çoğu Türkiye’ye göç etti. Bu göçlerin ardından ortaya çıkan boşluğu doldurmak ve yeni kadrolar yetiştirmek amacıyla, her yıl yaz aylarında Makedonya’nın Üsküp şehrinde Golçe Delçev Öğretmen Okulu’nda ve bir yıl Priştine’deki öğretmen okulunda kurslar düzenlendi. Kosova’daki Türkçe okullarının öğretmen kadrosu bu kurslar aracılığıyla yetiştirildi. Lise eğitimine devam etmek istediğimizde, yeterli öğrenci sayısının olmaması nedeniyle Sırp öğrencilerle birlikte eğitim almak zorunda kaldık. Ancak Türk dili derslerinde Sırp öğrencilerden ayrı olarak eğitim gördük.

1951 yılında dördüncü sınıfta iken, Üsküp’te Türkçe yayımlanan ve sorumlu yazarlığını Makedonya Türk şairlerinden Necati Zekeriya’nın yaptığı *Sevinç* çocuk dergisi elimize ulaştı.

Dergideki hikâye, masal, şiir ve mevsim yazıları gibi çeşitli konulardaki yazıları okuyorduk. Bu dergi aracılığıyla Türk şiirini, Türk dilini ve Türk edebiyatını öğrenerek anadilime olan sevgimi pekiştirdim ve şiir yazmaya başladım. *Sevinç* dergisinin yanı sıra, 1977 yılında küçükler için çıkarılan *Tomurcuk* dergisine Necati Zekeriya'ya ve Aralık 1944'ten sonra aylık olarak yayımlanan *Birlik* gazetesine baş ve sorumlu yazarı Şükrü Ramo'ya gönderdiğim şiirlerim, dergi ve gazetenin çocuk sayfalarında yayımlandı. Bu süreç sonucunda, ilk şiir kitabım *Günaydın* 1964 yılında, ikinci baskısı ise 1973 yılında yayımlandı. On yıl sonra, 1983 yılında *Ana Kucağı* başlığı altında ikinci şiir kitabım yayımlandı.

1960 yılında liseyi bitirdikten sonra, Üsküp'te *Nova Makedonya* basımevi çerçevesinde Birlik Redaksiyonunda gazeteci olarak çalışmaya başladım. 1961 yılının sonunda, Priştine'deki Meto Bayraktar İlkokulu'nun Türk dili öğretmeni Nihat Kursan'ın vefatı üzerine, 1962 yılının temmuz ayına kadar onun yerine Türk dili öğretmeni olarak görev yaptım. Aynı yıl, bu okulun Türk öğretmenleri 1 Mayıs İşçi Bayramı nedeniyle beş günlüğüne grup olarak Türkiye'ye turist olarak gittiklerinde, ben de onlara katıldım. Böylece 1962 yılının mayıs ayında ilk kez anavatanım Türkiye'ye ayak bastım. İstanbul'da ilk gezdiğim semt Dolmabahçe Sarayı oldu. Saraya girişte karşılaştığım Türk polisi ve askerle fotoğraf çektirerek göğsümün kabardığını hissettim.

Bu hayat yolculuğu, bana dilime sıkı sıkıya sarılmayı ve anavatanımı burada da hemşerilerime yaşatmayı, onların dillerinin, tarihinin, kültürlerinin, folklorlarının ve gelenek-göreneklerinin bilincinde olmalarını öğretmeyi bir borç olarak yükledi. Bu amaç uğruna bütün hayatımı adadım; öğrenciler yetiştirdim, Osmanlı Türk mirasını görünür kılmaya ve topluma kazandırmaya çalıştım. Bu doğrultuda, Priştine Üniversitesi'nde Türkoloji bölümünü kurmak için çaba sarf ettim ve bunu başardım. Türkoloji, özellikle Balkanlardaki Türklük bilimini görünür kılmak, Türkologlar arasında bağlar oluşturmak ve bu bilimin bölgeye yapıcı katkılarını ortaya koymak için çalışmalar yürüttüm. Bu amaç doğrultusunda BAL-TAM'ı kurdum. Kendi tanımımla, Nimetullah Hafız, hayatını Türklük bilimine adayan bir araştırmacıdır.

Balkanlar’da Türk kültürüyle ilgili zengin Balkan Türk halk edebiyatı metinlerini bir araya getirdiniz, yazma ve basma eserleri derleyip bazılarını T.C. Kültür Bakanlığında, bazılarını ise Eski Yugoslavya döneminde Kosova’da kitap olarak yayımladınız. Tüm bu çalışmalarınız neticesinde Türk kültürünün Balkanlar’daki etkisi nedir; Türkler Balkanlar’ı nasıl imar ettiler diye sorsak neler söylersiniz?

Türkler, Balkanlar’ı yalnızca askerî olarak, fethedilen şehirlerde camiler, medreseler, hanlar, hamamlar, köprüler ve su yolları inşa ederek, tarım ve ticaret yolları düzenlenerek değil, aynı zamanda kültürel, sosyal ve ekonomik açıdan da imar ettiler. Osmanlı Türkleri Balkanlar’da yerel halkla etkileşim içinde kültürel bir doku oluşturmuş, halkın sözlü geleneklerini derleyip koruyarak bölgenin sosyal ve kültürel yaşamını zenginleştirmişlerdir. Böylece Balkanlar, yalnızca bir fetih bölgesi değil, aynı zamanda yaşayan bir Osmanlı şehir ve kültür coğrafyası hâline gelmiştir. Bunu daha somut bilgilerle ortaya çıkarmaya çalıştım.

Avrupa’da, özellikle Balkanlar’da yaşayan ulus ve halklar, kendi halk edebiyatı metinlerine çok daha önceleri ilgi göstermiş, bunları derleyip yayınlamışlardır. Buna karşın, Türkler beş yüzyıldan fazla süreyle ordularıyla birlikte Balkanlara yerleştiklerinde, burada ninni, tekerleme, deyim, atasözü, mani, bilmece, türkü, destan, masal ve halk hikâyesi gibi zengin Türk halk edebiyatı metinlerini hem hatırlayarak hem de buralara taşıyarak geliştirmişlerdir. Ancak bu değerli kültür, yaşlı kuşakların yok olmasıyla birlikte unutulmaya başlamıştır. 1951 yılında şiirlerimin yayımlandığı *Sevinç* dergisinde, Makedonya Türk halk edebiyatı metinleri de yayınlanmaya başladı. Bunun üzerine ilk olarak anemden, sonra yaşça büyük akrabalarımın bazı metinleri derleyerek dergi ve gazetelere göndermeye başladım. Yayımlanan metinlerin ardından, teyp kaydını alarak Prizren başta olmak üzere Mamuşa, Priştine, Vulçitrin, Mitroviça, Gilan, Dobruçan, İpek, Nobırda ve Yanova gibi Türklerin yoğun olarak yaşadığı şehir ve köyleri ziyaret ettim; burada hem yaşlılardan hem de gençlerden halk edebiyatı metinlerini derledim. Bunları kalıcı kılmalıydım.

Bunun üzerine bu derlemeleri kullanarak 1972 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde doktora tezim için hazırlık yapmayı düşündüm. Değerli hocam Prof. Dr. Faruk Timurtaş,

dil uzmanı olması nedeniyle “Prizren Türk Halk Edebiyatı Metinleri” başlıklı tez çalışmamı yönlendirdi ve Kosova Türk ağızlarıyla ilgili birkaç bildiri hazırlayıp yayınladım. 1975 yılında tezimi savunduktan sonra, 1978 yılında Batı Almanya’nın başkenti Bonn’daki Alexander von Humboldt Vakfı’nın sağladığı bursla Mainz Üniversitesi Şarkiyat Bölümü’nde Prof. Dr. Johannes Benzing’in yanında, eserimi “Ağız Özellikleri”, “Halk Edebiyatı Metinleri” ve “Ağızlar Sözlüğü” olmak üzere üç bölümde hazırlamaya başladım. Sonuç olarak, Kosova Türk halk edebiyatı metinlerini 1985 yılında Kosova Üniversitesi Priştine Felsefe Fakültesi’nde *Kosova Türk Halk Edebiyatı Metinleri* adıyla yayımladım. Bu çalışmadan ilham alarak, Makedonya’daki Türk halk edebiyatı metinlerini de derleyip 1989 yılında *Makedonya Türk Halk Edebiyatı Metinleri* adıyla Anadolu Sanat Yayınları tarafından yayınladım. Ayrıca BAL-TAM kütüphanesinde bulunan Bulgar Türklerinin yayımladığı eserler sayesinde Bulgaristan Türk halk edebiyatı metinlerini de bir araya getirerek, 1999 yılında Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi yayınları olarak iki cilt hâlinde *Bulgaristan Türk Halk Edebiyatı Metinleri* adlı eserimi yayımladım.

Bu derlemeler sürerken, Türkolog olarak kişisel ve devlet kütüphanelerinde elime geçen Osmanlı dönemine ait Türk edebiyatı ve tarihine ilişkin çok sayıda eser üzerinde de çalıştım. Bu çalışmalar kapsamında, iki yüzü aşkın yazma, cönk ve mecmuada kaydedilmiş Türk halk edebiyatı metinlerini derlemeye devam ettim. Eserler arasında, özellikle Balkanlarda yetişmiş değerli Türk halk ozanlarının destan, muamma ve diğer halk şiiri türlerine ait metinler önemli bir yer tutmaktadır. Bu metinleri günümüz Türk alfabesiyle okuyucuya ulaştırmak amacıyla birçok makale yayımladım. Örneğin, Prizren’de Aşık Ferki adlı bir halk ozanının destanlarını derleyerek, *Aşık Ferki: Hayatı ve Eserleri* adlı kitapta yayımladım. Bu tür çalışmalar aracılığıyla, Türk halk edebiyatı metinlerini gün ışığına çıkararak genel Türk edebiyatına katkıda bulunduysam son derece kıvanç duyarım.

İlmî çalışmalarınıza bir ömür sayılabilecek ölçüde uzun yıllar verdiniz. Şimdi geri dönüp bakınca amacınıza ulaştığınız sayıyor musunuz kendinizi? En büyük eserim ve çalışmam dediğiniz eserinizi, çalışmanız nedir ya da nelerdir?

Kosova’da Osmanlı dönemine ait özgün eserler üzerine de kapsamlı araştırmalar yürüttüm. Prizrenli Ömer Lütfi’nin 63 eserine ulaştım ve bunlarla ilgili yazdığım birkaç makale Üsküp’te yayımlanan *Sesler* dergisinde yer aldı. Ayrıca Prizren’den Türkiye’ye göç eden bir yazarın tarihî bir eser yazdığını öğrenerek Türkiye’ye gidip, yazarın oğlu İsmail Dilege ile görüştim; anlayış göstererek bana babası Şükrü Dilege’nin yazmış olduğu *Özgeçmişim* ve *Balkan Harbi ve Harb-i Umumi* adlı iki yazma eserini teslim etti. Bu eserleri, uzun bir çalışma sürecinin ardından 2014 yılında kitap hâline getirdim ve 2017’de özgün hâliyle ikinci baskısını yaptım. Balkanlar ve Birinci Dünya Savaşı ile ilgili bu eser, gerçeklik düzeyi bakımından en değerli kitaplarımdan biri oldu. Bunun yanı sıra, bir öğrencimin Tirana’da bulduğu, Şemsettin Sami’ye ait ve Osmanlı öncesi Balkan tarihini konu alan yayımlanmamış yazma eser *Zubdet’ül-Vekâyî*’yi (1914) öğrencim Zeynep Yazarkan ile birlikte yayımladım. Bu çalışmaların devamında, Ömer Lütfi’nin *Tevarih* (1917) ve Sırbistan’ın güneyinde Novi Pazar’da bulduğum Bektaşî şairi Derviş Ahmed Gurbî’nin özgün yazma divanı, *Sancak Türk Şairi Derviş Ahmed Gurbî* (1917) adıyla yayımlandı. Bu eserler, Osmanlı dönemine ait Balkan kültürü ve tarihi üzerine yapılan araştırmalara önemli katkılar sunmaktadır.

Türkiye’ye giderken veya dönüşte Bulgaristan’a da uğrar, Sofya’da yaşayan değerli Dr. Rıza Mollov ve eşi Mefküre Mollova ailesiyle görüşerek Türk kültürü alışverişini sürdürürdüm. Onlar işlerinden uzaklaştırıldıkları için maddî durumları iyi değildi. Yolculuklarım sırasında rejim polisleri tarafından takip edilmemek için “Hemus” otelinin yakınındaki “Rozova Dolina – 17” adresine ulaşmayı sorar, polisin tarifine göre otele varınca bilinen adreslerine giderdim. Bu şekilde ikisinin yayımladığı ve yayımlanmamış tüm eserlerini elde ettim. Elde ettiğim bu eserler sayesinde, T.C. Kültür Bakanlığı’nın katkılarıyla *Bulgaristan’da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi* (1987/1989) üç cilt hâlinde yayımlandı. 1989 yılında Ankara’da ise *Yugoslavya’da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi* üç cilt olarak yayımlandı. On yıl sonra Bulgaristan Türklerinin değerli Türkoloğu Rıza Mollov’un yayımlanmış ve yayımlanmamış özgün eserlerini bir araya getirerek *Rıza Mollov: Hayatı ve Eserleri* adlı kitabı T.C. Kültür Bakanlığı yayınları arasında çıkarabildim. Ardından BAL-TAM

yayınlarında 2006 yılında *Yusuf Kerim: Hayatı ve Eserleri* ve 2011’de *Sabri Tata: Hayatı ve Eserleri* adlı iki kitabı yayımlayarak Bulgaristan’da Türk edebiyatının temelini atan aydınları ve eserlerini okuyucuya ulaştırmaktan büyük mutluluk duydum. Ancak, eserler yayımlandıktan sonra Bulgaristan’daki rejim değişimine kadar Türkiye’ye giderken yalnızca Yunanistan üzerinden geçebiliyordum. Bu yolculuklar sırasında Yunanistan’da Türk edebiyatı ile ilgili basılmış kitap, dergi ve gazeteleri toplamaya başladım. Ne yazık ki Yunanistan Türklerinin Çağdaş Edebiyat Antolojisini hazırlama fırsatım olmadı.

Yayımlamış olduğum çok sayıda esere rağmen daha birçok eseri yayımlayabileceğimi bilmekle birlikte, henüz amacımı tamamen gerçekleştiremediğimi belirtmek isterim. Benim yapamadıklarımı yeni kuşak Türkologların sürdüreceğine inanıyorum. Basılmış olan eserlerim, Türk halk edebiyatı, klasik edebiyat ve tarih alanlarını kapsadıkları için her biri kendi bağlamında değerlidir. Konu açısından her eser ayrı bir önem taşımakta olup, bunların gerçek değerini takdir edecek olanlar yalnızca okuyuculardır.

Yeni nesil Türkologlara, Balkanlar’ın yeni zihinlerine neleri tavsiye edersiniz?

Bir hoca olarak, hayatım boyunca çok sayıda Türkolog yetiştirmeye çalıştım. Özellikle Kosova’daki Türkologların, araştırmacı, derleyici ve bilim insanı olmalarını hedefledim. Eşim Tacida Hafız da bu konularda son derece titizdi. Onlara yıllarca birlikte, Türk diyalektolojisinin, günümüz Türkçesinin ve tarihinin, Osmanlı dönemi Türkçesinin, Türk edebiyatının ve yazım kurallarının değerini öğretmeye çalıştık ve bunu başardık.

Zamanla, Balkanlarda kaybolmakta olan Türk halk edebiyatı metinlerinin ne kadar değerli olduğunu göstermeye çalıştık. Hatta Priştine Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde, Prizren Yüksek Pedagoji Okulu’nda, Üsküp Türkoloji Bölümü’nde ve Sırbistan’ın güneyinde Novi Pazar’daki Humanistik Bölüm’de kurmuş olduğumuz Türkoloji Bölümleri ile Şarkiyat Enstitüsü’nde öğrencilerimizin çoğunu bu konularda yazılar yazmaya yönlendirdik; hatta mezuniyet, yüksek lisans ve doktora tezlerini bu konularda hazırlamalarına öncülük ettik.

Bazı yazıları, 2001 yılında kurduğumuz Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi'nin altı aylık yayını olan BAL-TAM dergisinde yayımladık. Öğrencilerimizin değerli kitaplarını da yayınlamaya hazır olduğumuzu duyurduk.

Biz elimizden geleni yaptık ve ömrümüz yettiği sürece yapmaya devam edeceğiz. Ancak bu bölge çok renkli dipsiz bir kuyu gibidir. Bu renkler değerlendirilerek derinlere inilebilir. Çok değerli yeni keşifler yapılabilir ve yeni çalışmalar ortaya konabilir. Bu fırsatların peşinden gitmeleri gerekir. Benim tavsiyem, yüzeysellikten kaçınarak Balkanlardaki Türklük bilimini daha derinlemesine incelemeleri ve böylece dünya Türkolojisine önemli katkılarda bulunmalarıdır.

Çalışma hayatınıza ilk önce Prizren Tarihî Eserleri Kuruma Kurumu'nda başladınız, bu süreçte Türk kültürüne ait pek çok tarihî ve mimari eserin devlet koruması altına alınmasını sağlamıştınız. O günlere dair neler hatırlıyorsunuz?

Prizren Belediyesi'ne bağlı Prizren Tarihi Eserleri Kurumu'nda çalışan Şarkiyatçı Süleyman Brina, Prizren Belediyesi'ne Başkan Yardımcısı olarak atanmıştı. Ben ise Sarayev'o'da Türkoloji Bölümü'nden mezun olduktan hemen sonra, 1968 yılında Prizren'e gelerek Tarihi Eserleri Koruma Kurumu'nda çalışmalarına başladım. Müdürüm Muhammed Şukriu, Prizren'in tarihi eserlerine büyük değer verdiği için kurumdaki ilk görevim yazma kütüphanesini kurmak oldu.

Aynı zamanda, tarihi eserleri yok olmaktan korumak amacıyla cami, tekke, saat kulesi gibi Osmanlı döneminden kalan birçok yapının tarihçesi ve inşa edenleri hakkında bilgi toplamaya başladım. İlk olarak eski Sahat Kule Müzesi'ni açtık, ardından "Kırık Cami"nin (Namazgâh) temellerini ortaya çıkardık. 1971 yılında Sinan Paşa Camii'ni onararak, 1830 yıllarında yapılan Barok stilindeki sıvanın bazı parçalarını kaldırdık ve altında 1615 yılında yapılan ilk sıvalardaki Türk sanat süslemelerinin değerlerini gün yüzüne çıkardık. Onarım sırasında nem nedeniyle ikinci sıvanın bazı yerlerinde, caminin daha önce 1628 ve 1684 yıllarında da iki kez onarıldığı ortaya çıktı.

Ayrıca Prizren Kalesi'nde kazılar yaparak kale ortasında 1830'larda Mahmut Paşa tarafından inşa edilen caminin

temellerini gün yüzüne çıkardık. Bu yapıları inşa eden kişilerle ilgili derlemelerimiz, Priştine’de yayımlanan haftalık “Tan” gazetesinde yayımlandı. Sinan Paşa Camii’nin onarımı sırasında, hem ilk inşası hem de 30 yıl sonra gerçekleştirilen yeniden onarım ile ilgili ikinci bir tarihi bulguya ulaştım ve bunları yazıp yayımladım.

Sinan Paşa Camii’nin tarihi ve onarımlarıyla ilgili yazım, 1977 yılında İstanbul’a gittiğimde, fotoğraf filmleri eşliğinde Yapı Kredi Bankası’nın kültürel hizmeti olarak dört ayda bir yayımlanan “Sanat Dünyamız” dergisine ulaştı. Derginin sorumlu yönetmeni Nedim Tör Bey ile tanışıp yazımı teslim ettim; kabul edildi ve Eylül 1977’de çıkan 11. sayıda “Prizren’de Sinan Paşa Camii” başlığıyla yayımlandı.

İlk etapta aklıma gelenler bunlardı. Oldukça verimli bir dönemdi. 1972 yılına kadar bu çalışmalarımı sürdürdükten sonra, 1973 yılında Priştine Üniversitesi Felsefe Fakültesi’nde kurulan Şarkiyat Bölümü’ne asistan olarak geçtim. Burada büyük çabalar sonucunda 1988 yılında açmış olduğum Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde profesörlüğe yükseldim ve bu bölümden emekli oldum.

Eşiniz Tacida hocamızla hem evlilik bağlamında hem de akademide uzun yıllardır süren bir yol arkadaşlığınız var. Hem hayat arkadaşlığınız hem ilim yoldaşlığınızı birlikte yürütmüş olmak nasıl bir tecrübedir? Bu noktada sizinle aynı kaderi paylaşan ilim ve hayat yoldaşlarına nasihatleriniz neler olurdu?

Sarayevo Üniversitesi Felsefe Fakültesi Şarkiyat Bölümü’nde dördüncü sınıfta iken, Şarkiyat Bölümü’ne yeni kayıt yaptıran öğrenciler arasında Tacida Hoca da vardı. Ben, onun ikinci yıldan sonra Arap dili dersleri yerine Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’ne geçmesini yönlendirdim. Türkçe öğrenmesine vesile oldum, o da benim Boşnakça öğrenmem için çaba gösterdi. Bu çalışmalarımızdan sonra Tacida Hoca, iki yıl sonra Arapça ve Farsça gibi doğu dillerinden, benim gibi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’ne geçti. Böylece kısmet oldu ve evlendik.

Tacida hocamız, yedi yıl boyunca kızımız Ayla ve oğlumuz Erhan dünyaya gelene kadar ev hanımı olarak hayatını sürdürdü.

Yedi yılın ardından Priştine’de Türk sınıflarına bir Türk dili ve edebiyatı öğretmenine ihtiyaç olunca eğitimlik hayatına başladı. Türk Dili ve Edebiyatı derslerini sabaha kadar Prizren’deki evimizde hazırlar, sabahları dört yaşındaki oğlumuzu yanımıza alarak Priştine’ye giderdik. Öğleden önce ben derslerimi verirken, o oğlumuzla arabada kalırdı; derslerimi bitirdikten sonra o lisedeki derslerini yapardı ve ben de arabada oğlumuzla kalırdım. Çalışmalarında son derece titizdi.

Birkaç yıl sonra Türkçe Ders Kitapları ve Araçları Kurumu’na geçti. Burada, Türk okullarına yönelik okuma kitabı, tarih, biyoloji, fizik, kimya gibi toplam 48 ders kitabının yayınlanmasına emek verdi. Fahri Kaya’nın hazırladığı ve Kosova’daki ilk “Alfabe” kitabını yayınlayan da odur. Ancak 1988/89 öğretim yılında, Priştine Üniversitesi Filoloji Fakültesi’nde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü açılınca bu bölüme atandı ve emekli oluncaya kadar Türk Edebiyatı I, II, III, IV; Edebiyat Kuramı gibi dersleri verdi.

Birlikte ders vermenin yanı sıra, Prizren’de Yüksek Pedagoji Okulu’nda, Novi Pazar’da Türk Dili ve Edebiyatı derslerini, Türkoloji Enstitüsü’nün çalışmalarını sürdürdük. Karadağ’da bir Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü kurmaya da çalıştık ancak başarılı olamadık.

2001 yılında kurulan ve kısaltması BAL-TAM olan Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi’nin en büyük katkısı eşime aittir. Bu merkez sayesinde günümüze kadar gelen altı aylık **BAL-TAM Türklük Bilgisi** dergisini 41. sayısına kadar ulaştırdık, Türkolojiyle ilgili 30 kitap yayınladık. Kosova’da bir uluslararası Türkoloji kongresi ve beş uluslararası Balkan Türkolojisi sempozyumu düzenledik; bunlardan ikisi Prizren’de, diğerleri Bosna-Hersek, Karadağ ve Hırvatistan’da gerçekleşti. Ayrıca Prizren’de iki uluslararası Türk Kültürü Semineri düzenledik. Beşinci sempozyum dışında diğer dört sempozyumun bildirilerini yayımlayabildik.

Şimdi iki emekli olarak bu tür çalışmalarımızı sürdürmekteyiz. Birbirimize destek olduk, birbirimizi teşvik ettik, birlikte büyüdük ve ortak tutkumuz olan Türkoloji sevdasının peşinden hayaller kurduk, onları gerçekleştirmeye çalıştık. Ortak hedef olunca, meslektaşlar çok iyi ve verimli iş arkadaşları olabilir; bunu rahatlıkla söyleyebilirim.

Türk mimarisi, Türk kültürü ve dili... Millî benliğimizi inşa eden bu üç sac ayağıyla da ilgilendiniz. Bugün bu üç sac ayağı Balkanlar’da ne durumda? Nasıl değerlendiriyorsunuz?

Krallık ve eski Yugoslavya döneminde “şehir planlama” çalışmaları yapılırken, Türk mimari eserleriyle ilgili birçok sorunla karşılaşılırdık. Bazı cami, tekke, türbe gibi Osmanlı döneminde inşa edilmiş birçok yapı bilinçli olarak yıkılmıştı; bazıları ise günümüze harabe hâlinde kalabilmişti. Örneğin, bugün Prizren’de belediye binasının bulunduğu yerde eskiden güzel bir cami vardı. Üzerine yıldırım düştükten sonra onarılmak yerine yıkıldı. Fatih Sultan Mehmet’in emriyle 1455 yılında inşa edilen namazgâhın 2000 yılına kadar yalnızca küçük bir imitasyon minaresi kalmıştı. Sonrasında, Türk Tabur Komutanlığı’nın katkılarıyla onarıldı ve günümüzde iyi korunmuş durumdadır.

Prizren’de eskiden tüfekçiler, kuyumcular vardı; bunlar son zamanlarda yıkılarak yerlerine alışveriş merkezleri yapıldı. Bu nedenle ben, Türk kültür zenginliğini korumak amacıyla bu eserleri korumaya ve değerlerini göstermeye çalıştım. Bu tür kültür kayıpları yalnızca Prizren’de değil, tüm Sırbistan, Kosova, Bosna-Hersek ve Makedonya’da yaşanmıştır. Bu nedenle elimden geldiğince bu değerli tarihi eserler hakkında araştırmalar yapıp yazılar yayımladım.

Bir seferinde ailece Üsküp’ten Ohri’ye giderken, Titov Veles şehrinin yanından geçtik. Şehirdeki eserler hakkında bilgi edinmek için şehrin içine girdik. Şehrin girişinde bir camiye rastladık. Tacida Hoca ile birlikte camiye girdiğimizde yanımıza biri geldi ve bu cami hakkında yazı yazmak istediğimi söylediğimde, caminin yakında yıkılacağını ve yerine bir okul veya çocuk yuvası inşa edileceğini belirtti. O gün yanımda fotoğraf makinem olmadığı için fotoğraf çekemedik; ancak bir hafta sonra tekrar Veles’e gittim. Fotoğraf makinelerimi alıp camiyi hem dıştan hem de içindeki tüm sanat süsleriyle birlikte çektim. Bu tür süslemeler arasında 5-6 cami resmi de vardı. Daha önce bu kadar sanat zenginliğiyle süslenmiş bir cami görmemiştim.

İkinci gidişimde, caminin yıkıldığını gördüm. Bu cami hakkında derlediğim bilgiler ve çektiğim fotoğraflar sayesinde hazırladığım yazıyı, Üsküp’te çıkan “**Hilal**” gazetesinde siyah-beyaz

olarak yayımladım; uzun zaman sonra ise, renkli hâliyle **BAL-TAM Türklük Bilgisi** dergisinin Mart 2024 tarihli 40. sayısında “**Makedonya’nın Köprülü Şehrinde Mustafa Bey Camisinin Tarihi ve Sanat Değeri**” başlığı altında yayınladım.

Elimizden geldikçe bu tür eserlerin yok olmaması için uğraş vermeliyiz. Bunlar bizim kültürümüz ve onlar var oldukça biz var oluruz.

Balkanlıların YTB himayesinde 2022’den bu yana yayımlanan *Bağlar* dergisinde Türkçe şemsiyesi altında bir araya gelmesi sizin için ne ifade ediyor? Bizlere tavsiyeleriniz neler olur?

Bir vesileyle Prizren’deki Yunus Emre Enstitüsü’nde bulunduğum sırada, derginizin iki sayısına ulaştım. Elimdeki sayılarını gözden geçirdim ve çok beğendim. Bence dergi son derece değerli. Türkçe yayımlanıyor olması da onun değerini daha da artırıyor. Ayrıca, YTB aracılığıyla bu bölgelerdeki kültürel ve bilimsel değerler dünyaya açılabilir. Bu nedenle bilgi paylaşımı açısından büyük önem taşıyor. Tüm okur-yazar arkadaşlarımıza ulaştırılması, oldukça değerli bir hizmet sunmak anlamına gelir.

Geçtiğimiz günlerde YTB Yayınları’ndan şahsınıza bir armağan olarak çıkan *Nimetullah Hafız Armağanı* adlı kitapla ilgili duygularınızı ve düşüncelerinizi alsak sizden son olarak...

Ben henüz 75 yaşındayken, değerli eşim Tacida ZUBÇEVİÇ HAFİZ, hakkımda bir armağan kitabının basılması için büyük çaba sarf etti. Bütün tanıdık dost Türkologlardan birer özgün makale istedi. Kitap on yıl önce baskıya hazır hâle gelmişti. Ancak renkli, çok sayfalı, iki ciltli ve bol fotoğraflı olarak hazırlanmış bu kitabın yayınlanması için gereken masrafları **BAL-TAM** Kurumu karşılayamayacağını fark ettik. Bu nedenle kitap on yıl boyunca yayınlanamadı ve 85. yaş gününe kadar bekledi.

Neyse ki sağ olsun başta Abdullah Eren Bey olmak üzere tüm YTB yetkilileri, kitabın böyle lüks bir basımla yayımlanmasına vesile oldular. Aksi hâlde, Tacida Hoca’nın benimle ilgili hazırladığı armağan kitabı bir on yıl daha yayınlanamayacaktı. Bu

nedenle, Abdullah Eren Bey’e ve YTB’de kitabın yayınlanmasına emeği geçen herkese, eşim Tacida adına ve şahsım adına teşekkür etmeyi büyük bir borç biliyorum.

ETKİNLİKLER
EVENTS

PRİZREN'DE SUZİ ÇELEBİ ÖLÜMÜNÜN 500. YILDÖNÜMÜNDE ANILDI

Altay Suroy RECEPOĞLU*

Osmanlı döneminin önemli şairlerinden ve hayırseverlerinden biri olan Suzi Çelebi, vefatının 500. yıldönümü vesilesiyle 2024 yılı boyunca çeşitli etkinliklerle anıldı.

Suzi Çelebi 29 Ekim 1524 tarihinde, doğum yeri olan Prizren'de hayata gözlerini yummuş, 1512'den önce inşa ettirdiği ve kendi adını taşıyan Suzi Camii'nin haziresine defnedilmiştir.

Suzi Çelebi, Prizren'de ilk imam olması, kurduğu medresede müderrislik yapması, bir kütüphane inşa etmesi ve adaleti ön planda tutmasıyla tanınmaktadır. Ayrıca, Mikahiloğlu Ali Bey'in Gazavatnâmesi gibi bölge topraklarında yazılmış ilk eserin de sahibidir. Kalkandelen kadısının bir yetimin hakkını reddeden kararına yazdığı gazelle tepki göstermiş ve bu davranışı Sultan Yavuz Selim tarafından ödüllendirilmiştir.

Suzi Çelebi'nin yaşamı ve eserleri, düzenlenen çeşitli etkinliklerle sanatçılar ve halk arasında hâlâ yaşadığını göstermektedir. 1998 yılında, Suzi Çelebi'nin vefatının 500. yıldönümü nedeniyle bir uluslararası sempozyum düzenlenmiş ve bu sempozyumda sunulan bilgi ve belgeler 2000 yılında kitap hâline getirilerek yayımlanmıştır. Bu vesile ile Suzi hakkında iki yeni kitap daha yayımlanmış ve farklı etkinlikler gerçekleştirilmiştir.

Osmanlı döneminden kalma ve devlet koruması altında bulunan Suzi Çelebi ve şair kardeşi Nehari'nin mezarları Prizren'de Suzi Camii haziresinde yer almaktadır. Mezarlardaki kitabeli baş taşları bölgenin tarihi ve kültürel mirasına ışık tutmaktadır. Kosova'nın önde gelen aydınları ve sanatçılarından Prof. Dr. Nimetullah Hafız, Altay Suroy, Iskender Muzbeğ, Nevzat Şundo ve Aziz Serbest, 29 Ekim 2024 tarihinde Suzi Çelebi'nin mezarı başında düzenlenen bir törenle onu anmış ve şair kardeşler Suzi ile Nehari'nin kabirlerini ziyaret etmekten duydukları memnuniyeti dile getirmişlerdir. Bu anma töreni, elektronik medyada fotoğraflar ve videolarla geniş yankı bulmuştur.

Aynı gün, araştırmacı ve şair Altay Suroy Recepoğlu, Balkan Türk Müziği Derneği'nin Prizren'deki merkezinde Suzi Çelebi'nin kişiliği, yaratıcılığı ve eserleri hakkında bir konferans vermiştir. Yunus Emre Enstitüsü'nde ise araştırmacı Raif Vırmiça'nın konuşmacı olarak

* Dr., Hukukçu, Gazeteci, Araştırmacı, Yazar, Prizren.

katıldığı bir program ve Suzi'yi anlatan bir belgeselin gösterimi gerçekleştirilmiştir.

Kosova Yazarlar Derneği, Doğru Yol Derneği, Üsküp Köprü Derneği, Zübeyde Hanım Derneği, BAL-TAM ve Türkçem dergilerinin iş birliğiyle Prizren'de Doğru Yol Derneği'nin salonunda bir anma etkinliği düzenlenmiş, bu etkinlikte Suzi Çelebi'yi konu alan konuşmalar yapılmış ve şiirler okunmuştur. Ayrıca, Suzi Çelebi'yle ilgili yeni kitaplar yayımlanmış ve araştırmacılar ile yorumcular tarafından dergilerde makaleler yazılmıştır. Tüm bu gelişmeler, basılı ve elektronik medya aracılığıyla geniş kitlelere ulaştırılmıştır.

Bu etkinlikler, yetkili makamların dikkatini çekmiş ve Suzi ile Nehari'nin mezarlarının bulunduğu alanın düzenlenmesi için çalışmalar başlatılmıştır. Suzi Çelebi'nin mirasına sahip çıkılması ve bu mirasın gelecek nesillere aktarılması için bu çalışmalar büyük önem arz etmektedir.

Suzi Çelebi ölümünün 500. Yıldönümünün anılmasını örgütleyen Altay Suroy bildirisi sunarken

**Suzi Çelebi Ölümünün 500. Yıldönümünün anılmasında mezarına
Buket çiçek konuldu. Fotoğrafta soldan sağa: İskender Muzbeg, Aziz Serbest,
Altay Suroy Recepoğlu ve Nimetullah Hafız**

**KOSOVA'DAN İKİ DEĞERLİ İSİM:
PROF. DR. NİMETULLAH HAFİZ VE NEVZAT ŞUNDO
ÜSKÜP'TE "RUMELİ KANAAT ÖNDERLERİ"
ÖDÜLÜNE LAYIK GÖRÜLDÜLER**

Taner GÜÇLÜTÜRK*

Kuzey Makedonya'nın başkenti Üsküp'te düzenlenen 2. Uluslararası İnsan Hakları ve Kültür Ödülleri – Rumeli Kanaat Önderleri Ödül Töreni, Balkanlar'ın seçkin isimlerini bir araya getirdi.

Üsküp Filarmoni Konser Salonu'nda düzenlenen görkemli törende, Kosova Türk toplumu adına öne çıkan iki önemli isim, Prof. Dr. Nimetullah Hafız ve Doğru Yol TKSD Başkanı Nevzat Şundo, "Rumeli Kanaat Önderleri" ödülüne layık görüldü.

Kosova'da uzun yıllardır Türk dili, edebiyatı ve kültürüne yaptığı akademik katkılar, yetiştirdiği öğrenciler ve kalıcı eserleriyle saygın bir akademisyen olarak öne çıkan Prof. Dr. Nimetullah Hafız, Törende yaptığı konuşmada bu ödülün kendisi için büyük bir anlam taşıdığını vurguladı.

Nimetullah Hafız ödülünü aldıktan sonra şöyle teşekkür etti:

*"Sayın Protokol, Sayın misafirler, tümünüzü ayrı ayrı selâmlıyor, hoş geldiniz diyorum. Bu yıl 87 yaşında bulunmaktayım. Gerek benim gerekse yanında bulunmak zorunda olduğum eşimin sağlık durumu yolculuk yapmak için elverişli olmasa da hayatım boyunca bir Türkolog olarak sürdürmüş olduğum çalışmalarına değer verip, **"2025 YILI ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI ÖDÜLÜ"** takdim etmek üzere Türkiye Cumhuriyeti'nden kalkıp komşu ülkemizin Üsküp şehrine gelen **RUMELİ-KANAAT ÖNDERLERİ**'ni kıramadım ve şimdi bu yüzden aranızda olmaktan çok memnun oldum. **Herkese sonsuz teşekkür ederim.***

*Ayrıca, 1962 yılında "Nova Makedonya" Yayınevi'nin "Birlik" Redaksiyonu'nda bir gazeteci, dört yıl sonra yani 1966'da yine Üsküp Radyosu'nda bir gazeteci ve spiker olarak çalışmış biri olarak güzelim Üsküp'te bu ödülü almak, eski güzel günlerimi canlandırmak gönlümde ayrı bir sevinç duygusu yarattı. Bunun için de **hepinize bir kez daha teşekkür ederim.***

Bilindiği gibi Balkanlar Avrupa kültürünün beşiğidir ve bu beşiğin yapı taşlarının büyük bir bölümünü Türkler oluşturmaktadır. Dola-

* Dr. Türkolog, Araştırmacı-Yazar, Şair, Kosova Türk Yazarlar Derneği Eşbaşkanı, Prizren Yunus Emre Enstitüleri Öğretim Görevlisi, BAL-TAM Danışma Kurulu Üyesi taner.gucluturk@yee.org.tr, tanergucluturk@gmail.com

yısıyla bu topraklardaki medeniyetlerin şekillenmesi ve gelişmesine, tarihi ve kültürüne katkıları büyüktür. 4. yüzyıldan başlayarak asırlar boyunca karşılıklı etkileşim sonucunda Balkan toplumları bugünkü hâlini almıştır ve bu bir zenginliktir. Bu zenginliği korumak, beslemek ve geliştirmek çin biz de eşimle birlikte burada yaşayan değerli halklar arasında kültürel köprüler inşa etmeye çalıştık. İnsan unsurunun önemini vurgulayarak kültür ve bilime daha nasıl katkıda bulunabiliriz diye yollarını aradık, bu yolda araştırmalar yaptık, kitaplar bastık, yapıcı gerçeklerin peşine düşecek ve onları ortaya atacak nesiller yetiştirmeye ve hep destek vermeye çalıştık. Bu yönde mücadele veren kişi, kurum ve kuruluşları gördükçe çalışma azmimiz arttı, çok mutlu olduk. Bu nedenle bu yöndeki ortak tarih, kültür ve kardeşliği artarak devam ettirme arzunuzu çok iyi anlıyor, destekliyor ve gönülden kutluyorum. Bu yönde emek veren herkese sağlığım ve bilgim el verdikçe destek vermeye çalışacağım. Ben sonuna kadar çalışmaya devam edeceğim, sizin de bu yolda sevgiyle yürümenizi izleyeceğim.

Sayın Rumeli Kanaat Önderleri temsilcileri, yaşamım boyunca sürdürmüş olduğum çalışmalarım Türk dünyasında değer bulunduğunu, emeklerimin boşa gitmediğini, bilim dünyasına, özellikle Balkan ortak Tarih, Dil, Edebiyat, Kültür ve Medeniyetine katkılarda bulunabildiğimi görme mutluluğunu yaşatan, başta siz kanaat önderleri olmak üzere hepinize bir teşekkür ediyor, saygılarımı sunuyor, güzelim Türkiyemize iyi, sağlıklı dönüşler diliyorum. Sağ olun, var olun!”

Diğer yandan Nevzat Şundo ise özellikle kültürel mirasın korunması, Türkçe’nin yaşatılması ve toplum yararına yürüttüğü çalışmalarla tanınmaktadır. Şundo’nun uzun yıllardır süregelen gönüllü çabaları, hem Kosova’daki Türk toplumu hem de Balkanlar genelinde takdirle karşılanmaktadır.

Törene, bölgeden çok sayıda akademisyen, kültür insanı ve kanaat önderi katıldı. Ödül programı, Balkan coğrafyasındaki kültürel bağların güçlendirilmesi ve insan hakları alanındaki katkıların tanınması amacıyla her yıl düzenlenmektedir.

Üsküp’teki Filarmoni Konser Salonu’nda, Rumeli Türkleri Vakfı’nın öncülüğünde, TRT, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) ile Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı’nın (TİKA) katkılarıyla düzenlenen etkinliğe, Kuzey Makedonya Başbakan Birinci Yardımcısı İzzet Meciti, Türkiye’nin Üsküp Büyükelçisi Fatih Ulusoy, Türk kurum ve kuruluşlarının temsilcileri ile davetliler katıldı.

Büyükelçi Ulusoy, etkinlikte yaptığı konuşmada, Türkiye ile Balkan ülkeleri arasında tarihi, kültürel ve beşerî bağlar bulunduğunu ifade etti. Ulusoy, “Ülkemizin Balkan ülkeleriyle birçok alanda mevcut kurumsal iş birliğinin yanı sıra Balkan halklarıyla da sarsılmaz derecede

sağlam bağlara sahibiz. Zira, bu topraklarda yaşayan tüm kardeşlerimizle kader ortaklığımız var.” dedi. Türkiye ile Kuzey Makedonya ilişkilerinde Makedonya’daki Türk toplumunun önemini vurgulayan Ulusoy, “Türk toplumu, ekonomi, ticaret, kültür, sanat, edebiyat, medya ve diğer birçok alanda bu ülkenin refahına ve kalkınmasına gözle görülür katkılar yapmaya devam ediyor. Biz de Türkiye olarak tüm kurumlarımızla Makedonya Türk toplumunun yanında olmaya devam ediyoruz.” şeklinde konuştu.

Programda, Balkanların barış ve huzuru için insan haklarına saygı ve hukukun üstünlüğü alanında önemli katkılar sunan kişilere ödüller verildi. Kuzey Makedonya Başbakan Birinci Yardımcısı Meciti, Tetova Üniversitesi’nden Süleyman Baki, tarihçi Ardian Muhaj, İşkodra İstanbul Derneği Başkanı Rıdvan Seferaj, Üsküp Aziz Kiril ve Metodiy Üniversitesi Profesörü Ferid Muhiç, Gümülcine Seçilmiş Müftüsü İbrahim Şerif, Batı Trakya Türk Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği Başkanı Hüseyin Baltacı, yazar Şefka Begovic Licina, yazar Harun Crnovrsanin, Bulgaristan’dan Doç. Dr. Emine Halil ve Doç. Dr. Harun Bekir, Kosovalı Türkolog Nimetullah Hafız, Kosovalı sanatçı Nevzat Şundo ve Romanya Kırım Tatar Toplumunu temsilcisi Tahsin Cemil ödülleri aldı. Ayrıca, merhum İskeçe Seçilmiş Müftüsü Ahmet Mete’nin eşi de ödül aldı. Programda TRT, YTB, TİKA ve Makedonya Türk Sivil Toplum Teşkilatları Birliği’ne (MATÜSİTEB) katkıları için ödüller takdim edildi. İlgili etkinlikte bölgeden sanatçılar da performans sergiledi.

ÖDÜLLER MERASİMİNDEN BİRKAÇ GÖRÜNTÜ

Nîmetullah Hafız ödülünü alırken

Nîmetullah Hafız teşekkür metnini okurken

Nevzat Şundo ödülünü alırken

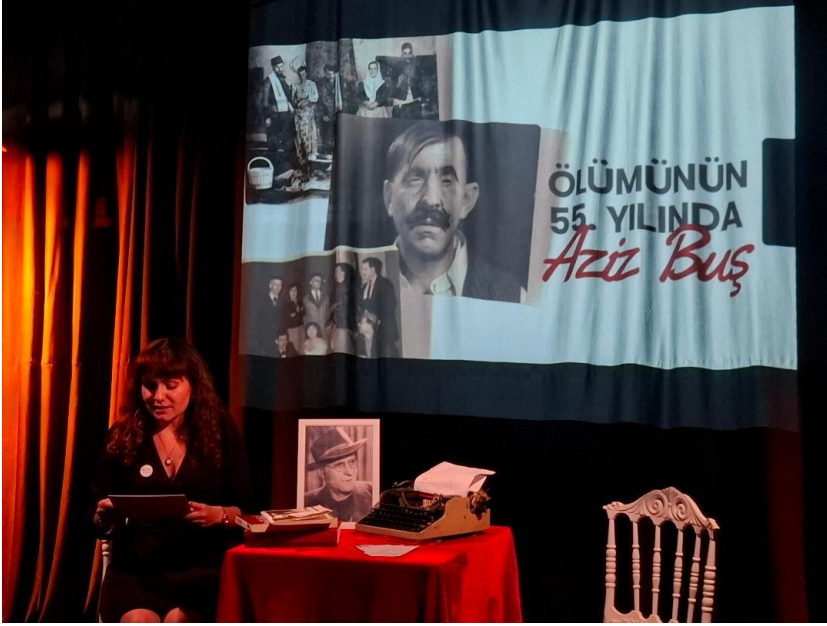
Nevzat Şundo teşekkürlerini sunarken

Ödüllerini alanlar ödülleri verenlerle birlikte çekilen bir fotoğraf

AZİZ BUŞ, VEFATININ 55. YILINDA PRİZREN'DE ANILDI

Kosova Türk tiyatrosunun öncülerinden, sahnenin gülün yüzü ve Prizren'in "NASREDDİN"i olarak hafızalarda yer edinen Aziz Buş, vefatının 55. yılında Art Theatre, Doğru Yol Türk Kültür Sanat Derneği ve Kosova Türk Yazarlar Derneği'nin ortaklaşa organizasyonu ile düzenlenen anlamlı bir etkinlikte anıldı. "Bir Şapkanın Altında; Gülüşün Koca Ustası" sözünü simgeleyen sanatçı, tiyatroya adanmış ömrüyle bir kez daha sevgi, saygı ve özlemle yad edildi.

Anma programı, Prizren'deki Aziz Buş Oda Sahnesi'nde gerçekleşti. Aynı zamanda tiyatronun 5. kuruluş yıldönümüne denk gelen bu özel gecede, sanatçının sahneye ve topluma bıraktığı güçlü izler bir kez daha gün yüzüne çıktı.

Gecede, Kosova Demokratik Türk Partisi (KDTP) Genel Başkanı ve Bölgesel Kalkınma Bakanı Fikrim Damka, KDTP Milletvekili Fidan Brina Jilta, Türkiye Cumhuriyeti Prizren Başkonsolosu Celal Doğan, Prizren Şube Başkanı Furkan Bütüç, yönetim kurulu üyeleri ve çok sayıda sanatsever hazır bulundu.

Program, Aziz Buş'un hayatı ve sanat yolculuğunu anlatan Sonay Buş'un sunumuyla başladı. Ardından İskender Muzbeg, Zeynel Beksaç

ve Dr. Taner Güçlütürk, usta sanatçının tiyatroya ve Kosova Türk kül sunduğu katkıları dile getirdikleri konuşmalarıyla geceye damga vurdu.

Bakan Fikrim Damka ve Milletvekili Fidan Brina Jilta da konuşmalarında, Aziz Buş'un yalnızca bir tiyatrocu değil, aynı zamanda kültürel kimliğin yaşatıcısı olduğunu vurgulayarak, onun açtığı yolun bugün hâlâ yeni nesiller için ilham kaynağı olduğunu belirtti.

Aziz Buş'un sahne arkadaşı, Kosova'nın ilk Türk tiyatro sanatçılarından Refet Kiser, sanatçının yaşamına dair hatıralarını paylaşarak geceye duygusal bir boyut kazandırdı. Kiser'e gecede özel bir onur ödülü de takdim edildi.

Sanatçının oğlu Raif Buş, “Ben uyurken babam başucumda daktilosuyla oyunlar yazardı. Türk toplumuna yeni nesiller kazandırmak için durmadan çalışırdı” sözleriyle geceyi duygulandırdı. Torunu Sevgi Buş da, dedesinin adının evlerinde her zaman sevgiyle anıldığını ifade etti.

Tanınmış tiyatrocu Nafiz Gürcüali ve Zekeriya Hocalar ise Aziz Buş'u birebir tanıma fırsatı bulamadıklarını, ancak eserlerini ve etkisini her zaman büyük bir takdirle izlediğini söylediler.

Anma gecesinde sembolik olarak kırmızı bir masa, daktilo, eski oyun metinleri ve sanatçının fotoğrafı sahnede yer aldı. Sessiz sandalyeler etrafında toplanan kalabalık, yalnızca bir hatırayı değil, yaşayan bir tiyatro inancını selamladı.

ART Theatre, etkinlik sonunda tiyatroya katkı sunan isimlere teşekkür plaketleri takdim etti. Özellikle 5 yıldır kız çocuklarının tiyatroya teşvik edilmesine gönülden destek veren Sumeya Dadihak’a da özel bir teşekkür sunuldu.

Gece boyunca sıkça tekrarlanan duygular ise minnet, ilham ve vefa oldu.

“Bir ömür, bir sahne...” sözleriyle anamlanan anma programı, Aziz Buş’un yalnızca bir sanatçı değil; bir dönemin sesi, bir toplumun hafızası ve geleceğe ışık tutan bir değer olduğunu bir kez daha gösterdi.

BAL-TAM

**KOSOVA CUMHURBAŞKANI VJOSA OSMANİ
PROF. DR. NİMETULLAH HAFİZ'A
CUMHURBAŞKANLIĞI LİYAKAT MADALYASI'NI
TAKDİM ETTİ**

Taner GÜÇLÜTÜRK*

Kosova Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Vjosa Osmani, 27 Ağustos 2025 tarihinde Nisan ayında verilmesine karar verilen Cumhurbaşkanlığı Liyakat Madalyası'nı Prof. Dr. Nimetullah Hafız'a takdim etti. Kosova Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı resmi sayfasında ödülün gerekçesi ödülün gerekçesi şu ifadelerle açıklandı: "Bu ödül, Kosova'da ve daha geniş bir çevrede Türk eğitimi, bilimi, kültürü ve edebiyatı alanındaki olağanüstü katkılarından dolayı bir saygı ve minnettarlık ifadesi olarak sunulmuştur. Prof. Hafız, Priştine Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde görev yapmıştır. Kosova Türk çağdaş edebiyatının kurucu şahsiyetlerinden biri olan Hafız, Türk dili alanında doktora unvanı alan ilk araştırmacıdır. Kariyeri boyunca öğretim görevlisi, araştırmacı ve yazar olarak değerli katkılarda bulunmuştur."

Kosova Türk Yazarlar Derneği olarak, Türk dili, edebiyatı ve kültürünü Kosova'da, Balkanlar'da ve dünyanın dört bir yanında yaşatma yolunda ortaya koyduğu çalışmalar, kurduğu kürsüler, yayımladığı eserler, sunduğu kültürel emekler ve Türkçe yükseköğretimin temellerini atarak yetiştirdiği talebelerle medeniyetimizin en güçlü seslerinden biri olan, eşi Prof. Dr. Tacida Hafız ile birlikte Avrupa'nın ilk Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezini (BAL-TAM) Prizren'de kurarak Balkanlar, Avrupa ve dünya Türkologları arasında bilimsel iş birliği ve iletişimin gelişmesine öncülük eden, bilimsel sempozyumlar, akademik seminerler ve toplantılar düzenleyerek Türklük bilimi yolunda yeni nesiller yetiştiren, genç araştırmacılara ilham kaynağı olan, ayrıca Türk dilinde Avrupa'nın ilk Türklük Bilgisi Dergisi BAL-TAM'ı yayımlayarak akademi dünyasında öncü bir rol üstlenen derneğimizin yönetim kurulu üyesi kıymetli hocamızı içtenlikle kutluyoruz.

Kosova Türkleri ve Türk toplumu adına, Cumhurbaşkanlığı düzeyinde Kosova Cumhuriyeti tarihinde liyakat ödülüne layık görülen ilk Türk olan yönetim kurulu üyemiz Prof. Dr. Nimetullah Hafız'a, Kosova Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Vjosa Osmani Hanımefendi tarafından takdim edilen Kosova Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Liyakat

* Dr. Türkolog, Araştırmacı-Yazar, Şair, Kosova Türk Yazarlar Derneği Eşbaşkanı, Prizren Yunus Emre Enstitüleri Öğretim Görevlisi, BAL-TAM Danışma Kurulu Üyesi taner.gucluturk@yee.org.tr, tanergucluturk@gmail.com

Madalyası beratında "Kosova'da Türk dili, edebiyatı ve kültürünün korunması, geliştirilmesi ve tanıtılmasına, yeni nesillerin eğitilmesine ve Kosova Cumhuriyeti'nde yaşayan halklar arası uyumun güçlendirilmesine yaptığı katkılarından dolayı verilmektedir." denildi.

Kosova Türk çağdaş edebiyatının kurucu simalarından, dilin bilge bekçisi, kalemin zarif mimarı ve düşüncenin derin kuyularından berrak hikmetler çıkaran hocamız Prof. Dr. Nimetullah Hafız'ın, Kosova Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı tarafından Cumhurbaşkanlığı Liyakat Madalyası ile onurlandırılması, yalnızca bir şahsın değil; bir topluluğun, bir tarihin ve bir hafızanın da taltif edilmesi anlamına gelmektedir.

Bu madalya, kişisel bir takdir olmanın ötesinde, Kosova Türklerinin köklü kültür mirasına, varoluş çabasına ve kalıcı eser bırakma iradesine verilen yüksek bir değer simgesidir. Çünkü bir milletin dili, sadece iletişimin aracı değil, varlığının aynası, ruhunun en derin ifadesidir. İşte hocamız Hafız, ömrünü bu aynayı parlak tutmaya, bu ruhu diri kılmaya adanmış, akademik araştırmaları, edebi eserleri ve kültürel hizmetleriyle bir toplumu tarihin gölgelerinden geleceğin ufuklarına taşımıştır.

Türk dili alanında doktora unvanını alan ilk araştırmacı kimliğiyle bilimin sahasında öncü, öğretim kürsülerinde sayısız genç dimağa ışık tutan bir hoca olarak yol gösterici kalemiyle Kosova Türk edebiyatına yeni ufuklar açan bir şair ve yazarı olarak da kurucu bir misyonun temsilcisi olmuştur. Onun ilmî birikimi, yalnızca bilim dünyasına değil, aynı zamanda kültürümüzün varlık bilincine işlenmiş derin bir hatıradır.

Kosova Türk Yazarlar Derneği olarak, bu anlamlı ve tarihi ödülün, hocamızın şahsında bütün Kosova Türk toplumu ile akademi ve edebiyat camiasına yöneltilmiş bir selam, takdir ve teşekkür niteliğinde olduğunun farkındayız.

Bu vesileyle, kıymetli hocamızı gönülden kutluyor, onun şahsında bütün Kosova Türklerine yönelmiş bu onuru gururla paylaşıyoruz.

Biliyoruz ki, hakikatin ışığını kalemle arayanlar, zamanı aşarak geleceğe seslenirler ve er ya da geç en sonunda tecelli eden hak ve adalet ile en yüksek düzeyde ve derecede onurlandırılırlar. Hocamız Prof. Dr. Nimetullah Hafız da bu sesin abideleşmiş bir yankısıdır ve böyle bir timsalin en güzel örneğidir.

* * *

Bu yılın Nisan ayında, 23 Nisan Kosova Türk Toplumu Günü ve Kosova Türkleri Milli Bayramı dolayısıyla, Kosova Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Vjosa Osmani, yayımladığı kutlama mesajı ve kararname açıklamasında, değerli Yönetim Kurulu Üyemiz ve BAL-TAM Genel Başkanı Prof. Dr. Nimetullah Hafız'ın, 23 Nisan Kosova Türkleri Milli

Bayramı onuruna Kosova Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Liyakat Madalyası'na layık görüldüğünü duyurmuştu.

Kosova Cumhuriyeti Başkanı Osmani, Kosova Türk Toplumu Günü dolayısıyla toplumun vatandaşlarını tebrik ederek, onları Kosova ile Türkiye arasında bir "köprü" olarak nitelendirmişti.

Başkan Osmani açıklamasında şu ifadelere yer vermişti:

"Bugün, Türk toplumunun ülkemize kattığı ve katmaya devam ettiği kültürel ve dilsel mirasın değerlerini bir kez daha vurgulamak için özel bir fırsattır. Demokratik, eşit ve her vatandaşın kendini saygı görüp temsil edilmiş hissettiği bir Kosova'nın inşasına yönelik bu toplumun sürekli katkılarını takdir ediyoruz."

Bu özel gün anısına ve Kosova'daki Türk toplumunun seçilmiş temsilcilerinin önerisiyle, Başkan Osmani, Prof. Dr. Nimetullah Hafız'a, Kosova'da Türk dili, edebiyatı ve kültürünün korunması, geliştirilmesi ve tanıtılmasına; yeni nesillerin eğitimine ve ülkedeki etnik uyumun güçlendirilmesine yaptığı olağanüstü katkılardan dolayı Cumhurbaşkanlığı Liyakat Madalyası takdim etme kararı almıştır.

Ancak madalyanın teslimi, Kosova Cumhurbaşkanı Vjosa Osmani tarafından 27 Ağustos 2025 tarihinde gerçekleştirildi. Kosova Cumhurbaşkanı, Prof. Dr. Nimetullah Hafız'ı görkemli bir şekilde karşıladı. Ardından birlikte kahve içildikten sonra, salonda bulunan tüm katılımcılar ayağa kalktı ve Cumhurbaşkanlığı kararının okunmasının tamamlanmasının ardından, Prof. Dr. Nimetullah Hafız'a liyakat madalyası kutusundan çıkarılarak boynuna takıldı ve madalya belgesi kendisine teslim edildi. Prof. Dr. Nimetullah Hafız, madalyayı ve belgeyi aldıktan sonra şunu söyledi: *"Sayın Cumhurbaşkanım, Öncelikle belirtmek isterim ki, Türkoloji sevdasıyla geçen yaşamımın altmış yıllık süresi içinde aldığım onlarca ödül arasında beni en çok mutlu eden, belki de en anlamlısı bu ödül oldu. Kosova Cumhuriyeti tarafından "Cumhurbaşkanlığı Liyakat madalyası"na layık görüldüğümü işitince ne kadar sevindiğimi, ne kadar gururlandığımı anlatamam. "Sayın Cumhurbaşkanım, yaptığım çalışmaların kendi ülkemde de değer bulduğunu, emeklerimin boşa gitmediğini, biraz olsa da bu ülkeye olan borcumu ödemenin mutluluğunu yaşatan başta Siz olmak üzere herkese bir kez daha teşekkür ediyor, saygılarımı sunuyorum. Bunun için başta sayın cumhurbaşkanım siz olmak üzere beni bu onura layık gören herkese sonsuz teşekkür ederim. Sağ olun, var olun!"*

Bu değerli ödülle edebiyatımızı, kültür-sanat ve akademik dünyamızı onurlandıran Kosova Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Vjosa Osmani'ye ve hocamızı bu ödüle öneren Kosova Demokratik Türk Partisi (KDTP) Genel Başkanı ve Bölgesel Kalkınma Bakanı Fikrim Damka'ya teşekkürlerimizi sunarız.

Kosova Cumhurbaşkanı Vjosa Osmani Prof. Dr. Nimetullah Hafız'ı karşılarırken

Kosova Cumhurbaşkanı Vjosa Osmani Prof. Dr. Nimetullah Hafız'la sohbet ederken

Kosova Cumhurbaşkanı Vjosa Osmani Prof. Dr. Nimetullah Hafız'a Cumhurbaşkanlığının ödül kararını okurken

Kosova Cumhurbaşkanı Vjosa Osmani Kosova Cumhurbaşkanlığının liyakat madalyasını çıkarırken Prof. Dr. Nimetullah Hafız'la

Kosova Cumhurbaşkanı Vjosa Osmani Kosova Cumhurbaşkanlığının liyakat madalyasını Prof. Dr. Nimetullah Hafız'a takdim ederken

Kosova Cumhurbaşkanı Osmani Prof. Dr. Nimetullah Hafız'a Cumhurbaşkanlığının liyakat belgesini de teslim ederken

Prof. Dr. Nimetullah Hafız da Kosova Cumhurbaşkanı Osmani'ye bu yıl T.C.'de YTB tarafından yayımlanan iki ciltli Armağan kitabını hediye ederken

Prof. Dr. Nimetullah Hafız Kosova Cumhurbaşkanı'na "BAL-TAM Türklük Bilgisi" dergisinin 32. Sayısını Kosova Cumhurbaşkanlığı kitaplığına hediye ederken

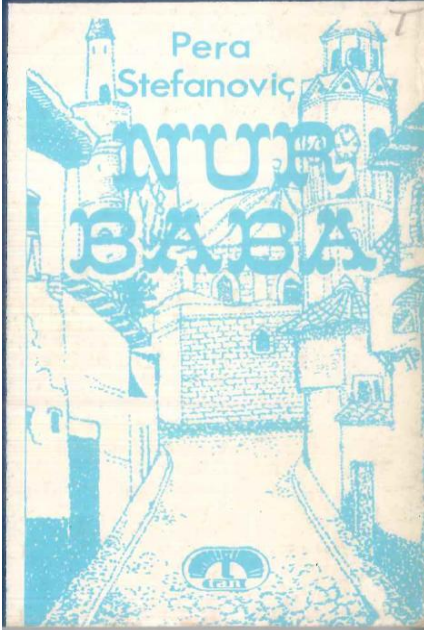

Prof. Dr. Nimetullah Hafız Kosova Cumhurbaşkanı Osmani'ye BAL-TAM Yayınlarından “Şemsettin Sami'nin Zubdetü'l-Vekayı” ve “Şükrü Dilege Hayatı ve Eserleri” kitabını hediye ederken

YAYIMLAR
PUBLIKATION

PERO STEFANOVIÇ'İN 1979 YILINDA YAYIMLANMIŞ “NUR BABA” KİTABI HAKKINDA BİR TANITIM

Şerafettin ÖMER*

İlk sırada öykü, oyun ve roman yazarı olan Pero Stefanoviç'in "NUR BABA" adlı öyküler kitabı Priştine "TAN" Gazete Yayın Şirketi, Kitap Dizi tarafından Türkçeye tercüme edilerek 1979 yılında yayımlanmıştır. Ailesi üç yüz yıldan beri Priştine'de yaşayan Pero Stefanoviç, Kosova'da cereyan eden son savaştan önce bu kentte yaşamış Kosova Sırp Edebiyatının ünlü öykücüsüdür. Öykü ve eserlerinin çoğunda eski Priştine'nin gerçek dünya ve yapısını yansıtmaya çalışarak bu konuda en çok eser veren yazarların başında gelmektedir.

Pero Stefanoviç'in ayrıacı 1927 yılında Priştine'de açıldı,

2014 yılı şubat ayının son haftasında Sırbistan'ın Obrenovac kentinde ayrıacı kapandı. Bütün bir ömrünü Priştine'ye adayan yazar çok sevdiği bu kentte değil de yabancı bir diyarda toprağa verilmiştir. Bu olgudan hareket ederek Priştine'nin titiz bir kronikçisi olan yazarın gözü açık olarak öteki tarafa gitmiş olabileceği gayet muhtemeldir.

Genç yaşta ilerici gençlik hareketi aktif üyesi olan Pero Stefanoviç, 1941 yılından itibaren Halk Kurtuluş Savaşı'na katılmıştır. Hukuk fakültesinden mezun olan Stefanoviç on yıl kadar gazeteci olarak çalışmış, değişik yazı, makale ve incelemeler yayımlamıştır.

Daha gençlik yıllarından itibaren etrafında olup bitenleri belleğinde hafızalamayı beceren yazar iki dünya savaşı arasındaki dönemde Priştine'nin en iyi ve verimli kronik yazarlarından biridir. Yazarın öyküleri, Priştine'de yaşayan ve her ulustan olan insanların dertlerini, çilelerini, umutlarını ve yaşama tutunma mücadelelerini usta bir ressamın fırça vuruşlarıyla bir resim tablosu misali karşımıza çıkmaktadır.

* Türkolog, Gazeteci, Yazar, Priştine

Tek sözle, Kosova’da eli kalem oynatan Sırp yazarlar arasında Pero Stefanoviç’in özel bir yeri vardır. Özellikle kısa öykü alanında klasik Rus yazarlarından etkilenmiş olabileceği gözlemlenmektedir. Anlatım ve üslubu elbette bu yazarların seviyesine ulaşmasa da belli bir zaman diliminde yaşayan insanları öykülerinde canlı bir şekilde yansıtabilmiş olması, eserlerine ayrı bir değer katmaktadır.

Öyküleri sayesinde okuyucu, eski bir kasaba olarak Priştine’nin dillere destan, samimi ve gerçek yaşamıyla tanışmaktadır. Karakterlerini geldikleri ortamın sosyal yapısına göre konuşturan yazar, bu yönüyle natüralizm akımı yazarlarını andırırsa da öykülerinde gerçeküstücülük anlayışı ve unsuru ağır basmaktadır.

Öykülerinin Dokusu

“Yazarın ilginç olan bir özelliği, eserlerinde betimlediği şahıs ve tipleri, onların tasnifi ve konuşma tarzları, dünya görüşleri, anlayışları ve her şeyiyle öyküde işlemekte, onlara can, ruh ve duyu özelliği katacak hepsini canlandırmaya başarmaktadır.” Öykülerinde işlediği insan ve tiplerin çoğu aslında zamanında yaşayan gerçek insanlardır.

Tarihin bir cilvesi olarak, Priştine, iki dünya savaşı arasında çok sayıda ulus ve azınlığa mensup insanı içinde barındırmıştır. Böyle karmaşık bir sosyal dokuya sahip bir kasabanın gelmiş geçmişini, yaşayan insanlarını, hâkim anlayışları ve burada olup bitenleri etrafını izleyip gördüklerini gerçekçi bir tarihçi edasıyla kaleme alan Pero Stefanoviç, bu zaman diliminde mevcut halkbilim, gelenek, görenek, etno-kültür ve kasabanın toplumsal sosyal dokusunu günümüzde inceleyecek ve bu alanda araştırma yapacaklara zengin ve güvenilir bir malzeme bırakmaktadır.

İncelememizin konusu olan “NUR BABA” öyküler kitabı aslında yazarın daha önce yayımlanan üç öykü kitabındaki öykülerinden derlenmiş bir kitap olarak karşımıza çıkar. “İnsan Devinimi”, “Yaralı Ağaç” ve “İnce İpek Telleri” öykü kitaplarından seçilen 16 kısa öykü “Nur Baba” kitabında yer alır. Öyküleri Hasan Mercan Türkçeye tercüme etmiştir. Kitap, 10 baskı tabağı olup 160 sayfa olarak hazırlanmıştır. Ressam İsmet Bölükemini tarafından açık mavi ile lacivert renklerin kombine edilmesiyle tasarlanan kitabın kapağı, Priştine Fatih Camii, Saat Kulesi ve Mevlevi Tekkesinin bulunduğu sokak resmi ile süslenmiştir. Teknik redaktörlüğü Kemal Şaban tarafından yapılan kitap, Priştine “Rilindya” Basımevi tarafından yayımlanmıştır.

“Her üç kitabındaki öyküler, Kosova’daki Sırp, Arnavut, Türk, Rom ve Yahudi halkını konu edinip kapsar. Öykülerindeki kahramanlar

acılarıyla, kaygı ve sevinçleriyle, yaşam ve ölümleriyle, olgu ve yaşan-
tılarıyla kaleme alınır. Hepsi de yazar tarafından ustaca dile getirilir.”

Pero Stefanoviç her şeyden önce titiz bir yazardı. Yazıda dil, anla-
tım, tasnif ve şahısların olduğu gibi yansıtılmasına önem verirdi.

Öykü anlayışı, anlatımı aynı bir çizgi üzere gelişir. Bazen çevrenin
tasviriyle, bazen de kısa bir betimlemeyle, kısalık girişle, başlar öyküye.
Temel konudan, öykünün baş kahramanından nerde ise hiç ayrılmaz.
Kahramanın ruhsal yaşamını somut bir anlatımla sergiler. Bazı öyküle-
rinde olayı yer yer hızlandırır ancak alışılmış öykü geleneğinin dışına
çıkamaz. Yazarın bir diğer özelliği de öykülerinde geçen kişileri yerel
ağız ve şiveyle, kültür seviyesine uygun olarak konuşturmasıdır.

Anlatımın önemli unsurlarından biri de dildir. Yazar öykülerindeki
öz ve biçimi, kullandığı dil vasıtasıyla kurmaya özen gösterir. Bir de o
döneme kadar Priştine ve Kosova hakkında yazan diğer Sırp yazarla-
rından da farklılık gösterir. Çünkü, Pero Stefanoviç Priştine’de doğup
büyüdüğü için eski Priştine’yi avucunun içi gibi bilir. Öykülerinde ge-
çen vaka ve olaylar da bu yüzden hep Priştine ya da etrafında cereyan
eder.

“...Priştine’nin ‘tanrı verisi’ olarak bellenen ve Varoş Mahallesi-
nin her zaman konuştuğu olan Nur Baba gibi bir kişiyi, yazar P. Stefano-
viç, bir yandan kişilikli olarak betimler ve sergiler. Öte yandan da, söz-
gelişi çocukların korkutulduğu bir kişilik olarak ifade eder...”

Kitaba başlık olarak da kullanılan “Nur Baba” öyküsü kitabın belki
en iyi öyküsü değil. Ancak Nur Baba denen babalığın Stoyne bacı ile
geçen diyalogundan sonra sokakta karşılaştığı belediye memuru ile di-
yalogu onun kişiliği ve gururunu açıkça çıkarır.

Nur Baba en son bulunduğu belediye katibinin kaba ve çirkin söz-
lerinden sonra kendini bilmez bu adamın ağzının payını verir. Üstelik
hatta yaptığını anlayan belediye katibinin kendisine sadaka olarak uzat-
tığı parasını “ateş parçası gibi görünen demir para” olarak görür ve onu
reddeder. Bu davranış ise memurun yüzüne vurulmuş bir tokattan daha
büyük etki etmiştir.

“...Nur Baba adlı öyküde, bu kişinin yaşamını betimlerken kıvrak
bir dil kullanır ve sanatsal inceliklerden yararlanır, onu bize yoğun ör-
neklerle, psikolojik unsurlarla sergiler. İlk başta korkutucu, bir çeşit
bostan korkuluğu olarak bellenen babalık, zamanla kendi iç dünyasıyla
insancıl değerlere sahip çıkar. Kendine has bir yaşam tarzıyla da döne-
min bir numunesi olarak karşımıza çıkar. Gerçekçi, usta ve tarihsel öğe-
lerle öykülerini dile getiren Pero Stefanoviç’in asıl değinilmesi gereken
özelliliği bu olsa gerek...”

Kitapta yer alan öyküler arasında bir uzun öykü örneğini oluşturan
“İnce İpek Telleri” adlı öykü kitapta yer alan en başarılı birkaç öykü

arasında yer alır. Bu öyküde de başkahraman zengin bir Sırp ailenin yanında hizmetçilik yapan Mikla adında biraz da acayip kaçan bir Yahudi'dir. Namuslu ve gururlu bir kişiliğe sahip olan Mikla'nın yaşamından kareler öykünün devamında getirilirken, bu kişinin aslında iyi ve mangal yürekli biri olduğu ortaya çıkar. İpek kozalarının yetiştirilmesi sırrını ayrıntılı bir şekilde kalem alan yazar, hayatta ve nerde ise her olayda kimi zaman görülen çatışma ve sinir buhranlarını da ustaca sergiler.

Kitapta yer alan ilk öykünün adı "Senta"dır. Yaşlı bir dam tamir ustasının açlık ve sefalet içinde geçen son günlerini işler. Her iki oğlu da pazarda ırgatları satıldığı yerde pineler, dam kiremitlerini tamir etmek isteyenlerin çatılarında gece karanlığına kadar tel cambazı olarak karın tokluğuna çalışır. Yaşlı babalarına ekmek ve tütün temin ettiklerinde ise keyiflerine diyecek yoktur. Ertesi gün pazarda tekrar iş arar, bulamadıkları takdirde açlıkla burun buruna gelirler.

Kitabın sırasıyla ikinci öyküsü "Ahlaksızlar" adını taşır. Bu öykünün özellikle giriş bölümü, Süreyya Yusuf'un "TAN" GYŞ Kitap Dizi tarafından yayımlanan "Öyküler" adlı kitabındaki "Bayram Saatçi" öyküsüyle bir hayli benzerlik içerir. Her iki öyküde de çarşıda işi tıkırında olan iki esnafın, bir terzi ve saatçinin, komşu esnafın kıskançlığı ve çeşit oyunlarına alet olur. Öyküde çevrilen dolaplara daha fazla dayanamayan Bayram Saatçi dükkânı kapısına kilit vurur ve bir daha çarşı pazarda görünmez. Her iki öyküde de sahte vergi memurları ustalara gönderilir ve böylece kıskanç ve alçak esnafın kirli oyunlarına alet olurlar. "Bayram Saatçi" öyküsü Üsküp Bitpazarı'nda geçerken, "Ahlaksızlar" öyküsü de bugün Priştine'de hiçbir izi kalmayan Kapalı Çarşı'da cereyan eder.

"Kömürcüler" adlı öyküde ise yazar eski Priştine'nin kömürcüler çarşısını, kömür üretici ve satıcılarını, alıcıları ve bütün curcunayı gözler önüne serer. Bir haftalık emeği sonunda Gırmı ormanından satılmak üzere getirdiği kalem kömürlerini satmaya muvaffak olamayan Çingene Yaşar ve "oğul" olarak hitab ettiği eşeğinin hüznünlü öyküsü anlatılır. Öyküden çıkan mesaj: çivisi çıkmış bu dünyada dürüst olan biri, aç ve hayal kırıklığına uğramaya mahkûm olan bir kimsedir.

Eşeğiyle sohbette emeyi alışkanlık hâline getiren Yaşar Çingene'nin hem yazarın kendisi tarafından güzel kalemlle alınmış olması, hem de Türkçeye çevirenin kıvrak bir dil kullanmasıyla devamdaki hâli almıştır:

"...— Öyledir 'oğlum', şöyle herkes gibi davranmak, malımı satıp paraya çevirecek yerde, namuslu olmayı yeğledim. Biri çıkıp teşekkür edecek mi sanırsın; hayır, bin kere, yüz bin kere hayır! Ha s'tim yerin körü derler bura havasına; tehööö! Alsana Çukur, al ve bundan böyle

kalemkömürü yemeyi gör bakalım... Ve dudakların birbirine girerek: ulan be, ne biçim adammış yahu bu, sahi ne eşekoğlu eşekmiş uyy anam uyyy, deyiversinler!... He ya ‘oğlum’, demek eşek denen sen değilsin, o ben, ben, anlıyor musun!”

Sakita adında incecik- boncuk, boya gibi ufak tefek şeyleri satan bir Yahudi aynı zamanda sarraflık yapan ve ihtiyacı olanlara faiz ile para veren pinti bir kişidir. Yazar fazla düşünmeden öyküye “Sakita” adını uygun görmüştür. İşi zora düşen Mağda adında bir kadının aç olan çocuklarına ekmek sağlamak için elinde olan son zinnet parçası- altını satıp satmadaki ikilemi ve Sakita’nın normal fiyatın çok altında altınını bozdurması konusu öyküde işlenmektedir. Yani bir yandan açlık ve sefalet diz boyu sürerken, diğer yandan hiçbir iş yapmadan faizden para kazanmak ve altın gibi değerli eşyaları fiyatın çok altında satın alarak elde edilen haksız kazanç öyküde işlenir.

“David’in Metre Karesi” adlı öyküde ise Priştine Kapalı Çarşısı’nda bir metre kareyi geçmeyen minnacık bir dükkânda delinmiş kap kaçakları lehimleyerek hayatını geçiren fakir fakat yardımsever bir Yahudi olan David ustasının namuslu ve gururlu hikâyesi anlatılır. Zengin Yahudilerin dükkanını kapatması hâlinde hayatının sonuna kadar rahat geçinebileceği tekliflerini elinin tersiyle iten David, anının teriyle kazanarak insanlara yardım etmeyi yeğler.

Yazarın “Yağmur Duası” öyküsünde insanların boş inançları ve çingene kızlarının ne okudukları belli olmayan dualar eşliğinde raks ve danslar ile yağmurun yağacağına dair insanların inançları konusu kaleme alınır.

“...Raks ederek dans eden çingene kadınların başlarına ne denli fazla su dökülüyorsa yağmurun o denli sicim sicim yağacağına inanıyordu insanlar. Suları olabildiğince döküyorlardı. Bu olaya kendileri kendi, zavallı laptı kadınları dayanmak zorundaydılar, acıyan yoktu ki onları...”

Dikkati çeken diğer bir öykü olan “Keçi Boynuzları”da diğer hikayelere nazaran daha fazla dramatik öğeler içerir. Kitabın önsözünü yazan Eleştirmen Dr. Vladeta Vukoviç bu öykünün bizlere Dodeim’in “Bay Seçen’in Keçisi” adlı öyküsünü bir bakıma andırdığına işaret eder. Ne var ki Pero Stefanoviç kendine özgü dili, üslubu ve işittikleri ile duyduklarını katarak öykünün sağlam dokusunu oluşturur. Küçük Trayko’nun başından geçen trajediyi vasıtasıyla yazar, insanlar arasındaki ilişkilerde dayanışma ve hoşgörüyü en çok ihtiyacın olduğunu açık ve net bir şekilde ifade eder. Öyküde Müslüman olan Çoban Sadık ile fakir Sırp çocuğu Trayko arasındaki sağlıklı ve dostluğa varan ilişkiler, iki dünya savaşı arasında bu topraklarda karşılıklı saygı, merhamet ve hoşgörünün derin bir kök saldıgının somut bir göstergesidir.

Öykülerde İşlenen Konu ve Şahısların Evrensel Değeri

Öykülerin çoğunda işlenen konular ve canlandırılan karakterler fakir ancak namuslu ve gururlu ailelere ait. Diğer yandan, öykülerde geçen şahıs ve karakterler yeri geldiğinde Kosova'daki Sırp, Arnavut, Türk, Rom veya Yahudi halk ve azınlığından seçilir.

“Senta” öyküsünde hastalanan yaşlı adamın çaresine koşan konu komşu:

“...Doktor çağırtın, hemen gelsin! Zaten ne Doktor Panteliç, ne de Doktor Tevfik bu fakirden para istemez. Yeter ki onlardan biri gelsin. Doktorlar adamı tanıdıkları için elden gelen yardımı esirgememişler. Adamın kurtulamayacağını öğrenince eve kadar canlı dönebilmesi için bir iğne yapmışlar...”

Görülen o ki eski Priştine’de Doktor Panteliç ve Doktor Tevfik, hiçbir ayırım yapmaksızın her vatandaşın elinden gelen hizmeti sunmuştur. Dahası, fakir olanlardan para almak şöyle dursun, kendi paralarıyla ilaçlarını satın alıp hastalara götürmüşlerdir. Nitekim böyle bir olay kitabın 68. sayfasında “Yaşlı Ağaç” öyküsünde de geçer.

Yine “Kömürcüler” öyküsünün giriş bölümünde “...Sağır olan sesizlik hükmü altında cami minaresindeki müezzinin sesi, bekçinin tedirgin gözlerine uyku getiriyordu. Müezzin Allah’ın istek ve emrini yerine getirmeye çalışıyordu...”

“Senta” adlı öyküde yaşlı adam titrek eliyle bir parça ekmek komşusuna uzattı:

“...— Al, sen de ye, dedi. Can gibi, sevda gibi sıcacıkmiş mübarek. Eline sağlık Şerif ustanın, bize lezzetli somun pişiriyor. Baksana, Ramazan simiti gibiymiş!”

Yine “Keçi Boynuzları” adlı öyküde de Müslüman olan Çoban Sadık ile fakir Sırp çocuğu Trayko arasındaki sağlıklı ve dostluğa varan ilişkiler, iki dünya savaşı arasında bu topraklarda karşılıklı saygı, merhamet ve hoşgörünün derin bir kök saldığının somut bir göstergesidir.

Görüleceği üzere öykülerde değişik din, inanç ve ibadetlere de bolca yer verilir ve böyle bir şey için hiçbir sakınca yoktur. Yani genç yaşta olan yazar Pero Stefanoviç, tüm bunları eski Priştine’de görüp kaleme almış ve günümüze kadar aktarmış. Tüm bunlar, aslında günümüz dünyasında da sağlıklı toplumların evrensel değerlerini oluşturmaktadır.

Dil ve Üslûb

Kitabın çevirisinde kullanılan dil, yer yer gayet akıntılı ve güzel bir tercüme örneği oluşturur. “TAN” GYŞ kitap ve yayınlarında kabarık

sayıda görülen ve canımızı sıkın dil ve imla hatalarının bu kitapta fazla görülmemesi, aslında sevindirici bir gelişmeyi oluşturmaktadır.

Çevirmen iki üç yerde ekmek kııntısı için (fırda) sözünü kullanması yanı sıra yerel Rumeli ağzında zevzek ve yaramaz çocuklar için kullanılan pezevenk ve velet sözcüklerini kullanır. Nitekim bu sözcükleri yazarın kendisi de kullanmıştır çünkü bu iki sözcük Türkçe aracılığıyla Arnavut ve Sırp dillerinde de kullanılmaktadır.

Yine öykülerde iki üç yerde geçen nehir sözcüğü dere ya da çay olarak tercüme edilmeliydi çünkü Priştine'nin bir nehrinin olmadığı bilinir.

Sırp ailelerinin konu edindiği öykülerde Tanrı korusun yerine Allah korusun şeklinde tercüme edilmiş, kitabın 63. sayfasında geçen "...günahın, besmelesizliğin tâ kendisi derler buna..." şeklinde sözler bir Hristiyan ailesinde kesinlikle kullanılmaz. Yahudi tapınağı Avre kilisesi, din görevlisi de Avre papazı olarak geçer; oysa bunlar havra ve haham olarak tercüme edilmeliydi.

Kitabın 49. sayfasında "...tuhafiye görmek isterseniz..." denmiş, ancak tuhafiye yerine gariplik sözcüğünün kullanılması gerekirdi.

Yine dönemin modası olarak öz Türkçeciliğe aşırı tapmanın sonucu 73. sayfada gönence, 81. sayfada andaç, 109. sayfada erinç sözcükleri kullanılmış ki bunların anlamlarını bulmak için bir sürü sözlüğe günümüzde bakılması gerekir.

Sonuç

Pero Stefanoviç'in "NUR BABA" adlı öyküler kitabı Priştine "TAN" Gazete Yayın Şirketi, Kitap Dizi tarafından Türkçeye tercüme edilerek 1979 yılında yayımlandı. Günümüzde satışta tek bir nüshası olmayan bu kitaptaki öykülerde, belli bir zaman diliminde buradaki insanların yaşam tarzları, hâkim anlayış, gelenek ve görenekleri, eski Priştine'nin havasını, günümüzde hiçbir izi kalmayan Kapalı Çarşısı'nı, esnafı, Arnavut'u, Sırp'ı, Boşnak'ı, Türk'ü, Yahudi'yi, Çingene'yi yan yana görmek mümkün.

Kitap, Yugoslavya denen federatif bir devletin mevcut olduğu dönemde çıkıp okuyucusuyla buluşmuş. Özellikle '89'dan sonraki dönemde, aşırıcılığa kaçan şövenlik ve anlamsız bir iç savaşın sonucu bu güzel ülke dünya haritasından silindi.

"Nur Baba" kitabındaki öyküler iki dünya savaşı arasında geçer. Kitaptaki öykülerde geçen kişiler ise insanlar arasında inanç ve saygının olduğu zaman, fakirlik de olsa beraber yaşanabileceğini inandırma ve bastıra bastıra anlatmaktadır.

KAYNAKÇA

STEFANOVIÇ, P. (1979). *Nur Baba*, Gazete Yayın Şirketi Tan, Kitap Dizisi Yayınları, Priştine.

DERGİNİN YAYIN İLKE VE PRENSİPLERİ / EDITORIAL PRICIPLES:

BAL-TAM Türklük Bilgisi dergisi uluslararası kaydı Paris'te yapılmış olan hakemli bir dergidir. Yılda iki kez, mart ve eylül aylarında yayımlanmakta olan BAL-TAM Türklük Bilgisi dergisi, Türkoloji ve yardımcı disiplinlerinin tüm alanlarında yapılan çalışmaları kapsamaktadır.

Dergimize daha önce herhangi bir yayın organında yayımlanmamış olan özgün çalışmalara, bilim ve araştırma alanlarında gerçekleşen farklı proje sonuçlarına öncelik tanınmaktadır. Bunun yanı sıra tanınmış, çağdaş ve geçmişe ait olan Türkologların portrelerine ve bibliyografyalarına da özellikle yer verilmektedir.

Ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyet gösteren basın ve yayın organlarında (gazete, dergi, tv, internet vb.) gerek dergimiz ve gerekse de Merkezimiz ile ilgili haber, yorum ve fotoğrafların adresimize gönderilmesi ya da iletişim kanalları yoluyla bize iletilmesi rica olunur.

Dergiye gönderilecek yazılar öncelikle analitik ve bilimsel objektiviteyi içerisinde bulundurmalıdır. Gönderilen yazıların dipnotları ve kaynakçasının bilim standartlarına göre uygun olması gerekmektedir. Bu dergide yayımlanan makale ve yazılar kaynak gösterilmek şartıyla alıntı ve atıf şeklinde kullanılabilir.

Derginin dili Türkçedir. Ayrıca İngilizce, Rusça, Almanca ve Fransızca yazılmış bilimsel makaleler de kabul edilir. Ancak bu dillerde yazılan makalelerin geniş bir Türkçe özetine yer verilmelidir.

Başlık 12 kelimeyi geçmemeli, bold ve büyük harflerle yazılmalı, İngilizce ve Özet'in yazıldığı dildeki karşılığı bold ve küçük harflerle başlığın altında yer almalıdır. Yazar adı, başlığın altına yazılmalı, görev unvanı, kurum adresi ve e-posta bilgileri italik olarak bir yıldızla soyadına ilintilendirilerek, ilk sayfanın altında verilmelidir. Özet, 150-200 kelime arasında ve yazının özünü verecek tarzda hazırlanmalıdır. Özet içinde kaynak, şekil, çizelge bulunmamalıdır. Özetin hemen altında en az üç, en fazla beş anahtar kelime verilmelidir. Özet ve Anahtar Kelimeler Türkçe ve özetin yazıldığı ikinci dilde hazırlanmalıdır.

BAL-TAM TÜRK LÜK BİLGİSİ için hazırlanan çalışmaların kapsamı sayfa sayısı ile sınırlandırılmış değildir. Çalışmaların bilgisayarda, 1 satır aralığında, hece genişliği 126 mm'yi ve uzunluğu 195 mm'yi kapsayacak şekilde (11 harf büyüklüğünde font Times New Roman biçiminde) olması, çalışmaların başında Türkçe ve İngilizce özet ile anahtar kelimelerine yer verilmesi gerekmektedir.

Çalışmalar, biri mutlaka diskete veya CD'ye kayıtlı olmak üzere, iki kopya çıktısıyla birlikte dergi adresine ve ayrıca internet iletişim yoluyla derginin e-postasına teslim edilmelidir.

Dergiye gönderilen yazıların yayımlanıp yayımlanmaması kararı BAL-TAM Türklük Bilgisi dergisi ve derginin bilim-hakem kuruluna aittir.

Dergide ifade edilen görüş ve fikirler yalnız yazarlarına aittir. Bunlar, her zaman BAL-TAM Türklük Bilgisi dergisi'nin genel düşünce ve görüşlerini yansıtan metinler olarak değerlendirilmezler.

Eğer yazı gönderen kişi, dergimize ilk defa yazıyorsa bu kişinin çalışmasının ekinde bir fotoğraf ile birlikte, çalıştığı bilimsel alanını belirten kısa bir öz geçmişini de göndermesi uygun görülür.

BAL-TAM TÜRK LÜK BİLGİSİ

TAM KÜTÜPHANESİNE GÖNDERİLEN YAYIMLAR /THE PUBLICATIONS SENT TO THE LIBRARY OF BAL-TAM:

KİTAPLAR

1. İsmail KABAŞ, Fijet bimore natyrale – Natural Plant Fibers, Anglisht dhe shqip fjalor i ilustruar, terminologjik i tekstit per fijet bimore natyrale, Pena Yayınları, Prizren, 2022,
2. İsmail KABAŞ, Textile Terminologikal Dictionary, BAL-TAM Yayınları, Prizren, 2025,
3. Mr. Gençer DIRVARI, Hafız Abdullah Sagdani'nin Osmanlıca el Yazması "DEFTERLER", Prizren 2025,
4. Mr. Gençer DIRVARI, Hafız Abdullah Sagdani'nin Osmanlıca el Yazması "HUTBELER", Prizren 2025,-
5. Misha GLENNY, Histori e Ballkanit, Nacionalizmi, Luftarat, dhe Fuqite e Medha 1804-2012, Pena Yayınları, Prizren 2023,
6. Kurtash DEVAJA, Çanakalaja ndhe Shqiptaret, Faik Konica Yayınları, Priştine 2024,
7. Ragip KÇIKU, Historija e arsimit shqip, İntegraf Yayınları, Priştine 2022,
8. Ali CAN, Medeniyet Öncülerimizden 365 Fikir, Erkam Yayınları İstanbul, 2015,
9. Ekrem BAYINDIR, Bir Casusun Sandıkta Çürüyen Çiçekleri, Eylül, 2024,
10. Mr. Gençer DIRVARI, Rrugetimi i mesimit te Kuranit, Yakova 2021,
11. Dr. Adem ERGÜL (Tercüme eden: Mr. Gençer Dirvari), Gjuha e personalitetit dhe zhvillimit i Lidershit, Fidani Yayınları, Prizren 2022,
12. Fan S. NOLI, Historia e Skerderbegut, Berati Yayınları, Prizren, 2012,
13. Arben KONDI, Rikthim ne Çameri, Tiranë 2012,
14. Costa P. TOMORİ, Barbarite Greke ne Shqiperi, Jurnal press Framingham, Mass, 1917,
15. Virgijil MUÇI, Historia e parrefyer e mustaqeve te zutit president, Koha Yayınları, Priştine 2017,
16. Veton SURROI, Ambasadori i Melkizedekut, Koha Yayınları, Priştine 2015,
17. George Fred WILLIAMS, Shqiptaret, Priştine, 2024,
18. Nasradini 320 shaka interesante, (Tercüme eden: Vullnet Muço), Tiranë 2014,

19. Nebi HAZRİ, Ömür Çınarından Yapraklar, Hazırlayan Metin Özarslan, Ankara 1995,
20. A. R. YEŞEREN, Diyar-i Rumeli, Bir Zamanlar Bir Edebiyat Vardı, İmza Yayınları, Prizren, 2024.
21. Artan KRASNİQI, MONUMENT I., Koha Yayınları, Priştine, 2014,
22. Artan KRASNİQI, MONUMENT III., Koha Yayınları, Priştine, 2015,
23. Artan KRASNİQI, MONUMENT V., Koha Yayınları, Priştine, 2018.

DERGİLER

1. Bağ-lar, Edebiyat, Düşünce ve Kültür Dergisi, Sayı 7, YTB Yayınları, 2024,
2. Bağ-lar, Edebiyat, Düşünce ve Kültür Dergisi, Sayı 9, YTB Yayınları, 2024,
3. Bağ-lar, Edebiyat, Düşünce ve Kültür Dergisi, Sayı 10, YTB Yayınları, 2024,
- 4.
5. Humboldt KOSMOS, Alexander von HUMBOLDT STİFTUNG Yayınları, No. 116/2024, Almanya
6. İmza, Sayı 117, Yıl XIII, 2024, Prizren,
7. İmza, Sayı 118, Yıl XIII, 2024, Prizren,
8. Evlad-ı fatihan diyarı Mamuşa, Yıl 3, Sayı 10, Kış 2023 Mamuşa,
9. Evlad-ı fatihan diyarı Mamuşa, Yıl 4, Sayı 11, İlkbahar 2024 Mamuşa,
10. Bosnakça rijec, Sayı 44-47, Yıl XIII., 219, Novi Pazar,
11. Genç, Ebedi Gençlik Dergisi, Yıl 19, Sayı 225, Haziran 2025.